Pop Simion

Student la istorie

ROMAN

CARTEA ROMÂNEASCĂ

POP SIMION

STUDENT LA ISTORIE

roman volumul întâi

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ 1985

Dacă nu învăţăm de la istorie, vom ajunge să o retrăim.

Alvin Toffler

Capitolul întâi

Ziua se iscăli cu miere peste Marmaţia.

Văzduhul rarefiatlăptos, străbătut de funigei, zidea tihna amiezii. Octombrie îşi deşerta luminile pe ultimul deal de dinainte de a începe cerul. La poalele acestui ultim deal spoit cu miere pogora o vietate cu solzi de argint – apa Vişăului – muşcând din peretele de miazănoapte al unui edificiu bizar, având forma unui turn de veghe: Casa comunii.

Telefonul zbiera ca pruncul căruia nu-i dă ţâţă mumă-sa. Zbierătul mecanic nu contenea de minute în şir, se revărsa, cu stridenţe lungi, prin odăile primăriei, goale acum, neaflându-se cine să pună mâna pe unealta larmei, să strige, la rându-i: „Da, Consiliul! Cu cine am onoarea?”. Golul celor cinci odăi – trei sus, două jos – vibra enervant, sporind tonurile spuse ale acelei chemări. Registrele şi vrafurile de imprimate zăceau în nemişcarea zilei călduţe, nimeni nu le foileta, hârţogarii plătiţi ai obştei se aflau în hotarul comunei, strânsul roadelor încă nu se terminase. Numai Bumbuşcă, atoateslujitorul acestei primării,

şontâcărea prin curte (avea stângul înţepenit), se dusese după o găleată de apă la fântână. Era pe la prânzişor, tocmai dăduse de lucru pântecului său (slană de-un an, brânză usturoaie şi un gât de „Zalău”), trebuia să sloboadă apă acolo.

„Taci, lătrăule, că vin să te dezleg”, vorbi Bumbuşcă spre odăile de la etaj unde zbiera telefonul; omul n-avea spor la mers şi, minat de grabă, vărsa apa, treaptă cu treaptă, pe scara îngustă, alcătuită din blăni de stejar, în melc. Trosnea din încheieturi balustrada, se hâise, cedase, nu te puteai încrede în soliditatea ei.

„Mânce-vă şperla şi hoherul!” sudui Bumbuşcă în stilul lui Roman Rihor, primarele, pe care îl imita în multe; abandonă găleata. pe una din trepte, grăbit să ajungă la scula ce lărmuia. Mânioşenia îl găsise pe „rânză plină” şi, lucrarea stomacului său neputându-se petrece în tihnă, recurse la sudalma cea mai crâncenă din câte ieşeau din gura lui, pentru că – socotea acesta – nu pot fi năpaste mai rele pe capul omului decât „şperla şi hoherul”, sărăcirea prin foc şi gâdele.

„Da, Consiliul! Cu cine am onoarea?” grăi B mufa uscă; nu primi răspuns, sârma îi aducea în ureche numai ţiuitul ascuţit al hăului.

Repetă apelativul, degeaba, căţelul amuţise. Aşa îi spusese într-o bună zi Bumbuşcă telefonului, „căţelul judeţului”, vorba se înfipsese în luarea aminte a ţăranilor, aceştia râseră gros, nu însă înainte de a despica în patru spusa: Cum al judeţului? E al nostru, noi îl plătim, noi îl folosim, nouă ne latră, bune-rele! E legătura noastră cu larga lume.

„E o părere – fu de acord Bumbuşcă, gata de atac; îi venise apă la moară, putea măcina. Spuneţi-mi, rogu-vă, cine dă cu biciul, cât e ziulica de mare, în căţelandru? Dumnealui, judeţul. Prin acest paznic al lui ştie şi cum respirăm. Poruncile şi întrebările trimise pe fir se ţin horă. Toată lumea-n câmp, că arde! Aţi întocmit tabela de contractări, cu toate anexele? Ce se întâmplă la voi cu forţa de muncă? Migrează ori ba? Vrem o analiză temeinică! Şi mai ocupaţi-vă de penticostali, tovarăşi, că prea curg anonimele! Dar munca cu activul? Atenţie cum prelucraţi instrucţiunile privind recensământul animalier – oi, vaci şi ce mai aveţi pe accflo; că de se comit greşeli, voi trageţi scurta! Câţi prunci are comuna la şcoli înalte? Situaţia o veţi raporta pe vârste, sex, localitate de studiu, specialitate, categorie etc! Mâine soseşte îi voi brigada în legătură cu înstrăinarea din avutul obştesc: să fiţi pe fază! Avem ştire că voi nu respectaţi legea privind impozitul pe câini: cine îşi ia răspunderea şi ce vină are judeţul că foiesc dulăii, câte cinci-şapte, pe lângă fiecare gospodărie? Veţi trimite listele cu proprietarii şi la cât se cifrează debitul fiecărui contravenient, s-a înţeles? Prindeţi şi arestaţi pe cutare, cu semnalmentele cutare, scăpat de sub pază la Baia şi umblă lela, se presupune, prin zona voastră! Colaboraţi cu miliţia! S-au luat măsuri privind blana de mistreţ? Că doar nu veţi sărăci! apreciază tovarăşul prim. Cadrele didactice vor iniţia şcolarii în creşterea viermilor de mătase: cine, câţi, cum şi cu ce rezultat! iată ce va raporta fiecare profesor, indiferent de specialitate. Comerţ socialist la cabană v-a trebuit? O să vă căpieze procuratura cu declaraţii privind inventarul viu şi mort! Târgul săptămânal? Se suspendă! Pregătiţi patruzeci

de feciori călări, cu steaguri, că vine un domn din Japonia să facă un film despre cum trăiesc şi se veselesc românii! meliţa gura lui Bumbuşcă, era în rolul lui şi nu părea a voi să se oprească. Mai vreţi? vreţi, pilde şi păţanii? (Oamenii strigară „nu”! le ştiau, insul le mai treierase). Vă dau o mie! Toate izvorăsc din acelaşi punct: dumnealui, judeţul. Patronul să trăiască!”

Logica lui Bumbuşcă era fără greş. Tot ce debita gura lui era adevăr: întâmplările vin, invariabil, de la judeţ. Nu importă de sunt mari sau mici. De acolo vin, puhoişte. Doar nu curg din Prislop. Munţii nu fată evenimente.

„Brava, scrietorule! Ai minte brici! ce îl gratula primarele şi capul de motan al acestuia se ilumină, semn, că subalternul crescuse în ochii lui. Aprecierea căzu în public, numai bine să se întindă în auzul comunităţii „ceea ce se şi întâmplă. Cuvântul „telefon” dispăru definitiv din vorbirea comunei, „căţelul judeţului” îi luă locul.

Nu era capriciu sau răsfăţ că ţăranii îi ziceau lut Bumbuşcă „scrietoriu”. Asta decurgea din îndeletnicirile respectivului. Fiind angajat să asigure paza primăriei, lui îi revenea rolul, infam adesea, de a nota în caiet toate convorbirile telefonice, de a transcrie cuvânt cu cuvânt comunicările judeţului referitoare la mobilizări, stări de urgenţă, convocări, ajustări de preţuri, neaşteptate sosiri şi tot atât de neaşteptate plecări, decorări, pedepse pronunţate în instanţă, ridicări şi căderi, înlocuiri de persoane, vizite de lucru, vizite tovărăşeşti, partide de vânătoare dictate de protocol şi alte asemenea. Pe toate le lătra căţelul judeţului-Bumbuşcă le aşternea pe hârtie, să rămână document, învăţase lecţia, erau „secret de

serviciu” şi le mânuia ca atare, în virtutea misiei lui de „vigil al primăriei”… E o misie cu năbădăi – vai de cozonacul cui o are! – o exerciţi ori de câte ori sunt lipsă „rangurile primariceşti”, mereu târnosite în trena vreunei campanii. Atoateslujitorul n-are decât să rămână la sediu, bătut: în cuie, unic reprezentant al puterii locale, cum se întâmpla şi în împrejurarea de faţă.

Lătra iar căţelul judeţului. De astă dată, Bumbuşcă al putu lua de ureche de la primele lui mârâieli.

„Ce laptele mă-sii faceţi voi acolo, mă?” îl izbiră pe vigil vorbele ce păreau a sosi pe tulumbă, nu pe fir, silindu-l să ţină departe căţelul de urechea lui. Răspunse acelui glas abia după ce numără unu-doi-treipatru-cinci, să dobândească duhul blândeţii cum fusese instruit, grăi blând dar ferm:

„Datoria către statul român, asta facem noi aici. Dăm şi lapte, dacă vrei să ştii. Dăm cât cuprinde. Dar spune-mi cu cine am onoarea? De nu, io închid. Bine a fi?”

N-o făcu. Glasul de la celălalt capăt al firului îşi declină identitatea, cu nume şi prenume. Ce folos? Tot judeţul era pe fir, îl voia pe preşedinte. Îi spuse că nu se află, şi cel de la judeţ nu fu deloc mulţumit. Unde-i? ceru amănunte. La barabule şi cucuruz, în Preluca Sâlhii, informă Bumbuşcă. Osteneală în zadar, nemulţumirea convorbitorului nu se micşoră, crescu. Să mi-l aduci numaidecât! porunci vocea.

Atoateslujitorul aşează urechea căţelului pe birou şi numără, de astă dată cu voce tare, până la cinci, în timp ce vocea judeţului părea că vine spre Bumbuşcă de pe o prea hârbuită placă de patefon, curgând egal, minus întrebarea ce revenea ca un strigăt de ciuvică: „Se aude? Se aude?”

„Aici se aude, mă rog. Dar acolo? reveni înseninat în dialog vigilul. Până la preşedinte ar fi două ceasuri bune de mers. Io biţiglă n-am, calu ne-a fost tăiat de pe inventar, de şchiop îs şchiop, iar trompeta nu sună până în Prelucă, dar să încerc!”

Ieşi în filegorie, terasa patru pe patru, mândria acelui edificiu ridicat pe înălţime, în stil culă, cum nu se obişnuieşte în satele din nordul Transilvaniei. Cine ştie din a cui minte ieşise acest sediu bizar în anii de după război, când se construia cu ruptul, fără prea multă inginerie şi în toate stilurile?! Ba se ştie din a cui minte ieşise, dar nu-i timp de amănunte; fapt e că primăria avea alură de fort, cu turn ele veghe ridicat în tării, senzaţie pe care o accentua filegoria de pomină, belvedere ţărănesc intrat în legendă, din spaţiul căruia, ostaş pe metereze, Bumbuşcă tocmai se exercita la trompetă. Ieşise cu gândul să lanseze două lungi şi una scurtă, semnal care, în codul prestabilit cu primarele, însemna „vino pe fugă, că-i bai!”. Procedă exact pe dos, suflă două scurte şi una lungă, ceea ce – în virtutea aceluiaşi cod secret – însemna „fă-te pierdut, plimbă ursul, că io m-oi descurca cu străinul, n-avea grija mea”. Semnalul sonor fu preluat de Pietrosul, care îl relansă la amplitudini, reverberându-l pe colnicele alpine învăscute în mierea soarelui de octombrie.

„Nu cred să fi prins de veste”, vorbi în receptor slujbaşul, la care vocea ordonă să se lase păgubaş, să ia pix şi hârtie, că au a scrie. Bumbuşcă n-avea îndoieli că vor ajunge şi la acest punct sporit de confidenţe, dar nu voi să sară peste etape. Munca de scrietoriu n-are moarte, nicio administraţie nu se poate lipsi de ea, conchise vigilul,

pătruns de însemnătatea misiei lui şi aşternu pe hârtie tot ce-i lătra căţelul judeţului.

Mesajul pe care îl recepţionă Bumbuşcă, dacă n-o fi omis vreun cuvânt, vreo virgulă, suna astfel: Se opresc orice pregătiri privind spectacolul omagial „Moisei – vatră de eroi”. Serbarea populară concepută de profesorul de istorie stă, în destule privinţe, sub semnul întrebării. Problema e de competenţa forurilor superioare. Vor sosi tovarăşi de la judeţ pentru a vă ajuta. Tema e prea importantă pentru a fi lăsată pe mina unui băieţandru, nu-i de nasul lui…

„Nu-i de nasul lui”, caligrafie vigilul în registru, suflând ca o locomotivă, aventura scrisului îl epuizase.

Aşează receptorul, uitând să-şi ia rămas bun de la convorbitor, cum fusese instruit. Atenţia îi fu acaparată de ţesătura propoziţiunilor pe care le înregistrase, legându-le cu aţa cernelii, să le descifreze cine trebuia. Ceva neînregulă sălăşluia în turmuşoara de cuvinte pe care o agonisise. „E un lup strecurat aici”, îl puse în gardă flerul său politic şi răsuci mesajul pe toate feţele. Bumbuşcă văzuse şi auzise multe, dar nu avea căderea să comenteze.

Ceva izbi sticla ferestrei şi vigilul ieşi pe terasă în filegorie.

„Care-i evenimentul?” îl luă la întrebări Roman Rihor; Bumbuşcă nu se aşteptase să zărească în curte capul de motan al primarelui, ochii săi ca tăciunele, care îl priveau neîndurător, fix. Doar el, primarele, ştia să-şi vestească prezenţa în acest mod, lovind cu o pietricică, să ştie dacă urcă la etaj şi în ce stare de spirit, dacă nimic nu primejduieşte teatrul de operaţiuni al puterii locale. Era o

strategie convenită, care s-a dovedit nu o dată salvatoare, ştiut fiind obiceiul celor „de sus” de a pica pe capul omului când te aştepţi mai puţin. Nu era cazul acum.

„Te ştiam în Prelucă! nu îşi ascunse mirarea vigilul. Am şi trompetât, să te liniştesc”.

„M-ai sculat de la coleşea cu brânză, moimă îmburicată ce eşti!”

Era mânios primarele. Vorba „moimă îmburicată” putea fi, în egală măsură, răsfăţ ori dojană, trebuia să i ghiceşti intenţia. Chiar că se comportase ca un maimuţoi. Cum de nu băgase de seamă atoateslujitorul că erau ceasurile amiezii când – piară lumea, plângă cerul!

— Roman Rihor părăseşte orice îndeletnicire> scoate pălăria verde, cu peană de cocoş de munte, ce îi acoperă capul de motan, ochii negri, ca tăciunele „măsoară dacă astrul luminii a ajuns într-adevăr în crucea cerului – da, a ajuns – şi zice: „E vremea să prânzim”. Oriunde s-ar afla, se porneşte lipa-lipa, spre casă, tinde Valeria îi pune dinainte un blidoc de mămăligă cu brânză. Primarele s-a obişnuit să prânzească numai la căsuca lui şi numai „coleşe”, făcută de imăra lui nevastă, a cărei prezenţa voioasă îi dă saţ. Prânzu! decurge tihnit ca o liturghie. Acestui moment l-a sustras Bumbuşcă cu trompeta, l-a conturbat. Dator era să se scuze. N-avu când. Capul de motan îl ţintui din nou cu ochii tăciunii, mustaţa primarelui se zburli, ca şi vorbele dumisale, de altminteri:

„Care-i evenimentul, te-am întrebat? Cântă!”

„E rău. Ochelaristului i se taie creanga”, vorbi scrie – toriul ca într-un înec, sintetizând la maximum evenimentul.

Un singur ochelarist era în comună: profesoraşul de

istorie Hadrian Iubu, aflat de puţin timp la post, în stagiatură.

„Ce spui, mă?!” se nelinişti Roman Rihor şi urcă la etaj, să verifice personal conţinutul mesajului.

„Zic zău. E o indicaţie de sus. Ba nu, e ordin U raportă Bumbuşcă, punându-i dinainte registrul de convorbiri telefonice, asemeni unor table de legi.

Capitolul doi

E m-rţi, ziua cu trei ceasuri rele! gândi Roman Rihor şi puse un dosar peste calendarul de birou editat de ziarul local; nu vru să-i mai sară în ochi numele bicisnic al zilei imprimat – de ce oare? – cu litere roşii. N-avu chef să întoarcă fila să afle ce sărbătoare o fi fiind; era peste puterile lui să desluşească slovele mărunte, care jucau sub privirile sale ca nisipul spălat de ape. Dosul fiecărei foi de calendar era ocupat cu un text de luare aminte privind felul zilei, cine şi de ce ce aniversat, păţaniile ce ţin de data cu pricina, înţelesurile, pentru naţie ale cutărui eveniment; o lecţie pe care primarele o plătea cu dureri în ceafă, văzul devenea nelimpede, îl podideau lacrimile, simţea nisip sub pleoape şi i se înroşeau ca date cu piparcă. „Mânce-vă şperla şi hoherul! Şi voi v-aţi pus pe economii?” se sfădi primarele în gând cu făcătorii de calendare. Şi aceştia îl puneau la cazne. Cititul era cămaşa lui de gheaţă „o îmbrăca rar, când n-avea încotro. Să-i citească altul, da, era o soluţie, putea asculta la infinit. Se răsti la Bumbuşcă:

„Ia mai dă-i o citanie. Să ştiu ce-ai prins tu pe fir şi dacă nu iei de pomană leafa de boactăr”.

Bumbuşcă descifră tot ce scrisese în registru. Nimic din ce lătrase căţelul judeţului nu lipsea din acest caiet, o

comoară a puterii locale, cronica scrisă a acesteia. Roman Rihor ascultă stând în jilţ, rezemat de spătar, cu sprâncenele înălţate ca două pământufuri negre. De cum sfârşi, slujbaşul se pomeni încolţit:

„Chiar aşa scrie acolo: nu-i de nasul lui? Şi cine semnează nota asta? Şi la care ceas ai primit-o? Şi unde-ai spus că-s dus? Şi n-au zis tovarăşii să-i caut personal cu telefonul?”

Bumbuşcă n-avu nimic de adăugat. Privi capul de motan al superiorului său, gândind că va citi acolo vreun răspuns la neclarităţile care se iviseră; nu găsi decât încruntată nemulţumire pe chipul celuilalt şi sfârşi în coadă de peşte:

„Cam asta ar fi. Aş fugi şi eu la o coleşe cu brânză, dacă nu-i cu supărare”.

„Slujba-i slujbă, drujba-i drujbă! se voi sever primarele şi continuă: Ce zici că mai scrie în nota aia?”

„Nicio slovă mai mult. Uite scripta”, puse Bumbuşcă documentul sub ochii primarelui, cu riscul de a-l răudispune ori de a se trezi cu registrul acela în cap, cum păţise de multe ori. Fu mirat să-l vadă pe Roman Rihor că ia cărţoiul în mâini, iese binişor în cerdac şi parcurge „cocârlele” lăbărţate ale scrisului său de ins cu trei clase primare, absolvite nimeni nu ştie cum, demult, în campania de alfabetizare, când îşi făcuse unul pomană să-l înveţe semnele şi astfel Bumbuşcă nu pierdu leafa la stat, rămase în post. N-are decât să citească domnul primar. Vestea din textul pe care tocmai îl consemnase Bumbuşcă avea, pesemne, un înţeles mai profund decât izbuteau să spună cuvintele, pentru că văzu cum Roman Rihor îşi lasă capul în

palme, rămâne privind în gol, părând că zăreşte pentru întâia oară Pietrosul. Simţindu-l în preajmă, primarele îl boscorodi pe vigil:

„Ce stai pe capul meu? Lasă-mă să gândesc”.

Nu era a bună. Căzând în cugetare, primarele trăda apropierea unui eveniment ieşit din comun. Ce va fi fiind acel eveniment nu putea şti Bumbuşcă, nu era cititor în stele, el era boactăr; misia îi cerea să taie lemne, să facă foc în sediu, să-l păzească de furi, să stea de jurnă la telefon, să facă strigările, vestind legile, să ştie tot ce mişcă în comună, să-i străbată noaptea uliţele, înarmat cu bâta, fluiera şi lanterna (până mai ieri, cu felinarul). Fiind rangul cel mai de jos al puterii locale, lucrul cu mintea nu intra în atribuţiile lui. Primarele era chemat să-şi sfarme creierii pentru bunele şi relele ce se năpusteau asupra comunei. Problema era să preîntâmpini evenimentele, gândind asupra lor, spre a îndulci repedele lor şuvoi şi a le aşterne într-o matcă mai suportabilă. Aşa se punea chestiunea; sfărâmarea creierilor ţine de păstorul de obşte, ca râia de oaie, conchise Bumbuşcă şi plecă să mănânce coleşe cu brânză la casa lui.

Contrar obiceiului său, Roman Rihor rămase toată ziua la primărie, făcu una-alta, nedezlegat de prezenţa tiranică a mesajului telefonic ce îi locuia mintea, îi luă liniştea, dându-i un junghi în furca pieptului: ce va să zică amânarea serbării populare? ce au cu profesoraşul de istorie? cine şi-a băgat coada aici şi în ce scop? ce atitudine să adopte? reveni Bumbuşcă şi primarele nu-i simţi prezenţa, trudea cu mintea, roşu la obraz, sângele bătea puternic în tâmple, privirile îi sticleau de efort, pământufurile sprâncenelor se

zbârliră ca nişte cozi de veveriţă, fruntea îi asuda.

„Ai fierbinţeli?” întrebă vigilul.

„Du-te şi mănâncă, să n-am grija taK, se răsti la el primarele.

„M-am întors. Cade sara. A sosit şi cursa de Sighet. Tot mai lucri?”

„Du-te şi dă la bică”, auzi Bumbuşcă şi porni să facă ceea ce i se ceru: avea să adape tăuraşul de montă al comunei şi să-i azvârle nutreţ în iesle.

Atunci ţârâi telefonul, slujbaşul se întoarse, şontâcăxind, prinse căţelul judeţului de ureche, însă primarele îi luă receptorul din mână:

„Lasă-mă pe mine. Halo!”

Era miliţia judeţeană pe fir. Soseşte al doilea ceas rău al zilei de marţi, îi merse mintea lui Roman Rihor şi se ridică în picioare să auză mai bine; organele or<linei publice nu admit interpretări personale ori înţelegeri aproximative. Vântul democraţiei nu prea bate în parohia lor; ordinul e ordin, îl execuţi.

„E chiar primarul în persoană şi vă contrasalut. Care-i baiul?” vorbi Roman Rihor şi-i făcu semn lui Bumbuşcă să dispară.

Vigilul ştia ce are de făcut. Îl va chema pe tovul Hari, şeful de post. Acesta sosi, bătu călcâiele, salutând cu dreapta la chipiu:

„M-am prezentat, să trăiţi”.

Intuiţia vigilului era bună, primarele avea într-adevăr nevoie de şeful de post şi fu bucuros să constate că mecanismele puterii funcţionează fără greş, lefegiii îi citesc intenţiile, viaţa politico-administrativă merge ca un ceas

Doxa. Ar fi voit să-i gratuleze pe cei doi, importanţa momentului nu o îngăduia însă.

„Ascultă, sergent, bagă la cap şi procedezi conform instrucţiunilor”.

Şeful de post avu de băgat la cap următoarele: să patruleze pe şosea în cursul acelei seri şi al nopţii, să identifice maşina cu însemnele XOY – 1343, marca Mercedes – 200 L, de culoarea fildeşului (ce-i aia fildeş? o culoare alb-fumurie, culoarea osului sau culoarea zahărului, zi-i cum vrei, conveniră după un scurt consiliu), automobil din R.F.G., cu rulotă (da, rulotă, ştiau cu toţii ce înseamnă!), să oprească acel vehicul şi să-l poftească pe conducătorul auto să tragă pe dreapta, să-l întrebe pe respectivul dacă n-a pierdut ceva (pe ce limbă? vru să ştie şeful de post. Pe limba ţării! Şi dacă n-o ştie? în definitiv ce, noi nu avem aici un vorbitor de vreo limbă străină? se mânie Roman Rihor, menţinându-se călare pe situaţie). Şi, mai departe, după ce îl întreabă, conform ordinului, ce face el, şeful de post, cu neamţul?

„Îl ţii de vorbă, adică îl reţii, dar nu-l arestezi, bagă la cap, că va sosi echipajul cu superiorii tăi, care vor decide”, se eliberă primarele de însărcinarea ce i se încredinţase.

„O fi (şpion”, opină şeful de post.

„Gura! i-o reteză Roman Rihor. Nouă nu ni-i permis să interpretăm. Noi executăm!”

Se gândi pe dată că va trimite după profesoara de nemţeşte, aveau aşa ceva; îşi aminti însă că-i dusă la reciclare, lucrurile se încurcau. Dar cel de istorie? O fi ştiind ceva? Grăi spre omul cu arma:

„Fuga-n post! Ce mai aştepţi?” apoi, către Rumbuşcă:

„domnul profesor de istorie să poftească la primărie”.

Rămas singur, răsuci cheia casei de fier, trase minerul şi scoase de acolo uiaga cu „stropşeală”, rachiu de Zalău dublu rafinat, să se „întărească”; trase două gâturi, privi în zare zbaterea mărgelată a rachiului, care îţi lua ochii şi, desigur, îţi lua apoi răsuflarea, având, ştia primarele, nu mai puţin de şaptezeci de focuri tărie. Tuşi a bună cădere şi încuie uiaga la loc, în casa de fier, alături de cele trei documente secrete ale puterii comunale: sigiliul, evidenţa populaţiei (cu nou născuţii şi morţii la zi) şi registrul de proprietăţi.

Şeful de post ieşi în drumul ţării, zarease-ncenuşa, pica amurgul, soarele alunecase dincolo de Pietrosul, ora H a misiei lui era colea, avea s-o întâmpine cu simţurile ascuţite la maximum. Avu timp să-şi văcsuiască cizmele, îşi perie chipiul, strălucea de minune albastrul de petroleu al uniformei sale, ajustă mustaţa blond-roşcată şi cotleţii abundenţi ai perciunilor, cum n-avea nimeni pe o fază de o sută de kilometri în jur. Tovul Hari se mândrea cu obrazul astfel împodobit, tocmai pentru că frizura i se rărise prematur, avea chelie popească, lucru dăunător pentru cel ce era autoritatea întruchipată; îşi remontă prestigiul şi alura prin mustaţă, perciuni şi felul inegalabil în care surâdea roşcovanul. După nume şi înfăţişare, mulţi îl credeau evreu, însă şeful de post nu era ceea ce părea; Hari venea de la Haralambie şi era pui de moţ din Apuseni. Haralambie Voştinar, ăsta era numele său întreg, se trăgea dintr-un neam de iconari peregrini şi adunători de „voştini”, cum se numesc fagurii storşi de miere şi mucurile de lumânărele, pe care le achiziţionau în schimbul unor iconiţe,

rozarii, mărgele şi cartea despre Genoveva de Brabant. Nu era evreu tovul Hari, era pământean înrolat în miliţie. Îşi inspectă uneltele de rond: lanterna şi bastonul fosforescent (obiect preţios, dăduse pe el două kile de ţuică unuia de la circulaţie care escorta un convoi de maşini de protocol; e „valuta" ce înmoaie orice inimă). Din cerul înstelat se desprinseră două lumini, curseră la vale, erau faruri gălbui, halogene, şi automobilul cu rulotă venea bolid, mâncând distanţele. Sergentul ieşi în crucea şoselei, semnaliză oprirea pe dreapta şi i se adresă celui de la volan pe româneşte.

„*Ich weis nicht*, nu înţeleg", veni răspunsul neamţului.

„Dacă n-ai ceva lipsă", intră în subiect şeful de post şi, cum celălalt nu pricepea o iotă, făcu gestul unuia care şterpeleşte.

„*Zigeuiner*? Ţigan?" se ilumină străinul.

„Ţigan ori de alt neam, nu contează. Vreo lipsă ai constatat?"

Îl luă de mână pe călător şi inspectară vehiculul (era un Mercedes pe motorină, din seria De *luxe*); butelia de aragaz era la locul său, roata de rezervă de asemenea, semnalizatoarele funcţionau perfect. Nimic suspect, la prima vedere.

„*Provokation*!" diagnostică neamţul, pe care îl înfurie calmul, politeţea excesivă şi, mai ales, zâmbetul profesional al poliţistului român. Sergentul era om pogan, cât muntele şi era vizibil însemnat de „icter roşu", aşa i se spune în Moisei unuia care e rumen, are în obraji cuperozele bunului trai şi plesneşte de sănătate.

„S-avem iertare. Nu-i provocation. E dispozition. Şi

inspection! puse piciorul în prag tovul Hari. Şi, dacă mai vrei, neamţule, am şi alte expresii de-ale voastre, nu mă sili să forţez nota", se simţi jignit în autoritate, scuipă lat în şosea şi îl judecă din ochi, zicându-şi: „Te pomeneşti că-i şpion şi eu mă port cu el cu mănuşi".

Sosi la faţa locului Had Iubu, profesorul de istorie, buimac de somn.

„Care-i problema?" îl întrebă acesta pe şeful de post, ins cu care nu schimbase decât bună ziua – ziua bună, maximum cincisprezece cuvinte: când se înregistră ca cetăţean al comunei şi îşi făcu mutaţia, preschimbându-şi domiciliul de bucureştean pe acela de moiseian (afacere de Păcală, susţineau toţi; pocinog dintâie, tot aşa să ţâie! îi urară inamicii, dar ochelaristul nu se sinchisea). „Care-i problema?" reveni profesorul, părându-i ca prezenţa lui nu a fost remarcata cum se cuvine.

„Oareceva activitate internaţională avem, dom' profesor, zise miliţianul. Am cinstea să vi-l recomand pe domnul Mă-y-er", silabisi sergentul, extrăgând anevoie acest nume din paşaportul pe care îl avea în mână.

„Mayerholtz", se prezentă călătorul cu morgă. Era scund, rotofei, blonzurel, purta ochelari cu ramă metalică şi o respectabilă burtă de băutor de bere, pe care pantalonii scurţi, de piele, o puneau perfect în evidenţă, cum îi şedea bine unui bavarez; întrebă cu o oarecare nervozitate: „*Sprechen sie deutsch*? vorbiţi nemţeşte?"

Nu, ochelaristul nu vorbea limba lui Goethe, cuvinte ştia destule, îi era greu să le pună în ecuaţie, germana fiind, ştie-se, o limbă compusă. O dădu, în schimb, pe…

„*English*, *please*, în engleză, vă rog".

„Ce naiba se întâmplă aici?” se plânse pe englezeşte May erhol tz.

Profesorul îşi luă răgazul să afle ce se întâmplă, după care tălmăci calm, metodic:

„Şeriful local vă întreabă dacă n-aţi pierdut ceva, dacă n-aveţi de reclamat nimic”.

„Am pierdut timpul, domnule. Asta am pierdut. Douăzeci de minute de discuţie inutilă. Eu sunt comerciant şi am învăţat că *Zeit ist Geld*, timpul costă bani”, turui cu sporită nervozitate rotofeiul, ceea ce nu-l impresiona pe sergent.

„Domnul Mayer să-şi controleze calabalâcul”, ordonă el zâmbiter.

„Sunteţi rugat să vă inspectaţi avutul”, traduse în manieră proprie ochelaristul.

„Şi casa pe roţi”, îl pilotă miliţianul autoritar.

„Helga! *Mein Gott*! Dumnezeule!” erupse neamţul şi rămase interzis: lipsea nevastă-sa din rulotă. Răscoli pretutindeni, aruncă aşternutul în şosea, se târî în patru labe pe sub patul rabatabil, cercetă dulăpioarele supraetajate, se uită şi în frigider, nu era. Îmbrăcămintea intimă a femeii lui era pusă ordonat, paharul cu apă se afla pe noptieră, veioza ardea, o carte deschisă „pastiluţele mov, ceasulbrăţară, mărgeluşele, crema de noapte „Glycerin und rosewater”, absolut totul era la locul său. „*Aber*, wo *ist meine Frau*? Bine-bine, dar unde-i nevastă-mea?!”

„Tocmai asta te întreb şi eu, unde ţi-i muierea?” mârâi cu vădită satisfacţie tovul Hari şi adoptă un stil ceva mai agresiv (eşti în culpă, nemţoiule!), desfăşură un bagaj

lingvistic ce îi era familiar; profesorul însă nu traduse, făcu abstracţie de prezenţa lui şi, având aerul că îl tălmăceşte pe acesta fidel, luă convorbirea pe contul său, zicând:

„Calmaţi-vă, domnule Mayerholtz. Vă aflaţi într-o ţară civilizată. Lucrurile se vor clarifica. Opriţi motorul. Sunteţi poftit în sediul primăriei”, cuvânt pentru care ochelaristul folosi vocabula „City hali” şi nu „Townshall”, cum ar fi procedat orice bun englez, însă preopinentul înţelese fără dificultate.

„*Bürgermeister*? *Jawohl* Primarul? De acord”, primi bavarezul.

Intrară tustrei în Casa comunii. Tovul Hari înţelese că profesorul îşi ia libertatea de a-l băga pe străin în sediu („o fi cunoscând Legea 18?”), nu-l atenţionă, poate aşa cerea protocolul; de altminteri, neamţul se afla din clipa aceea pe teritoriul său, ordinul care i se dădu era respectat, deci…

„Faceţi-i *o* cafea”, ceru profesorul.

„Noi nu folosim, zise şeful de post, descumpănit de îndrăzneala ochelaristului. Cafa-i pentru orăşeni, şi ia-o de unde nu-i. Românul bea nechezol, pe ce lume trăiţi, dom’ profesor? He-he-he! La noi protocolul merge pe bază de horincă. Dar nu-i cazul”.

„Asta nu-i treaba ta. Poate îi cazul, poate nu. Om trăi şi-om vedea. Sara bună tuturor”, îşi făcu apariţia primarele; era fercheş, proaspăt ras, îşi pusese cojocelul de sărbătoare şi dopul de pădurar cu peană de cocoş de munte.

„Fă bine şi mă recomandă cu nume şi prenume”, i se adresă profesorului, care făcu prezentările cât mai ceremonios, voind să puşte doi iepuri deodată: înfloriturile aveau darul să capteze atenţia bavarezului şi turnau miere

în sufletul bonomului Roman Rihor.

„Toarnă-n pahare, grăi primarele, punând în palma sergentului cheile casei de fier; acesta se codi, îşi scoase capela, spre a-şi vârî mustaţa blond-roşcată cât mai adânc în urechea superiorului său şi zise:

„Interzice legea circulaţiei, să trăiţi”.

„Noi nu suntem la volan”, îl contrazise primarele şi capul de motan înflori sub accesul de bruscă bună dispoziţie, confirmată de un râs sănătos, în rafală, drept care Meyerholtz întrebă:

„*Was ist das*? Ce se întâmplă?”

„Tradu-i, dascăle, n-avem a ne ascunde. Noi om închina şi oaspetele va binevoi să guste mere şi nuci şi scoverzi, fugi până la mine acasă şi dă de veste”, îi trasă şefului de post o nouă însărcinare, apoi către vigilul nopţii: „Tu ce stai ca viţălu? Ieşi în drumul ţării şi vezi de paza automobilului, că răspunzi cu capu’ şi o să vină tovarăşii de la judeţ mintenaş, dator eşti să-i îndrumi, spune-le că noi ne aflăm la Casa „comunii, la datorie, unde convorbim cu străinul în spiritul politicii noastre externe şi conform ordinului transmis pe fir, fugi, Bumbuşcă, piei în drumul ţarii şi fă pe boactărul”.

A face pe boactărul era floare la ureche, ţinând cont că Bumbuşcă moştenise îndeletnicirea asta de la tătânele său, Bumbuşcă – Bumbu, vechiul boactâr al comunei Moisei, mort în împrejurări nelămurite, curând după al doilea război mondial. Moştenitorului îi spuseră oamenii Bumbuşcă-Bumburel, însă acest al doilea diminutiv se pierdu cu timpul, se rupse ca şi coada unei prea agile şopârle. Fiind şchiop, pe moştenitor îl puteau lesne deosebi de tătânele

său mort. Vigilul pogorî, şontâc-şontâc, cele şaptesprezece trepte ale scării-melc, mătură cu ochiul de foc al lanternei curtea, inclusiv foişorul cu turn de veghe, unde era arborat – nu doar în sărbătorile naţionale – tricolorul, conform dispoziţiei lui Roman Rihor, în ciuda repetatelor observaţii ale instructorului judeţenei de partid, care îl bâzâia la cap („nu supralicita etnicul, că te expui”); ţinea de tradiţia locului, Cast comunii să stea necurmat sub lumina steagului ţării, ca în Capitală, unde drapelul neamului flutură zi-noapte deasupra sediului.

„Etnicul nu-i ceva de ruşine, tovarăşe instructor, noi suntem o comună din România, carne şi sânge din trupu-i sfânt, nu-mi cereţi să stric ceea ce am apucat din străbuni”, auzise Bumbuşcă cu propriile-i urechi cum primarele se opuse acelei indicaţii. Dădu roată, inspected Casa comunii din toate laturile, trecu vizavi la magazinul universal sătesc, sub firma căruia ardea un bec de 40 de volţi, în lămpaş chior, ridicat în par; cum paznicul magazinului zburase din schemă, îi revenea lui Bumbuşcă să aibă o privire asupra clădirii ce adăpostea marfă de multe milioane. Uite o marfă pe care n-o mai avusese până acum în pază: automobilul de culoarea zahărului şi casa pe roţi. Le dădu ocol, examinând pe îndelete şi de aproape ceea ce nu cunoscuse decât din mers, adică vag şi inaccesibil peiltru unul ca el, ins de margine de drum. Avea sentimentul că-i aparţin minunăţiile pe care, iată, le putea pipăi.

Şeful de post aduse scoverzile cu brânză de oaie în ştergar de cânepă, erau fierbinţi şi odaia se umplu de aburul binemirositór. Merele şi nucile se consumaseră… Primarele puse blidul gol în mâinile sergentului şi acesta,

înţelese ce are de făcut; fu oprit însă de neamţ, care-i întinse o ceaşcă. Omul legii nu ştiu ce are de făcut, dar îl dezlegă Roman Rihor, care mârâi:

„Bea cafă, te pofteşte oaspetele, gustă, că nu-i muri „influenţa lor vine pe alta cale, prostule, nu prin cafă”.

„*Danke*, mulţam fain”, spuse sergentul şi bătu călcâiele cizmelor proaspăt văcsuite; se aşeză pe o margine de scaun, îşi udă buzele cu amăreală şi zâmbi, sincer mulţumit că e admis la ceremonial. Neamţul scosese din casa lui pe roţi o cutie de nesskafé, turnă, apă şi obţinu licoarea cu care Roman Rihor se spurca pentru; întâia dată; fiecare înghiţitură o spăla cu un gât de rachiu, să nu verse. Tovul Hari mai băuse aşa ceva, cunoscuse gustul de cafea pe când era elev la şcoala de interne („cu toate trebuie să se deprindă un bun miliţioner”), o singură dată băuse din ordinul superiorului; acum sorbea din motive politice, spre a nu afecta relaţiile externe, îşi făcu socoteala sergentul, consuma din pricini independente de voinţa lui, mai puţin alcoolul, care tocmai se epuizase. Primarele luă uiaga goală şi fugi s-o umple din rezervele lui, de acasă.

„Oi lipsi o ţârucă, nu fie cu supărare, se scuză el în faţa oaspetelui; musai să mă duc personal, că Valeria nu dă nimărui o seintă, criza de horincă e mai mare decât criza petrolieră”.

Sergentul înţelese că rolul de gazdă i se transferă lui, pe drept; scoase pacul de „Mărăşeşti” şi îl puse în faţa lui Mayerholtz, acesta aprinse, îl înecă fumul, nu azvârli ţigara, o aşeză pe buza scrumierei, lăsând-o să se fumeze singură. În borseta de care nu se despărţea o clipă avea nişte ţigări de foi de culoarea argintului, cu care îi trată pe cei doi.

Profesorul primi una şi o ypuse în buzunarul de la piept, nu era fumător. Miliţianul dădu s-o aprindă, iarba dracului nu luă foc, îi sări în ajutor Mayerholtz, îi demonstră că argintul ţigării era lăcaşul de aluminiu ce proteja frăgezimea acelei ţigări de foi scumpe, cu tubul lung, ca de glonte de puşcat mistreţ. Tovul Hari începu să pufăie, stând picior peste picior, spre a atenua neştiinţa de care tocmai dăduse dovadă. Gândi să fie el în atac şi-i făcu semn celui ce făcea pe tâlmaciul:

„Spune-i, domă profesor, lui Mayer ăsta unde se află, că prea-i cu nasul pe sus. Zi-i că ne datorează respect pentru ce-am pătimit. Fasciştii au ras comuna de pe faţa pământului. Şi de împuşcaţii din Moisei să-i spui, domă profesor, să nu-mi azvârle mie în ochi fumul ţigării lui împuţite", puse punct şeful de post, satisfăcut de ceea ce-i ieşise pe gură, dascălul n-avea decât să preschimbe zicerea lui în engleză; profesorul o traduse în stilul său:

„Vă aflaţi, domnule Mayerholtz, într-o comună istorică. O istorie tragică, dacă e să fiu sincer. Aţi auzit, desigur, de Lidice şi Oradour. Ei bine, această aşezare din România a avut o soartă identică", vorbi profesorul lubu, paloarea feţei i se adânci şi ochelarii i se aburiră vizibil, scoase foiţa de hârtie şi şterse lentilele (peliceaua de căprioară lipsea din comerţ, o va procura în Moisei, la sursă, îşi aduna bani pentru armă, dorea să devină vânător). Îi căzu în auz vocea ţândarită a domnului Mayerholtz:

„Fasciştii nu-s confundabili cu poporul german".

„Nici nu-i confundăm, domnule Mayerholtz, n-aveţi grijă. Doar că nu uităm recentul trecut. Rănile încă dor. Eu sunt profesor de istorie în această comună. Îndeletnicirea

zilnică îmi permite să…” vorbi ochelaristul cu câini perfect şi surâsul pe buze, dar neamţul nu mai află amănuntele acelei îndeletniciri, scara-melc trosni dureros, uşa se deschise şi domnul Mayerholtz primi îmbrăţişarea disperată a unei femei roşcate.

Capitolul trei

Helga era desculţa, în veşmâqt bizar, pelerină de un albastru-indigo, cu capişon, cordon şi trese de căpitan de miliţie, amănunt zăpăcitor pentru şeful de post, gata să-şi înghită de uimire trabucul. Îşi făcură intrarea superiorii – maiorul Tohătan, flancat de uriaşul miliţiei judeţene, Simionaş Mâţ, căpitan la circulaţie – care fură întâmpinaţi în stilul breslei rlor:

„Să trăiţi, tovarăşe maior, sergentul Voştinar din Moisei raportează…” dar îi pieri glasul, nu mai raportă nimic. Roşcovana era goală-goluţă pe dedesubt. Pelerina lăsa vederii doi sâni generoşi şi, la cea mai uşoară neatenţie, spuma unui combinezon care abil ascundea ceea ce au femeile de ascuns, putu să se convingă şeful de post.

„Ce te holbezi, sergent? îl apostrofă Tohătan. Mergi în postul tău!” şi subalternul dispăru ca din puşcă.

„Unde ai fost, curvă internaţională?! erupse, roşu de furie, domnul Mayerholtz, nu însă înainte de a-şi strivi trabucul în blidul de lut, pictat cu flori de cimbrişor, care servea drept scrumieră; avu de gând s-o pălmuiască pe Helga. Se stăpâni la timp, surâse, depuse cheile maşinii în mâna cu pernuţe roz a soţiei sale, căreia îi ordonă cu o discreţie aproximativă: „Du-te şi te îmbracă, toanto! (apoi, către Roman Rihor care sosi cu uiaga). *Schnaps*, *bitte*”.

„Vrea horincă, traduse profesorul lubu şi se grăbi,

totodată, să facă prezentările. Nu era nevoie. Mayerholtz strânsese deja mâna ofiţerilor poliţiei române cu efuziune, fumatul de trabucuri fu reluat, nesskafé-ul aşijderi, horinca fu servită în cerc lărgit şi – pentru a ieşi cumva din penibilul situaţiei – ochelaristul luă iar conversaţia pe contul său, spunând angelic:

„E o comună de lemnari, domnule Mayerholtz, casele arse au fost refăcute din temelii, e regretabil că n-aţi nimerit aici pe lumina de zi, ar fi fost o experienţă utilă şi (adresându-se lui Tohătan) tocmai îl familiarizam pe oaspete cu evenimentele din Moisei".

„Poate voi reveni pe aici, domnilor, să refac acest traseu turistic, pentru mine de două ori fantastic, *ia*, *fantastisch*, repetă adjectivul, dar se grăbi să precizeze: *aber*, *ohne Frau*, însă fără nevastă", şi râse Mayerholtz din toţi dinţii de aur ai gurii sale, sincer, degajat, îndatoritor, uşor pişcat de *scimapsul* locului, încât maiorul Tohătan putu relata amănuntele misterioasei dispariţii a doamnei Helga Mayerholtz, coafeză din Ulm. Bărbatul acesteia, cârnăţar şi negustor de cai la o firmă germano-anglicană, înregistră povestea cuviincios, cu toate simţurile treze, însă reacţiona contradictoriu: ba se înfuria de grotescul unor situaţii, cerându-şi mii de scuze, ba însoţea neverosimilul unor păţanii cu lungi rafale de râs, părându-i că o forţă mai presus de logica, lui îl face interpretul unor fantasmagorii demne de pana lui Hoffman; aventura în care, iată, naviga era. de un umor negru imens.

Mercedesul de culoarea zahărului, având în remorcă, o rulotă, evolua fără probleme pe şoseaua D.N. numărul 1C, ce lega Satu Mare de Baia Mare, oraşe insigmifiante, de

tranzit, pentru domnul Mayerholtz, care nu simţea pboseală, se lăsase în voia *Eine kleine Nachtmusik*, unei melodioare nocturne, emisă imediat după orele douăzeci şi două, turistul năzuia să treacă pasul Prislop la adăpostul nopţii, să câştige o zi albă în favoarea mănăstirilor pictate în exterior din Bucovina, despre care aflase că sunt senzaţionale. Helga dormea în rulotă, trecuseră de Medieşul Aurit, celui de la volan i se păru că se supra-încălzise motorul ori, n-avea ulei, indicatoarele de bord îi jucau feste, opri să verifice, înălţă capota, totul dură un minut, cel mult două, Helgi [părăsi aşternutul, beată de somn, atrasă hipnotic de porumbul galben-foşnitor, nimbat de lumina lunii, făcu pipi şi auzi că maşina demarează. Sări ca muşcată de viperă, strigă să-l facă atent pe bărbatul său, umplu orizontul nocturn cu numele acestuia, Willy-Willy! vehiculul fu înghiţit de noaptea cu lună a unei ţări despre care nu ştia mare lucru: că e de est, cu regim comunist şi se află în Europa. Doamna Elelga Mayerholtz, proprietara celui mai frecventat salon de coafură a oraşului Ulm, din landul Bavaria, rămase – fără ştirea cuiva – abandonată în tarlaua B. 12, de porumb hibrid, a cooperativei agricole de producţie din comuna Medieşul Aurit, nu departe de cuptoarele dacice, undeva în nordul României, îmbrăcată în modul cel mai sumar posibil, în mantia de lumină a lunii şi în spuma, la fel de transparentă, a furoului personal. O ţinută de paradis. Făcu autostop şi sperie un lung şir de automobilişti. Unul era să facă infarct; altul intenţiona să oprească, dar fu cenzurat de nevastă-sa: „mână măgaru, că-ţi scot ochii”. Picanteriile proveneau de la căpitanul Simionaş Mâţ, acel Yeti al miliţiei judeţene, aflat în rond pe

şosea, care fu sesizat din varii surse despre". senzaţionala autostopistă", „Eva nopţii cu lună", „sexyshow la drumul mare", „Angelica din cucuruz", „fantoma din porumbişte", „eros-rally – raliul erotic", şi câte se vor mai fi spus. Denumirile nu contează, sunt rodul minţilor excitate ale celor ce au reclamat şi echipajul se puse în mişcare pe pista şi parametrii obţinuţi cu generozitate de la numeroşii colaboratori voluntari.

Doamna Helga fu recuperată de ARO-ul cu staţie al maiorului Tohătan, care alertă posturile de pe traseu, inclusiv Moisei-ul, şi captura fu transportată cu maximă urgenţă la adresă, o „vărsară" în braţele domnului Wilhelm Maverholtz, în împrejurările cunoscute, nu însă înainte de a-i tăia contravenientului o chitanţă de amendă în valoare de 50 (cincizeci) lei, „potrivit articolului 17 din Codul circulaţiei rutiere pe teritoriul României, paragraful d., referitor la conducere neglijentă, cu risipirea încărcăturii autovehiculului pe şosea".

Păru că îşi face intrarea o actriţă de cinema, nu aceeaşi doamnă Helga Mayerholtz, ce revenea acum somptuoasă prin opulenţa vestimentară, eleganţa şi superbia cu care îşi etala garderoba de bună calitate, bijuteriile grele, fardul discret, îndelung elaborat în faţa oglinzii, obrazul radiind de strălucire şi un soi de aristocraţie a privirii care se obţine prin exerciţiu persuasiv şi tenace. Vorbi strălucitoarea doamnă Helga Mayerholtz:

„În ţara dumneavoastră nu se practica autostopul? Au trecut atâţia şi, în chip straniu, niciunul n-a oprit să mă ia".

„Lipsă de cultură, stimată doamnă, fu ironic maiorul Tohătan, în cea mai curată germană. La noi *striptease*-ul

automobilistic e încă la început, dar se fac eforturi în acest sens”.

„Termină cu gafele, păru că o bruschează bărbatul său, dar pë acesta îl umflă râsul de ceea ce tocmai descoperea: Toate le faci invers, draga mea. Când era obligatoriu să fii îmbrăcată, te arătaşi românilor goală-puşcă. Iar acum, când ar trebui să dispari şi să te dezbraci naibii, să te culci, după o zi de groază, te împopoţonezi ca Maria Tereza în vizită la Schönbrunn. Dă un pupic şi marş în rulotă. Rămânem aici peste noapte. Nu vezi că am băut un *schnaps* excelent şi o să mai beau, *gute Nacht*, noapte bună”.

Urarea se multiplică, maiorul şi căpitanul se retraseră, Mayerholtz le dădu adresa lui din Ulm, spunându-le să vină acolo negreşit, ei ziseră *danke*, şeful de post se miră pentru felul mălăieţ, cu zâmbetul pe buze, în care tratau superiorii lui relaţiile dintre români şi străini, dar îşi înghiţi mirarea, ce să facă un grad mic?; îi conduse pe cei doi până la scara automobilului şi le ură drum bun (nu în R.F.G., la judeţ), cu un „să trăiţi” zgomotos, sub privirile admirative ale vigilului nopţii, cu cojocul pe umeri, că picase brumuşoară, luna era cu dinţi şi stelele mari, cât ochii de cucuvea, scuipă Bumbuşcă în sân, neplăcut surprins că se gândise la pasărea vestitoare de rele.

Erau puţine minute până la miezul nopţii şi cel de al treilea ceas rău al acelui marţi nu se adeveri. Primarele n-avu chef să se gândească la asta, se afumase, avea o stare minunată, ca de altfel şi oaspetele din oraşul Ulm, care nu mai pregeta să aprecieze „stropşeala” de Zalău prin vorba *exzelent*, nici măcar nu-i cuvânt german, aprecie Roman Rihor, sună curat româneşte, cei doi conveniră demult

asupra acestui fapt şi deciseră să-şi zică „exzelenzig”, să se numească unul pe celălalt „excelenţă”.

Atunci dădu buzna în odaie vigilul Bumbuşcă, însoţit de câinele Bărbat; cojocul îi căzuse de pe umeri, îl târa după el, ca pe o oaie moartă, scăpă din mână lanterna, era ca năuc.

„Tu nu ştii bate la uşă când te arăţi domnilor şi nu-ţi scoţi căciula?” grăi primarele mânios.

Bumbuşcă tremura ca varga, nu de frica celui ce îl dojenea; îşi rupse căciula din cap, arătându-şi tigva lac de sudoare.

„Lupul!” reuşi să articuleze vigilul, ca într-un înec. Îl confirmă şeful de post, apărut în spatele lui cu arma la picior, alb ca varul.

Primarele nu putea răbda obrăznicia celor doi, se ridică de pe scaun; le va da un perdaf să-i usture:

„Bagseama voi n-aveţi obraz. Cădeţi în petrecere ca balegile. Ce-i cu lupul? N-aţi mai văzut lup? Cum apare îl puşti ori slobozi câinii să-l rupă”.

„Nu-l prinde glonţul”, vorbi sergentul.

„E lupul acela!” răcni Bumbuşcă, sugrumat de ceea ce anunţa.

Se instală tăcerea. Aburii alcoolului nu putură anihila şocul, pe Roman Rihor îl luă cu frig; tocmai se dezobişnuiseră de grozăvia pe care ei, moiseienii, n-ar fi voit s-o creadă ori să-i dea curs, în ruptul capului. Dar prea se potriveau multe; prezenţa *lupului* era semnalată – e drept, la mari perioade – cu insistenţă şi amănunte ce îţi dădeau fiori. Profesorul Iubu păli, nu de neobişnuitul întâmplării, nu credea în strigoi, iele, vâlve, cum le-o fi

spunând, nu era superstiţios. De cum sosise în Moisei, află de neodihna cuiva care ia înfăţişare de lup şi cutreieră meleagul, chestiunea îl interesa, vâna amănunte.

„De unde să ştim că nu minţeşti?” vorbi profesorul.

Primarele n-ar fi voit ca slujbaşii să depene păţania în prezenţa neamţului, să nu se interpreteze; cei doi o spuseră însă pe nerăsuflate.

Când îl zăriră, lupul se afla pe scara ce duce în Casa comunii, urcase primele trepte ale scării-melc, păru a cunoaşte locul. Bumbuşcă îl lumină cu lanterna chinezească, sună din fluiera de vigil, asmuţi dulăul Bărbat asupră-i, acesta îl asedie fără încetare, din toate părţile şi cu înverşunare sporită, dar pica lat de tot atâtea ori la picioarele fiarei, care nu schiţa cel mai mic gest de apărare, privea în susul scării adulmecând. Părea că o forţă nepământeană îl răpune mereu pe câine, fără ca lupul să clipească măcar. Dacă te uitai mai cu luare aminte, jivina avea o fosforescenţă în priviri şi în aburul abundent al nărilor excesiv dilatate. Şeful de post vârî glonţul pe ţeavă, puse arma la ochi, dar îl opri vigilul: „Nu trage! E duhul!” Lupul coborî liniştit, cu mişcări mecanice, neobişnuit de moi şi de încete pentru a fi lup-lup, cu gâtul înţepenit şi ochii în flăcări, susţine Bumbuşcă. Trecu la doi paşi de el umblând agale, până dispăru în noapte, purtându-şi trena de lumină bizară, până dincolo de ultimul deal de dinainte de a începe cerul spuzit de stele, cu care se confundă.

„Ce se întâmplă, excelenţă?” se impacientă domnul Mayerholtz.

„Un lup, excelenţă, ceva obişnuit pentru aceste locuri”, zise primarele cu voită detaşare şi râse mânzeşte.

„*Ein Wolk*? Un lup? Să n-o pape pe Helga! Ce spui, excelenţă? Ar exista o asemenea posibilitate?”

„Exclus! fu categoric primarele, dar se corectă. Să fim totuşi prevăzători. Vă poftesc, excelenţă, la o preumblare, să inspectăm împrejurimile, însoţiţi de reprezentantul ordinii publice” şi arătă spre omul cu arma.

Bavarezul se muiase de tot, Roman Rihor voia să-l scoată la aer, să-l culce în căsulia lui, nu mai avea cu cine parlamenta, îşi pierdea vremuşoară.

„*Schpazier mit polizai*? Plimbare cu poliţia? Nu! Prefer asta, excelenţă, ha-ha-ha! turui Mayerholtz şi arătă spre horincă, zguduit de râs. Plimbarea mâine, *morgen*, *heute schnaps*, azi tzuica, ha-ha-ha!”

Iată o idee! o prinse din zbor mintea încă funcţională a primarelui, care negocié cu profesorul Iubu următoarele: să se ocupe mâine, miercuri, de familia Mayerholtz, să le arate nemţişorilor tot ce-i de arătat – monumentul, staţiunea Borşa, mănăstirea, izvorul albastru al Izei, bisericuţa de lemn din Ieud, olarii din Săcel, o cină cu balmuş la stână. Program turistic de milioane.

„Am cursuri”, se apără profesorul.

„Nu-i bai, se aranjează”, îl bătu pe umăr, cu zgomotoasă intimitate, capul comunei.

„Suferă pruncii. Nu-i alt dascăl de istorie care să mă înlocuiască”, o ţinu pe a lui Iubu.

„Nu te sfarme grija. Nu curge sânge şi gestul e patriotic. Fii om politic, profesore. Cunoşti deviza: noi muncim, noi controlăm, noi decidem. Am decis, care vasăzică”, sfârşi primarele, predând ştafeta profesorului care expuse neamţului ideea cu lux de amănunte.

„*W under schön*! Minunat, excelenţă! *Wo ist die Kloster*? Unde-i mănăstirea!” voi precizări Mayerholtz, ca tot neamţul.

Cum să-i explice primarele? îi poate indica direcţia bunăoară: o ţii pe firul Vişăului cât ai fuma o ţigară, apuci muntele, în stânga, pieptiş, apoi dai de o poieniţă, în care şade dalba mănăstire a Moiseiului. Nu-l putea îndruma altfel. O hartă n-aveau la primărie. Avea, în schimb, Mayerholtz. O avea în maşină. Au ieşit cu toţii gândind să consulte *cine karte*, o hartă, de care uitară numaidecât; dădură cu ochii de cerul fierbând de stele, bavarezul căzu într-o stare romantică, voi să vadă lupul care a păpat-o pe Helga, apoi căzu în somn, gata, îl culcară îmbrăcat, lemn de beat, lângă nevestica lui. Îi va păzi vigilul Bumbuşcă.

Roman Rihor crezu cu cale să facă bilanţul zilei acolo, în şosea, sub cerul multrăbdător al Marmaţiei şi cuvântă sintetic:

„Tovarăşi, nu ne-a fost uşor, dar ne-am descurcat. Ce cred ei? îi bag în mă-sa de capitalişti! Hai să durmim, că mintenaş se crapă de ziurel de zi. La bunăvedere”.

Primarele îl reţinu totuşi pe profesorul Iubu, cerându-i să-l însoţească în Casa comunii, în turn:

„Avem a convorbi o ţârucă”.

„Ce-a fost chestia cu lupul?” întrebă profesorul.

Primarele închise uşa, făcu gestul evaziv, lasă asta! se aşează ochi în ochi cu profesorul, căruia îi vorbi cu gravitate, sincer îngrijorat, limpede, fluent, ca şi cum n-ar fi pus strop de alcool în gură:

„Alt lup ne dă târcoale, mânce-l şperla şi hoherul! Îţi dau veste rea, dom’ profesor: se suspendă serbarea pe care

ai muncit-o cu atâta sârg. A fost interzisă de sus”.

„Cât de sus?” vru să ştie Iubu.

„Asta nu pot şti. Vor sosi la noi trimişi de la judeţ să ne ajute. Am notă telefonică în sensul acesta” şi primarele îi puse dinainte registrul.

Profesorul nu citi, n-avea de ce, faptele erau clare: „erezia” lui din facultate îl urmărea, bagseama, şi aici, cu întreg cortegiul de tinichele, infamii şi ofense. Şi el care crezuse că s-au potolit, că au ajuns la mintea cea bună, trăsni-i-ar Dumnezeu de dobitoci şi delatori! nu se potolesc, vor să-i frângă destinul! gândi Iubu cu iuţeală de computer, faţa însă îi rămase impenetrabilă, nu se putea şti ce se petrece dinlăuntrul său. Surâse capului de motan care îl studia cu ochii tăciunii şi agresivă luare aminte; spuse dezinvolt:

„Nu ne pierdem noi cu una, cu două. Noapte bună, excelenţă”.

„Aşa te vreau, dom’ profesor! Mergi sănătos, că mai suntem şi noi pe aici, aşa!” îl conduse primarele; îi plăcu răspunsul, dar nu-l aprobă pe ochelarist. Acesta e încă crud, neînvăţat cu „hăis-ul” şi „cea”-ul vieţii, naiv cât cuprinde, nedomolit, nărăvaş, îl vor domoli viaţa şi împrejurările, gândi Roman Rihor şi se în tristă foarte de ceea ce constata: e groasă cu băiatul ăsta, îi spunea al nu ştiu câtelea simţ, însă el, ochelaristul nu vede. Primarele îngropă lunga şi hâda zi de marţi cu un lung gât de horincă.

Din contră, profesorul Iubu vedea clarisim împrejurările pe care le avea de traversat, dioptriile percepţiei sale nu-l înşelau, era pregătit să înfrunte greul, energiile sufleteşti nu-l vor trăda tocmai în clipa când neprevăzutul le solicita

indiscutabil. Lungi dinadins drumul către lelea Solomie, moaşa comunei, la care sta „în vipt”, o lună-două, până o va convinge pe Pompilia să se transfere la Moisei, să se căsătorească odată (cu popă sau fără), să toarne un batalion de copii, să-şi afle un loc sub soare. Dar până atunci mai e cale lungă, drum bătut.

Altceva îl preocupa acum: „nu vreau să mai calc cu stângul, orice ar fi şi orice s-ar întâmpla!” îşi zise Iubu, legământ realizabil prin prevedere, acţiune lucidă şi persuasiune. Îşi etală în faţa ochilor minţii (ca nişte cărţi de joc) toate capcanele ipotetice care i s-ar fi putut întinde în zilele şi săptămânile următoare. De către cine? De către Urdinică, ordinarul, fără doar şi poate. Un lucru nu-i intra în cap: de unde are tipul ăsta multă energie, sadismul şi pila de lungă bătaie de a-l prigoni pe Had şi aici, în Moisei, această „Patagonie a României”, cum se exprimase acelaşi nemernic. Îi vor pune în cârcă vini mai vechi, reale sau închipuite, spunând că-i spirit refractar, hrănit de orgolii şi accese de independenţă, nesupus la rigorile programei şcolare, a instrucţiunilor sacrosancte (asul de treflă!); va recunoaşte şi îşi va face o severă autocritică, urmând pilda acelor domnitori români, puţini la număr, care în momente de cumpănă, având osmanlâcul în coastă, s-au condus conform maximei: „capul plecat sabia nu-l taie”. Osmanlâcul profesorului Iubu era, în actualele împrejurări, mediocritatea agresivă. Îl vor învinui că-i arţăgos şi negru-n cerul gurii, că se sustrage principiului promovabilităţii elevilor sută la sută (pe leneşi Iubu îi pica de nu se vedeau), o sfidare adusă inspectoratului judeţean, care îi dăduse un prim avertisment (valetul de roşu!), că „nu se integrează

cerinţelor de moment”; îşi va face, şi în acest caz, o severă autocritică, cu angajamentul să tragă concluziile corespunzătoare. Îi vor aduce acuza (întemeiată, de altminteri) că are o „concepţie personală” despre cursurile de perfecţionare şi reciclare a cadrelor din învăţământ, unde el excelează prin poziţii şi atitudini singulare, între care teoria (bizară, desigur) că misiunea educativă nu-i posibilă a se exercita pe „teme date” etc. drept urmare tânărul profesor stagiar e adus la ordine, făcut zob prin citate celebre, care susţin contrariul, cu aprecierea invariabil aceeaşi: „practică pedagogică meritorie, însă elaborată libertin, vădind lacune de concepţie (dama de pică!). De astă dată, nu-şi va turna cenuşă în cap, dar nici nu va face greşeala de autodafé, al celui ce îşi strigă adevărurile în piaţa publică, indiferent de risc, a depăşit vârsta demersului utopic, va promite inchiziţiei şi inchizitorului să mai reflecteze, cum e just la o vârstă de cristalizare a personalităţii, a eului civic ş.a.m.d. Până treci puntea, fă-te frate şi cu dracul! suna proverbul ca un dangăt de clopot în toate celulele lui, stârnind în Iubu un taifun de energii potenţiale. La principii nu va renunţa, era decis, va fi inflexibil şi cu verticalitatea de neatins, de neatins; „Ar însemna să renunţ la *minele meu*, teritoriu din care nu cedez nimic-nimicuţa”, îi înfruntă profesorul pe ipoteticii săi agresori. Acum pot veni ai de la judeţ, Iubu îi aştepta.

Feeria nocturnă şi cerul înstelat, cum nu-l mai văzuse, îi dădeau curaj, ca unui lunatic apt să umble pe acoperişuri, deşi el doar pe solul (incert) al adevărului avea de umblat. De un an şi mai bine trăieşte şi munceşte, fără spaime ori

sentimente de „exilat”, în această comună din „nordul cel mai de nord al României”, cum se răsfaţă în scrisorile către părinţi, aflaţi la Paris, în misiune. El n-a aterizat aici silnic ori din penitenţă, cum mârâiră unii, încercând să facă din absolventul Had Iubu un erou. Nu era un erou. Nici „exilat” nu era, cum se acreditase ideea de către cei ce refuzau să creadă că Moisei ar fi opţiunea lui Had, ins rezonabil, cu scaun la cap. Nu. I s-a impus o asemenea destinaţie! cântau respectivii pe una şi aceeaşi coardă. La facultate a „fluierat în biserică”, ce-i drept, nesăbuinţă care-i scadentă – cine ar fi crezut? – şi acum. La repartiţie însă nu s-a ţinut seamă de această păţanie, considerată minoră, a primit loc bun, urmare a mediei bune (9, 80), în oraşul Sătmar, putea fi zeilor recunoscător pentru ceea ce i se oferea pe tavă: reşedinţă de judeţ, muzeu de istorie, filiala arhivelor statului, revistă de specialitate şi – colac peste pupăză – în urbea de pe Someş avea rubedenii, unchi şi văr primar, cu cârlig la oficialităţi. Absolventul a cerut, în schimb, comuna Moisei, loc modest, aflat pe la coada listei de ierarhii valorice, gest care a deconcertat, a produs stupoare. „Felul meu de a fi produce mereu stupoare; ar trebui să iau măsuri”, auzi glasul introspectiv al celui de al doilea din el, raţional-pământean-ul, pe care nu-l asculta mai niciodată.

Destinaţia Moisei nu era bravadă, era o necesitatei pe care tânărul o resimţea acut; aici şi numai aici, în Mersei, îşi putea proba cu loialitate, în mod spartan, adevărul dureros de viu al acelei păţanii care stârnise vâlvă în Senatul universitar; poziţiile se dispersară atunci, din prudenţă ori laşitate, cu contează acum, iar ei, nedreptăţitul, avu de tras ponoase pe nemeritate, da.

Cinstit era să redeschidă „procesul” acum, instanţa fiind el şi numai el, să reevalueze acel recent trecut prin rigorile unui stil de viaţă care se vrea fără imixtiuni dinafară. Dorea să ştie dacă asta-i posibil.

De fapt, ce rău făcuse el atunci, student anul trei, care era „crima” lui, nici azi prescrisă?

Capitolul patru în amfiteatrul *Lucraetius* mai erau trei inşi, cel mult patru. Lui Had îi era lene sau n-avea chef sau n-avea timp să-i numere cu privirea, îi intuia doar (avea dexteritatea de a vedea în părţi, cu coada ochiului, fără a privi dinadins, calitate pe care o câştigi printr-o gimnastică a globilor ochilor: priveşti alternativ mult sus – mult jos, un joc vertical, la fel baţi orizontala, apoi cele două diagonale, în cruce, şi gata, irişii focalizează din orice unghi dificil). Se mai uită o dată asupra tezei. Aceasta crescuse la dimensiuni apreciabile; opt pagini era mult pentru scrisul său mărunt, puchinos, înghesuit, greu lizibil, coborâtor ca o turmă de oi gata să se arunce în prăpastie. Îşi mută privirea la cei de la catedră. Profu era calm, pontifical ca întotdeauna, flancat de asistentul Urdinică, cârlionţatul cu obraz seboreic, ciupit de vărsat, ins de pe Târnave, uns cu toate unsorile. Lui Pamfi, cum îi spuneau studenţii profesorului Pamfil Patriarhu, nu-i displăcea micul ceremonial de a fi însoţit pretutindeni de către acest Urdinică, „scutier” înnăscut. Îi mersese buhul de a fi „umbra magistrului”, înscenare care îl bine dispunea pe Prof. „a cărui psihologie rămăsese ancorată în „secolul luminilor” – subiectul său gras, de unde şi obişnuinţa de a se comporta voltaireian, spumos, cu gestică studiata şi îl cinstesc cu câte un gât de „Uzo”, lichiorul de migdale care se îndoieşte

cu apă, să devină lăpturiu la culoare, ceea ce „generalul” refuză din principiu („Cum să strici bunătate de mastică?”), o soarbe în stare pură, aşa cum o fabrică domnul Metaxa, chiar cu preţul de a striga încă o dată deviza ospeţiei lui.

„De ce rage ăsta?” tresări Had.

„El ziţe la noi ţeva *chic* pe greţili”, explică Medussa, atârnându-i-se de braţ.

„Ia foca de pe mine! îl imploră pe Oliver, ins cu ancoră la grecoaică, de unde provenea şi porecla lui: părinţii Medussei deţin o pădurice de olivieri în regiunea Amfissa, din Pelopones, motiv ca fata să-l invite pe românaş (o cruce de bărbat) să fie tandru cu ea pe durata anilor de studiu, promiţându-i sub jurământ greco-catolic că se vor retrage împreună la umbra acelor olivieri, se vor dedica dragostei şi negoţului cu măsline, optsprezece sortimente, vine precizarea grecoaicei, cărate în butoiaşe cu măgăruşii, tipa-tipa, la oraş. Numele său neaoş, Ignaţiu Párja, provenitor din Sătmar, pare să fi fost uitat de colegi, îi spun de-a valma Oliver-măslinarul.

Pătrunseră în salonul baroc, cu pereţi *havane-brique* (nuanţe de roz), cu multe bolţi, coloane masive şi tavan glisant de sticlă, pentru aeraj, perpetuă amăgeală, deoarece aerul medieval al edificiului convieţuieşte la infinit cu aerul viciat ce drapează de sus până jos încăperea întinsă, ca un peron de gară. Luxul, mirosul greu de mâncăruri şi orchestra urlătoare sunt punctele forte ale aşezământului, în timp ce bucatele se menţin în limitele banalului, dacă n-ai inspiraţia să alegi fie „specialitatea bucătarului” (o ruladă cu felurite cărnuri, bucăţi de slăninuţă şi caşcaval), fie „varză à la Cluj” ori clasicul şniţel

vienez.

Had şi ai lui nu trecură pe la „garderoba obligatorie”, ştiau că de acest amănunt se va ocupa (în cazul lor) „generalul” sau, la nevoie, Gyöngyi, ospătăriţa cu strungăreaţă, totdeauna serviabilă, cochetă; de altminteri, numele ei înseamnă „perlă”, nu trebuie să ştii ungureasca la perfecţie spre a înota binişor în apele acestei convieţuiri. Mai greu e cu accentul, o ştie Had pe pielea lui, îşi rupe limba cu straniul cuvânt la care răspundea respectiva.

„Ghionghi!” ieşi o pronunţie caracteristică din gura studentului.

„Facem curte la un unguroaica şi totul va fi O.K.”, îi dădu soluţia diva cu strungăreaţă, la care ochelaristul atacă:

„Sunteţi liberă în acest scop?”

„Ve rog. Nu trebuie spunem la soţul”, fu prompta fata şi îi arătă lui Had un tip chel, în uniformă de Oberkellner, care trebuie să fi fost soţul ei. „Cu atât mai bine ţării, şi ei cu atât mai bine”, zise Had cu automatism şi roşi până în vârful urechilor, era suprema lui îndrăzneală în materie de „agăţat”. Ospătăriţa se simţi datoare să-i tragă o ocheadă neechivocă şi studentul chiar simţi pentru o clipă căldura şoldului ei, croit pe lungime, ospătăriţa îl atinse ca din întâmplare, în timp ce culese veşmintele abia sosiţilor ei clienţi. Spre a se convinge că micul ei avans fusese înregistrat, ochii şerpoaicei se lansară languros asupra ochelaristului cu abundentă podoabă capilară (zulufi ca de papuaş, la modă atunci), după care ea dispăru încărcată cu fulgarine, scurte, hanorace şi hăinăria tip geacă, o pestriţăraie de nedescris. Deşi luna mai se instalase de

multişor, în oraşul de pe Someş era vânt, vreme umedă, rece, primăvara nu intrase în drepturi, cât despre vară, o îndepărtată promisiune.

„Te vampa! Te gust!” mustăci Medussa şi se hlizi în urma chelnăriţei plecată la garderobă; nu-i fu de ajuns, se aplecă peste masă şi vorbi cu glas jos, confesiv: „Tele slabe te n-au ţâţe face plăţerea lui” (arătă spre Had).

„Gura, focă! Ia-o în primire, Oliver”, potoli Had sarcasmul Medussei; spre a-şi afla o linişte relativă, se mută cu scaunul între şvab şi ungur, să continue o discuţie întreruptă. Had o reluă astfel:

„Până la un punct, îţi dau dreptate, Hans. Sigur că da, nu tot ce trăim devine istorie, în schimb, tot ceea ce trăim ar trebui să devină morală. Cu asta începe, cred eu, destinul unui istoric adevărat. Aici nu avem reţete, meniuri pe bunul plac al fiecăruia”.

„Avem creier cu ou”, se auzi vocea baritonală a oberului chel, postat în spatele lui Had să recepteze comenzile domnilor studenţi.

„Cum să schimbi idei în balamucul ăsta?! N-ai pic de linişte! îi sări lui Had ţandăra şi izbi cu pumnul în masă, dar fu interzis de ceea ce văzu: pe ecusonul chelnerului scria *Ionel Linişte*, *şef de sală*. Gemu sub erupţia unui râs nebun, care îi vibră întreg corpul, după care îl simţi în stomac, de unde urca val de val, era înnebunit de hula perpetuă care îl isterizase, începu să lăcrimeze şi îl duru la cerebel. Pişti Domokoş îl lovi după ceafă, ca pe înecatul cu os de peşte, zicând:

„Pot să jur că e sony”.

„Nuuu! se apără Had, complet epuizat. Am avut, pur şi

simplu, o revelaţie einsteiniană asupra existenţei noastre efemere”.

Hans Hirsch îl confirmă pe ungur:

„E diliu de-a binelea. Ceea ce mi se păru bizar azi dimineaţă, chestia cu teza, îmi apare acum perfect logic. Paranoia nu se dezminte, fraţilor, intră şi în cele màî alese case. Premoniţia domnului Freud a fost genială. Să spunem bun venit micilor spirocheţi în edificiul celular al scumpului nostru confrate”.

„Eu v-am adresat salutul unităţii noastre de alimentaţie publică. Aştept comanda”, le aduse la cunoştinţă respectuos ober-ul chel. Neavând ce nota în carneţel, îşi aranjă cravata, ecusonul, lovi cu şervetul *o* iluzorie muscă; tocmai când răbdarea acestuia parcurgea ultimii metri ai ultimei turnante, comenzile universitarilor se porniră, cam trăsnite, însă din abundenţă: omletă („Auzi? Omletă la prânz!”), cârnăciori olteneşti la tigaie, tăieţei cu varză, ciorbă de burtă, telemea cu roşii şi ridichi de lună („Aici îi ard la sumă, vor trufandale!”), cât despre băutură, pelin de mai nefiind, câteva „fiole” de vin bulgăresc, însoţit obligatoriu de pepsi-cola, o smuceală a grecilor, deprinşi la ei acasă cu *reţină*, vinul uşure, îndoit cu apă, conservat cu răşină de pin, să reziste caniculei şi să nu-l răpună pe elin la întâiul pahar. Ionel Linişte era la curent cu acest specific, avusese contacte cu restauratorii greci, nu era un ageamiu în materie. Dar grecii lui Had se emancipaseră odată sosiţi în România, învăţaseră – pe lângă disciplina istoriei – să lucre abitir cu paharul.

„Dau un regat pe un blid de măsline!” răcni Oliver înspre oberul gata să dispară din câmpul lor vizual. Nu era

nevoie. Şeful de sală făcu gestul liniştitor, se simţea aproape jignit: când se aşază grecul la masă, aşa ceva nu uiţi, chestie de profesie, ce dracu'?! putu fi tradus gestul chelului bonom, cu morgă austro-ungară, părând a fi stăpân pe meseria lui.

„Şi totuşi ce-ţi veni azi dimineaţă cu nenorocitul de subiect doi?" fu curios Hans Hirsch; grăbit să i se dezlege misterul, îşi fricţionă cu nervozitate barbişonul roşcovan, ca de ţap.

Had tăcea, molfăia chifla tare ca piatra, mâne-o, prea-ndurata!" (deviza oricărui student fomist).

„*Primum biberer deinde philosophari*, înainte de a filosofa, să bem", se interpuse Vergilă şi turnă vin, frapiera tocmai aterizase la masa lor; cum ceilalţi nu-l luară în seamă, bău singur.

„Îţi convine să devii un caz?" vru să afle Pişti Domokoş.

„Nu-i idealul meu, dar dacă trebuie, voi deveni un caz. Nu renunţ la convingerile mele", zise Had.

„Ăsta-i rizic, domnule coleg", avertiză Vergilă şi dădu pe gât al doilea pahar.

Cunoscut ca tip băgăreţ, moluscoidal, fără şira spinării, lumea universitară se ferea de Vergilă; umbla zvonul că-i „turnătorul" anului lui şi ce mai pică pe deasupra, fapt nedemonstrat, însă nici contrariul nu fu demonstrat. Chestia plutea în neclaritate, ca şi insul în cauză, care „evolua prin facultă precum câinele prin apă", suna cronica nescrisă a colegilor, Vergilă învăţa pe sponci, primea invariabil note superioare ştiinţei lui de carte, se sprijinea pe toceală („îngrăşa porcul în ajun"), pe slugărnicie, niscâtva citate şi două-trei idei răsuflate. Între acestea din

urmă se cuprindea şi *rizicul*, cuvânt1 prin care, ardelenizând, respectivul denumea „teoria riscului”.

„Taci, Vergilă. Eşti cap de lemn”, îl dezamorsă Had, plictisit de moarte, şi bău paharul de Cabernet bulgăresc pe nerăsuflate.

„Nu v-am spus eu? îi luă Vergilă martori pe comeseni; apoi către Had: Fronda lucră în tine, domnule coleg, ca viermele cel neadormit”.

„Iar în tine lucră cu neprihănire sfânta beznă”, nu-i rămase dator ochelaristul.

„Aha! Vrei să te impui prin grandilocvenţă şi spirit mesianic. Rahat! Trăim într-o lume pragmatică, a dependenţei individului de tot şi toate. Prizonieratul conjuncturii trebuie acceptat”.

„Chiar dacă se cheamă minciună?”

Vergilă simţi iscarea surdă a celuilalt, dori să-l provoace.

„Aşa-s zecarii (nume dat studenţilor de nota zece, ca Had). Spiritul lor nu se împacă în turmă, fac gaură în cer. Liber eşti, domnule coleg, să gândeşti cu capul propriu. Drumul tău însă nu duce nicăieri. Dacă vrei sfatul meu, iată-l: să nu te pişi contra vântului, că nu ţine, te uzi tăt”.

Hans Hirsch smulse dialogul din mediul insipid, îl împinse în real:

„Moisei? Variaţiuni pe aceeaşi temă. De oriunde o apuci ajungi cu demonstraţia în acelaşi punct, cel cunoscut”.

„Tocmai că nu-i aşa”, îl contrazise Had, ceea ce şvabul prevăzu cu luciditate, trecu, deci, la mutarea a doua:

„Şi care-s tezele tale, profund originale, cu privire la

acest subiect?”

„Nu-s ale mele, sunt ale adevărului istoric”.

Sehr gutty foarte bine, se felicită şvabul mental, partida pe care o imaginase funcţiona şi, în continuare, dădu partenerului său „şah la rege”:

„Păi, istoria le-a înregistrat altfel decât afirmi tu”.

„Nu istoria, oamenii, anumiţi oameni, contrafăcând adevărul istoric”, opuse Had calul alb, întruchipând spiritul justiţiar (pe tabla de şah a celor doi) şi imediat rezumă clar, nesofisticat, argumentele tezei lui, pe puncte. Esenţa poziţiei ochelaristului se rezuma, înţeleseră mesenii, la următoarele:

1) împuşcaţii din Moisei nu au fost nişte partizani, adică rezistenţă organizată, cum stă scris în literatura de specialitate. Ei au fost nişte „neîngenuncheaţi” (expresie favorită a lui Had), smulşi cu de-a sila de la casele lor, sub un importă ce motive şi puşi să lucre pentru ocupant la liniile de fortificaţii Árpád (una la mină).

2) Victimele nu erau numai din Maramureş, cum se acreditase ideea, localnicii însumau o treime, restul provenea din alte localităţi transilvane, Had putea indica satele cu precizie, deci formularea *partizani maramureşeni*, vehiculată în cărţi şi ziare, nu are acoperire (a doua la mână).

3) Ei nu au fost măcelăriţi de către hitlerişti – cum se cântă pe una şi aceeaşi strună – ci de către formaţiunile horthyiste, fasciştii de ocupaţie, fapt eludat dintr-o rău înţeleasă pudoare (a treia la mână).

Had sorbi aer şi, palid la faţă, i se adresă lui Pişti Domokoş, privindu-l drept în luminile ochilor:

„Tu, ca ungur, te simţi jignit aflând că ucigaşii celor din Moisei au fost cenderii lui Horthy, jandarmii cu peană de cocoş la pălărie?”

„Fascismul e în afara naţionalităţilor. Fascismul e fascism oriunde s-ar afla”, vorbi Pişti ca din carte.

Had îi mulţumi din priviri, apucă paharul cu vin cernelos şi ciocni cu ungurul; era, de fapt, os de secui, („Tot un drac, eşti de-al lui Attila, călăreţ cu slănina aşternută straturi-straturi sub şa”, obişnuia să-l tachineze, la care Pişti Domokoş înghiţea săbii: „Eu sunt secui, boule! Străbunii mei au luptat în oastea lui Mihai Viteazul!” ceartă care îl bine dispunea pe Had în cel mai înalt grad, era regalul celor doi).

„Şi *vargabéles* în afara naţionalităţilor este”, vesti Gyöngyi şi puse pe masă ceva pentru care se dă în vânt orice muritor: faimoasa budincă, pe bază de tăieţei de casă, brânză de vaci, stafide şi scorţişoară, specialitate nelipsită din meniurile ungureşti, adoptată fără ezitare de toţi aceia care se cuprind în formularea devenită clasică: români, maghiari, germani şi alte naţionalităţi. „De ce nu şi sârbi, evrei, ucraineni, ţigani, ceangăi, că sântără şi dumnealor?” avu mâncărime de limbă Had într-o zi, la seminar, însă Proful trecu peste „strâmbă” cu diplomaţie şi sobrietate, zicând: „Fraza, ţinând de esenţă şi nu de aparenţă, dragii mei, nu poate fi lungită la infinit. Dacă împrejurările o vor cere, pot intra şi numitele naţii, la o adică, în deviză. Eşti satisfăcut?” fu chestionat Had, care dădu din cap că da, însă nu era, ar fi vrut un răspuns mai pe şleau. Dar care era „şleaul” acela? N-ar fi putut preciza şi o lăsă baltă.

Intrarea în scenă a puştoaicei care aducea

aromitoarele budinci şi remarca ei deloc culinară fură primite cu aplauze, asistenţa se învioră şi mai mult, mâncară ca lupii tineri, neezitând a o mânca din ochi şi pe fufă. Had ceru încă o porţie. Îl imită Vergilă, mâncău cu serioase state de serviciu; corpul hipopotamic al acestuia cerea combustie şi rumeneala de faţă a blondului fu acreditată prin zicerea de largă notorietate: „Eşti, Vergilă, imaginea bunei noastre stări, aşa cum o prezic documentele”; la care insul răspunde prin „Hă-hă!” şi evocă istorioara lui Maenenius Agrippa privitoare la răzvrătirea membrelor corpului contra dovleacului gânditor, scandând pe latineşte: *Aliquando membra corports indignabatur*, cândva membrele s-au răzvrătit… ca să citeze în final, absolut obligatoriu, oda lui Virgiliu dedicată opulenţei patriciene, îndestulării pieritorului trup până la nevoia întrebuinţării penei de gâscă. Rezultatul efortului său latinist, afişat cu ostentaţie şi în atari lumini expresive, fu unul scontat: bonviveurului i se spuse Vergilă, cum a şi rămas, de altminteri.

„Să te pregăteşti de bumbăceală”, îl sfătui şvabul pe Had.

„Eu n-aş sancţiona o asemenea lucrare, zise Pişti Domokoş. Aş nota-o loial, asociindu-mă, curajului celui ce a ieşit, absolut onest, studenţeşte, în arenă”.

„Dintotdeauna au existat în arena istoriei martirul şi leul. Dacă în *secolul luminilor*, vorba lui Pamfi, istoricul era doar un cronicar, şedea pe trepte, în vremea noastră, istoricul a coborât în arenă”, spuse ochelaristul, vibrat-şuierat, părând că fiecare cuvânt al său ţâşneşte ca lin gheizer, e captat din stratul cel mai de jos, al durerii

nemărturisite.

Intră în vorbă Oliver, eliberându-se din aripile focăi:

„Să nu ne legănăm în iluzii. Proful pe care îl înconjuri cu adoraţi une va fi primul ce îşi va dezice idealul teoretic odată ajuns în ecuaţia păcătoasă în care, cu enormă nesocotinţă, l-ai pus”.

„M-am pus!” scrâşni Had şi paloarea pe faţă i se adânci.

„Mă rog! fu concesiv Oliver. Te-ai pus! Ceea ce nu schimbă esenţa chestiunii. Pamfi nu va ezita să întoarcă foaia. El nu admite ca disciplina lui să…”

„Să te?” deveni curios Kalimera.

„Să-l urmeze pe Had în nonconformism şi erezie”, veni acuza, voit dură, a lui Oliver şi, spre a da de înţeles că el a isprăvit ce avea de spus, începu să îngurgiteze măsline, şcuipând sâmburii direct pe masă.

„Bravo!” aplaudă Medussa mustăcind *şi* se lipi de mâslinâf”.

„Pun pariu că Pamfil îţi va administra nota doi, domnule coleg, lucrurile urmându-şi apoi cursul firesc: îţi vor tăia muştiucul”.

Un ins neîntreg, vieţuind amoebian, cum e Vergilă, nu merita osteneala ca Had să-l catalogheze drept grobian, sadic ori alte asemenea, cum reacţionezi în condiţii normale; în schimb, o neagră tristeţe coborî în ochelarist auzind expresia „a tăia muştiucul”. Had studiase la liceul de muzică, ştia că muştiucul e partea cea mai delicată, mai intimă, a aparatului de suflat, din el nuanţezi cursul melodic. „A tăia muştiucul” nu însemna, desigur, a tăia cuiva limba, dar ceva pe aproape, a-i „lua piuitul” în orice

caz. Şi pentru că latura morală a vieţii trebuie pusă, în orice împrejurare, pe întâiul plan, cugetul lui Had exploră ceea ce mai explorase de o mulţime de ori: idealul profesiunii. Găsi cu cale să-l reveleze, prin viu grai, în câmpul conversaţiei ce i se oferea, ca pe tavă. Fu cald, blând, foarte coborât în sine şi foarte sigur pe ceea ce formula:

„Aşa cum medicii îşi propun să fie fideli jurământului hipocratic, tot astfel noi, istoricii, datori suntem să exercităm conştiinţa de adevăr şi dreptate a istoriei însăşi. Să facem magistratura istoriei, aşa cum curge ea, fluviu fabulos-magmatic, prin epoci, naţiuni şi evenimente. Să luăm, bunăoară, exemplul lui Daicoviciu, bătrânul. El a devenit ceea ce era efectiv în clipa când, spre deosebire de generaţia lui, a avut tăria de a se opri, s-a uitat în cerul conştiinţei sale şi a făcut un lucru inutil, bizar, fără precedent, în afara uzului universitar: şi-a contrazis magiştrii. Orice comparaţie se exclude, doar nu sunt un hăbăuc. Miezul ideii mă interesează, mobilul daicovicismului. Şi mă grăbesc să adaug, dragii mei (îi viză pe Pişti şi Hans): bineînţeles, cine are chef să tulbure aerul sacrosanct al magiştrilor cetăţii universitare, riscă să fie apostrofat, ca să folosesc termenul cel mai blând cu putinţă”.

„Eu trebuie să fiu avocatul diavolului, drept care te previn”, spuse Hans Hirsch, cuprins de o extremă nervozitate; îşi alegea, în schimb, cuvintele cu grijă, voind a vorbi clar, franc, dur şi nu contenea a-şi netezi barbişonul roşcovan, de ţap. „Liber eşti, *mein Herr*, domnul meu, să priveşti în cerul conştiinţei, ca să reiau expresia ta împuţită şi preţioasă. Dar dacă ai chef să priveşti în acel cer, al

conştiinţei de sine, care poate fi şi opac, la urma urmei, dacă îţi dă mâna să-i contrazici pe magiştri, trebuie să şi ştii să te dai la o parte, mai exact, să ieşi din şuvoi. Cetatea universitară nu e dispusă a-şi pierde vremea cu nărozi şi aventurieri. Stai, nu sări în sus! Nu la tine mă refer, la un ipotetic farsor, un experimentalist de profesie, care vine cu aşa-zise adevăruri neprobate, cuprinse în lungile cortine de ceaţă care îi învăluie îndeobşte pe tinerii învăţăcei, conştiinţe în formare”.

„Dar dacă cerul presupusei conştiinţe tinere nu-i opac? îl an trenă Had într-o serie de întrebări pe şvab, înghesuindu-l în corzile unui ring imaginar. Dar dacă adevărul ipoteticului nostru tânăr este doar ne-probat nu şi improbabil? Dar dacă lungile cortine de ceaţă, pe care le evoci, nu există la tineri ci e vorba, mai degrabă, de spiritul rutinier, conformism şi prejudecată sadea? Dar dacă tocmai conştiinţele în formare au zvâc şi prospeţime pentru a produce declicul de noutate? să ilumineze ungherele unde obişnuinţa s-a instalat trufaşă, sângerie, grasă, devenind, vai, adevăr imuabil?!”

„Ho, nebunule! îl opri Hans Hirsch, care se sperie de felul în care se ambalase Had, nu voise a întinde coarda, celălalt părea a fi în transă. Mă predau, frate.

Ţi-am spus doar că sunt avocatul diavolului. Am vrut să te antrenez pentru ceea ce urmează. Asta-i tot. *”» Eşti un antrenor pe cinste, Hans”, mai putu îngăima Had; totul vibra înăuntrul lui cu intensitate şi sufla ca unul care parcursese înot distanţa dintre capul Midia şi Mangalia.

„Te plictiseală! se plânse Medussa, apoi către Had: Tu cunoşti te-i aia Eros Kalos?”

„Vreo porcărie de-a voastră”, mârâi Had.

„Hi-hi! Niţidecum. Ţeva serios este, ţine de Dionyssos. Şi mai ţine *de Ars a*? *nandiy* arta iubirii, efebule, de educaţia sentimentală, ca să ţitez conţeptul flaubertian. Nu eşti curios? Poate se iveşte un prilej”, promise Medussa ambiguu şi buzele grecoaicei aplicară o ştampilă pe mustaţa lui Oliver. Îl chemă la masa lor pe domnul Foly, bătrânelul cu „loz în plic”, monumentul ambulant al restaurantelor urbei. Domnul Foly, un septiiagenar distins şi stilat, sosi numaidecât. Medussa trase lozul şi câştigă „lei cincizeci”, care se preschimbară imediat în vin bulgăresc. Se întrezăreau perspective pentru alte metamorfoze de tip similar, când, brusc, Had dădu semnalul:

„Pe cai, rumâni!”

Sări în picioare, aruncă pe masă „o foaie”, contribuţia lui la consumaţie (totdeauna mergeau „nemţeşte”) grecii, mai ales, agreează această soluţie – şi ieşi, fără să privească bolţile *bordeaux* ori *rouge cardinal*, nu reţinea amănuntele, cum tot confuz era pentru el barocul clasic ori barocul târziu al stabilimentului excelent restaurat. Altceva avea pe rol şi în minte. Va conlucra activ cu forţele spiritului, cu via lui intuiţie, cu flerul, cu bunul simţ funciar şi cu ce o mai fi fiind înăuntrul făpturii sale. Totul trebuia mobilizat acum, chemat la ordine, era „stare de necesitate”. Ieşi îmbrăcându-şi din mers canadiana verde-prăzulie, cu glugă, şi „haita” îl urmă.

Era devreme, nici orele 16 şi, cum nu i se întâmplase în ultimele săptămâni, n-o luă spre Biblioteca universitară, azvârli tuturor un „Salve, copii!” se aruncă în autobuzul 9, care avea să-l ducă acasă, în Mănăştur.

Capitolul şase

„Prea multe întâmplări pentru o singură zi!” îşi spuse Had cu neplăcere şi remediul contra stării de rău fu găsit de îndată. Îşi luă din cuier scurta îmblănită, o aşternu pe jos, în chip de *tatami*, rogojina pe care japonezii şed cu picioarele încrucişate pentru odihnă de trup şi spirit, pentru limpezire. Ochelaristul se posta cu picioarele în ies şi palmele împreunate. Derulă filmul zilei parcurse, trecând evenimentele, bune-rele, prin filtrul raţiunii, îmbăindu-le în raza de laser a unui examen de sine, totdeauna binefăcător. A-ţi corecta erori, a-ţi aşeza actele de peste zi în cântarul dreptei judecăţi, a-ţi cerne şi discerne stări, decizi uni, sentimente, iluzii, ridicări şi căderi, disperări câteodată, prin sita de mătase a lucidităţii şi echilibrului e o necesitate. A aşeza, măcar o dată pe zi, în locul raţionamentului, sufletul (nu zic inima), este o bucurie. El, sufletul, este nesfârşit de loial cu trupul şi refuză compromisuri, tocmai pentru că are raţiuni pe care raţiunea nu le cunoaşte, pe scurt, face curat pe dinlăuntru. Decantat, până la claritate de cristal, izbuteşti acel ceva ne la îndemâna oricui, din care Had îşi făcuse deviză: „Vinile mele de azi să le transform în tăriile mele de mâine”. Astfel obişnuieşte să spună la sfârşitul acestui examen, care nu este al trupului sau al spiritului, ci amândouă la un loc, plus cheltuirea de voinţă, exacerbarea până la incandescenţă a eului propriu, conştientizând la maximum culpabilitatea şi penitenţa. Da, pentru că tânărul Had, fără a fi narcisist ori hedonic, se cuprinde în tagma destul de restrânsă» poate aristocratică, a acelor oameni care nu pot iubi profund decât după ce au greşit, după ce se simt marcaţi de vini reale sau imaginare. Atunci

resursele lor se activizează la superlativ, inocenţa le plimbă corabia pe un ocean mătăsos, în vreme ce ea, vina, îi face maturi şi bravi şi victorioşi cu sinele-câinele, cel mai capricios animal care ne locuieşte.

„Soarta cărturarului este de a se îmbrăca zilnic în mantia de purpură a speranţei, trecând peste oprelişti de orice fel”, îşi repetă Had la infinit, obsesiv aproape» ori de câte ori se află în dificultate. Recurge la asta tocmai pentru că e convins de contrariul, simţurile lui spun exact pe dos, republica celulelor sale e întemeiată pe o credinţă diametral opusă. Iată cum sună religia în care se scaldă, în liberă plutire, genele acestui ins paradoxal, cutreierat de mari energii şi la fel de mari slăbiciuni: menirea omului este de a trăi în utopie, deoarece el n-are de ales, trebuie să creadă în eternitate, deşi ştie că eternitatea este o iluzie! Şi ce mai are de crezut el, omul? Adevărul absolut, altă minciună gogonată, pentru că cine poate să spună ce este adevărul absolut?! Vine însă o vreme când omul trebuie să iasă din utopie, să se ocupe nu de eternitate şi adevăr absolut, ci de pământul pe care îl simte sub picioare, de adevărul diurn şi prozaic pe care omul îl opune nedreptăţilor de tot felul. Această vreme tocmai sosise pentru Had, cum singur putu să simtă, în cunoştinţă de cauză. El înţelese că există alte paradisuri şi alte infernuri decât cele parcurse de fragila lui personalitate în formare. Simţi că nu-i mai este de ajun? utopia, dator e să se lepede de ea înainte ca aceasta să devină armura donquijotescă a unui hidalgo desuet, atemporal, primejdios pentru secolul nervos şi pragmatic în care vieţuim. Cu răul real nu te poţi bate prin compensaţie, fiind vânzător de indulgenţe

metafizice. Cărturarul are o menire mai grea decât zeii: trebuie să se recreeze pe sine. Şi pentru aceasta n-are la dispoziţie puteri supranaturale, beneficiul miracolelor, subordonându-şi elementele firii; pentru aceasta el are la dispoziţie doar puterile spiritului său, unica zestre pe care se poate sprijini cu adevărat şi netrădător. Restul e neant. „Soarta cărturarului este de a se îmbrăca zilnic în mantia de purpură a speranţei, trecând peste oprelişti de orice fel”, irupse memoria reflexă a lui Had, pentru a se şti smuls din eroare, cum foarte adesea reuşea. Leacul său se dovedea infailibil. Era haşişul pe care şi-l administra cu magnificenţă, pe măsura curăţiei sale de trup şi de suflet, ceva nedăunător, uz în afară de abuz, din care mai totdeauna avea de câştigat: limpezime de sine, clar de gând şi clar de faptă, un mai bine conturat orizont de voinţă şi verticalizarea unor coloane de caracter.

Had nu era un habotnic al practicilor de autosugestie şi fortifiere prin terapii psihice. Nevoia de igiena morală îl îndemna spre asta, cum te-ai spăla pe dinţi, bunăoară, cum ţi-ai vibra muşchii abdominali să nu amorţească, să nu prindă osânză, alungind ruginile nemişcării, relele sedentarismului care ne pasc. Nu de puţine ori şedinţele profilactice ale lui Had aveau de lecuit răni sângerânde, epidemii galopante, tumori, hemoragii sanguine (şi ale sufletului), depresiuni, pareze, alergii şi traume ale căror provenienţă şi floră microbiană erau total necunoscute. Lupţi ca legat la ochi cu numitele spurcăciuni, nu atât de ordin medical, ci venind din enorma insanitate cu care se confruntă omul, clipă de clipă, ceas cu ceas, care îl solicită pe acesta la fh ax im um, îl devoră, îl otrăvesc, prin ceea ce

numim îndeobşte stress. Ruginile stresului invadează deopotrivă trupul, cugetul, nervii, izgonindu-l pe om din natura proprie, din esenţa lui, unde se crezuse inexpugnabil. Şi iată că nu-i! E cât se poate de slab, de neajutorat, de fragil, de vulnerabil.

Cel mai mult se războia Had cu întâmplările care îl implicau sufleteşte, se insinuau în celula lui intimă, rezultatele fiind devastatoare, dacă nu catastrofice – umilinţă, dispreţ, făţărnicie, spaimă de necunoscut, stupefacţie, ură – după împrejurări. Tocmai în această categorie de păţanii – nechemate, nedorite, neisprăvite, negre – se cuprindeau evenimentele zilei care se sfârşea. „Prea multe întâmplări pentru o singură zi! ce îşi zise Had din nou, străbutut de un frison rece şi lucră cu sârguinţă asupra trupului otrăvit, era nerăbdător să ajungă la spirit, ale cărui pete se scot mai greu, dar se scot, în cele din urmă, îşi prezise, orbit de soarele din el, abia îmbrăcatul în mantia de purpură a speranţei.

Care erau evenimentele acelei zile, în stare să deturneze un spirit pozitiv, funciarmente solar, cum e acela de care ne ocupăm? Had le rememoră cu îndoită neplăcere, în ordinea succesiunii lor. Unu (de mică mizerie): nu sosea pachetul, îndelung aşteptatul pachet cu „crăpelniţă” de acasă. Colegii lui Had rulaseră deja, fiecare la rândul său, „buniţele” trimise de părinţi – jambonaşul, cârnăciorul, cozonacul, „merepere şi alte cele<f, pe când el ieşise din rând, era lipsă la apel, ai lui întârziau tainul, Had nu putea „cotiza”, haita saliva, haita îl ămânzea, îl privea pe vinovat cu nedumerire şi ochi sticloşi (de foame, furie şi farafastâc). Doi (de orgoliu rănit): se certase cu Pompilia-Pia-Piuca-Pi,

cum alternau diminutivele iubitei sale, în funcţie de relaţiile mereu fluctuante în care se complăceau, de la beatitudine până la „retragerea ambasadelor; isprava din cursul acelei zile o înfăţişa pe Pompilia (numele ei de stare de război) plângând „ca proasta-n târg”, în timp ce Had o însoţise cu râsul său sardonic, de „daimon”, cum nu-i stă în fire, vruse să o necăjească, să o dispere, ceea ce reuşi, fata dădu apa la şoareci; se duse naibii profilul ei de „impératrice egipteană”, cum o dezmierda ochelaristul, în timp ce nasul ei de „efigie din antichitatea timpurie” se îndoi ca o cosoroabă atunci recoltată prin săpăturile arheologilor. Trei (de masculinitate): tot Pompilia-Pia-Piuca-Pi intrase brusc în „sărbătorile roşii”, cum îşi numeau postul de neapropiere corporală, încât (a reţinut el bine?) timp de cel puţin 10 (zece) zile ochelaristul avea să stea pe tuşe, ceea ce unui trup ca al lui Had nu-i bine să-i spui nici în glumă, îl asmuţi ca pe tigru, stârneşti foc bengal. Patru (de pagubă şi milă faţă de aproapele său): Dia, diminutiv de la Claudia, o venşoară, studentă la litere, a „căzut pe bec”, aflase Had în dimineaţa acelei zile de pomină, prinsă în plasa unui cunoscut paing universitar, l-am numit pe Heracle Şofonea, anul ultim al aceleiaşi facultăţi, fotbalist la U, animal reuşit, cu cotă bună la fete, pentru că-i decorativ, încolo n-are nimic de soi, îi bate vântul în devlă. Ia examenele mai împingând cartuşe Kent, mai rupând inima profesorului cu milogeală, scop în care şi-a compus un gest expresiv: îşi aşază în dreptul inimii degetele răsfirate ale unei mâini, sugerând nota de trecere, nenorocitul de „cinci” şi încremeneşte aşa, spăsit, cu ochii în pământ, până ce magistrul se îndură de măgădău, îşi calcă pe inimă. „Marele

Heracle, aflat momentán la strâmtoare, vă este recunoscător pentru cinci-ul acordat cu atâta nobleţe, *milles merely* mii de mulţumiri!” istoriseşte secvenţa de viaţă în stilul său caracteristic; uimitor apare faptul că tocmai în mrejele acestui personaj pitoresc căzuse Dia, recunoscută ca având fler, aplomb, cultură, gust, tot ce-i trebuie unei fetişcane cu educaţie aleasă, umblată prin cele străinătăţi, unica odraslă a viceprimarului în exerciţiu, o distinsă notabilitate, omul-doi al oraşului de pe Someş. Scurt pe doi, Heracle se îndrăgosteşte subit de verişoara lui Had, aceasta primeşte avansurile escrocului, îi creşte urgent mijlocelul, tipul o ia de nevastă şi – cum respectivul tocmai umblă în deriva pe apele tulburi din ultima „facultă” – nu încape îndoială că, fiind ginerele viceprimarului, va obţine repartiţie în oraşul reşedinţă, îşi va încropi o situaţie, îşi va croi un destin şi aşa mai departe. Cinci (de fiziologie): îl dor verucele de pe talpa piciorului stâng, o mai veche şi niciodată lecuită meteahnă corporală a lui Had; nu atât „dureruşca” îl scoate pe acesta din ţâţâni, pe cât imposibilitatea de a-şi palpa cea mai fidelă geografie a trupului. Este ştiut că fiecare milimetru din talpa piciorului corespunde cu o anume parte din corp, un organ, un ţesut, o zonă, aflate în conexiuni de influenţare reciprocă şi riguroase simetrii, pe care ştiinţele sunt, deocamdată, incapabile a le elucida; făcând presopunctură digitativă într-un anumit punct din talpă, lansezi un semnal în teritoriul simetric corespunzător acestuia, activizezi ficatul, splina, rinichiul, memoria, organul de reproducere, cordul etc. El, Had, ce şi cum să activizeze pe claviatura (redusă la tăcere) a piciorului stâng? întregul câmp al plantei acestui picior e

spuzit cu veruce, un soi de bătături înşurubate pâlnii-pâlnii în carnea atât de sensibilă a labei, parcă podită cu rotocoale de sârmă ghimpată. Şase (de romantism tragic): într-un garâj din Cotroceni doi adolescenţi s-au aruncat în „moartea indigo”. Au decis să facă amor – unde? că era frig şi nu aveau un adăpost „ăl lor”! – se zăvorâseră în automobilul din garaj, feriţi de ochii lumii, pentru că lumea întreagă (înţeleseră ei) se opunea dragostei lor nemărginite. Dădură drumul motorului şi puseră în funcţiune caloriferul maşinii să fie cald, foarte cald; torsul egal al pistoanelor le stimula îmbrăţişările disperate, îi inducea de minune în prima şi furata lor cheltuire de trup. Gazul de eşapament îi asfixie în somnul profund, de după miracol, în plin paradis de vise, şi cele două personaje romantic-shakespeariene, Romeo şi Julieta în versiune română, alunecară în moartea indigo, cu extazul pe faţă, sfidând lumea, strâns îmbrăţişaţi... Cine spunea că faptele care nu ne privesc direct nu ne dor, ca şi cum ar fi ale noastre?! în sfârşit, dar nu în ultimul rând, a şaptea păţanie a acelei zile (de lovire în destin): nu fu pusă în discuţie candidatura primirii lui Had în partid, cum i se promisese, deşi pregătirile se făcuseră cu toată grija, de la hârtiile trebuitoare (dosar complet) până la cum să-şi tempereze candidatul emoţia, cine să ia cuvântul, mă rog, cum se întâmplă (deseori) prin câmpia veselă şi tristă a şedinţelor. Adunarea generală a organizaţiei de bază a anului III se urni, curse căldicea, n-avu „istorie”, nici nu-şi propusese, epuiza ordinea de zi anunţată, minus candidatura studentului Had Iubu, punct amânat în ultimă instanţă. Petiţionarului, ca să folosim cuvântul neuzitat în limbajul de

partid, petiţionarului zic, i se comunică schimbarea cu puţin timp înaintea şedinţei, în aceşti termeni echivoci: e o amânare doar, să aibă un bob zăbavă, e ceva de clarificat, nu-i cazul să interpretăm pripit lucrurile, să fie încrezător, da, încât – dacă totul decurge normal – întâlnirea lui Had cu partidul va avea loc curând-curând. Had nu înţelese nimic din fraza dezlânatkilometrică ieşită din gura convorbitorului său, nu înţelese în ruptul capului ce vrea să spună celălalt. Ce era de clarificat?! Cine şi de ce să iiţtre în panică?! Ce vrea să zică formularea parşivă „dacă totul decurge normal”?! Had nu dădu glas din demnitate şi mândrie acestor întrebări şi altor asemenea, care îl asaltau. Evită vulgaritatea situaţiei şi avu puterea să tacă, să surâdă, să fie calm. *Merçi pour la malheur que vous în avez donné*, bubui în memoria reflexă a lui Had fraza (luată dintr-o carte) cu care îl ironiza Pompilia-Pia-Piuca-Pi: mulţam pentru nenorocirea cu care m-ai învrednicit! Secretarul de partid pipăi cu ochii miraţi starea de spirit a studentului, se aşteptase la interpelări şi proteste; acestea nu se produseseră, drept care îşi spuse liniştitor: „E-n regulă. N-are aerul de pui de cuc picat din cuib şi nici uităturа descumpănită, miloagă”. E-n regulă! conchise Had, la rându-i, şi arboră în toate celulele corpului său cugetarea neîngenuncheatului, care îi puse untdelemn pe rană: „Românul e rabduriu, se comportă foarte bine la rău şi foarte rău la bine”, altă pancartă socratică a ochelaristului, care nu întârzie să-şi facă efectul. O folosea ori de câte ori evalua, ca şi acum, bătăliile date, pierdute ori câştigate îndărătul frunţii lui.

Care vasăzică, şapte vaci slabe şi niciuna grasă în

cursul uneia şi aceleiaşi zile. Praf şi cenuşă se va alege din relele pe care ziua nenorocului le aruncase dinaintea lui Had cu enormă neruşinare, mutilându-l! ameninţă ochelaristul pogorât în sinele său inexpugnabil; era setos să demoleze persuasiv rău cu rău, nimic să nu rămână din ceea ce ziua, hâda, conspiraptarea, urzise împotrivă-i. Şi reuşi, liniştindu-şi, treaptă cu treaptă, făptura hăituită, până ce simţi că se aştern covoare de tihnă şi bate o briză de mătase în toate celulele corpului său hrănit de o energie nouă (prima operaţie), după care îşi puse în funcţie enormele disponibilităţi de autosugestie şi realitatea acelei zile, care fusese urâtă, de neacceptat, se transformase, iată, în inversul ei (a doua operaţie), o legumea cu euforie demiurgică, era mană căzută din cerul său, o victorie a voinţei, stare de frumos pe care îşi proiectă – pentru uzul personal şi al oricărui Torna necredinciosul – filmul noii sale realităţi.

...Aşa se făcu că pachetul îndelung aşteptat de la părinţi sosise, era gras. Had îl întinse (mental desigur) cu gest iisusiac haitei de colegi care îl înfulecă lăcomoasă. „Fie primite bucatele!” urlă ţărăneşte mintea lui Had, în stilul bunicei sale Ruzalia şi, turmentat de această izbândă – răul numărul unu al acelei zile era abolit – trecu la alte victorii ale voinţei lui.

Avu loc împăcarea cu Pi. Pompilia-Pia-Piuca nu mai existau, singurul hume convenit ca valabil era – slavă cerului! – diminutivul Pi, 2 ttR – circomferinţa cercului, formula armoniei, barometru ce indica „timp excelent”, starea la superlativ, când iubirea dintre cei doi se exercita fără oprelişti, rotundă, vie, întreagă, în durată, drept

consecinţă răul numărul doi se dizolvă în niciundele său, ca şi cum n-ar fi fost. Cât priveşte al treilea rău, aceeaşi Pi aboli „sărbătorile roşii”, Had pofti trupul renăscut al fetei, o scufundă în pătuceanul care îi încăpea anevoie pe amândoi şi îmbrăţişările lor fură pline de minunate consecinţe. Dia, verişoara lui Had, nu se sinchisi prea mult de caracterul lui Hérádé, soţul ei de-voie-de-nevoie, luntrea căsniciei lor aluneca în derivă, pe când socrul-viceprimar o reechilibra neîncetat, cu preţul unor strategii doar de el ştiute (suntem la al patrulea râu împuşcat şi ne îndreptam spre cel de al cincilea); ochelaristul scăpă de veruce, talpa piciorului i se curăţă miraculos, durerile dispărură şi practica presurizării putea fi reluată în câmpul celei mai fidele geografii a corpului lui. Adică ceva pământean. Însă cei doi amanţi frumoşi din Cotroceni, care se răstigniseră în dragoste şi în moartea indigo, fură ocrotiţi de Had, laserul lăuntric al acestuia nu tulbură somnul lor, ar fi fost o blasfemie să schimbe ceva în destinul pe care singuri şi-l aleseseră, devenind nepământeni, sfinţi, intangibili.

Had îşi proiectă forţele spiritului asupra ultimei păţanii nefericite din acea zi, cea de a şaptea întâmplare rea – pământească de sus până jos – dar autosugestia nu funcţionă, nu îndreptă nimic. Împrejurarea de a se fi amânat – în chip bizar şi echivoc – discutarea candidaturii sale de primire în partid îi produse o hemoragie psihologică pe care abia acum o realiză, nu găsi leac orgoliului său rănit şi, înfuriat, puse punct exerciţiului său hedonic, strânse scurta îmblănită pe care lenevise dalb, pe când în creierul său explodă, făcând ravagii, raţionamentul cinic: *Merçi pour la malheur que vous ni avez donne*. Îl însoţea ca o piază

rea. Cea de a şaptea vacă slalbă a acelei zile păştea iarba neagră a disperării lui. „E timpul să aflu ce se ascunde dincolo de porcăria asta”, îşi spuse Had şi procedă în consecinţă.

Capitolul şapte

Reluă firul întrevederii avute cu secretarul B.O.B. la decanat. Prof. dr. docent Emilian Marcu nu părea în apele lui, funciara lui disponibilitate dispăruse; îl privea pe Had cu ochi nisipii şi avea faţa impenetrabilă, lovit parcă de o amnezie cosmică, singura care l-ar fi scuzat, poate, pe secretar. Spun l-ar fi scuzat, deoarece tot el, prof. dr. docent Emilian Marcu a fost acela care, după ce se edificase asupra calităţilor studentului Hadrian Iubu, îi acordase acestuia o limpede şi constanta simpatie, sprijin dezinteresat, deschidere spre relaţii lipsite de ştaif, tonică încurajare, motiv ca ochelaristul să-i fie de o mie de ori recunoscător. I-o şi mărturisise cu un prilej care se ivi. Avea acum în faţă un cu totul alt prof. dr. docent Emilian Marcu, care îl anunţa impersonal:

„Punerea în discuţie a candidaturii dumitale se amână, deocamdată”.

Elad avu o paloare şi, reprimind uimirea ce îl invada, întrebă alb:

„Care-i motivul?”

Descumpănit fu, de astă dată, secretarul de partid. Redevenit o clipă veritabilul prof. dr. docent Emilian Marcu, se arătă sincer afectat de cele întâmplate: „E ceva în legătură cu teza dumitale de acum câteva zile.

Sunt păreri şi păreri. Orice e controversabil, în definitiv. Sper ca totul să se clarifice în favoarea dumitale. Mai mult

nu-mi cere să-ţi spun. Nici nu ştiu, de altminteri. Sfatul meu: să nu ne omorâni cu firea”.

„Dar, pentru Dumnezeu, ce mi se impută?! – fu intempestiv Had şi îşi regretă pripeala numaidecât.

— Vă rog să mă scuzaţi, tovarăşe secretar”.

„Scuze ar trebui să îşi ceară cei care îi sâcâie pe oameni în chip nemeritat”, vru să replice prof. dr. docent Emilian Marcu, însă raţionamentul rămase în zona creierului, nerostit.

Corzile lui vocale emiseră un soi de încurajare:

„Fii încrezător”.

„În cine şi în ce?” fu prompt Had.

„În adevăr!” sfârşi prof. dr. docent Emilian Marcu.

Uşor de zis! catalogă Had acest dialog ambiguu, nedus până la capăt, poate dintr-o prudenţă explicabilă.

Necunoaşterea, bâjbâiala în beznă au fost dintotdeauna surse de spaimă pentru Had. Singurele de altminteri. Îl străbătu un frison de gheaţă la gândul că – pentru un timp, cât oare? – va fi împins într-o lume vidată de raţiune, o lume goyască, locuită de monştri.

Ieşi de la decanat – nu împleticit, nu bleg, nu călcând moale – ieşi ca unul căruia i s-a spus că are să participe la un maraton, că va alerga 42 de kilometri fără antrenament. Era gata să plonjeze în actul temerar, imprevizibil ca moartea, dorind să nu clacheze, să nu-şi dea duhul, precum soldatul de la Maraton, la limanul inumanei sale misiuni, să nu crape ţie parcursul acestui rău care se năpustise asupră-i, să nu ofere nimănui pe acest plan, o cât de mică satisfacţie. El, Hadrian îùbu, student în anul III la istorie, nu avea dreptul să fie slab. Nici cât negru sub unghie. Voi

deveni, vorba Profului, un sorbonard, un *batailleur*, promise Had, nu cuiva anume, îşi promise sieşi.

„Ai fluierat în biserică, colega, aduse asistentul Urdinică ultimele noutăţi. Consiliul profesoral e reunit, dezbaterea e în toi. Am ieşit să te avertizez”.

„Asupra cărui fapt?” fu curios Had.

„Orientarea, colega. Simţul politic. Înţelept ar fi să retractezi”.

„Ce să retractez, mă molie?”

Urdinică nu abandonă şi nu se supără, îşi păstră veselia pe figură; din contră, se ilumină mai tare obrazul lui seboreic, mâncat de vărsat, ceea ce dădu un plus de claritate misiunii sale de bune oficii. Zise mecanic:

„Unele idei ar putea fi abandonate în favoarea altora, retuşând teza pe ici pe colo, prin părţile esenţiale”.

„Te bag în p… da mă-tii!” vorbi birjăreşte Had, el însuşi surprins de agitaţia ce îl cuprinsese; îşi regreta gestul, voi să-şi ceară scuze, dar nu avu cui, Urdinică dispăruse.

Verbul a „fluiera în biserică” exprima fidel starea ambiguă, de suspiciune şi inutile deliberări care se crease în jurul lui Had. Părea că în oceanul limpede o sepie îşi deşertase cernelurile, spurcând apele pe mari distanţe, răpind vietăţilor – chiar şi numai pentru un timp limitat – claritatea de văz şi înotul normal în ape normale. Urdinică se comportase întocmai precum sepia când luase decizia „să tulbur niţel apele prea liniştite ale anului III”, în care naviga un adversar potenţial al său: propuse forurilor de decizie – la decanat şi la comitetul de partid – să fie examinată „orientarea greşită a lui Had Iubu, dovedită de acesta deopotrivă în scris (vezi teza) şi prin viu grai,

deoarece face agitaţie, toyaraşi”. Când se lovise de reacţia neechivocă şi înjurătura spontană ale lui Hâd, în mintea lui Urdinică încolţi temerea că demersul său fusese – cum şi prin ce mijloace? – deconspirat, deşi e în obiceiul pământului, ştia asta dintr-o experienţă îndelungată, delatorul nu este dat în vileag, cu una cu două. Fugi la decanat să „adulmece”, să ştie ce „poză” să ia; află imediat că acuza pe care o inspirase el, cu bună ştiinţă, a „prins”, deşi erau destule „voci” împotriva unei atari interpretări „hazardate” (eufemismul aparţine, fără doar şi poate, „iluminatului P.P.”) ori poziţia vicleană a câtorva care vor să dezumfle balonul dintr-o împunsătură, susţinând că gestul lui Had este „cel mult unul de frondă şi adolescentinism întârziat, încât trebuie tratat ca atare”, adică cum? dovedind clemenţă şi apolitism? – se întrebă Urdinică instantaneu. Aceste amănunte „transpiraseră” prin secretara Iuditha Kiş, dar nu şi acela de a se afla cine „aruncase bolovanul”; cei doi îşi surâseră complice, era în regulă, se putea respira, deşi deznodământul afacerii era greu de prevăzut, recunoştea Urdinică, „istoricul” consiliu încă nu îşi încheiase deliberările.

„Oricum, jumătate din bătălie e deja câştigată, raţiona Urdinică, ştiind prea bine că suspiciunea e mare doamnă pe lumea asta strâmb alcătuită; ori Had Iubu era ca şi logodit cu numita mare doamnă, îl va urmări pretutindeni şi în toate. Pe asta mizase delatorul: să plaseze un act de natură strict profesională – teza lui Had Iubu – în teritoriul politicului, ceea ce schimba radical datele problemei şi, desigur, consecinţele. Conta pe Bratu, profesorul de istorie modernă şi contemporană, cu care asistentul era prieten la

cataramă: el, profesorul Bratu, devenea *totum factum-ul* acestei afaceri: în tripla sa calitate de autor de curs, de membru în B.O.B. şi de notificator al tezei, se va constitui

— Nu avea îndoieli Urdinică – în acuzatorul lui Had. Bratu ăsta era un „tip tare”, avea spate şi nu suferea de sentimentalisme, de remuşcări şi alte fleacuri umaniste. El, Bratu, va da tonul şi, la nevoie, va demonstra oricui – colegi, decanat, foruri – cât de exigent trebuie să fie profesorul în chestiuni de principiu, cum e chemat acesta să îşi exercite fermitatea ideologică atunci când, studentul ignoră cu nonşalanţă zona de frontieră unde faptul de istorie se confundă cu politicul şi viceversa. Asta costă – merse logica malefică a lui Urdinică – profesorul Bratu va dezvolta un amplu rechizitoriu, în baza căruia se vor stabili implicaţiile politice, moral-comportamentale şi administrative ale ereziei. Sancţiunea exemplară nu va întârzia. Analele scrise sau nescrise ale universităţii clujene vor înregistra cazul ca pe un atentat la acurateţea ideologică, prin repudierea căruia facultatea de istoriefilosofie va ieşi întărită etc. – îşi palpă mental Urdinică scenariul, da, acesta era fără cusur, de-a dreptul indestructibil, n-avea decât să dea rod, însă veni imprevizibilul: lipsea din urbe profesorul Bratu, plecase abrupt la Bucureşti, chemat ori din proprie iniţiativă, nu se putu şti, şi nici nu avea importanţă acum. Conducerea acelui consiliu convocat ad-hoc i se încredinţa – din motive de rang, experienţă şi prestigiu – profesorului Pamfil Patriarhu şi, deliberările n-au avut nici pe departe drumul liniar prevăzut de Urdinică; era clar că acesta mizase pe un cal inexistent în cursă

— Cumplită dezamăgire! – în timp ce Pamfil Patriarhu (spirit nuanţat, vulpoi de rasă, dotat cu fler şi logică argumentative) călăreşte, se putea uşor presupune, pe cai mari, câştiga teren. Veni şi a doua măciucă pentru Urdinică: acelaşi Pamfil Patriarhu notase teza buclucaşă cu 9, 50, o apreciase ca fiind excelentă, în ciuda oricăror interpretări lăturalnice sau de moment (s-a aflat asta în cea de a doua „rundă" informativa datorată aceleiaşi surse, Iuditha Kiş). Motive suficiente ca Had să fie satisfăcut de întorsătură; nu se grăbi să se bucure, constată doar în treacăt că evenimentele se încăpăţânează uneori să nu dea ascultare celui (sau celor) care le iscă. Had ignora cu desăvârşire rolul nefast al lui Urdinică în această afacere. Nici nu l-ar fi interesat, de altminteri. Ceea ce pusese el la inimă într-adevăr era nesfârşitul regret că în tărăşenia asta, cu ochi şi cu sprâncene, fusese antrenat însuşi Pamfil Patriarhu, idolul său; da, „iluminatul P.P". nu merita să fie părtaş la această piesă hilară, de o crasă vulgaritate. Chiar dacă acceptase această magistratură ori o dorise, poate, era o insultă adusă prestigiului şi aurei sale de *magister inaximus*, unde Had şi orice om de bun simţ îl aşezaseră pe bunădreptate. Întrebările vin, aşadar, nechemate. Avea nevoie Proful de asemenea belele? Şi din pricina cui?

Cu acest sentiment de culpabilitate – nu în ordinea presupusei sale vinovăţii, ci pentru împrejurarea de a-l fi implicat pe Pamfi – Had părăsi clădirea cu bolţi şi contraforturi a facultăţii, stăpânit de un frig spiritual, cu care nu se întâlnise până atunci. Lăsă afacerea să curgă în vadul care îi fusese croit; era gata să se creadă insensibil şi străin de ceea ce se petrecea *acolo*, dacă nu l-ar fi însoţit o

perpetuă stare de vomă. Parcurse lungile coridoare, tropăind ca un cal bavarez; sări câte trei trepte deodată, făcu tobogan din panta scărilor de acces, lumea se ferea din calea smintitului. În câmpul de marmură tocită al scării magistrale, totdeauna silenţioasă (monumentalitatea impune respect), Had prinsese o asemenea viteză încât cei care îl zăriră ţâşnind că o ghiulea prin spaţiul porţii cu boltă romană putuseră să jure că unul din tunurile de mare calibru, folosit în războiul ruso-turc, se pusese în poziţie de tragere, debordându-şi muniţia dinlăuntrul cetăţii universitare direct în strada Kogălniceanu.

Afară slujea soarele, un soare cu dinţi, fapt rarisim în luna mai. Had se rezemă de bronzul lui Ladea care îi înfăţişa pe cei trei corifei ai Şcolii Ardelene, monument emblematic al studenţimii; stătu acolo, nu-şi aminteşte cât, îi fu frig (frig corporal de astă dată), se îmbrăcă în amurgul mătăsos, roşietic, apoi se trezi acasă, în Mănăştur, în chilia unde locuia cu chirie. Popoaie, gazdi lui, plicticos de grijulie cu chiriaşul, tocmai îl întrebase dacă nu doreşte ceai de izmă, Had nu avu urechi s-o audă, se apără cu un:

„Poftim?”

„Vă fac un ceai cu mentă”, lului proprietăreasa, a cărei corpolenţă devenea monstruoasă sub capoturile ei bogat înflorate, croite în stil kimono, cu mâneci evazate *à la japonaise*. Buzele studentului nu emiseră da-ul aşteptat, ceaiul sosi totuşi, umplând încăperea cu mireasma lui; sună între timp telefonul şi, pentru a nu fi obligat să se consacre unei plicticoase discuţii cu cucoana, Had se repezi să răspundă. Receptorul îi aduse în auz – caldă, mieroasă, şoptit-cădelniţată, ca de obicei – vocea lui Pamfi:

„Ne vom salva prin oi. Şezi numa blând, că-s grăbit. Salve, pruncule”.

„Să trăiţi, domnule profesor”, apucă să zică; veni tonul, Had continuă să rămână cu receptorul lipit de ureche. Înţelegerea sa se întorsese pe dos – ce naiba? – convorbirea se încheiase înainte de a fi demarat; o voi continuată, chiar cu preţul de a vorbi de-a surda, mental desigur, neîntrebat, de unul singur: „Aveţi perfectă dreptate! E singura atitudine, de altminteri.

Demnitate, nobleţe şi raţiune!” se dezghioca în creierul său surescitat deviza pe care o compusese împreună cu Proful, asemeni unei conjuraţii insurgente, pe când fuseseră, vara trecută, să colocvieze, inimă de la inimă, la ruinurile din munţii Orăştiei şi dormiseră ca regii pe colina înierbată pe care şade bisericuţa din Densuş.

Nu telefonul lui Pamfi, altceva îl miră. Fraza „Ne vom salva prin oi” era reprodusă *mot à mot* din teza buclucaşă, deci Proful o memorase, voise să-i semnaleze acest amănunt, cuvintele acelea, aparent fără însemnătate, dobândeau brusc o semnificaţie aparte, deveneau punctul de foc, cheia secretă a păţaniei în care – de voie, de nevoie – se implicaseră amândoi. Era mândru, dacă se poate spune astfel, de primejdia cu care se înconjurase. Proful îl seconda. Alt motiv de mândrie. Era scutierul său, un soi de Sancho Panza al acţiunii donquijoteşti, cum nu mai avusese, poate, nicicând, cetatea universitară a bătrânului Cluj.

„Prea multe întâmplări pentru o singură zi!” îşi spuse Fiad pentru a doua oară şi, în mod bizar, pieri gustul de neplăcere ce însoţise până adineaori (ca o drojdie, ca un

zaţ) cuvintele cu pricina; o stare euforică îi luă locul, care îl energiza pe Had, indiscutabil, îi aşeza pe umeri – binecuvântată fie clipa! – mantia de purpură a speranţei.

Ceaiul de izmă adus de grăsană se răcise demult. Nu va bea aşa ceva. Privirea îi căzu pe sticla de şampanie cumpărată pentru a marca evenimentul iminent pentru acea zi, a intrării lui în partid. Ideea o avusese Pompilia-Pia-Piuca-Pi, investiţie de nebuni, costase o avere, 67 lei, ceea ce îi făcu lui Had o serioasă gaură în buget. Se dojenea acum. „Cu cine s-o beau? Pompilia şi-a retras ambasada. În partid, uite, n-am intrat. Am intrat, până una-alta, în balamuc”. Înşfăcă sticloanţa – era o şampanie ungurească „Pompadour”, de *mi-dou Xy* producţia Monimpex intră în baie şi o destupă, cum îi şade bine şampaniei, cu pocnet sănătos.

„Feri, doamne, şi apără!” erupse Popoaie şi fugi într-un suflet spre baie; nu intră, n-avea cum, putea în schimb să asculte, îşi lipi urechea de uşă.

Had deşertă şampania în lighean, îşi vârî picioarele înăuntru şi nobila licoare stârni clăbuci albi, rarefiaţi, ca cel mai scump şampon... „Spumozitatea e mai mare decât o ştiu, poate şi datorită acidului pieiric, cu care intră în reacţie”, cugetă Had.

„Nu s-o împuşcat, n-are pistol, l-am controlat în bagaje. E curat ca Vergura căreia îngerul i-a vestit că va naşte din sfântul duh, îi merse mintea Popoaiei şi se linişti, nu însă pentru mult timp. De pocnit totuşi a pocnit ceva acolo. Să fi tras un pârţ studenţelul? Tot ce se poate, dar pârţul – oricât de sănătos şi fasolangiu ar fi – nu loveşte atât de pogan”, lucră mintea femeii, până o apucă sughiţul. Popoaie îşi luă

inima în dinţi şi vorbi subţire:

„Domnu' Had".

„Da, doamnă Pop".

„E vreun bai?"

„Mă spăl pe picioare".

„Atunci e bine. Fug să pregătesc patul, să durmiţi ca un prunc; fiind vineri, sunteţi arhimandrit toată ziulica, rogu-vă să profitaţi".

A fi arhimandrit însemna, în limbajul casei, a rămâne singur şi cu depline puteri asupra odăii, *o* chilioară, pe care Had fusese silit de împrejurări să o împartă cu încă cineva. Acesta era Alee, student la Belle-Arte, zăpăcit şi iisusiac, cu care se împăca de minune. N-aveau ce împărţi, decât patul, rar se vedeau peste zi, ca luna cu soarele, de vinerea lipsea până luni (avea părinţi prin apropiere), răstimp în care ochelaristul binemerita privilegiile chiliei, *era arhimandrit*. Sunt detalii furnizate de corespondenţa, destul de subţire, pe care Had o întreţinea cu „babacii". În rest, pa şi puşi, enigmă. La rândul lor, părinţii lui fiad se făceau luntre-punte să trimită banii trebuitori (sumuşoare a câte 500 lei fiecare, expediate telegrafic la post-restant), nu ştiau prea multe despre felul vieţii zilnice a fiului lor; bunăoară că acesta (uituc fiind) n-are de unele, de altele, că se neglijează în ceea ce priveşte hrana, somnul, că patul în care doarme e o nenorocitură, se compune din moduluri cubice pe care cei doi dormeau incomod, ca să nu zicem mizerabil. La cea mai mică mişcare, pătuceanul mozaicat se făcea vraişte, unul dintre locatari se trezea pe podea. E o minune că convivii n-au devenit poponari sau, ca să îndulcim expresia, nişte „pedestraşi", cum declamase într-un spectacol actorul

Roland Robu, o somitate a scenei din localitate, junele prim de necontestat al oraşului de pe Someş; corzile vocale ale maestrului nu putuseră emite infamul cuvânt „pederaşti” pe care îl conţinea rolul în care fusese distribuit. Zadarnic se opinti de câteva ori să cucerească această redută lexicală; eşecul său preţui, în schimb, cât o victorie, un râs homeric îl răsplăti pe slujitorul Thaliei şi vorba „pedestraşi” deveni de largă notorietate, circula în toate straturile populaţiei acelei urbe, unde evenimentele, fiind rare, aveau stagiune lungă.

Şampania învioră picioarele lui Had, veşnic trudite (pe lângă veruce suferea de platfus), îl pişcă plăcut în nălpile înveşmântate cu bule de aer, ca nişte mărgăritare, încât delicata geografie a membrelor inferioare începu să pulseze de viaţă, de parcă s-ar fi preumblat – de-a lungul unui covor vibrator. Simţi că somnul fuge din mădularele lui; prin creier începu să bântuie cântecul preferat al lui Todor Iubu, bunicu-său, ţăran proverbial, de o nesfârşită originalitate, buruienos la vorbă: „Sărăcia-n cur mă-mpunge Io tot fug şi ea m-ajunge... ci

Vărsă ligheanul cu şampanie în closet şi, – cu un ultim gest mental – acoperi pios, cu linţoliul sincerei sale compasiuni, trupurile goale ale celor doi sfinţi tineri, morţi în garajul din Cotroceni; în creierul surescitat al lui Had reveni vocea Profului: „Ne vom salva prin oi. Şezi numa blând, că-s grăbit. Salve, pruncule”. Bău ceaiul rece şi exagerat de dulce (alt mod de a-l răsfăţa al Popoaiei) ridică receptorul să-l cheme la telefon pe Pamfil Patriarhu; era imperios să afle din gura Profului cum s-au terminat dezbaterile, care-i chipul real al zilei de mâine şi ce anume

înţelege magistrul prin ceea ce, atât de bizar, îi comunicase adineaori. Formă, în schimb, numărul de telefon al Medussei, căreia îi zise abrupt:

„*Eros kalos* este unicul subiect care mă interesează în clipi de faţă. Eşti în măsură să mă iniţiezi?”

„Te plăţere!” se auzi pe fir chicotitul de focă tânără, în călduri, al grecoaicei, care îl invită pe Had la dânsa pentru un *Akademos party*.

Capitolul opt

Era un târziu de calendar, fine de april, ţarina ar fi trebuit să se ilumineze de noua vegetaţie, care întârzia peste măsură. O întârziere care îi dispera pe oamenii scoşi din rosturile lor. Înţepenirea şi neiscarea pământului se amplificau sub cerul ca o gheaţă verzuie a primăverii nedesprimăvărate.

„Ne vom salva prin oi!” strigă Mogoş, primarele care îşi pierduse satul; strigarea lui merse pe uliţele coborâtor-suitoare ale aşezării, umblă repede-repede, cu iuţeala veştilor mari, a veştilor ieşite din comun, se instală în auzul copământenilor lui, biciui simţurile deznădăjduiţilor, care erau gata să întreprindă orice pentru a ieşi oarecum la limanul, care nu se ivea de niciunde. Munţii erau muţi, Pietrosul şedea maiestuos în jilţul său de piatră, dunga pădurii părea o enormă vulpe înătă fugind prin spaţiul colinat, în timp ce orizontul fumegos adăsta netremurat, spoit de un soare orb, de nedescătuşată primăvară.

„Ne vom salva prin oi! Cf lucră în oameni ideea bizară ieşită din gura lui Mogoş. Deşi de neînţeles, prin neobişnuitul şi disperarea pe care le conţinea, ţăranii din Moisei îşi făcuseră din aceste cuvinte un ţel, le purtau în ei

ca pe o faclă care învedera cugetul, le irezea sângele neadormit, le da saţ de faptă. Evenimentele curseră atât de neaşteptat asupră-le, veritabil torent de grozăvii, încât moiseienii – în genere cumpăniţi, buni judecători ai faptelor lor – nu mai voiau să întoarcă fraza pe toate feţele, n-aveau a cântări spusa primarelui mai pe îndelete, n-aveau a proba binele sau răul conţinut de acele cuvinte, se azvârliră în ele ca într-o izbăvire. Voiau, da, voiau să le dea curs, orice ar fi şi orice s-ar întâmpla, fără a sta pe gânduri. Aşa fac oamenii la disperare.

Comuna Moisei ieşea din război, agonizând, aproape ştearsă de pe faţa pământului. Casele ţăranilor erau făcute scrum şi cenuşă, viaţa se sub ţie până la dispariţie, pângărită de ocupanţi, strânsăă în chingi de fier-betonul fortificaţiilor care spurcaseră plaiul. Din tot greul moiseienii plătiseră cu măsură mare, cupa durerii şi pierzaniei o băuseră până la fund. Anul se numea 1945, în ţară mijise un dram de speranţă, dar nu şi în satele de pe valea Vişăului, în Maramureş, unde spectrul celui de al doilea război mondial mai stăruia încă, ieşirea la viaţă încă mai pretindea jertfe. Meleagul rămase împânzit cu explozive. Mine-farfurii plantate în trupul ţarinei îşi aşteptau, silenţios, grotesc, jertfa. Drumul, ograda, lunca, pârâul, vâlceaua, crângul, păşunea, colnicul, mai aminteau de oamenii verzi, care abia dispăruseră în patru vânturi, tăvălugiţi de frontul care se muta spre apus. Zeul războiului îşi îngropase icrele de oţel în pământ, voia să se bucure şi de dincolo de izgonire de crima sa. Agonia sa iremediabilă se producea pe fondul acestui spectacol halucinant, cu explozie întârziată. Un abominabil şi cinic *post festum*, la care doar barbaria

mai face apel.

Ţăranii nu ieşeau în uliţă; uliţa exploda. Ţăranii nu ieşeau în ţarini; de unde de neunde, ţarina sărea în aer, îl spulbera pe cel ce se nimerea în spaţiul ei. Ţarănii nu ieşeau în munte, la păşunea alpină ce da colţ şi la codrul ce-nmugurea, promiţând frunza verde a acelei desprimăvărări; păşunea alpină şi codrul des purtau blestematele sigilii ale morţii, cine pătrundea acolo era terminat, terciuit. Dar în ţarină trebuia să ajungi, era vremea semănatului; în pădure trebuia să intri, era ceasul dulgheritului şi al edificării de case noi pe vatra celor făcute scrum şi cenuşă; păşunile se înierbau văzând cu ochii, trebuiau păscute vituţele subţiate de foame şi iarnă; livezile trebuiau curăţate, lunca trebuia lucrată, vâlceaua cosită. Cum să se producă această mulţi perată şi adânctrebuitoare reîntoarcere la rosturi?

„Ne vom salva prin oi!” strigă primarele Mogoş ideea disperată a nu ştiu cui, ceea ce îi orbi pe ţărani ca un soare şi deveni deviza tuturor. Născocirea, genială prin simplitate şi eficienţă, se dovedi salvatoare. Oile aşezării, pornite pâlc cu pâlc, turmuşoară cu turmuşoara, începuseră a ieşi la lărgime, mânate de dinapoi, în valuri compacte, până ce inundară peisajul. Ţăranii recurgeau astfel la ultima soluţie, tragică desigur, dar singura care le mai rămăsese: îşi deminau vatra şi împrejurimile cu ajutorul oilor, prin oi, jertfă vie arsă pe altarul intrării în dalba pace.

Şi astfel marşul oilor începu. Marş nevinovat, alb, inocent, marş disperat, de moarte şi viaţă, golgota revenirii la pace. Greu preţ dădeau moiseienii! Mergeau la noroc, împinşi de hazard, ca într-o loterie. Turma fiecăruia

acoperea câte o postată, câte o fâşie de zare, câte o direcţie, câte un punct cardinal. Înaintau învălătucit, la înghesuială, pipăind terenul centimetru cu centimetru, sămânţa morţii era trezită numaidecât şi trosneau împrejurimile ca şi castanele în foc. Ba ici, ba colo, se rupea câte o turmă, cădeau animale cu nemiluita, însă marşul continua, lava mioritică avansa nesmintit prin orizontul fumegos, cu lungi fulare de ceaţa, însănătoşind zarea, deschizând oamenilor drum, plătind cu viaţă pentru o altă viaţă. Zeul războiului mânca oile hulpav, le înghiţea pe nesăturate. Smulşi din rău, ţăranii se năpusteau în primăvara de după război, umblând pe covoare de oi. Largile pajişti erau aşternute cu oi, miei, mioare şi berbecuţi. Oi erau peste tot, în iarbă, în pământ, în cer, în arbori, în apă, în stânci, în Pietrosul însângerat.

Brazi şi păltinaşi devastaţi de flăcări şi neodihna ultimei ierni adăstau la bizarul ceremonial. Ciori începuseră să bată pe sus, se învălătuceau prin aerul rarefiat, planau în rotocoale, simţind că vor coborî, curând-curând, pe stârvuri. Într-o oaie abia sfârtecată s-a zbătut mielul nefătat, voia să iasă afară; agonizând, aceasta nu-l mai putea expulza şi mielul se zbătu vizibil, cerând lumină.

„Ce stai, mă, de lemn? sări şi lucră!<f vru să-l urnească Mogoş pe proprietarul oii neputincioase; văzând că acesta n-are de gând să iasă din paralizia ce i-o provocase scena, primarele scoase brişcă, spintecă pântecele oii muribunde şi recuperă puiul viu, însângerat, îl ridică în tării, excitat la culme de viaţa şi moartea ce-l înconjurau fără graniţi, întreţesute, precum ziua şi noaptea.

Nesfârşită e răbdarea naturii de a inventa suferinţe! îşi

zise Had, rememorând scena de apocalipsă. Dacă bolta cerească nu s-a prăbuşit peste fărădelegile petrecute în acest loc e pentru că au ţinut-o sus credinţa, marea credinţă a moiseienilor că îşi vor reface viaţa, rostul, comuna, îndătinarea, mai mândre decât fuseseră înainte. Acest crez îi aduse în ţarină. O, Doamne, dacă cerul ar vorbi! Dacă cerul din Moisei ar vărsa vreodată înapoi tot ceea ce s-a oglindit în el de jos, de pe pământ!

Cerul mut, ca o gheaţa verzuie, îşi schimbă curând fizionomia; ugere de nori negri umplură văzduhul, întunecând jur-împrejurul. Ospăţul cu oi sfârtecate se înteţi, îşi mări spaţiul de acţiune; ţăranii mai aveau de câştigat o bucată de zare, mai aveau de urcat un pisc din liber asumata Golgotă a jertfei. Plutea ca o ceaţă toxică aburul sângelui nevinovat al acelor animale. Zările miroseau a abator.

„Vom arunca var pretutindeni, să nu vină molima”, le dădu curaj Mogoş şi flămânzii de libertate înţeleseră că n-au a se teme de nimeni şi nimic în asediul în care se cheltuiau ca smintiţii.

Începură să se surpe norii peste Moisei. Iarna nefiresc prelungită rosti o baladă oilor neajutorate; ninse abundent, năucitor, cu fulgi enormi, învârtejiţi, acoperind cu linţoliu alb ochii încremeniţi ai animalelor sacrificate. Era zăpada mieilor! îşi spuseră pământenii, Părea că, în sfârşit, se depune lent, pe oameni şi pe case şi pe ţarini, cenuşa unui veac de pace, o cenuşă adânc liniştitoare, ai fi zis, dacă n-ar fi rânjit mari pete de sânge în peisajul imaculat. Dar acestea se micşorau văzând cu ochii, înghiţite de pacea potopitoare a omăturilor, pornită să şteargă toate relele. O

nesperată bucurie îi lovi pe ţăranii ce avansau glorios pe covorul de oi, forţând zarea; o asediau turmentaţi de marşul acela, alb pe alb, pe care îl purtau, îl ordonau, îl jertfeau, îl dureau, îl plângeau fără lacrimi. Simţul durerii, al suferinţei, le pierise. Voinţa îi luase locul, nemăsurat de mare, cumplită prin energiile pe care le desghioca.

Atunci apăru lupul. Le venea din faţă. Un lup singuratic, cu ochii sticlind verde, nepăsător la câmpul morţii pe care îl traversa. Mergea în linie dreaptă, cu gâtul înţepenit şi privirea fixă. Nu părea a fi simţit exploziile încrucişate, câmpul semănat cu cărnuri, nu ocolea pe nimeni şi n-avea cel mai mic interes pentru paradisul însângerat ce i se aşternea în cale. Înainta în legea lui, cu mişcări mecanice, neobişnuit de încete şi moi pentru a fi lup-lup, ar fi observat orice trăitor la munte, necum moiseienii, buni cunoscători de jivine. Părea că cineva, mai presus de ei, le luase brusc acest simţ, îi opacizase în faţa naturii, îi făcuse vulnerabili: mergeau în lanţ, ca hăitaşii tocmiţi cu ziua şi încremeniră la vederea lupului ce pătrunse în vânătoarea lor albă, regală. Săriră asupra fiarei primii doi zăvozi. Captare, cotarla de stână a lui Mogoş şi o stârpitură floeoasă, care lătră mai de la distanţă. Lupul nu se sinchisi de asediatori, înaintă impasibil, călcând imperial, parcă programat şi, ori de câte ori se aruncau asupră-i zăvozii, aceştia cădeau ca seceraţi, spumegând de neputinţă, aruncaţi la sol parcă de un resort, de o forţă nepământeană, fără ca jivina să fi scos un mârâit ori să fi schiţat cel mai mic gest de apărare. Curseră alţi câini, se făcu haită, care clocoti asupra lupului singuratic, dar se spulberă instantaneu, bietele animale cădeau alandala, ca

dezagregate de stronţiu 90. Cât ar fi fost de flămânde, oile nu puteau mânca lupul; ele aveau de mâncat pământ cu nemiluita, îl mâncau, îl eliberau şi îl mureau. Domnul Titus, pădurarul, trase glonţ pe ţeavă şi puse arma la ochi.

„Şezi blând, Titus! Nu trage! Ăsta nu-i lup!” strigă Solomie, moaşa satului.

„Dar ce-i?” ar fi trebuit să întrebe domnul Titus sau oricare altul dintre ei. Întrebarea însă nu veni. Domnul Titus coborî arma că electrocutat. Priviră mai cu luare aminte/ fiara avea o fosforescenţă în priviri şi în aburul abundent al nărilor excesiv dilatate. Atâta fu de-ajuns. Lanţul pământenilor ajunsese la graniţa acelui tărâm unde nici curiozitatea, nici viul grai omenesc n-au acces. Fiinţa despre care se vorbise istovitor de mult în săptămânile de după război are puterea să pedepsească pe oricine, da. Neodihna aceluia care ia înfăţişare de lup şi cutreieră astfel meleagul nu trebuie tulburată. Lupul singuratic umblă agale, trecu prin turma de oi, moarte sau vii, până dispăru, purtându-şi trena de lumină bizară până dincolo de ultimul deal de dinainte de a începe cerul, ca o gheaţă verzuie, potopind lumea cu zăpada mieilor…

„Salve, pruncule! Ce faci pe-aici?” îl smulse din reverie profesorul Patriarhu, îmbrăcat într-un impecabil pardesiu bej din păr de cămilă, căciulă de bizam şi. fular de mohair, lung-prelung, înfăşurat de două ori în jurul gâtului; târa după sine un geamantan Samsonite, pe rotile, cum doar des călătoriţii prin occident posedă. E o carte de vizită pe care românul o descifrează fără greş.

Had avu suficiente motive să rămână perplex, uită să şi salute, nu ştiu ce să facă cu mâinile lui mari, ca nişte

lopeţi.

„Întârzie avionul de Bucureşti”, îngăimă studentul şi, realizând penibilul situaţiei, întinse braţul spre geamantanul profesorului, vru să-l ajute, i se păru că-i o impoliteţe, se blocă de-a binelea.

„Poftim?” fu mirat Proful.

„Ziceam de avion… ba vine, ba nu vine”, bătu câmpii ochelaristul şi arătă spre aeroportul pustiu, măturat de cortinele ploii. Pe coaja de bitum a pistei de aterizare se zărea un unic punct viu: soldatul cu puşcă mitralieră adăpostit sub triunghiulara lui foaie de cort.

„Eşti cam aerian, domnule student”.

„Chiar aşa, trec de la una la alta, ca neisprăvitul. Rog să mă scuzaţi”.

«*Qui’s excuse, s-accuse*”, vorbi ca din carte Pamfi Patriarhu şi Had nu-l scuză pe profesor, îl acuză mental de abuz de maximă: cine se scuză, se acuză, era vorba lui, darnic arborată în amfiteatrul *Lucraetiusf* studenţaşii o reproduceau în toate prilejurile, cu rost şi fără, li se strepezise mintea s-o audă mereu. Antidotul era s-o declame ei înşişi, ca smintiţii. În loc de să zici, bunăoară, „mie să nu-mi faci pe niznaiul, te-am ginit cu o putorişcă”, era de o mie de ori mai „haios” să te franţuzeşti „à la P.P.”: *Qui’s execuse*, *s-accuse*, unde dai şi unde crapă! vorbitul lor „de kiki” avea efecte de milioane.

Profesorul se gândi că l-a inhibat pe student, îl ştia impresionabil ca o mimoză, avea s-o vireze pe glumă, ultimele generaţii universitare sunt produse de seră, nu rezistă la arşiţele şi gerul confruntărilor directe, nu mişcă un deget pentru spiritul de independenţă şi nonimixtiune

pe care îl revendică zgomotos. Surâse deci în maniera ştiută, mieros, îşi edulcoră cât putu de mult privirea verde, ironic-sfidătoare, o aduse la un registru de căldură umană, îşi înălţă pontifical mâna dreaptă, părând că vrea să binecuvânte, dar o aşeză leneş în câmpul de ivoriu al frunţii, pernuţele degetelor se prefirară prin coama leonină a părului său albit prematur şi vorba şoptit-cădelniţată a lui Pamfi se articulă, în sfârşit, pe fondul acelui surâs complice:

„Noa, şezi blând, ne vom salva prin oi”.

„Exact! Cum de-aţi ghicit ce-mi umblă prin cap? Sunteţi fenomenal!” se ilumină ochelaristul, repus în faptul cogitării lui; era pentru a doua oară în ultimele zile când Proful sosea mesianic cu acel „Sesam, deschide-te!”, formula ce îi lega în secret, ca pe doi insurgenţi într-un război ascuns. Zicerea îi turna lui Had untdelemn pe răni, îl izbăvea de toate relele. Îl iubea, de aceea, nespus pe Prof. pentru flerul şi nobleţea de a pica totdeauna la timp cu leacul tămăduitor. Era un lord Proful, un trimis al cerului.

„Eu nu cred în telepatie, deşi ea există*, îl acroşa sibilinic Patriarhu şi dialogul se legă; zăgazurile noncomunicării se rupseră şi Had vorbi de se băteau turcii la gura lui:

„Sigur că există! Aflu că şi comunicarea între om şi plantă e demonstrată ştiinţific. Altfel cum să explici fel de fel de chestii? Uite, eu, bunăoară, stau pe aeroportul ăsta împuţit, îl aştept pe tata, avionul întârzie, cerul e plin de nori migratori, îmi ziceam privindu-i, în timp ce turmele de nori, netam-nesam, se preschimbară în turme de oi, mintea-mi începu să umble prin porumb şi treieră, neică, treieră păţania aceea, ştiţi dumneavoastră, am descris-o

doar, stau prins în afacerea asta ca într-un corset de scafandru, auzi metaforă! colegii au şters-o bine-mersi, avionul de Bucureşti întârzie, ne mănâncă lupul, domnule profesor, uite că trec de la una la alta, cât o fi ceasul? încotro plecaţi? *Partir acest mourir un peu*, a pleca înseamnă a muri niţel, a spus-o nu mai ştiu cine. Dumneavoastră încotro muriţi *Vs*

„La Heidelberg, pruncule”, auzi Had, realiză că ornicul electronic al aeroportului indică orele 16, 30, ceasul său merge exact, aşadar întârzierea cursei devine apreciabilă, Heidelberg se află în R.F. Germania, oraş universitar unde conferenţiază crema profesorilor de pe întreg mapamondul, îi invidie pe răsfăţaţii ăia, vru să ştie dacă se înşală ori ba, dacă Proful va conferenţia pe tema… nu, desigur, nu se înşelase, n-avea cum.

„Întocmai. Secolul luminilor în istoriografia germana, confirma profesorul Patriarhu şi-l lua de braţ pe student, gest de neobişnuită intimitate. Hai să bem o cafă”.

Ochelaristul fu de două ori bucuros: că intuiţia lui funcţiona fără greş, câştigase în sinea lui şi acest pariu, Proful va măcina la Heidelberg, cum altfel? aceeaşi făină pe care o macină şi în Valahia. Se ivise, în sfârşit, prilejul să întrebe la sursă ce-i cu vieţuşa lui de student, e albă ori neagră? îl pândise zile la rând pe Pamfi Patriarhu, doar – doar va afla ce i se hărăzise. Colegii lui o roiseră deja în vacanţă, eliberaţi de toate relele pământului, lăsând în urma lor o pasăre ostenită, de pripas, pe o cracă, asediată de vrăjmaşi neştiuţi. Astfel se considera Had, înconjuratul de tăcere şi incertitudine, stăpânit de senzaţia suspendatului în vid ori a eşuatului pe o insulă fără viaţă.

Lipsit de studenţime, oraşul de pe Someş nu e oraş, e o nenoroci – tură, stai ca într-un exil, fluture fixat frumos cu bold de argint într-un insectar, lucră mintea metaforică a ochelaristului, secundă în care se rupse ceva în el şi întrebă grăbit:

„Cum să ies din iadul ăsta?!”

„Nu-i slobod pe pista de aterizare, nu ne lasă cel cu arma şi plouă, dragul meu, plouă cu găleata”, spuse Pamfi angelic şi dreapta lui înscrise în aer gestul pontifical.

„Nu m-aţi înţeles. Ce fac eu acum, în clipa asta, când umblu pe sârmă ca un saltimbanc şi nu ştiu unde mi-i locul, încotro s-o apuc?”

„Cum unde?” se nedumeri Pamfi. În vacanţă, în practică, că vara vi-i riguros programată”.

„Cine-mi dă voie? Senatul universitar nu s-a pronunţat încă. Sunt tratat ca un infractor”.

„Nu hamletiza, prun cule. Soarbe din cafă, se impacientă iluminatul P.P. Doar nu susţii că nu ştii, că n-ai habar, că nu te-au chemat, că nu ţi-au spus…”

„Ba da, asta susţin: nu ştiu, n-am habar, nu m-au chemat, nu mi-au spus. Totul atârnă în gol”, o ţinu Had pe a lui şi mina profesorului se schimbă radical: asta era, deci, avea în faţă o victimă a inocenţei, care nu ceruse decât claritate. Nimeni nu avea timp pentru cele două fraze, uite, domnule, începând de azi…

Had află, deci, între două avioane, că „războiul de o sută de zile” contra persoanei lui încetase, veste de milioane! Cel mai înalt for universitar, senatul, refuzase interpretarea pripită, tendenţioasă, infuzată abuziv şi cu anasâna pe culuarele Almei Mater. O prostie ca atâtea

altele, nu rezistă unui examen mai ca lumea. Deci, salutare! Studentul Hadrian Iubu e liber ca pasărea paradisului, e poftit să zboare în spaţiul vacanţier dinainte stabilit, ce mai stă pe gânduri? vira!

Era clar ca bună ziua, înţelese Had. Toţi luaseră cunoştinţă de această deciziune. Doar că omiseră să o comunice exact celui în cauză, descoperi Pamfi. Vinovată va fi Iuditha Kiş, acarul Păun al universităţii, păreau a se încheia conturile acestei întâlniri.

Ochelaristul dădu pe gât cafeaua, cu zaţ cu tot, gest iară importanţă pentru el, nu era cafegiu, *finis Poloniae*! era dezlegat, primise benedicţiunea papală (nu / cea „Patriarhală”, se corectă ochelaristul), putea să-şi facă valiza, păsăruica putea să-şi ia zborul, dar încotro, spre care punct cardinal? în difuzor se anunţă aterizarea aeronavei ROMBAC *one-eleven*, mândria aeronauticii româneşti, cu motoare Rolls-Royce, care deservea ruta Bucureşti – Cluj-Napoca sub indicativul RO-232 şi curând după aceea Had zări în mulţime capul grizonant al tatălui său. Prezenţa profesorului îl împiedica să fie plin de efuziune, cum inima lui ar fi vrut după o lungă, prea lungă absenţă, dar asta-i piesa, se consolă Had şi făcu prezentările.

Ştefan Iubu era înalt, ins prezentabil, cam de aceeaşi vârstă cu profesorul Patriarhu, poate chiar leat; n-aveau timp de confesiuni, avionul cu care tocmai venise Iubu făcea cale întoarsă în Capitală, unde Pamfi trebuia să sosească în aceeaşi zi spre a prinde zborul de Frankfurt pe Main, cu destinaţia Heidelberg. Deşi nu se văzuseră la faţă, ştiau unul despre celălalt o mulţime de lucruri, nu doar din spusele tânărului, din te miri ce alte surse, amândoi erau

răsfăţaţi ai opiniei publice: Pamfil Patriarhu prin togă universitară de întinsă notorietate, Ştefan Iubu prin frecvente semnale din pagina ultimă a ziarelor privitor la ce făcea şi dregea respectivul pe mapamond, în nu importă ce for internaţional, era diplomat de carieră. Privirile celor doi bărbaţi se întâlniră, se studiară asiduu, fără jenă şi false scrupule, n-aveau timp de pierdut cu fleacuri, îşi ghiceau forţa reciproc, devorau ceea ce era de devorat în puţine secunde, trebuiau să-şi afle cota, impresia primă va fi, foarte probabil, şi cea definitivă. Experienţa ambilor de a diagnostica era diabolică, valorile nu trişează nici în somn, trăiesc în aerul tare al înălţimilor, destine emanând dulcea, tihnita lumină de apogeu. Contrar aşteptărilor, pe cei doi îi pufni râsul: fiecare târa după sine acelaşi geamantan Samsonite, pe rotile, s-a dus naibii studiul reciproc, zi-le congressmani şi gata Í „Voiajorii de profesie" mai fac ceva impresie doar în populaţiile lumii a treia. Acolo Sámsonit spune mult; aici, dimpotrivă. Cine simte nevoia să-şi arboreze identitatea pe cufăr, a pus-o de mămăligă. Întoarseră foaia numaidecât, fiecare în stilul său. Zise profesorul Patriarhu:

„Ai un fiu cu personalitate şi aplomb intelectual/ „Eşti vulpoi, *maître*, pe mine nu mă duci, magistre: cuvinte goale în hârtie de staniol! fe îl amendă în gând diplomatul, dar emise pe gură contrariul: „În virtuţile unui student trăieşte profesorul. Lui mă înclin".

„Sunt copleşit, excelenţă, aportul meu e prea insignifiant pentru a binemerita, etcaetera, etcaetera! declamă Pamfil Patriarhu cu mieroşenie şi (mică reverenţă) schiţă gestul pontifical, însă gândul profesorului merse

înainte aşa: „Zadarnic, bătrâne! Diplomaţia s-o faci matale sub turnul Eiffel, la Paris, nu aici în Balcania, unde mai ştim şi noi câte ceva, ha-ha!”

„S-au prostit amândoi”, conchise Had, furios nu pentru cele petrecute – treaba lor! – ci pentru că cei doi puteau fi şi altfel decât îi cunoscuse, trişau adică; până adineaori putuse jura că sunt mai tari, mai mari... N-avea cum să-i pedepsească decât făcând pe imbecilul, intră în jocul lor fals, la cacealma, zicând:

„Providenţa să trăiască! Vii din oraşul luminilor şi dai peste – cine altul? – exegetul *numero un* privind secolul luminilor. Lumină la lumină trage. Drumurile marilor spirite se intersectează. Iată un eveniment demn de a fi sărbătorit. Ai ceva de băut, tată?”

Diplomatul scoase ceva luminos la iveală, whisky Ballantines, din care nu apucară să guste. Proful trebui să se îmbarce, Ştefan Iubu vârî sticluţa aplatizată în buzunarul pardesiului bej, din păr de cămilă, al precipitatului călător, spunând aşa:

„O bei în cer, profesore. Mergi sănătos! Du lumină în putredul occident!”

Pamfil Patriarhu plecă în cele mai bune ape, agrea despărţirile cu public, călătorul e bine să fie în atenţie, înconjurat cu puţin ceremonial; intrase în aeroport cu senzaţia că va avea o plecare searbădă, anonimă, sorbit în cer de pe un pământ de unde nu-l salută nimeni, nu flutură o batistă. N-a fost aşa, îi era cerului recunoscător şi celor doi Iubu, desigur, pe care îi salută cu superba lui căciulă de bizam, *primo tempo*. Se înfăşură cu fularul lung-prelung, cu mişcări ample, de două ori, gestul să fie remarcat, ajunse

pe scara avionului, de unde – *secundo i ultimo tempo* – schiţa gestul pontifical şi aeronava îl duse în cerul Transilvaniei.

Ştefan Iubu respiră eliberat, reinstalat în adevărata lui personalitate şi, cuprinzându-şi cu dreapta fiul de după umeri (îl egala în înălţime?), întrebă sec:

„Ce faci, omule?”

„Rău, tată”.

„Aş fi vrut să n-aud asta”, zise tatăl.

„Poate cu alt prilej”, zise fiul.

Capitolul nouă

„Ce faci, omule?”

„Nu mă plâng, tată”.

„Aşa te vreau, omule”.

Se îmbrăţişară ca doi soldaţi, fiecare atunci sosit din războiul său; fiul auzi cum trosneşte sub îmbrăţişare arborele de calciu din corpul îmbătrânit al tatălui său, care la rându-i fu fericit să-şi piardă respiraţia în strânsoarea de menghină a unor braţe puternice, ţâşnind dintr-un bust atletic, cu umeri largi, de zeu atotputinţe, parcă atunci pogorât din marmurele unui neştiut Acropole. Had crescuse, se dezvoltase incredibil, aprecie Ştefan Iubu, care nu-şi văzuse fiul de un an, avea dinainte o cruce de bărbat, praf şi pulbere s-a ales din marota juniorului că ar fi scund, de talie mijlocie-mică, nu-i adevărat, brava ţie, prieten şi frate! Cei trei corifei ai Şcolii Ardelene au tresăltat în bronzuri imitând la rându-le îmbrăţişarea spartană pe care tată şi fiu o oficiau nesfiit în strada Kogălniceanu, în ploaie, sub ochii bătrânei universităţi, la doi paşi de augusta statuă ieşită din mâinile lui Ladea.

Aşa îi spunea Ştefan Iubu fiului său, prieten şi frate! în clipele când preaplinul sentiment patern lirumpea asemenea unui izvor ascuns, inundând şi în călzind, pentru o secundă măcar, şinele totdeauna bântuit de furtuni al acestui om perpetuu însingurat, care nu-şi aparţinea decât în ocazii rarisime. Existenţa acestor ocazii era semnalată de rostirea celor două vocabule: prieten şi frate! Apelativul era eminamente patern, un patent cu brevet în regulă, Ştefan Iubu şi fiul, cod de-a dreptul conspirativ, cum conspirativ era şi dramul de sentimentalism al acestui ins străin de efuziuni, trăind auster, în cerul lui, cu rare şi scurte legături cu pământul, cu clanul, cu efemerul. Era cota maximală a căldurii de care era capabil şi Had o simţea ca nimeni altul, cutremurat în toate celulele; forţa numitului câmp confratern le da amândurora o stare de hipnoză, cu un colosal transfer de dragoste filială către părinte şi viceversa, dragoste paternă către fiu. Doi poli magnetici comunicând, comunicând. Des folosita vorbă „din tată în fiu” cam aşa se explică, în caz că totul e explicabil pe lumea asta ori nimic. Există, de altminteri, în frunzişul memorial al celor doi o păţanie iscată de parola asta.

Totul se petrecu imediat după admiterea la facultate. Fiul lui Ştefan Iubu deveni soldăţoi undeva sub Tâmpa Braşovului, stagiu scurt, de ins ce aspiră la studii, sergenţii şi plutonierii batalionului erau ca turbaţi, nu-i sufereau pe „d-alde ăştia cu stagiu mini”, le frecau ridichea, drepţi! culcaţi! înapoi-fuga-marş! alarmă aeriană! dormi în post, răcane? trei zile de carceră, puişor! Pentru Had viaţa de ostaş nu era nici grea, nici uşoară, îi executa automatismele ca o vită-Ţelul era de a supravieţui monotoniei şi

repetabilităţii faptului divers din care de zidea, cărămidă cu cărămidă, ziua ostăşească: sculatul la şase în răcnetele guardului, aglomerarea la spălător şi closetele imunde „vârâ-te în bocanci, umple burta cu ceai, marmelada e tot mai gustoasă, de! inamicul învins ieri va fi decimat şi azi, nimic nou pe frontul de vest după patruzeci de kilometri de marş în cântec voios, *Puşca şade în rastel / când ostaşul doarme*; / *el e treaz*, *sta sub drapel*, / *pentru ţara> pentru ţel*, / *nimeni nu le sfarme* /, lecţiile politico-ideologice colorează viu după-amiezile, în sfârşit, pică stingerea cu fericirea numită dormitor ostăşesc, trupurile muncite coboară în somnul greu ca pământul, asudă, visează, sforăie, fac amor cu fata zărită peste zi, duhorile şi miasmele cresc, forţează tavanul, pereţii, dormitoarele soldăţeşti se umflă, unul câte unul, ca cimpoiul, gata să explodeze la sol, în linie, nu se întâmplă nimic rău, devin imponderabile, iau dimensiuni aceste baloane, îşi pierd legătura cu pământul şi se înalţă ca nişte dirijabile în cerul spuzit cu stele al Braşovului, unde plutesc toată nopticica, legănând un batalion de băieţi în nacelă, vraja se rupe însă pe cuvântul urât de toţi – deşteptarea!

O tonă de ciorapi de bumbac (6, 75 lei perechea) a rupt Had pe baricadele vieţii de militar cu termen redus; avusese parte de bocanci guliverieni, numărul 44, în care vira cinci perechi de ciorapi, straturi-straturi, să-şi apere picioarele betegite, avea platfuss. Secul piciorului se slobozise în jos, curbura nu exista, avea dureri continui în oscioarele din talpă, plus scârboasele veruce, negi migratori, cu nervuri spiralate şi răni niciodată închise, formau laolaltă Golgota acestui ostaş plin de zel şi

supusenie, nerefractar la cele mai absurde ordine.

„Până-i rău ca amu, tot e bine! if exploda în el zicerea lui bunicu-său Todor, ca o grenadă, vărsând în organe balsamul ce îl repunea în puterile trupeşti şi sufleteşti de care avea atâta nevoie. Vârcolacii milităriei înghiţeau aceste puteri zilnic, pe nesăturate. Had le recâştiga tot de atâtea ori, era neîngenuncheatul, avea ac de cojocul mizeriei zilnice, o ţinea îi distanţă. Mâinile nu-l dureau, însă ele, mâinile, nu erau în regulă: degetele lui, în care avea nouă ani de cântat la vioară, deveniseră nişte rădăcini roşcovane, se umflaseră, gerul şi săpunul cu sodă le ulcerase carnea, degetele-rădăcini răspundeau greoi la comenzi, trasul cu arma era când excelent, când catastrofic. A mâncat două zile de carceră din pricina asta; inconsecvenţa lui Had de a nimeri drept în ţinta de zece, bunăoară, iar peste un minut să tragă aiurea, în crucea din Caraiman, a fost socotită sfidare la adresa superiorului. De sfidat el n-ar fi sfidat decât propriile-i slăbiciuni, nu superiorul. Dar cui să-i spui? Cine să te audă? Necazuri avea şi cu văzul, era ochelarist, lentilele se aburesc la ger, şterge-le dacă poţi, comenzile nu ascultă de tine, tu asculţi de ele. „Ascultă la mine, soldat: până te uiţi în curu' găinii te-a ocupat inamicul! II Spre stupefacţia generală, Had deveni trăgător de elită. Primi trese de fruntaş, cuvântă pe diverse teme în faţa companiilor, avea ceva talent oratoric, compuse gazeta regimentului de la cap la coadă (deci, şi talent literar), recenza în public câteva romane la moda.

În acest mod decurgea viaţa lui Had când se pomeni chemat la comandantul batalionului, colonelul Negrici, ins mic de statură, dat naibii. Evenimentul era epocal, în vârful

piramidei ajung numai chestiunile de importanţă stat-majoristă. Fruntaşul T.R. Hadrian Iubu sosi în ţinută impecabilă şi salută reglementar. I se ordonă pe loc repaus, i se arătă o masă, la care trebuia să se aşeze numaidecât, să scrie o completare la autobiografia personală. Rudele din străinătate îl interesau» preciză Negrici.

Had nu se clinti, sângele îi pieri din obraz, pentru câteva clipe doar; n-avea de ce să-i fie teamă, redeveni stăpân pe sine. Strigă la el colonelul:

„Rudele din străinătate, am zis!”

„N-am, să trăiţi, tovarăşe colonel, am spus-o şi am scris-o la timpul potrivit”.

„O mai scrii. A doua şi a noua oară, dacă interesele o cer. Taică-tău e diplomat, o ştim, ai declarat-o, însă ar mai fi ceva de spus. Cu noi nu te joci, băieţaş”, îl auzi Had pe colonelul *mic de stat*, *mare rahat* cum îl descântau răcanii prin closete la „ora de fumat”; fu abandonat în odaia austeră, în faţa acelei mese cu toc şi cerneală şi multe foi de hârtie.

Colonelul reveni peste un ceas. Puţinele fraze aşternute de Had abia acopereau jumătate de filă; Negrici o parcurse stând în picioare, fu nemulţumit şi ordonă:

„O luăm de la capăt, care vasăzică. Eu răbdare am. Încăpăţânarea ta n-are, în schimb, nicio şansă. Despre fraţi să scrii cât mai amănunţit. Şi tot ce ai de spus în apărarea ta. Chiar şi un roman”.

Rămas din nou singur, lui Had îi veni să cânte şlagărul *E prim avara în ianuarie*, dar n-avea pic de voce. Avea însă o pagină de *Rebus* prin buzunare, se apucă să dezlege cuvinte şi cuvinţele. Şi o soră avea Had; îi aducea pachete

frecvent aici la U.M. 0037 – H, indicativul unităţii unde îşi servea patria, ofiţerii de gardă o cunoscuseră pe vizitatoare şi îl tachinară pe băiat pe tema, mereu aceeaşi, „E mortală, şerpoaica”. Aprecierea conţinea, desigur, ceva adevăr, surioara lui mai mult dansa decât umbla, curtea batalionului ardea sub paşii ei, era balerină. Vestea vui în ofiţerime şi mări cota valorică a fruntaşului. Cât despre fraţi, sufletul! „Romanul” cerut fu compus în doi timpi şi trei mişcări, munca de Sisif era la *Rebus*. Înfăţişarea următoare se anunţă mai dură, mărunţelul colonel Negrici era furios, agită sub nasul fruntaşului o carte poştală ilustrată, zicând:

„Aici e cheia minciunii tale, trădătorule! Citeşte!”

Imediat recăzu în copilărie, se văzu în spinarea calului Pinten, alb-pătat, pe care Had îl călărea pe deşelate şi simţi cum Pinten moare dedesubtul său. Acum călărea pe hipodrom, era cap de cursă şi era gata să ajungă la potou, când – de unde, de neunde, la un singur cuvânt strigat din tribună! – moare calul Pinten sub el, armăsarul dispare sfârâind, de parcă ar fi fost de fosfor, se scurge pur şi simplu în pământ; călăreţul rămâne îngenuncheat în nisipul arenei, sub uimirea spectatorilor, care începuseră să vocifereze, să repete coral cuvântul strigat de insul din tribună, trădătorule!

Cuvântul „trădător” are un singur înţeles, gândi Had, nu-i plăcea să-l aibă în auz, necum să-l vizeze direct, să-i ucidă calul, pe Pinten. Unitatea militară pe care o servea nu avea hipodrom, era a trupelor de securitate; ajungeau aici majoritatea celor ce intraseră la facultăţile de istorie şi filosofie, călăreţi fără cal, viitorii lucrători în domeniul ideologic. Dar trădarea nu sună bine nici la Canal, în

punctul numit Deli Orman (Pădurea Nebună), dară-mite aici, în zona zero a stagiului militar. Rămas fără cal, Had nu se descumpăni „luă ilustrata pe care i-o întindea colonelul, o citi necrispat.

Ilustrata venea din Paris, avea pe ea turnul Eiffel şi două fraze prin care tatăl său îl întreba de bani, de sănătate, sfârşind cu „mii de îmbrăţişări, drag prieten şi frate", cu semnătura indescifrabilă. Aici se dovedi terenul minat. Era parola. Had o descoperi, ca electrocutat, şi râse cum nu mai râsese din adolescenţă, pe când îl călărise pe Pinten, ori cum nu mai râsese din burta maicii sale. Valurile de râs cutreierau mădularele soldăţoiului în flux-reflux, cu scurte sincope, să-şi recapete suflul, să soarbă aer, ca înecatul, putea muri de râs, farsa avea dimensiuni homerice, o va povesti cui va voi să-l asculte, până la sfârşitul zilelor sale. Prioritatea o avea, oricum, însuşi mititelul Negrici, care-l împuşcă cu întrebarea:

„Ce te-a apucat, puţă?! Ce nechezi? Raportează!"

Had raportă, dar şi necheză, până se făcu înţeles, dar nu şi crezut. Experienţa îi spunea lui Negrici să creadă, prea o făcuseră de oaie; colonelul însă nu cedă sentimentului, sloganul „crede şi nu cerceta! f< e bun pentru drept-credincioşi, feţe bisericeşti şi conduite mistice, datoria lui era să cerceteze, ceea ce realiză metodic, fără zgomote de prisos, într-o manieră demnă de gradul său. Timp de câteva zile Had nu fu admis la programul companiei sale, fu trimis la „partea sedentară", curăţă cartofi, spălă latrinele, avu timp berechet de scrisori, îşi aduse „jurnalul" la zi, noul regim era mană cerească, de-ar dura, îşi zise, de-ar dura.

„Am făcut săpături, tinere. Totul e O.K! îi căzu în auz

glasul metalic al lui Negrici, îl recunoşteai dintr-o mie; apăruse în dormitor însoţit de locotenentul de gardă, dorea să-i aducă vestea personal. Cercetările confirmă spusele tale. Îţi reiei viaţa la trupă, fruntaş. E clar?”

„E clar, să trăiţi! urlă Had, se făcu smirnă, nu putu saluta, avea capul descoperit, îşi dezbrăcase uniforma, crezu că va pica cerul asupră-i, nu pentru ţinuta mizerabilă (era ora lui de baie), nici pentru marea veste (porumbelul dreptăţii trebuia să coboare şi pe umărul lui), ci pentru faptul de a-l fi zărit pe mărunţelul coionel Negrici apărând într-un dormitor împuţit de răcani, nu s-a pomenit aşa ceva în analele batalionului.

„Sunteţi arheolog? se gândi să întrebe fruntaşul, dar cum să legi un dialog, ieşind în izmene şi-n ciorapi dinaintea superiorului? Şi eu vreau să fac săpături, să trăiţi, sunt student la istorie. Aţa mă trage spre arheologie”. Tăcu chitic. Negrici avea cunoştinţă de toate astea, nu-l putea obosi cu fleacuri, cum să abuzezi de prezenţa lui? şi unde? şi în ce hal? Dator era să pună punct întrevederii penibile, trase aer în piept şi îşi dădu drumul, de parcă ar fi sărit cu paraşuta în hău.

„Servesc patria română!” răcni Had şi lipi dreapta vertical pe osul frunţii, în manieră de soldat Sveik.

„Prea eşti milităros, tinere. Să vii la mine la o cafea, desluşi Had vocea metalică şi nu voi să-şi creadă urechilor, după care Negrici ordonă ceva locotenentului de gardă, de două ori mai înalt decât colonelul, îl urma pe acesta frânt în două, să-i audă ordinul: Vezi să n-aibă de suferit băiatul de pe urma…”

În aceeaşi zi Had primi învoire în oraş, stătu la Are, în

braserie, bău o burta de bere bine stropită cu rom, drumul întoarcerii lui la regiment fu pe două cărări, paza nu îl luă în seamă că-i afumat, se trezi în dulcea fericire numită dormitor, înconjurat de camarazii de arme, cărora le spuse pontul cu disperata plăcere, adormi îmbrăcat încălţat-încătărămat, parafând în acest chip cea mai fericită zi din viaţa lui de militar…

Erau la „Conti”, în restaurantul clujan bătea vântul, clientela se subţiase, după-amiaza trăgea să moară în timp ce seara încă nu se născuse. Goliseră o mulţime de fiole de Radeberger, „berea îmi cade bine la rânză”, argumentă Ştefan Iubu, îl ostenise lunga călătorie, era deshidratat, iar scumpul lui fecior îi istorisea amuzante păţanii din viaţa lui spartană, un soi de „exil”, orânduind sticlele vidate pe două rânduri, ca soldaţii. Exil era un fel de a zice, pentru că existenţa lui Had la Cluj ori Braşov, oriunde pe pământul Transilvaniei nu era şi nu putea fi socotită înstrăinare; părinţii lui erau clujeni, el însuşi trăise un timp la Braşov, unde Ştefan Iubu fusese profesor de româneşte şi redactase *Astra*, îşi petrecuse vacanţele şcolare la ţară, pe la neamuri, multe ca frunza şi iarba: bunici în Ţara Chiuarului, unchi în Sătmar, veri pe Valea Vişăului, o ciurdă de mătuşi în Lăpuş. Elad era un magnat, în felul său, exact ca Pintea Viteazul, haiducul pretutindenar, veşnic viu, despre care cântăreţul popular afirmă că picioarele-i mergătoare umblă şi azi pe uliţele din Baia, rinichii îi trăiesc în Sighet, foalele îi lucră în Prislop, inima bate în Măgoaja, capul gândeşte sub coif în bisericuţa din Budeşti, descriindu-i astfel întreg trupul sfânt şi brav împrăştiat prin sate şi oraşe. Ca în legenda trupului împrăştiat

pretutindeni, Elad era un milionar întru rude, rubedenii şi prietenari, sta pe un uriaş soclu de neamuri, de legături de sânge, arborele său genealogic îşi întindea rădăcinile viguroase în tot Ardealul, de la Apahida şi Mănăştur până în Maramureş, moşia lui de suflet şi latifundiile sale de ospeţie cuprindeau, slavă ţie, Doamne! întreaga Transilvanie. Ce dacă?! Departe de tată şi mamă, Had se considera „exilat", nu-l scotea din starea asta decât apariţia meteorică a lui Ştefan Iubu, precum cea în care tocmai se dedulceau, o sărbătoare *number one*.

Pentru Had era un regal să-şi asculte tatăl povestind, acesta ştia să lege fraza, să se facă ascultat, îi sorbea vorbele:

„Cu asta m-a întâmpinat şi pe mine colonelul acela: am făcut săpături, zice, totul e O.K., excelenţă. Întreb: ce fel de săpături, colonele? El, mirat: nu v-a spus feciorul? Ehe, e un lord, vrea să ne menajeze, nici nu merită să evoc incidentul, s-a rezolvat, ne cerem scuzele de rigoare".

Dar happy-end-ul acelei păţanii? Trebuie degustat, ca pe un tort. Colonelul Negrici convocă toată ofiţerimea, în ţinută de gală în sala de festivităţi, unde îl invită pe Ştefan Iubu să cuvinte despre prestigiul României în larga lume. Cât priveşte conferenţiarul, acesta fu supralicitat în mod vădit, derulând dinainte-i covorul de laude conţinute în acest mic discurs (scris): „Avem ca oaspete tot un militar, dar care nu poartă grade din modestie, deşi noi ştim că doar un general poate să-şi reprezinte ţara cu strălucire în linia întâi a acelui război ascuns care este diplomaţia, unde se câştigă zilnic mari bătălii, fără aviaţie şi tancuri, folosind strălucirea minţii, talentul de strateg şi nestinsa iubire de

patrie. Numele lui: Ştefan Iubu, care nu întâmplător are un fiu între noi, în trupele de securitate. Aveţi cuvântul, excelenţă”.

În final, dădu un banchet intim, flancat de locţiitorul politic, şi el colonel, şi trei căpitani, într-un separeu, la popotă, serviciul fiind asigurat de opt băieţi iuţi ca ţiparii, aleşi din ultimul val de recruţi şi înfăşuraţi în feţe albe de mese, pentru etichetă. Se servi rachiu de brad, tobă „de casă”, fasole de la cazan, vin de Huşi (Negrici era din Moldova vinurilor) şi, *clou*-ul serii, păstrămioară de vânat („Te serveşte glonţul patriei şi când iei în cătare un mistreţ, îl răpui ca pe inamic”, comentară mesenii).

Had sta la augusta cină, înghiţea cu noduri, la orice [frază a superiorilor îi venea să sară în poziţie de drepţi, să raporteze. Asta nu înseamnă că nu i-a priit ospăţul, că nu s-a umflat în pene, bând paharul bucuriei până la fund. Se şi limpeziră multe: înlesnirile, prestigiul şi cota de respect ale fruntaşului Hadrian Ş. Iubu de la U.M. 0037 – H crescură vertiginos, a doua zi îl făcură sergent.

„Mai adu un rând”, ceru Ştefan Iubu şi frapiera se umplu din nou; îi servea şeful de sală Ionel Linişte, care o puse în încurcătură pe deloc liniştita Gyöngyi, chelneriţa cu strungăreaţă. Ea avea cârlig la Had nu de azi, de ieri, doar că nu-l lua de mână, hai, mă, am cameră la etaj!; „Lasă-mă naibii, sunt impotent!” îi spuse odată, fetei, dar aceasta pufni în râs, nu-l crezu.

„Ceva important am a-ţi spune, tată”, zise Had, alb la faţă.

Era de aşteptat că va urma una rece, prea se destinseră, îşi spuse Ştefan Iubu, cum de nu ghicise

stratagema pe care i-o aplicase băiatul. Prostioara cu colonelul era o „antichitate”, îi crescuse barbă de veche ce era, o mai treieraseră în câteva ocazii, trebuia să ai motiv serios s-o aduci iar pe tapet. Fusese doar un paravan, un şiretlic de duzină, o caramelă după care scumpul lui fecior îi va servi o doză dublă de sare amară ori, mai ştii? de otravă.

„Te ascult”, zise tatăl abia stăpânindu-se.

„Acasă, în Mănăştur, eu locuiesc cu o femeie, vorbi Had foarte rar, simţeai febra şi seceta şi gerul fiecărui cuvânt. Nu există niciun Alee, tată. Coleg de cameră? Student la Belle Arte? Tâmpenii ordinare!” strigă Had şi izbi cu pumnul în tăblia mesei, revoltat.

„De când?”

„Din anul doi. O ştii. Pompilia. Trăim ca bărbat şi femeie”.

Un dram de bucurie licări în Ştefan Iubu, nu putu $ o arate, trebui să fie supărat, pauza se lungi nefiresc de mult, o rupse.

„Continuă, îi ceru.

„Ţi-am spus esenţialul”, gemu Had şi tresări din toate celulele, ca mielul înjunghiat.

Ar fi putut să continue, desigur, să peroreze, să se disculpe, până la un punct, argumentaţie avea: era o modă în oraşul de pe Someş ca studenţii ce stăteau în gazdă să închirieze „cameră cu suflet”, locuiau ne sfiit cu iubitele lor, numindu-le logodnice ori soţii, gazdele ignorau subiectul, paralele contau, cât despre concubinaj, căsătorii aievea ori trucate, treaba miliţiei, treceau cu vederea micul şiretlic, contrabanda sentimentală se extindea prin cărţile de imobil ale Mănăşturului studenţesc, ca pojarul. Had nu evocă toate

acestea, voia să fie demn, voia să fie bărbat, să-şi asume integral această decizie. Din contră, dintr-un acut sentiment al penitenţei, care îl stăpânea ades, avu strania plăcere să vrea să fie acuzat, dojenit, scuturat, porcăit, cum de ţi-ai permis, neisprăvitule?! nouă ne scrii rai şi tu zaci în cuplerai! unde-i moralitatea ta etc, etc. Ar fi voit să se confrunte cu tătânele său, în sfârşit, o temă serioasă de sfadă, prima ivită în vieţuşa lui, să afle de ce argumente dispune, ce învinuiri îi aduce tatăl, cât de copt e fiul să ia viaţa pieptiş. Nimic din toate astea! Stau ca doi mameluci.

„Vă iubiţi?”

— Da”.

„Atunci e în regulă. Servus, prieten şi frate”, zise tatăl şi ciocni paharul să clincăie, bău setos, asta fusese toată atitudinea lui.

Had era intrigat: aşa de simplu se consumase „drama” lui? Se simţi frustrat. Atacă el:

„Nu mă certi?”

„Ba da, pentru că eşti necioplit, n-ai chemat-o la masă pe nevastă-ta”.

„N-am îndrăznit”, sughiţă Had.

„Faci greşeli de neiertat. Bagă la cap şi servus”, zise tatăl bând iar, adânc, setos.

„Cum va primi mama?” se interesă Had cu voce somnambulă; sângele încă nu-i reveni în obraji.

„Cu spaima va primi mama şi cu tristeţe în suflet”, dădu verdictul Ştefan Iubu, în stil tribunalier, nu pentru a-l impresiona pe fiu, era adevărul gol-goluţ; chestii de acest fel îi produc Octaviei Iubu şocuri, traume, disperări, creşte în ea un rău de suflet cu nimic vindecabil şi catastroficul o

însoţeşte de la Paşte la Crăciun, zi-i suflet de mamă şi taci!

„Îmi pare sincer rău”, se căi Had.

„Şi mie”.

„Ce fac? îi scriu? îi spui? Cum procedăm?” intră Had în al doilea val de agitaţie.

„Las pe mine”, îl descărcă Ştefan Iubu, care bău adânc, setos, cu neascunsă plăcere.

Gândi Had: „Oare unde încape în el atâta lichid? Eu am fost de trei ori la budă, el niciodată. Are tata ăsta o băşică!” Had nu mai era palid, sângele îi reveni, bătea ca nebunul în tâmplă, acum avea prea multă viaţă, era roşu la faţă ca racul şi asuda, ca ieşitul din baia municipală. Îl luă din scurt tatăl:

„Tu trişezi, mă”.

„Acum nu. O luăm de la zero. Servus, tată”, grăi Had limpede şi bău în stilul tătânelui său, adânc, setos, cu neascunsă plăcere.

Descărcarea care îl sălăşluia o resimţea ca pe o deplin reuşită şi sacră penitenţă ori – hai să nu fim mistici – se simţea în pielea unui ambasador care tocmai şi-a prezentat „scrisorile de acreditare”, nu mai era *persona non grata* pe un teritoriu străin, era om la casa lui, îl binecuvântă pe „babacu’” pentru uşurinţa în care rezolva el scenele dificile. Had era liber acum să-şi instaleze ambasada sub ochii lumii întregi. Îl pofti, aşadar, pe tatăl său la el *acasă*, în Mănăştur, stop, încă nu, ceru o fisă, avea de dat un telefon scurt de tot nevestei sale nelegitime Pompilia-Pia-Piuca-Pi, care se perpelea ca pe jar. Formă numărul şi vorbi astfel:

— Pi?”

„Da”.

„Asta-i, Pi!” şi puse receptorul în furcă.

„Doi nebuni!” strigă Ştefan Iubu, total deturnat.

„S-o crezi tu! îl corectă Had. Diminutivul Pi – ce ştii, tu, tată? – e parola noastră de inimă zburdalnică şi «feu vert»; ea, parola indică cer senin sau, în limbaj diplomatic, am rezolvat prin consens toate problemele lumii contemporane. E codul nostru secret, excelenţă. Zis şi parafat! Hai, urcă”.

Autobuzul numărul *9*, umflat ca o păstaie, gata să fete în şosea, îi duse pe cei doi în Mănăştur, la sediul ambasadorului Fiad şi al soţiei sale Pi, amfitrionii unei recepţii de zile mari, cu majordomi galonaţi, fontane ţâşnitoare, şampanie Mott, stridii şi arborarea drapelului ţării pe care o reprezintă acel diplomat enigmatic. Ştefan Iubu era mai tulburat decât în ziua când îi fu dat să pătrundă în Palatul Élysée, în frac şi joben, să stea tête-à-tête cu Excelenţa Sa, preşedintele Republicii Franceze. Au ajuns.

Capitolul zece

Oraşul se iscăli cu *Gaudeamus igitur*.

Amfiteatrul *Lucraetius* al facultăţii de istorie îmbătrâni cu un sfert de secol: cei treisprezece „nepoţi ai lui Herodot”, cum erau porecliţi prin tradiţie absolvenţii acestei „faculté”, se aflau aici cu părinţii şi oastea de rubedenii; năvăliseră ca vizigoţii în scoica amfiteatrului. Senzaţia primă asta era: o rapidă cădere în bătrâneţe, gândind că oaspeţii de azi ai amfiteatrului gravitează în jurul vârstei de cincizeci de ani, dublând-o pe cea a fiilor lor, absolvenţii. Şi invers era valabil: evenimentul era de fantastică întinerire, dacă ţinem cont că printre părinţii-spectatori erau şi unii

care isprăviseră studiile tot aici în urmă cu douăzeci şi cinci de ani. A doua viziune era cea plauzibilă, gândi Ştefan Iubu. Douăzeci şi cinci de ani şi încă unul trecuseră de când el, student la litere, îşi tocise coatele pe băncile acestui templu de învăţătură, de unde şi-a luat zborul tot într-o astfel de zi; se desprinse ca fătul de mumă, ombilicul fu tăiat şi tânărul profesor de română Ştefan Iubu fu proiectat pe mereu alte orbite ale destinului său în ţară şi în lume, nu mai ţine minte inelele acestei spirale.

Şi iată-l revenit la izvoare, martor la un eveniment similar; cel ce realiza – în alţi timpi şi cu alte mijloace – marele salt spre necunoscut era, cine altul? carne din carnea şi sânge din sângele său! Se uită la Had, era uşor hieratizat la faţă şi în priviri, însă calm, sărbătoresc, împăcat, aştepta sorţii în demnitate şi echilibru. Fu fericit să descopere în fiu forţa asta; înăuntrul lui Ştefan Iubu era vraişte, acumulatoarele spiritului se descărcaseră sub unda neobişnuitei emoţii care îl stăpânea, aparatura de bord a lucidităţii lui se dovedi vulnerabilă, o emisiune secretă, de necunoscută frecvenţă şi forţă, îi defectase senzorii de raţionalitate, acele indicatoare băteau anapoda, plus şi minus infinit, o teamă bizară se insinuase în celulele lui, le eroda ca un cancer, peste care, uite, ningea cu flori, teiul din iulie îşi scutura creanga, nostalgica reîntoarcere în vârsta-rege, cum îşi numea studenţia, vărsa în el o bucurie indicibilă, care îl turmentase ca un whisky. Had îl fură cu coada ochiului şi, convins de slăbiciunea partenerului, dădu şah la rege, îi şopti celui de lângă el:

„Te-am prins, bătrâne! Te muşcă şarpele emoţiei”.

„Recunosc. E cald aici”, grăi Ştefan Iubu şi îşi desfăcu

cravata.

Nu era cald în amfiteatru. Deşi iulie, ploua în toate dimineţile, pământul se îmbibase ca o sponghie, soarele hămesit al după-amiezilor căra în cer clopotul de apă deşertată în mijlocul unei aburiri fantaste, covata Clujului, cu Feleac cu tot, păreau a fi, de la orele 15 în sus, o uriaşă saună. Had îl făcu atent:

„Ia-ţi pulsul, excelenţă. Se apropie vânzarea”.

„Hazard, loterie, tragere la fit, făcu Ştefan Iubu pe indiferentul, dar nu convinse, emoţia tatălui ajunse la punctul critic, sufla ca o locomotivă sub presiune, înghiţi o pastilă, după care spuse cu *fair-play*: E unu la zero pentru tine”.

„Deocamdată”, preciza Had drăcos.

Ce e în capul meu? se dojeni diplomatul; sosise în România de douăzeci şi patru de ore şi împrumutase un limbaj străin lui: termenii sportivi precum „fairplay”, „a sta pe tuşă”, „cavaler al fluierului”, „scor trucat”, „unu la zero pentru...”. Tocmai se derula campionatul mondial de fotbal şi opinia publică din ţara lui suferea de o febră invers proporţională cu stările de fapt: echipa României fusese eliminată în mod lamentabil, exact când se crezuse calificată, nu participa la zgomotosul turneu iberic. Contra evidenţelor şi logicii însă, interesul pentru jocuri al compatrioţilor lui era enorm. Contribui la asta substanţial decizia televiziunii române de a nu prelua transmisiile din Spania, ceea ce rănise de moarte orgoliul *tifosi*lor autohtoni. O furibundă hemoragie de nervi se produsese, crestai obrazul unui suporter şi nu ţâşnea sânge, globulele albe şi roşii ale atitudinilor se învrăjbiră grav, hematiile şi

leucocitele se mâncau reciproc, adrenalina crescu în tineret. Televiziunea însă rezista stoic pe poziţii, în timp ce abonaţii acesteia îşi confecţionară antene sofisticate (abundau cele inelare), spre a se pune în contact cu alte posturi de emisie decât Bucureştiul, indiferent de ţară, limbă ori punct cardinal. Important era să „prinzi" corrida fotbalistică din Spania, să fii pe fază, să fii acolo. Improvizară construcţii metalice pe acoperişuri (nu dădeau rezultat), turnuri şi schele ori, altă variantă (ce e sigur e sigur!) urcau cu căţel şi purcel în maşinile personale şi migrau spre luminişurile alpine din munţii patriei, recepţia undelor TV la mare distanţă fiind înlesnită de altitudine. Ce viaţă în aceste succesive şi nescontate după amiezi petrecute în aerul tare al înălţimilor!

Asistenţa se ridică în picioare, intrase decanul Camilian Volbură, Had avea pentru acesta un sfânt respect (absolvise cu trei-patru ani înaintea lui Ştefan Iubu, cei doi se ştiau din vedere), însoţit de alte trei personaje, între care diplomatul recunoscu pe Pamfil Patriarhu, îi fusese prezentat în urmă cu un an, pe aeroport, când respectivul tocmai pleca la Heidelberg. Ceilalţi doi erau Hadrianus Mayor (cum de nu a recunoscut faciesul de efigie al celui ce îl perpetua pe magistrul Daicoviciu?), profesorul Bratu, înalt de aproape doi metri, şi asistentul cu păr cârlionţat, ten seboreic, ciupit de vărsat, pe nume Urdinică, prinse în auz explicaţia şuierată a lui Had. Studenţii, mai treacă-meargă, era frumos şi firesc să-şi salute profesorii ridicaţi în picioare, dar li se asociară şi scumpii lor părinţi, care dobândiseră o stranie psihologie de supusenie şi orb respect, redeveniseră, bieţii, studenţi la bătrâneţe, scenă pe care cei

cinci magiştri o notară în catalogul solemn al zilei cu un zâmbet clement, complice, colateral, consanguin, cordial, comic, puteai înţelege orice.

„Bună ziua, tovarăşi studenţi de azi şi de totdeauna” „salută Camâlian Volbură, făcând o uşoară reverenţă academică; nu impunea prin fizic, însă acuitatea de cuget, fervoarea intelectuală ce locuiau trupul uscăţiv „modest, aproape docil, eleganţa în care îşi emitea gândul şi voinţa, îndelung decantate, impuneau respect, chiar şi la inamici, aflase Ştefan Iubu. Volbură, fusese desemnat decan în două legislaţii universitare succesive, fapt fără precedent, şi asta aflase diplomatul.

O linişte bisericoasă coborî în amfiteatrul *Lucraedus*, de nemaipomeniul clipei trosni lemnul tablei duble şi scârţâi din scripeţi, ori aşa i se păru lui Had „sticla geamurilor arcuite gotic ţiui sub prea multul silenţiu, aici era totdeauna vacarm. Pe podium solemnitatea era desăvârşită. Cum stăteau ţepeni, stânjeniţi în gesturi, în rolul lor de excepţie, cei cinci păreau nişte judecători de curte îmbrăcaţi în robe, cu peruci albe, înzulufate, lungi, care le cădeau pe umerii atât de apăsaţi de răspunderi. Completul de judecată fiind în păr, procesul putea începe, dar asta nu depindea de provincie, depindea de centru. Camilian Volbură era *arbiter partes*, arbitru al părţilor, în calitatea sa de preşedinte al comisiei de repartiţie formată din cei cinci; bunul simţ şi respectul pentru asistenţă făcură din decan, în acelaşi timp, *arbiter eleganţiarum*, arbitru al eleganţei, se îmbrăcase cu deosebită grijă pentru eveniment, era cel mai distins personaj din scoica amfiteatrului. Aşezamântul *Lucraetius* era în ziua aceea „scoicău la propriu şi la figurat, capta şi

reproducea ca o veritabilă cutie de rezonanţă tot ce se disputa şi se decidea în materie de „nepoţii lui Herodot” la scară naţională.

La un semn al magistrului Volbură, cârlionţat-seboreicul Urdinică începu să manevreze instalaţia electronică de pe podium, prevăzută cu ochi verzi-nisipii, ca de jivină; urmară stridente şuierături, aparatura de recepţie-emisie puse sala în contact cu comisia centrală guvernamentală de repartiţie de la Bucureşti şi, instantaneu, cu comisiile celorlalte facultăţi de istorie din Iaşi şi Sibiu, meci quadripartit, care avea să se deruleze în prezenţa auditivă a tuturor părţilor, ca la licitaţie: cine oferă medie mai mare smulge orice loc din piramida de valori. Sau, ca la bursă: dispersiunea geografică a posturilor ieşite în concurs având loc conform legii cerere-ofertă, hotărâtoare era acoperirea în aur a monedei cu care păşeai în arenă, mediile etalate de competitori erau puse în talgerul balanţei, în ordine descrescândă. Sau, ca la moara: fiecare măcinat boabele pe care le agonisise cu sudoarea frunţii, piesa o ştie toată lumea. Aceeaşi lume (toată) mai ştia ceva: de astă dată, actul repartizărilor îmbrăca un aspect tragi-comic, primele patrusprezece oraşe mari ale ţării deveniseră tabu, erau declarate „închise” pentru stagiatură, fuseseră scoase din concurs, sfânta provincie stăpânea de la A la Z tabela ofertei, şansele de a „împuşca” un loc mai dihai pe binecuvântatul şi multrăbdătorul trup al ţării jucau între Bolin ţinui din vale şi Poienile de sub munte. Ideea lui Ştefan Iubu că totul e hazard, loterie, tragere la fit, avea temei, tatăl şi fiul conferiseră pe tema asta. Diplomatul îşi puse mintea la contribuţie, calculul

probabilităţilor indica invariabil aceleaşi două-trei variante cât de cât acceptabile, pe care Had putea conta în mod realist: Sătmar (oraş civilizat, muzeu judeţean şi, deloc neglijabil, Had avea bunicii acolo), Zalău (centru istoric şi arheologic neexplorat, poţi lucra o viaţă în acest zăcământ) şi Popeşti (orăşel nou pe harta patriei, presupus castra» al lui Burebista, Piteştii la doi paşi, Bucureştii la o oră distanţă pe autostradă). În acest triunghi operase talentul de strateg al lui Ştefan Iubu de cum sosise în oraşul de pe Someş, vizita în Mănăştur aceluiaşi zeu fusese închinată. Had însă ignora eforturile tatălui*, era o zădărnicie, nu agrea rugile în pustiu; când te aşteptai mai puţin el apărea, angel al neutralităţii universale, şi îl deturna pe diplomat din calcule, spunând:

„Am fost învăţat să ştiu numai ceea ce mi se îngăduie să ştiu. Mai bine bem un vin de soc, prieten şi frate. Aşa ceva nu pupi tu la franţujii tăi. E făcut de Pompilia-Pia-Piuca-Pi".

„Decide-tefi, îl somă Pompilia.

„Pi, desigur", se decise Had şi proaspăt însurăţelul – fără popă şi fără primar cu tricolor pe pântec – puse un sărut pe o gură supusă. Had nu mai vedea pe nimeni şi nimic, privirea i se topise în Pompilia.

Ştefan Iubu nu văzuse demult o fiinţă privind astfel o altă fiinţă, nu realizase vreodată atât de palpabil unda aceea trecând prin aer dintr-un corp în alt corp; închise ochii, părându-i că aşa ceva nu-i decent să vadă, se considera un intrus, îşi află de lucru, bău vin de soc, brava ţie, măgar bătrân! eşti pregătit pentru nuntă?

Ei da, în jocul probabilităţilor apăruse un termen nou al

ecuaţiei: viitoarea noră (actuala!), care putea avea un cuvânt greu de spus; Ştefan Iubu tuşi convenţional şi i se adresă:

„Zarurile au fost aruncate, pare-se, fericirea n-are deocamdată decât aceste trei înfăţişări: Sătmar, Zalău, Popeşti. Ce alegi, domnişoară?”

„Doamnă! îl corectă prompt Pompilia, clipă în care Had simţi că e bărbat. Cât priveşte opţiunea, *ça în est egaly* îmi este totuna, tată Ştefi, îmi voi urma bărbatul cu docilitate şi credinţă oriunde, cum scrie în *Biblie* şi în codul familiei”.

Ştefan Iubu rămase mască; spre a o vedea mai bine, îşi puse ochelarii, cum obişnuia în marile conclavuri internaţionale când, la propunerea te miri cui din lumea a treia, apărea pe tapet o problemă greu solubilă, una pe muchie de cuţit, încât te treceau şapte ape până s-o escaladezi, să o negociezi amiabil ori să o respingi elegant, conform mandatului: categoric, fata nu juca teatru, trăia pe picioarele ei, cu toate simţurile treze, ştia ce vrea.

Pompilia era înaltă, suplă, cu muşchi alungiţi, părea o înotătoare; sculpta aerul cu gesturile ei înceţinite, aproape lenevoase, care puneau în evidenţă bustul elansat, gata să înflorească sub cămaşa de in topit, delicat rotunjită pe sânii mici. Privirea li se întâlni scurt, însă cea a fetei fugi în neant, de unde se întoarse numaidecât, orgolioasă şi dreaptă, n-avea de ce să privească în pământ; ochii îi avea de culoare indecisă, albaştri-verzui, pigmentaţi cu griuri, migdalaţi şi duioşi, te aşteptai să ţâşnească dintr-înşii doi scatii. Nicio femeie nu e irevocabil frumoasă ori urâtă, trebuie să îţi acorzi timp s-o cunoşti cât de cât, îşi zise diplomatul, nedorind judecăţi definitive. O privire tăiată

scurt, ca un fulger de blitz, surprinse Ştefan Iubu îndărătul ochelarilor mari ai Pompiliei, realiză imediat alungirea figurii şi nasul cosoroabă, profil de „impératrice egipteană”, cum o descrisese Had cu răsfăţ.

Ca orice diplomat care se respectă, Ştefan Iubu avea o colecţie de nume şi pseudonime. Un nou trofeu venea să îmbogăţească această panoplie: tată Ştefi. Doamne, apără-mă de mine însumi, îşi zise Ştefan Iubu, temperându-şi vulcanii dinlăuntrul său şi conchise, sunt calm, perfect calm, dar întrebatu-v-aţi oare cât de violent este calmul?! Da, scatiii din privirile fetei îşi luaseră zborul odată cu rostirea noii identităţi, tată Ştefi! *Le vin est tiré*, *il faut le hoir*, vinul este tras şi trebuie băut, chiar bău; luă paharul cu vin de soc şi ciocni cu amândoi. Paharul fetei era neatins, aceasta îl duse la buze eu o lenevoasă mişcare a mâinii, dar nu bău, îl mirosi, gest ce îl aruncă pe Had în râs coleric, îşi pătă cămaşa cu vin. Abia îşi regăsi respiraţia, să-i explice tatălui său:

„Orice lucru ea trebuie să-l miroase şi să-l pipăie mai întâi. Aşa face şi cu mine”.

Privirea tăiată scurt a Pompiliei, ca un fulger de blitz, fu lansată asupra lui Had şi scatiii zburară odată cu cuvintele:

„Vedeţi, tată Ştefi? Aşa mă tachinează el mereu. Nu-mi luaţi apărarea?”

Se pisicea vădit, cum să aperi o miţă mare? se întrebă Ştefan Iubu, se auziră bătăi în uşă, apăru o femeie îmbrăcată în capot înflorat, croit în stil kimono, cu mâneci evazate *à la japonaisse*, spre a masca cărnurile revărsate; era proprietăreasa, care ciripi:

„V-am adus pancove”.

Puse pe masă un blidoi cu gogoşi împletite, atunci scoase de pe foc, redeşteptând în diplomat o mireasmă pe care o crezuse pierdută; mâncase pancove în urmă cu un veac, în copilărie. Eliberată de blidoi, femeia îşi şterse mâinile în mătasa capotului şi întinse dreapta spre Ştefan Iubu, zicând: „Mă recomand Doamna Pop, gazda acestor doi îngeraşi. Cu cine am onoarea?”

Oaspetele vru să-şi decline numele, însă femeia îl asedie:

„Lezus Cristus, ce bine semănaţi! Ţara poate fi făloasă că are aşa mândreţe de om acolo la…”

Ştefan Iubu schimbă macazul, îi dădu această pista, zicând:

„CST despre îngeraşi, tocmai doream să ştiu”.

„Numai de bine, zic zău! îi luă vorba şi croşetă astfel: Pruncul e mintos, nu umblă pe horaiţă, cât despre Pompilica, a ferit-o Dumnezeu, drăguţul, n-o rămas niciodată grea, noi două ne mai informăm despre cele femeieşti, poate nu ca la Paris, dar folos avem”.

„A venit matracuca şi aici”, auzi Ştefan Iubu vorba şuierată a lui Had, care îi indică banca cea mai de sus din amfiteatru: acolo trona Popoaia, arborând o pălărie cu vietăţi şi fructe. Diplomatul gusta scena, se gândi cum s-ar traduce în franceză vorba „matracucă”; oricum, personajul e de reţinut, să aibă ce povesti la întoarcere, când, conform tradiţiei, îşi va pofti nevasta la o promenadă în grădina Tuileries, urmată de o cină cu melci, ceea ce Octavia Iubu nu gustă s-o pici cu ceară, motiv ca diplomatul s-o tachineze, dedulcindu-se cu „scârbavnicele molusce” cu îndoită plăcere, sub privirile îngrozite ale nevesti-sii, una

din puţinele hârjoane ale celor doi.

„Poftim, tată Ştefi, inspectaţi odăiţa noastră cu de-amănuntul, îşi aminti Ştefan Iubu altă iniţiativă a Pompiliei, care se ţinu scai să le vadă toate bibilurile, ordinea în dulapuri, murăturile, tot. Când o să vă gândiţi la noi să ne puteţi plasa într-un spaţiu concret, să-i povestiţi mamei Tăvia (se născu şi diminutivul soacrei!) cum e cuibul nostru. Măcar astfel să călătorim şi noi la Paris, până va veni Parisul la noi".

Şi acest detaliu fu memorat de Ştefan Iubu, în acelaşi scop, Octavia îl va degusta ca pe o *glacé flambé*, îngheţată la cuptor, cum se răsfaţă ea la „Dôme"; ori de câte ori are loc scena cu moluscele cere să fie dusă în locanta *high-hfe*-ului parisian, intrată şi în literatură.

Îi voi povesti, *c'est promis*! comunică diplomatul cu Pompilia din priviri şi schiţă un gest de încurajare în pragul marelui gong; fata era îmbrăcată în alb, se pitise în ogiva unei ferestre a amfiteatrului, sta în picioare şi strângea la piept un buchet de crini. Răspunse lui Ştefan Iubu înălţând două degete în V, salutul de *victory*, cum îşi urează azi tineretul de pretutindeni. Had prinse mesajul din zbor şi răspunse în acelaşi stil. Camilian Volbură ridică şi el două degete, ceru linişte: era tot un soi de victorie detectată în casca pe care o ţinea lipită de ureche. În becurile v-rzi-nisipii, ca ochii de jivină, ale aparaturii se aprinse lumina roşie, staţia semnaliza intrarea în emisie. Tensiunea din amfiteatru ajunsese la gradul de fierbere, cum doar paşii lui Armstrong pe lună mai izbutiseră să producă ceva similar. Paşii lui Urdinică pe podium, de la decan la monitorul de sunete şi înapoi, se aşterneau molcom, lunar, asistentul

cârlionţat-seboreic avea de ţesut această distanţă, scop în care se încălţase cu adidaşi, paşii lui cădeau ca în vată.

Scena aşteptată de toţi nu se producea, n-avea cum, cunoscuse Hat tot tacâmul încă anul trecut, venise să tragă cu urechea: „pescuitul în ape tulburi” debutează invariabil cu *Gaudeamus igitur*, pe care toţi cei prezenţi pe reţea o audiază în picioare, cântând cine poate şi cine ştie, urmează prezentarea comisiilor, ehe, poliloghie lungă.

„Am textul integral, spuse Had şi pasă hârtia cu *Gaudeamus* tatălui său. Cred că nu l-ai cântat de o veşnicie. Acu să te văd, *pater cantabilis*!”

Postul naţional de radio tocmai marca ora exactă, cincisprezece, când în difuzoarele staţiei pătrunse vocea cavernoasă a nu ştiu cărui ministeriabil din Bucureşti. Ora H bătuse, Popoaia îşi făru semnul crucii, Ştefan Iubu simţi cotul discret al fiului său, baftă, prieten şi frate! îi meni tatăl în gând, o rândunică trecu în zbor razant pe lângă fereastra cu ogivă şi atinse cu aripa geamul, ceas bun! spuse gândul reflex al Pompiliei, zburătoarea se întoarse în acelaşi stil, dar îşi pierdu direcţia ori luă geamul drept spaţiu de zbor, deoarece se proiectă în sticlă, buf! şi căzu pe caldarâm, smulgând fetei un ţipăt scurt, crinii se răspândiseră pe podea. Nimeni nu remarcă scena, toată suflarea se ridică în picioare, foile cu *Gaudeamus* se despăturiră, imnul studenţiei trebuia să irumpă, glorificând studiul, victoria spiritului, soarele raţiunii, dar unde-i imnul? Şi ce anume spunea vocea cavernoasă? Anunţul fu sec, fără sifon: repartiţiile se amână pe mâine, la orele treisprezece exaat şi transmisia se sfârşi înainte de a începe. Motivul? Fără motiv, tovarăşe!

Decanul Camilian Volbură scoase casca şi o dădu asistentului Urdinică, înălţând din umerii săi fragili a neputinţă: ăştia suntem, cu ăştia defilăm! Urdinică ţinu un timp casca la urechi, să prindă ultimele „bâzâieli de la centru” şi peste puţină vreme, apropiaţii acestui ins aflară, cică, motivul amânării: o înaltă faţă din onor Ministerul învăţământului voi să vază meciul de fotbal Anglia – R.F.G. şi se decise corespunzător. Transmisă prin contrabandă, vestea avu darul să-i sidereze pe puţinii ce o receptaseră. Putea fi o glumă sinistră ieşită din capul cârlionţat-seboreicului Urdinică. Cum să verifici?

„Mă, tu să nu ne torni braşoave, cap de lemn!” îl apostrofă Ignaţiu Párja, zis Oliver-măslinarul, care se bucura de prietenia asistentului, erau „haven” la toartă.

„Parol, Oliver. Ce, ne jucăm de-a măslinele aici?” se apără, cam străveziu, Urdinică şi strânse staţia de 5 C00 de volţi.

„Oricum, Alma Mater a ajuns o tanti cu varice, la azil cu dânsa! paranoia nu se dezminte”, conchise Hans Hirsch.

„Să ieşim de aici”, îl grăbi Had pe tatăl său, jenat de fondul sonor al colegilor lui.

„Eu nu mi-s grăbit şi nici nu-s călugăr capucin, vorbi Ştefan Iubu în doi peri. Stând între voi mă emancipez, fiule”.

„*Most légy okos*, *Domokos*! urlă Pişti, semn că îi dăduse computerului său de lucru prin zisa pe ungureşte – acum fii isteţ, Domokoş! – şi mintea secuiului fătase această idee: Hai pe Feleac, la meci”.

Gaşca se constitui cât ai zice bâz. A merge „pe Feleac, la meci” însemna a lua exodul *tifosi*lor ahtiaţi să ajungă pe

înălţimi, să prindă transmisiile fotbalistice din Spania.

„Parc-aş merge, ce zici?” îl ispiti Ştefan Iubu pe fiul său, rămas bujbé: tătânele meu la meci?! Incredibil! bătrânul s-a stricat în putredul occident! dar putea să-l refuze pe tată? venise în România pentru patruzeci şi opt de ore numărate, regula dintre oaspete şi amfitrion nu se discută!

„Pe cai, rumâni! vesti Had colegii printr-un urlet de junglă şi chestionă scurt: îl luăm cu noi pe babacu’? E un tip colosal!” şi abundenta podoabă capilară a ochelaristului, ca un înzulufat papuaş, dispăru în îmbrăţişarea specifică anului IV, semănând cu grămada la rugby, scapă de acolo cine poate!

Capitolul unsprezece

Exuberanţele îl vizitează rar pe Had, dar când vin sunt totale, trupul şi sufletul acestui tânăr înfloresc ca cireşul, curenţii sincerei bucurii contaminează şi iradiază tot ce-i viu pe o distanţă de o lungime de văz: te uiţi ca la un extraterestru, singura asemuire posibilă, pentru că zeii sunt ai antichităţii, nu ne raportăm la ei. Ştefan Iubu era un privilegiat, aseară gustase un astfel de moment pe când desfăcu pântecosul geamantan Samsonite pe rotile, şi-i puse pe Had şi Pompilia să ghicească rapid cu ce cadouri se înfăţişează Parisul – parfum Láncomé? cizmuliţe *mousquetaire*? istoria lui Napoleon? langustă? Paris-Match? o căpăţână de ananas? – existau toate acestea, însă cadoul ispecial (fundamental, colosal) hărăzit lui Had nu putu fi ghicit: Octavia îi trimitea vioara minusculă la care cântase fiul ei pe când avea trei-patru anişori. Surpriza fu totală, ca şi bucuria stârnită, de altfel. Redevenit copil, găliganul făcu

tumbe prin odaie, sărută instrumentul (maică-sa îl păstrase în cutia originală, cu pernuţa de apărat bărbia, căluşul de schimb, sacâzul şi butonii micului violonist); Had ceru ca toată lumea să se aşeze pe pat, avea să dea un concert. Cântă Wieniawsky (cât îşi aminti), Popoaia lăcrimă, poate şi Octavia în depărtările ei; urmă o compoziţie proprie, des cântata pe vremuri în casa lui Iubii, fluxul melodic spunea de dor de părinţi, de depărtări care cresc, tot cresc, de tăvălugul anilor care nu te întreabă când vine pe uliţa ta, de seara când te culci adolescent şi te scoli bărbat, *unde-mi eşti copilărie*, *cu pădurea ta cu tot*? ţipă eminescian arcuşul pe vioara ce tăcuse două decenii, infimă acum pentru bustul lui Had.

Se destupă sticla de şampanie franţuzească şi violonistul spuse că mai gustase nu prea demult aşa ceva: vara trecută, imediat după ce îl avusese oaspete pe Ştefan Iubu, care îi dădu miile de lei trebuitoare pentru o excursie cu B.T.T.-ul prin Europa. Era „ultimul tren" ca să mai poată contracta preferinţial excursia studenţească prin numita agenţie. Cei din anul IV pierd acest drept, motive sunt destule: lucrarea de diplomă, repartiţia, du-te în câmpul muncii, nu în excursie, tovule! Ştefan Iubu avea însă un ţel cu această excursie inventată ad-hoc: voi să-l smulgă pe Elad din răul acela foarte rău, de care tocmai luase act, incidentul cu teza. Studentul Iubu s-a întors alt om din excursia în Austria, R.F.G. şi Frânţi (îşi dăduseră randevú pe teritoriul tatălui, la ambasadă, era „avantaj-primirele; Ştefan Iubu puse la bătaie o ladă de „Fanta" pentru superbii excursionişti). Prima ieşire în lume îl energizase pe Had, îi dădu poftă de a studia cărţile capitale (îi făcuse lui tătâne-

său „gaură-n buget”!), voi să devină *sorbonardy* şi de-alde-astea...

Pamfi Patriarhu cu iluminismele lui îl „instigase” la aşa ceva. Întors de la Heidelberg, profesorul îl căută şi nu-l găsi pe tânăr în oraşul de pe Someş, Had plecase în practică la Hoghiz, unde nişte agregate rod muntele de calcar şi altele prefac bolovăniş-pietrişul în colburi de ciment: cariera şi fabrica sunt alfa şi omega localităţii. În afara acestora nu prea există viaţă. Viaţa celor şapte „râmători”, cum îi numeau localnicii pe tinerii arheologi, gravita în jurul carierei, târnoseau pietroaiele de ici-colo după „puşcările” zilnice, doar – doar vor găsi un opaiţ, un ciob de amforă sabină, un femur de sapiens, orice. Găsiră conserve de fasole cu costiţă şi mastică, tot ce oferea bufetul sătesc acestor intelectuali nechemaţi. Universitarii smulseră toate fructele vieţii la Hoghiz, deveniră „tuşitori”, ca localnicii (praful de ciment făcea „priză” în bronhii), trăgeau beţii monstre cu mastică şi se dregeau cu lichior de oua oferit de muierile Hoghizului, în patul cărora făceau din noapte zi. Agresivitatea acestora era fără margini, spre deosebire de cele cu bărbaţii detaşaţi în alte localităţi, care mai credeau în „texte” înainte de a ajunge la pat. În sfârşit, a treia categorie, femeile cu soţii în schimbul unu (primeau în vizită dimineaţa) erau cele mai sofisticate – cereau şi romantism şi muncă de ocnaş – studenţelul era mereu cu teama în spinare că ar putea apare soţul încornorat. Apăru, în schimb, iluminatul P.P. şi-l culese pe Had din acest eden, zicându-i:

„Liai, pruncule, la cetăţile dacice din munţii Orăştiei, leagănul naşterii istorice a poporului român”.

Urmară nopţi şi zile benefice pentru Had, îşi clarifică structura lucrării de diplomă, al cărei pater omnipotentis, părinte atotputernic, era Pamfil Patriarhu. Subiectul acelei lucrări („Conceptul de răzmeriţă în preocupările istoriografiei române, de la începuturi şi până azi”) fu gândit în nopţile cu stele cât pumnul, stând în dulce cugetare în poiana înierbată a bisericuţei din Densuş.

În aceeaşi expediţie, la Sarmizegetusa Regia, de astă dată, primi vizita lui Hadrianus Mayor, venit la fabulosul şantier, unde îşi avea (de ani) săpătorii. Se preumblă prin sanctuar cu acest sacerdot care îi dezvălui (de ce tocmai lui?!) acest fapt extraordinar: pe când mai era în viaţă savantul Constantin Daicoviciu, *Artifex Maximus* al lucrărilor, acesta se plimba în nopţi cu lună călare pe distanţa dintre Sarmizegetusa şi Piatra Roşie, unde presupuse marele învăţat că îşi va fi fost pus capăt zilelor Decebal, bând otrava până la fund din cornul de berbec dublu răsucit.

„Părintele meu a însemnat acel loc ca fiind certitudine şi, nevrând să ducă taina în mormânt, mi-a dezvăluit-o în ceasul ultim al vieţuirii lui, povesti Hadrianus Mayor. Să botezi un tânăr istoric în locul acela, mi-a poruncit. Te-am ales pe tine, Had. Vreau să-ţi leg numele de acel loc tragic şi sacru. Hai!”

Suiră pe doi cai mocani şi se afundară în noaptea haţegană ca doi insurgenţi atraşi de o cauză mare, ajunseră până în satul Subpiatră, când boboti o ploaie cu tunete şi fulgere, se lumină ca ziua, candelabrul de focuri se menţinu pururi în cer, apa turna cu găleata, înaintarea fu imposibilă; pâraiele umflate rupeau caii de pe picioare. Se întoarseră în

tabără. A doua zi vremuiala continuă, a treia zi Hadrianus Mayor plecă urgent în Italia. Taina rămase neatinsă. Toamna îl readuse pe Had în oraşul de pe Someş, spre a plonja în anul ultim al studenţiei lui, anul IV.

Reîntors la Cluj, Had se putu edifica mai nuanţat, din mai multe surse, asupra felului în care fusese parafată – oficial şi sentimental – „afacerea" cu teza. Nu-i venea să-şi creadă simţurilor (ochi, urechi, logică elementară, intuiţie, bun simţ): ceea ce îi spusese, liniştitor şi concluziv, Pamfil Patriarhu în aeroport, între două avioane, nu numai că se adeverea, se surclasa prin o sumedenie de amănunte care aveau tâlcul lor. Unul dintre ele (cumva oficial): consiliul profesoral aprecia comentariul studentului Had Iubu despre evenimentele din Moisei ca fiind just, în general, vehiculând adevăruri demult clarificate istoriografie, deci nimic nou şi senzaţional în această teză, căreia nu-s motive să i se acorde atenţie exagerată, nici blamând-o şi nici aplaudând-o peste măsură. Studentul afirmă clar, corect, puţin exaltat, lucruri ştiute şi răsştiute. (Dar nespuse opiniei publice cu toată gura şi la timp! intră Had în polemică prin gând reflex cu raţionamentul acceptabil, în genere, al acelui consiliu, dar vulnerabil prin logica stranie care îl guverna sub raport moral-psihologic). Alt amănunt (de labilitate de caracter): în „facultă" se răspândi zvonul că profesorul Bratu l-a luat în „vizor" (să vedeţi cum!) pe Had Iubu, l-ar vrea repartizat (provizoriu) undeva în preajmă – poate la Zalău – de unde l-ar „sălta" la prima ocazie drept asistent al său la catedra de istorie modernă şi contemporană. (Mai va! replică mental ochelaristul, care nu-i suporta pe farisei, psihologia celor obişnuiţi „să o aducă pe după piersic" îl dezgusta. În sfârşit,

alt amănunt (tot de fariseism): cârlionţat-seboreicul Urdinică se înfăţişă radios că Had este „reabilitat; nici nu se putea altminteri, colega” – operaţie la care pusese şi el „umărul” (şi ochelaristul îl crezu, îi adresă delatorului mulţumiri, total dezarmat în faţa vieţii şi a oamenilor fără caracter.

După aceste prime veşti, sufletul lui Had era ca pământul. Se însenina la ideea că va primi curând-curând un semn de la Hadrianus Mayor, care voia să-l iniţieze şi să-l boteze pe Had prin taina Orăştiei; dar tânărul savant întârzia, ori n-avea timp ori uitase ori…

Had îşi topi aşteptarea scriind de zor lucrarea de diplomă, pe care o termină printre primii, o înregistră la decan, secretara o puse definitiv la murat, textul n-avea să ajungă sub ochii nimănui, cine să citească 150 de pagini dactilo? Aveau, în schimb, să despoaie lucrarea de superbele coperţi din piele de viţel, valoarea acestora nu scăpă nici unui cercetător atent. Anul ai IV-lea al studenţiei lui a trecut ca o respiraţie.

„Ursitoarele erau bete când au venit la legănuţul meu atârnat de grindă sau, venind din prea multul lor ursit, au vrut să se distreze, vorbi Had, mustăci al doilea pahar de şampanie, apoi continuă: Au făcut din mine un clovn, un acrobat fără plasă, mi-au dat încrâncenare, candoare, orgoliu, care – amestecate şi pisate bine în mojar – au devenit ceea ce vedeţi. Trăiască destinul!”

„Data viitoare vom servi şampania în cupe de cristal, tată Ştefi, nu în sticlă ordinară, de doi lei cincizeci paharul”, spuse Pompilia prezumtivului ei socru, neluându-şi ochii de pe acele de croşetat, îi împletea lui Had o flanelă de mohair.

Pe Feleac ajunseră uşor, Had şi Pia locuiau la o aruncătură de băţ de „locul ostilităţilor”, săreai pârleazul, o luai pe scurtătură, traversai livada bisericii sfântul Bartolomeu şi ajungeai în culmea Făget. Tata! şi fiul aflară anevoie pe „nepoţii lui Herodot”, era lume peste lume şi un camping de toată minunea, o colonie de corturi, un cantonament, o debarcare, o bază, spuneţi-i cum vreţi, oricare termen corespunde realităţii. Dealul era nins cu maşini. Scoase dintre zidurile oraşului, televizoarele amuşinau din antene cele patru puncte cardinale, grataragiii urcaseră până aici cu sarsanale de mititei, „cărăuşii de ocaziefi încasau sutica de lei de persoană, mica negustorie înflorea, se vindeau „bomboane agricole”, vişine la cornet, langoşe, vată de zahăr, ceai, cafea, zaibăr (zece lei paharul). Cei de la istorie luară în stăpânire o costişă, înfipseră un steag făcut din eşarfa grecoaicei Medussa şi declarară teritoriul ca aparţinând „Legiunii a IV, Gemina”, punct. Bătăile de cord crescură la 120 pe minut, nu mai era de trăit, dealul fugi în Spania.

Se marcă un gol în primele minute, nu se ştie de cine, în a cui poartă şi cu ce consecinţe, constată Ştefan Iubu şi sentimentul lui de intrus se reliefă în adevărata lumină. Miile de oameni îşi mutară fiinţa în televizoare, nu simţeau foame, sete, arşiţă, plânsul copiilor, nu-i scoteai din cutiuţele magice nici cu tirbuşonul. Diplomatul era vrăjit de comportamentul uman în momentele sale neprogramate, psihosociologia mulţimilor obsedate de ceva era magnifică… îl auzi pe Had:

„Amuzant?”

„Şi întristător, în acelaşi timp”, spuse tatăl.

„Nu văd de ce”, i-o aruncă fiul peste umăr, reinstalându-şi fiinţa în micul ecran.

Urmă un incident foarte comentat: ceva privitor la „cavalerul fluierului” şi la un „scor trucat”. Ştefan Iubu nu înţelese prea bine, el era „de pe tuşă”, se mulţumi să urmărească tipologiile, arţagul, culoarea locală. Văzându-l dezinteresat de ceea ce mişcă pe micul ecran, grecoaica Medussa îşi urni trupul şi se aşeză în preajma lui Ştefan Iubu, zicând:

„Te plăţere! Dai voie faţem curte la domnul?”

„Taci, focă!” o bruie Had pe grecoaică.

„În vinele ei curge ojă. N-o luaţi în seamă”, o scuză, cât mai ceremonios posibil, Ignaţiu Párja.

„E *viola da gamba* a Clujului universitar, îl puse în gardă Hans Hirsch. Prea mulţi cântară pe trupul ei nesătul”.

Pe Ştefan Iubu îl trecură toate sudorile, nu suportă asediul de impoliteţe al golanilor, voi să intervină sever, dar îl dezarma zâmbetul molusc şi instinctul pur animalic al preopinentei, care se apără jubilând de plăcete:

„Ţinismul ţelor dragi e sexy, extită pe mine”.

„Aici e Turnul Babel!” urlă Domokoş Pişti şi trânti o înjurătură pe ungureşte, una kilometrică în care era vorba de potop, Arca lui Noe şi obiceiul singurei femei ce supravieţuise de a da din fund ca mitraliera, vărsându-şi sămânţa pretutindeni. Toate înjurăturile ungureşti sunt plastice şi absurde.

Ceva dreptate avea secuiul: prin aburii înecăciosalburii ai după amiezii, dealul Făget părea o Arcă a lui Noe plutind în derivă pe apele potopului, purtând cu sine zoologia pe care o smulse diluviului, o zoologie întâmplătoare şi căzută

în extaz. Şi Turn Babel era dealul Făget, la o adică, bombardat de o sumedenie de limbi curgând în devălmăşie din sutele de televizoare. Patru erau grupările principale, în funcţie de limbă, potenţial electronic şi opţiune geografică: „sudiştii" prindeau Bulgaria, antenele lor orientate spre sud captau până la disperare cuvântul „topkata" adică minge, traduse mintea românului; „nordiştii" receptau pe ruseşte din Cernăuţi, staţie de tranzit nu numai în sport a transmisiei moscovite; din nord-vest, din câmpia panonică, veneau undele ungureşti, cu vocea speakerului Szepessi György, lovit de cronofagie; numericeşte mai puţini, dar nu de neglijat, erau cei ce rupeau pe sârbeşte, ciuleau urechea spre sud-vest, să recepteze campionatul în versiune iugoslavă.

„Am fost martorul unor scene greu de imaginat, întocmise Ştefan Iubu două zile mai târziu un scurt raport spre a-l depune la cancelaria Ministerului Afacerilor Externe din Bucureşti, instituţie al cărei lucrător prestigios şi loial era de peste şaptesprezece ani. Timp de o lună România se va afla, vrem – nu vrem, sub ocupaţia electronică a celor patru ţări vecine şi prietene. Efectele sunt incalculabile. Evoc, spre edificare, doar trei aspecte. Primul, *de ordin moral-politic*: părăsirea, pe acest lung răgaz de timp, a postului naţional de televiziune, cu câştigul de popularitate şi propagandă realizat de bunii noştri vecini. Al doilea, *de ordin economic*: sustragerea de la muncă, de la activităţile economice, a mii de oameni ce pornesc în exod, iau drumul munţilor, la rubedenii aflate la sute de kilometri, în căutarea fructului oprit. În sfârşit, aspectul *de ordin psihologic*, jenarea, în acest mod, a sentimentului naţional,

inculcarea în opinia publică a senzaţiei de pauperitate şi neputinţă, inocularea în români a psihologiei de provinciali ai planetei... Fără să enumăr alte multe pierderi derivate, consecinţă logică a celor dintâi. Pierderile se soldează (nu sunt economist) cu milioane de lei producţie risipită, dată pe apa Sâmbetei, cu milioane de comentarii deloc gentile, mai degrabă licenţioase, cu milioane de suflete deturnate de la rostul lor, de la buna lor credinţă. Semnează Ştefan Iubu, membru al misiunii diplomatice române la Paris, ignorant în fotbal, dar avizat întrucâtva privind fenomenele care lezează demnitatea naţională".

„Nu-i consult, îi atrase atenţia Had aflând în ultima clipă ce intenţionează tatăl său; problemele de pe agendă care îl aduseră pe acest *x* din urmă în oraşul de pe Someş se epuizaseră, Ştefan Iubu era pe picior de plecare, mult nu puteau parlamenta, călătorul era în criză de timp, esenţial era ca fiul să-i spună din parte-i acel nu categoric: Lasă-te păgubaş, tată. Nu scrie niciun raport. Ascultă-mă. Vrei să ai şi tu teza ta?"

Se îmbrăţişară scurt, ca disperaţii, nici n-avură timp să-şi spună cuvinte de rămas bun. Cineva îl bătu în cuie pe Had, care stătu prostit sub greabănul enormului cal de bronz pe care trona Mihai Viteazul cu săcurea înălţată în tării; Ştefan Iubu se urni spre autobuzul agenţiei TAROM, care îl chema cu claxonul, vino odată! voi să fugă spre vehicul, fără a reuşi, era gârbov şi îl împiedica piciorul bolnav, dreptul, pe care îl târa. Un trecător îl sprijini pe diplomat să urce. Un violent miros de pucioasă vicie atmosfera şi Had lăcrimă, putea să şi plângă, nu-l zărea decât voievodul de la înălţimea calului şi gloriei lui. Totul

rămânea, deci, în familie, în istorie, între bărbaţii care o fac şi o exaltă în viitorime, sentiment care îi dezlegă plânsul şi acesta porni ca o ploaie de vară. Trebui să-şi scoată ochelarii.

Ultima zi petrecută de Ştefan Iubu în oraş fu infernală, ca un făcut, totul se precipitase în albia ei preaplină şi destule întâmplări dădură pe dinafară, scăpară fiinţei sale bombardate de particulele radioactive a atâtor noutăţi contradictorii. Amănunte importante scăpară spiritului său raţional, din care evadase sinele-câinele, ca dintr-o cuşcă fără trebuinţă, atras de chiar epicentrul succesivelor cutremure de nu se ştie câte grade pe scara Mercali, pe care le avu de traversat. Unul dintre acestea fu momentul repartizărilor, care se consumă la ora anunţată şi în locul ştiut, *Lucraetiuă,* devenit templu al tuturor posibilităţilor.

Moara ajunse la litera şi Iubu Hadrian, absolvent al facultăţii de istorie cu media 9, 82 (al 17-lea pe ţară), dădu cu piciorul strategiei elaborate de tatăl său cu sârg şi fineţe diplomatică. Triunghiul Sătmar-Zalău-Popeşti nici n-a intrat în discuţie, Had a ales Moisei, o comună din Maramureş, post modest ca valoare şi posibilităţi, situat undeva pe la coada listei cu locuri puse în concurs, pe care l-ar fi vizat, teoretic, doar un disperat al acelei întreceri, unul cu media 6 şi câteva sutimi. L-a înhăţat însă cu calm păgân, fără să clipească sub ochelari, afişând chiar o satisfacţie scumpul lui fecior. Puterea opţională era de partea sa, stăpân pe soarta proprie. Va fi dascăl de ţară.

„Cum îţi luă Dumnezeu minţile?! îi îl chestionă Ştefan Iubu după ce se văzură ieşiţi pe culoar, scăpaţi din etuva amfiteatrului, ca dintr-o baie comunală. Tatăl nu reţinu cu

exactitate răspunsul lui Had, dar esenţa aceasta era: a ales în cunoştinţă de cauză, îşi asumă întreaga răspundere, vrea să-şi dovedească sieşi ceva foarte important pentru cariera lui de istoric şi de om al cetăţii. Şi da, în Moisei putea. Da. Aşa spunea. Cât priveşte triunghiul ideal? Altruismul fără limite şi o desuetă nobleţe îl făcu să renunţe pe toată linia. Sătmarul îl cedă lui Ignaţiu Párja, zis Oliver măslinarul, a cărui logodnică (terminase cu Medussa) avea serviciu în acel oraş. Zalăul fu dat, din cavalerism, neajutoratei Clanţa Tott, penultima în lista de medii, era bistriţeancă putorişca. În sfârşit, orăşelul Popeşti fu repede înşfăcat, cu acordul „suzeranului" de către Han Hirsch, Popeşti era pentru şvab o trambulină pentru nu mai ţine minte care scop. În rest, nu mai contează: grecii fură repartizaţi cu destinaţia Hellada, cea plină de soare mediteraneean, buni pentru toate posturile existente ori inexistente, soseau in corpore cu patalama din *Valachia univers* şi *Carla*, recunoscută internaţional. Cum îi va relata Octaviei tărăşenia? se trezi ca dintr-un vis urit Ştefan Iubu şi mintea lui speculativă merse spre întâia alternativă, una directă: „Şezi, Octavia, colea pe sofa, să-ţi spun o mare dandana".

„Ţi-ai pierdut uzul raţiunii, *Mon cher f* Ce-i cu hârtia asta? Ce te bagi în ciorba altora? Nu-i de resortul nostru, îl lua sub bici Costică Beizadea, zis Drăcea, unul dintre directorii Ministerului de externe, ins ţigănos, diplomat brilliant, cu cel mai lung stagiu în schema acestei instituţii „veşnic schimbătoare", considerat de unii „pâinea lui Dumnezeu", însă în treburi de atitudine şi principiu operând radical, cum tocmai se convingea Ştefan Iubu: Raţiuni superioare o cer, Iubule, încât... ce să te îndoctrinez eu pe

tine? Uite biletul de avion. Du-te la post! Nici nu te-am văzut prin Bucureşti. Explicaţii îmi vei da cu prima ocazie, la tine, pe Sena”.

„După ce a murit ţiganul, poţi spune că era alb”, îşi zise în forul său interior, închise cu grijă uşa capitonată cu piele a biroului.

De cum se instală în avion, fu servită cina, ori dejunul întârziat, călătorul habar n-avea ce-i puse dinainte stewardesa. Obosit peste măsură, Ştefan Iubu ceru un pahar cu apă minerală şi o aspirină Bayer ori nebayer, îl durea capul. Fata confirmă cu ştiutul zâmbet şi dispăru după uşa pe care scria: *please fasten belts – no smoking*. Din partea aceea apăru lupul, dinspre carlinga piloţilor, trecând prin panoul de melamină al acelei uşi; lup masiv, impozant, ruginiul blanei lui era o splendoare, înspicat cu fire alb-aurii, semn că animalul era bătrân, văzuse multe. Înainta negrabit pe îngustul interval dintre scaune, părând a nu-l interesa călătorii, ochii verzi-nisipii ai jivinei priveau drept înainte, iar gura întredeschisă arăta cei doi dinţi mari din faţă, caninii (lupinii), din care unul era de diamant, observă Ştefan Iubu, dintele strălucea, strălucea. Piciorul stâng al fiarei era îmbrăcat într-un inel de alamă pe care era gravată litera V. Când lupul trecu prin dreptul lui Ştefan Iubu, imobilitatea privirii lui se pierdu, în verde-nisipiul globilor oculari se aprinse lumina roşie, ca şi cum înăuntrul bestiei s-ar fi declanşat un mecanism de emisie-recepţie. Urme albe rămaseră imprimate în mocheti derulată în lungul aeronavei, forma trilobată a călcăturii de lup se descifra vizibil. Ştefan Iubu se aplecă şi atinse urma cu degetul: amprenta era de brumă, îi transmise în corp un

curent de frig spiritual, care îl străbătu din tălpi în creştet. Puse apoi degetul pe limbă şi ceea ce identifică era un gust de salicilat. Privi în urmă şi văzu cum lupul vagabond iese prin fuselajul de duraluminiu al avionului, direct în spaţiu, în arealul său apoi îl zări prin geamul oval; lupul evolua ca un automat, cu mişcări descompuse în moi fotograme, nu-l incomodau marile abrupturi dintre norii cumulus, îşi vedea de mersul său, în linie dreaptă, ca trasată cu rigla, mereu spre est, în sens invers decât zbura avionul, în direcţia României, ţară cu întinse păduri, golf mitologic, semne criptice şi vieţi paralele, de unde tocmai decolase precipitat Ştefan Iubu.

Aeronava românească Rombac *one-eleven*, acţionată de puternice motoare Rolls-Royce, ateriza impecabil pe aeroportul Orly.

Capitolul doisprezece

Cu cât înainta în obligaţii, Had îşi făcu un obicei de a nu se da somnului seara înainte de a-şi evalua, timp de câteva minute măcar, actele de peste zi: cum lucrase? cât adevăr comunicase şcolarilor? dăduse vamă compromisului? spiritul său câştigase ceva ori, dimpotrivă, pierduse? Această reproiectare a filmului zilei avea darul să-i lege timpul pachet, să-l pună în ecuaţie, avea senzaţia celui ce înalţă zidul, aşternând cărămidă lângă cărămidă, strat după strat, o zidire crescând încet dar sigur, din trainica legătură a puzderiei de fragmente în structură, în lucrare, în întreg.

Viaţa de dascăl de ţară îl absorbea pe Had în chipul cel mai real cu putinţă, îi oferea o sumedenie de formule de viaţă, era turmentat de proiectele care îl invadau zi-noapte

în acest Moisei care, în sfârşit, era prielnic cugetării, nu-l robea şi nu-l despersonaliza precum oraşul. Fu luat de viitoare şi Had nu ştiu altceva pe lume decât predarea la clasă şi retragerea în odăiţa lui, trăsnind de iz de busuioc; buchetele uscate ale plantei bisericoase stăteau ca soldaţii înfipte sub meştergrindă de lelea Solomie, găzdoaia lui Had, care îl primi în vipt sub făgăduiala că „domnişorul nu vastica rânduiala casei, va ţine odaia curată ca oul, n-o va întina cu muieri stricate”. Tânărul duse o viaţă de călugăr capucin, închis între cele trei litere ale numelui său: H (hărnicie), A (abstinenţă), D (dor). Dacă primele două iniţiale denumeau habitudini relativ lesne de înfăptuit, cea de a treia era greu de dus, avea o câinoşenie D-ul final al numelui său, starea de dor îi da frisoane. „Mi-i dor de facultă!” suporta zilnic arsura acestui gând, care se instală în el cu forţă neiertătoare din primele săptămâni ale stagieratului. Mintea şi sufletul lui Had trăiau cu febrilitate icoanele inedite ale vieţii în care plonjase, era o neîntreruptă sărbătoare să cobori în meditaţie, în cugetarea de sine şi pentru sine, care îl menţineau în dublu exil: la Moisei şi înăuntrul său. Un exilat fericit pentru aceste geografii singulare – Moisei şi forul său intim – care îşi dăduseră mâna, semnaseră pact de neagresiune. Had Iubu devenise, aşadar, al Moiseiului, exact în măsura în care continua să fie ne-al-acestei geografii. Era un înjumătăţit, un atins de doruri multe. „Mi-i dor de facultă!” jinduia sinele-câinele, tot aşa cum, nu demult, în urmă cu luni, aflat pe băncile facultăţii, jinduise cu aceeaşi forţă răzvrătitoare, contrariul: „Mi-i dor de câmpia vieţii!” Totdeauna ţi-i dor de ceea ce nu ai.

O destinaţie a dorului haotic şi despletit în care se cheltuia Had fu, indiscutabil, Pompilia-Pia-Piuca-Pi, care nu mai putea rămâne departe de el. Ochelaristul se îmbarcă în cursa hodoroagă de la orele trei, în zori, care îl duse în Sighetul Marmaţiei, o schimbă cu trenul ce mergea spre inima spiritualităţii transilvane, *urbis napocensis,* descinse la fiinţa cu profil de „impératrice egipteană” şi n-avură a zice „of” şi „vai”, Had excluse cuvintele de prisos, runda unor posibile tratative fu suprimată; o mută pe fată cu arme şi bagaje în odăiţa trăsnind de busuioc, spunându-i: „Aici vei trăi, Pi!”, apoi către găzdoaia, repede picată asupra evenimentului: „Asta-i femeia mea, lele Solomie. Place-ţi? Că mie da”.

„Ceas bun, domnişorule. Fug să strict cinci ouă, să vă fac ratotă că-ţi fi flămânzi, dragii lelii”, lului găzdoaia şi cei doi auziră focul bobotind în soba cu plită din odaia alăturată.

„Eşti lovit cu leuca”, şopti Pompilia; era palidă, istovită de drum şi istovită de necunoscut, îşi odihnea mâinile în poală, cosoroaba nasului ei părea de aur turcesc în lumina crud-străvezie a după amiezii de april. „Da, eşti lovit cu leuca, domnule profesor”, mai spuse fata şi un somn mineral îi invadă fiinţa.

„Sunt lovit de foamea şi setea pentru tine, o corectă Had şi depuse o ştampilă pe buzele golite de sânge ale femeii lui. Fug să-ţi prepar o baie regească”, mai zise el şi se duse în şură, unde se afla un enorm ciubăr de fiert rufe, deasupra căruia atârnase într-un braţ metalic o stropitoare: era baia casei.

Zilele curseră spre a pune în evidenţă acest fapt

extraordinar: pe Pompilia n-o intriga şi n-o obosea noul mod de viaţă, din contră, asprimea şi ineditul acestuia îi dădeau prospeţimi, o iscau la noi disponibilităţi. Se ivi numaidecât o *terra incognita* ignorată de-a lungul anilor universitari, o natură care abia trebuia luată la întrebări, smulsă din necunoaştere şi neant biologic. Cei doi erau grăbiţi să ia acest câmp nelucrat, să-l asaneze, să-l cultive, în conlucrare de cuplu, să-l dea rodirii. Had şi Pompilia se puseră, aşadar, „pe făriná" mai degrabă decât ar fi putut crede. Corabia lor primea vânt din pupa; vânt curat, în săli ătoşitor, de viaţă trăit-muncită lângă unda de argint a Vişăului, sub Rodna, muntele-patriarh cu mândreţea lui de vârf, Pietrosul, tronând voievodal în golful mitologic al dulcii Marmaţii. Totul era nou, nesofisticaţ, limpede ca izvorul albastru al Izei, spuneai de o mie de ori mulţam fiecărei dimineţi pentru darul de a te fi regăsit în plenitudine, neticăloşit de urâţeniile lumii, se putea trăi având bateriile încărcate cu energia sinelui, iar Had şi Pompilia nu aveau a se plânge, avuţia lor în asta consta. Viaţa în doi creştea ca aluatul cel bun.

Ecourile acestui mod de a fi şi a trăi ajunseseră, sub formă epistolară, în *rue de VExposition*, stradela de nici două sute de paşi lungime, dominată de edificiul energic şi somptuos, negociat-cumpărat, la vremea sa, de Nicolae Titulescu: este sediul ambasadei române din Paris, care îi avea printre ai săi lucrători pe Ştefan şi Octavia Iubu, părinţii lui Had. Cel mai neînsemnat mesaj emis din Moisei căpăta la Paris, în apartamentul soţilor Iubu, amplitudini şi însemnătăţi de eveniment mondial. Aşa cum Roma e de secole capitala universală a creştinătăţii, Londra se

încăpăţânează a fi centrul mondial al finanţelor, iar Moscova se vrea polul magnetic al comunismului, tot astfel Moisei devenise – în viziunea politică a Octaviei Iubu – capitala sentimentelor planetei. Bursa emoţiilor lumii acolo îşi avea sediul. Răul cel mai neînsemnat cădea ca un taifun în sufletul ei prăpăstios, pe când veştile bune o hrăneau ca o mană cerească.

Had şi Pompilia expediară, aşadar, pe adresa inimii habotnice un şir de colete cu mană cerească. „Am pus aragazul în funcţiune, mamă Tăvia, şi ne-am cumpărat maşină de spălat cu storcător, o minunăţie”. (Pompilia); „Scriu zilnic – să vezi şi să nu crezi! – la un roman istoric având ca subiect o mişcare conspirativă panromânească din perioada premergătoare paşoptismului, ce zici? păstrează secretul, nu-l spune tatii, să-i fac o surpriză, să-l văd mustăcind ca un motan” (Had); „Perdelele fac jumătate din valoarea unei case, m-am convins, murăturile au ieşit delicioase, timpul mi-l omor croşetând lânică ţurcană, găseşti aici din belşug, suntem în ţara lânii, chiar mă gândesc se va împletesc ceva, însă nu ştiu cât de friguros e Parisul şi dacă-s la modă linurile” (Pompilia); „Am început să pun mâna pe vioara mea de copil, fii binecuvântată, mamă, pentru gândul de a mi-o trimite, din râsu-plânsul corzilor ei trezite la viaţă pentru a mă copilări din nou, s-a născut ideea intrării mele într-o formaţie de muzică rock („Accent”) a dascălilor maramureşeni, între care eu voi fi, urează-mi succes I vioara electrică” (Had). Un fluviu de literatură epistolară îşi croise vad în poşta internaţională, legând Parisul de Moisei, prin nevoia resimţită de Octavia îmbu de a coresponda (de dat telefoane nu-i îngăduia

bărbatu-său), îşi cheltuia o bună parte a lefii pe *frais poştale*, tarifele tocmai crescuseră de câteva ori, distracţia costa, era unica risipă şi extravaganţă a acelei femei care trăia silenţios, ca o plantă de seră în Oraşul luminilor.

„Nu-i lapte”, auzi Had şi deschise ochii, dar îl orbi lumina de afară, nu putu privi decât preţ de o secundă; ziua dureros de albă invada odăiţa prin uşa deschisă larg, decupând violent conturul trupului înveşmântat în cămaşă lungă de in pe care singură şi-o croitorise Pompilia. Nu suporta pijamaua, îl deprinsese şi pe Had să doarmă în cămeşoaie albă, aspră, răcoroasă, de pânzică de in cu motive în brăduleţ, lunga până în pământ, „ca strămoşii noştri geto-daci, mârâia ochelaristul îmbrăcat seară de seară à la Diogene; fă-mi rogu-te şi fesul istoric, cu moţul picat într-o parte, să fiu autentic”, n-o slăbea Had şi Pompilia da în plâns, „îţi baţi joc de munculiţă mea, ostrogotule!” se dovedea slabă de înger, ieşeau scântei din orice, o exaspera felul de a fi bonom-persiflant al bărbatului ei sau era o tehnică muierească la mijloc, deoarece Had sărea ca la incendiu, o acoperea cu îmbrăţişări, cu sărutări, cu făgăduinţi fierbinţi, cum că ironiile lui deplasate sunt puse la zid, pac-pac! le mitraliază sub ochii înlăcrimaţi ai lui Pi, bine a fi? hai să plantăm boboc de rozmarin între noi! o îmbia el, să ne luăm de mână, să plângem o săptămână, să udăm floarea la rădăcină; compunea versuri, ori de câte ori situaţia o cerea şi inimioara îl avertiza, păzea!

„Tu n-auzi că nu-i lapte?” reveni Pompilia şi smulse de pe bărbatu-său duna cu fulgi de gâscă, înfoiată excesiv, cum e obiceiul în Transilvania, nu şi în Maramureş, unde oamenii dorm înveliţi cu cergi de lânuri miţoase, vârstate în

alb-violet; Had se trezi de-a binelea, silnic, asediat de lumina barbară, de puiul de ger şi nervii matinali ai nevestei, cum să lupţi cu trei ocupanţi deodată?

„Lapte? se hlizi Had şi căscă de-i trosniră fălcile. De nu este, n-om mânca, mulge, lele, găina”, declamă el sărind pe verticală şi înmărmuri în mijlocul patului matrimonial, larg de trei metri pe trei, părând statuă de imperator înveşmântat în mantia-i albă; cămeşoaia lui de in se înfoiase pe el, era croită larg pentru ventilaţie, râurile de arnici prinseră a trăi albastru pe piepţi şi pe la poale, dându-i bărbatului smuls din somn o măreţie de Menumorut. Pompilia nu se sătură a-l privi, motiv să nu se clintească din cadrul uşii deschise larg, nu dădu importanţă frigului care o îmbrăţişase; luminescenţele îi decupau trupul de naiadă în foaie subţire de staniol, alb pe alb, lumină tronând orbitor în lumină, dominatoare şi impératrice, când o simţi în spatele ei pe lelea Solomie şi îi auzi glasul gros, de beţivană:

„Grăit-aţi oareceva, domnişorule?”

„Ba io nu şi nu şi nu, tăcutu-s ca pământu’, să grăiască Sighetu”, se cantonă Had în diareea verbală ce-l cuprinsese, o sălbatică bunăvoie îi inundase fiinţa, era nebunatic şi beat de frumos în dimineaţa aceea de duminică de octombrie.

„Se mădăreşte domnişoru”, o informă găzdoaia pe Pompilia, rămasă fără cuvânt; în limba locului, a mădări înseamnă a alinta, Pompilia cunoscu acest verb simpatic de cum sosi pe pământul făgăduinţei, Solomie îl folosea ori de câte ori era martoră la mădăriturile celor doi.

„Dacă îţi mai zice domnişorule, eu o iau de ciuf şi

matur casa cu ea. Nu suport să te facă sub ochii mei cavaler. Am impresia că bate şaua că nu ne-am luat cu acte în regulă. Şi cine? Moaşa din Moisei! De n-o pui la punct, eu mă mut la mama", îi dădu Pompilia ultimatum, dar Had nu se nelinişti, explică pe îndelete că apelativul *domnişorule* este semnul unui ales respect pe care localnicii îl acordă insului învăţat, indiferent de vârstă ori stare civilă, e cocarda pe care sătenii, în virtutea bunului lor simţ, disting pe cărturar de prostime. Adesea vorbele nu conving, viaţa însă da: Pompilia înţelese că aşa stau lucrurile când luă la cunoştinţă din gura aceleiaşi Solomie, apoi a celorlalţi, că lumea i se adresează invariabil ou *domnuca* în accepţiunea aceluiaşi mut respect, de aleasă stirpe, care îi convenea acum.

„Chiar nu-i lapte?" se miră Had şi sări din pat drept în bocanci, grăbit să iasă în curte, la privată, organismul său mergea ca un ceasornic.

„S-o fi îmbătat Puşcuţă, calce-l vaca cea neagra, presupuse Pompiiia, în manieră locală (făcea un asemenea efort lingvistic). O uitat, uite-l relele, să vină cu ulceaua. Prispa-i goală. Bem ceai de soc".

Lapte luau de la unul Puşcuţă, neam de holoangăr, cum se numesc toţi cei care băieşiseră prin subteran şi, din variate motive, au părăsit mineritul, calcă iarba şi florile pământului, umblă sub soarele lui Dumnezeu. Puşcuţă fusese în pruncie vagonetar la Baia Borşa, unde *se* betegi, se făcu pădurar, şi vânător se făcu, trăi cu slănină, lapte de bivoliţă şi cântec de cintezi, ceea ce îl repuse în bună sănătate şi în viaţa lui de Păcală, că era poznaş numitul Puşcuţă, năzdrăvăniile acestuia circulau până dincolo de

Prislop. Trăia singur cuc, în

„Podul comunii”, cum i se zice Măgurii, sub streaşină de codru, ultimul avanpost locuit din munte, căsulia lui de bârne fumega singulară, la o oră de mers de vatra comunii. Asta nu-l deranja câtuşi de puţin; deşi şchiop (se puşcase singur în pulpă din imprudenţă), era un voievod al mersului pe jos, aprig suitor de costişe. Lumea-i spunea „şontorogul din Măguri”, însă respectivul îşi ridiculiza porecla şi îi umilea pe clevetitori. Suplu, vânos, holoangărul străbătea relieful ondulat al Marmaţiei cu puşca atârnată pe umăr, însoţit de cotarla Horthy, că numele de fiară la fiară trage, lucră logica lui Puşcuţă; avea el o socoteală cu regentul Ungariei fasciste, numele acestuia se mutase în câine, moroşanul voia să-l aibă zilnic pe criminal sub ochi, să-l spurce cum i-o veni la gură. „Mă iartă, prietene al meu, dar politica-i politică, n-am ce-ţi face”, se scuză el faţă de câinele urduros, bătrân, mare cât viţelul; târgul fu astfel încheiat, Horthy trăia în dulăul valah. Bivoliţa lui Puşcuţă avea, în schimb, nume normal, Carolina. Dădea lapte gros, gras, curată sănătate.

Lipsa laptelui era total neobişnuită, ceva tren sărise de pe fix; de când se mutase Had în Moisei, şontorogul nu absentase vreodată, sosea în ziurel de zi, neadulmecat de vreo vietate, le vrăjea, susţineau unii, aşeza ulceaua pe talpa casei, la locul ştiut, şi dispărea pe rouă, ai casei îşi continuau dulcele somn din zori. Prima ieşea pe prispă Pompilia, desculţă şi în cămeşoaie, punea laptele la fiert, spărgea trei ouă la tigaie, ăsta era micul dejun al celor doi. Had se trezea ca boierul, la masă pusă, nu şi de astă dată, maşinăria se defectase.

„Cum? N-aţi aflat? se minună Solomie. Vai, domnucă, şi vai, domnişorule, dar pe ce lume trăiţi?! Şontorogul e chemat la proces”.

„Unde?” tresări Had şi îşi puse ochelarii, să nu scape vreun amănunt de pe faţa găzdoaiei.

„Procesul cucuruzului, da, pe mine mi-ţi ierta”, o scurtă Solomie şi dispăru din câmpul vizual al lui Had.

„Asta ce mai e?” întrebă ochelaristul, se întristă subit, iar pe Pompilia o umflă râsul, realizând ce caraghios poate fi un ins în cămeşoaie, bocanci şi cu ochelari, drept care îl somă pe Had:

„Îmbracă-te, Diogene”.

Afacerea cu porumbul era serioasă, află ochelaristul în aceeaşi zi, Puşcuţă intrase în bucluc, tribunalul din Sighetu Marmaţiei îl convocase în proces ca pârât, era acuzat de furt de porumb din tarlaua C.A.P. din satul Găteje. Îl prinseseră pe şontorog asupra faptului, pe înserat, cu sacul plin, tocmai ieşea din păpuşoiul înalt, cât pădurea; întocmiră acte de dare în judecată, ziua şi ora de proces îi fură aduse la cunoştinţă prin citaţie. Păţania se arăta în toată urâţenia şi împuţiciunea ei. Puşcuţă se adresă, totuşi (fără să spere ceva), domnului „arvocat” Iancu Şmilovici, un matador al vieţii tribunaliere din Maramureş. Acesta îl ascultă, tăcu un timp, spuse doar „măi-măi-măi!” (ştia nefericitul Puşcuţă ce putea însemna acest „măi” mirat), de parcă l-ar fi urzicat pe ovrei; după ce ascultă povestioara, acesta porunci împricinatului să uite tot, să nu sufle o vorbă privitor la cele întâmplate. Să plece imediat acasă, în Măguri, unde are de aşteptat până îi va da un semn, el, Iancu Şmilovici. Şi semnul veni. Chiar în preziua procesului,

ultima duminică a lui octombrie; apăru avocatul în Măguri, deschise geanta diplomat şi întinse clientului său un număr al ziarului *Scânteia*, zicând:

„Foaia asta s-o ai mereu asupră-ţi. Orice te-ar întreba judecătorul, oricum te-ar suci, matale n-ai altceva de făcut decât să citeşti cu proprie gură, tare, ca un cantor de biserică, ceea ce scrie în ziar, de aici până aici (erau notate cu plaivaz roşu rândurile, cam un lat de palmă de text). Atât şi nimic altceva. În rest, lasă pe mine".

„Şi scap?" întrebă deznădăjduitul, însă Iancu Şmilovici turnă gaz pe foc, puse la rându-i o sumedenie de întrebări, într-o înlănţuire năucitoare:

„Matale ce crezi? Şi dacă crezi ceva, mie mi-e mai uşor? Şi dacă nu mi-e mie uşor, de ce să-ţi fie matale uşor? Bei o băşică de vin şi dormi neîntors. Să-mi vii la proces voios, slobod de griji, călărind pe cai mari".

„Aşa voi face, domnule arvocat", promise Puşcuţă cu supusenie, însă ros de îndoieli, avea inima cât un purice.

Turnura acestei păţanii îl convinse pe Had (ca şi pe alţi moiseieni, de altminteri) să se ducă la proces. Acesta curse în vadul ştiut, desfăşurându-şi formele: nume, prenume, ani, domiciliu, act de acuzare, probe la dosar (sacul cu cucuruz era astfel denumit, îl zări în dreapta judecătorului), totul părea bine pus la punct, procesul mergea ca uns, îţi era mai mare dragul să asişti. Vorbele tremurat-cârâite ale judecătorului, un bătrânel puţin la trup, căzură asupra lui Puşcuţă ca un stol de ciori.

„Recunoşti, pârât, cele cuprinse în actul de acuzare?"

O împăienjenire de văz îl cuprinsese, odaia cu lucrurile se spălăciră, contururile dispărură treptat, nu zări asistenţa,

nici pe judecătorul în robă („ca o reverendă de popă papistaş”); zări doar ciorile, le auzi fâifâitul aripilor şi le simţi croncănitul, cronc! îl ciuguleau de după ceafă.

„Recunoşti, pârât, cele cuprinse în…” auzi Puşcuţă vocea tremurat-cârâită, fără a-l zări pe bătrânel.

Îi apăru dinainte Iancu Şmilovici, pe care îl zări ca prin ceaţă; avea uitătura severă şi buzele acestuia spuneau „măi-măi-măi! îl certa „arvocatul”, bagseama era impacientat, îşi făcea vânt cu ziarul. Hopa! îşi aduse aminte Puşcuţă ce are de făcut, se năpusti asupra paginii de ziar şi gura acestuia începu să turuie, vorbea ca din amvon, spunând bob cu bob tot ceea ce era însemnat cu roşu.

„Anunţam în ziarul nostru de ieri că, la 2 octombrie, curent, în satul maramureşean Găteje s-a terminat recoltatul porumbului pe întreaga suprafaţă planificată şi terenul a fost eliberat de tulpini, masa celulozică fiind tocată şi însilozată. Şi iată că, după nici două zile, harnicii gătejeni raportează că au terminat şi arăturile, lucrând zi-noapte, cu întregul parc de tractoare. Cinste lor! i

Pasajul însemnat de Iancu Şmilovici se isprăvi. Tăcerea se aşternu peste munculiţă lui Puşcuţă; acestuia i se păru că asistenţa nu-i prinse îndeajuns citania, pesemne vina era a lui, avusese prune în gură, nu citise răspicat, cum cer tribunalele, drept care luă textul de

Ja început. Nimeni nu-l întrerupse, din stupefacţie ori clin respect pentru lege; judecătorul însuşi nu zise nu; îl fură cu privirea (Puşcuţă devenise calm, ca un ulm după ploaie), măcină deci textul a două oară, îl plimbă prin gură grijuliu, grăind cu sonorităţi, slobod de griji şi călărind pe cai mari, cum îl povăţuise domnul „arvocat” Iancu

Şmilovici. Gând isprăvi, tăcerea se aşternu aidoma, auzeai musca. Puşcuţă întrebă:

„Îi mai zic o dată, dom judecător? îi „De ajuns, cetăţene”, veni răspunsul tremurat-cârâit şi urmă la cuvânt Iancu Şmilovici, nimic nu înţelese din spusele acestuia. „Degeaba îl plătesc pe jidov”, gândi Puşcuţă, văzând că celălalt asudă, loveşte cu pumnul în masă, se supărase rău şi isprăvi ameninţător: „E dilema din care nu putem ieşi: ori minte ziarul central, ceea ce nu văd cine ar îndrăzni să creadă, ori învinuirea adusă clientului meu este fără temei. Presupusul furt e invocat a se fi produs ia un răstimp de zece zile după ce pământurile din Găteje erau curate ca lacrima, pregătite pentru somnul iernatic, deci clientul meu nu avea ce sustrage, măi-măi-măi!”

O rumoare de neînţeles pentru Puşcuţă bântui sala, Iancu Şmilovici primi aplauze la scenă deschisă, unii râseră pe săturate, ciocănaşul de lemn al bătrânelului puţin la trup lovi pupitrul, ceru linişte, pe vorbele tremurat-cârâite:

„Curtea se retrage pentru deliberare”.

„Piesa e de un grotesc absolut!” îi spuse Had lui Filipaşcu, dascălul sighetean lângă care îşi avea scaunul şi amândoi râseră ca la ţircus; Puşcuţă nu înţelese ce-i de râs, se aflau în tribunal, necazul cuiva nu-i o distracţie. „De-i pe-aşa, nu-ţi dau lapte de bivoliţă, domnişorule, o înţărcat pe veci Carolina”, apucă să-l certe an gând şi curtea reveni mai degrabă decât s-ar fi aşteptat cineva. Deliberarea durase cât ai fuma o ţigară, ciocănaşul de lemn izbi pupitrul. Liniştea venise înainte de a o cere şi vocea tremurat-cârâită a omului legii dădu citire verdictului, care de asemeni scăpă înţelegerii lui Puşcuţă, părea făcut în altă

limbă decât românește, reținu doar frânturi, fără să le prindă sensul: „Existând probe scrise, fără dubiu, privitor la vidul agrar de la Găteje la data presupusei sustrageri, pârâtui iese de sub incidența oricărei suspiciuni, acționarea lui în judecată este neavenită și nulă, n-are temeinicie juridică, prin neconcordanța temporal-spațială a faptelor aduse în proces… conform articolului… suntem în fața unui clasic delict de calomnie civică, de vătămare a persoanei prin cuvânt și în consecință…!”

Lui Puşcuță îi fierbeau creierii, privi în jur să prindă ceva din reacțiile celorlalți, fără să izbutească, lumea îl urmărea vrăjită pe președintele completului de judecată, care sfârși într-o larmă de nedescris. Era o babilonie în tribunalul din Sighetul Marmației. Îi ceru lămuriri domnului Iancu Șmilovici, care tocmai își strângea hârtiile în geanta diplomat:

„Cât mi-au dat?”

„Cât ai vrea matale? Și dacă ai vrea, crezi că-i pe vrute? Măi-măi-măilce intră Șmilovici în caruselul sofistic al seminției lui; îl opri Roman Rihor, primarele, al cărui cap de motan parcă luase foc, îi striga holoangărului:

„Vii, șontorogule, la *Zimbrul*, dai două lăzi de bere și afli tot. fi în restaurantul sighetean era foială de zile mari, veni acolo cine vrei și nu vrei*, să* stea cu Puşcuță, să ospăteze cu eroul, berea curgea gârlă, n-avea decât să curgă cât Vișăul, pe sărbătorit îl muncea miracolul care tocmai se săvârșise, alternativă lui asta era: „Ori a bolunzit tribunalul din Sighetul Marmației ori mi-am pierdut minție*, pentru că victoria „arvocatului în proces nu rezista unui examen mai serios, raționa șontorogul: „Șmilovici nu-i

membru de partid, cine să-l asculte?” Sticlele defilau prin faţa lui Puşcuţă ca soldaţii, moleşeala îi dădu o foame de lup, o reprimă, cum să plătească mâncare la atâta lume? ce-i el? milionar? se enervă holoangărul şi izbi cu piciorul bolnav în podeaua restaurantului; câştigase o putere neobişnuită în piciorul cândva ciuruit de alice, stângul, ai fi zis că-i mai scurt, însă nu era, se-mpuţinase doar, se stafidise muşchiul, se făcuse iască şi cum-necum, puterea în picior crescu. Nimeni nu luă în seamă izbitura în podea, larma curse netulburată, localul fierbea, îl ignorau tocmai pe cel ce trona în capul mesei şi răguşise comandând toată ziulica: mai aşterne un rând, Puiule!

„Ce caut eu la *Zimbrul*? Ce-i cu lumea asta venită să se adape? De ce nu m-au băgat la zdup? ki se minună holoangărul şi îşi zări desaga de lână cu care venise la oraş; o umpluse cu de ale gurii, cu două svetere, cu izmene lungi şi căciulă, de tot ce are omul nevoie la închisoare! Dar uite că n-a intrat. De ce?

„Nevinovat… achitat… clasat!” zumzăiau în creierii lui aprinşi de băutură vorbele cârâit-tremurate ale judecătorului puţin la trup şi imediat lovi aerul cu palma, apărându-se ca de nişte bondari. Nu aflase esenţialul: cum de fu făcut scăpat? Minunea sălăşluia în oameni, acolo, în crâşmă. Se afla în minţile băute şi pe buzele băloase ale petrecăreţilor. Trucul avocăţesc nu-l aflase. Nici nu mai avea trebuinţă. Foamea prinse a-l lovi în stomac cu cuţitele ei. Ar fi îmbucat ceva din traistă, dar nu se cădea, avea obraz. Îi făcu semn lui Puiu Gâscă şi acesta veni aproape, prinse în ureche vorba „fiertig” destul, pe care Puşcuţă o ştia din al doilea război mondial; obărkellnerul îi comunică clientului

său, tot la ureche, suma pe care o datora, şontorogul îi dădu un pumn de sute şi-l împinse, mâniat că acest Puiu Gâscă umblă aplecat, mulţămeşte de un milion de ori, l-ar fi luat la palme pe obărkellner, însă n-avea timp, ceasul răbdării lui Puşcuţă sunase şi secunda următoare fu numai a lui: şontorogul izbi cu piciorul a două oară în podea, atât de cumplit că zăngăniră sticlele în rafturi şi mesenii îşi înghiţiră vorbele, până la unul. În muţenia care se instală, Puşcuţă se văzu, în sfârşit, luat în seamă, uită ce ar fi vrut să strige mulţimii de la obraz, îşi săltă desaga în spinare şi, nici supărat, nici voios, grăi gros:

„Voi rămâneţi, că io m-am dus. Horty al meu îi flămând. Plata-i făcută. La bunăvedere”.

De-a lungul salonului zidit de trupuri se deschise un culoar pe care şontorogul îl aşternu cu paşii, negrăbit, eu mişcări moi, abia observai că şchioapătă de stângul „îi calcă pe urmă Iancu Şmilovici, strângând la piept geanta diplomat, însă clientul său nu ştiu să iasă prin uşa batantă, „arvocatul” o împinse cu bastonul umbrelei, puse în mişcare uşa cu aripi de sticlă şi aceasta se învârti iute-iute în jurul axei, când se auzi din mulţime gura lui Roman Rihor:

„Cum adică, mă? Tu pleci tocmai când e rândul meu? Spargi petrecerea, şontorogule? Banii mei nu-s buni? Berea mea-i de aruncat la porci?”

Puşcuţa n-ajunse la cuvânt, n-avu cum, păşise deja în mişcarea centrifugală a uşii batante, parcurse de nevoie cele 360 de grade şi reveni în salon parcă proiectat de un vânt potrivnic, se trezi în braţele petrecăreţilor, ce era de spus? Şmilovici îl urmase credincios, însă dezaprobând

comportarea clientului său printr-un

„Măi-măi-măi!” continuu, ce repuse localul la cota de fierbere de adineaori. Armistiţiul ce lovi mulţimea fu de numai câteva secunde. Bătălia berii fu reluată. Nimic nu se pierduse, în definitiv.

„Slobod à fi să şed lângă dumneavoastră, domnişorule?” zise Puşcuţă, oprit dinaintea profesorului Had Iubu şi cheful reintră în drepturi.

Zimbrul mugi ca în vremuri voievodale.

Capitolul treisprezece

„Bine că te aflu singură. Avem de vorbit oareceva numai între noi, muierile”, o auzi Pompilia pe Solomie, care se înfiinţă în odaia cu smocuri de busuioace sub meştergrindă; găzdoaia nu pierdea niciun prilej să pătrundă, sub un motiv sau altul, în odaia tinerilor, însă Had o repezea, îi spunea verde: „Ne conturbi, lele” şi Solomie trebuia să dispară bosumflată. De astă dată însă Had lipsea din Moisei două zile încheiate, era chemat la judeţ, la un instructaj al profesorilor, femeile puteau convorbi, găzdoaia pândise ocazia asta, veni gata de confesiuni.

„Despre ce-i vorba?” întrebă Pompilia.

„Vai, scumpă, demult voiam să te întreb: cât o mai duceţi aşa? Timpul curge şi domnişorul nu se gândeşte la cununie”, vorbi moaşa.

„Vine ea şi ziua aceea”, spuse moale Pompilia.

„Ba nu. Ziua aceea trebuie chemată, se aspri în vorbă găzdoaia. Bărbaţii le ştiu pe ale lor, trăiesc ca frunza-n vânt. Nu ştii când le ia mintea necuratul, aţa se rupe şi…”

„Şi ce?” tresări Pompilia.

„Tulvai, doamne! Te lasă grea, cât ai zice hâşte.

trezeşti pe drumuri”.

„Nu-ţi îngădui”, izbucni furioasă fata.

„Ba îmi îngădui, că io binele ţi-l vreau, domnucă, o înfruntă găzdoaia cu o semeţie paralizantă. Am văzut şi ştiu multe. Gustul sfintei cununii se poate chema în bărbatul iubit”.

„Cum?” se pomeni Pompilia întrebând.

„Ştiu un leac”, anunţă Solomie şi vorbiră îndelung despre leac, îl întoarseră pe toate feţele, să nu le scape vreun amănunt.

„Vei fi cea de a şaptea mireasă, număr cu noroace, dragă domnucă. Lucrarea o începeţi pe nespălate şi nemâncate. Altminteri leacul n-are putere. De trezit, te trezesc eu, n-ai grijă, pe rouă şi pe pitpalac, cum o cere regula”, îi dădu Solomie ultimele instrucţiuni şi dispăru cu o figură impenetrabilă.

În Pompilia se instală o puternică emoţie, misterul se inoculă, grăbind-o în nu ştiu-undele său; nerăbdarea şi foamea de necunoscut lucrau într-însa atât de profund, încât nu dormi toată nopticica, frisoane treceau în valuri prin celulele fetei, aruncând-o în cascadele unor visuri multicolore, barbare, ca imediat să o smulgă din acele hăuri, sub tunetele şi fulgerele unor bruşte treziri, care o puneau în veghea albă a nesomnului. Pendularea asta între vis şi veghe o devasta pe Pompilia cu încetinitorul, îi scăldă trupuşorul în arşiţi şi în sudori abundente, exhiba miros înţepător, ca un cal de curse, mijitul de zori o găsi beată de nesomn, lipsită de voinţă, ca ieşită din gălbenare, ea însă nu cedă, îşi încorda puterile sufleteşti şi trupul ei o ascultă, *se* înscrise în ritualul atât de minuţios conceput de cu

seară.

Aruncă pe trup o cămeşoaie lungă de in neîntrebuinţată vreodată (o cerea legământul în care se înscrisese), nu se spălă, nu îmbucă, nu îşi trecu pieptenele prin părul de culoarea ceaiului, lăsat despletit dinadins, jucând pe umeri şi pe spete, în sfârşit, nu-şi puse nici încălţările, legea cerea să mergi desculţă prin rouă neatinsă de vreo fiinţă şi să sorbi aerul nerespirat de nicio vietate. Auzi bătăi în geam şi fata scoase un ţipăt, îşi simţi inima explodând în piept, ca o pasăre murind violent, împuşcată de spaimă: prin sticla nelimpede a ferestrei nu o recunoscu pe Solomie, putea fi orice: nălucă, vedenie, strigoaie. Îi auzi vocea groasă, dogitzgrunţuroasă, ce lovea auzul ca o raşpă:

„O venit sorocul, domnucă”.

„Îs gata de drum”, o linişti Pompilia, luă coşul pregătit de cu seară şi părăsi casă, umblă lunatic prin dimineaţa cruda, neaşternută deplin pe plaiuri şi colnice; o luă cu binişorul pe poteca năpădită de troscoţel, frisonată din tălpi până în creştet de udeala ca de gheaţă a pânzelor de rouă căzute pretutindeni din sitele nopţii. Ieşi pe sub grădini la lărgime, să ajungă în goliştea de pădure Pleştioara, unde creşte „huciul” şi „săhalba”, raiul arboretului pitic ce inundă îndeobşte locul ocupat cândva de pădure şi unde îi place – vai, ce mult îi place! – să scoată capul, să crească, să-nflorească, să puiască şi să se răspândească fără oprelişti „Doamna bună”, zisă mătrăgună (*Atropa belladona*, o identificase Pompilia în dicţionarul enciclopedic). Cu ea, cu Mătrăguna, Doamna-buna, avea întâlnire. Era ultima zi de marţi dintre Paşti şi înălţare, când mătrăguna, planta norocului din „Pădurea surdă”, cum este numită Pleştioara,

are puteri maxime; fetele ce o cântădescântă în amintita zi – afirmă credinţa venită spre noi din vremi insondabile – prind puteri nepământene, leagă şi dezleagă, dobândesc noroace, forţează măritişul, îşi ţes destinul pe voia inimii lor. Acest gând magic, de neoprit, o propulsa pe Pompilia în marţea asta, pe ajunate, în „Pădurea surdă" Pleştioara, locul de ritual.

Pompilia mai fusese în acel loc, de câteva ori, dusă de cu totul alt scop, o luase Had în excursie cu copiii clasei a şaptea. Făcuse cu ei dirigenţie în sânul naturii, o sminteală de „dascăl păşunist", cum îl catalogă inspectorul şcolar judeţean, tot ce nu e prevăzut în programa didactică are şanse de a se considera ca fiind erezie. „Pagubă-n ciuperci!" le dădu Had cu tifla şi îşi văzu de ale lui. Pompilia remarcase, desigur, în acele daţi prezenţa abundentă a mătrăgunei din Pleştioara, fără a-i da prea mare importanţă, aceasta îi împiedica la mers, se iţea valuri-valuri în calea expediţionarilor, ochelaristul îi puse pe şcolari să memoreze multele denumiri cu care răsfaţă poporul această plantă: Cireaşa lupului, Marea doamnă, împărăteasa ierburilor, Buruiana vieţii şi a morţii. Pompilia n-ar fi crezut că va reveni aici altminteri, adusă de alt scop, în altă stare de spirit şi într-o manieră ce va rămâne secretă oricui, inclusiv lui Had. Cum să se smulgă acelei porunci ce lucra tiranic în cugetul şi simţirea ei? Apucase să intre în horă. Trebuia să joace.

Celelalte şase mirese-preutese se aflau în poiană, o aşteptau pe Pompilia, cea de a şaptea „gură" a acelui descântec coral şi, totodată, cel de al şaptelea „trupuşor" al ciulendrei de taină care trebuia să înceapă. Salută cu o

uşoară înclinare a capului pe „femeile lumeţe”, care făcură acelaşi gest, la rândul lor, pe muteşte, şi se puseră pe treabă, n-aveau timp de pierdut.

Fătuţele începură să facă ceea ce învăţaseră pe de rost: săpară gropiţe sub tufele de mătrăgună, le dezgoliră jur-împrejur, pe dedesubt, apoi îşi smulseră de pe trup cămeşoaiele şi, rămase goale-goluţe, se prosternară de trei ori, cu faţa spre răsărit, făcură înconjurul plantei tot de trei ori, zicând cuvinte meştere. Se luară apoi de mină, prinseră a juca şi hori în jurul rădăcinii lunguleţe, alb-gălbioare, care seamănă cu fala bărbatului şi ciorchinele de perpetuare a vieţii. Pământul din care smulseră bulbii fragezi fu hrănit cu vin de afine, horincă îndulcită (cu zahăr ars şi chimion), azimă, prăjitură cu nuci, ouţ de puică, bănuţ de argint sau de aramă galbenă (tot ce aduseseră de acasă în coşărci de nuiele şi învelite cu ştergar). Acesta-i „preţul” mătrăgunei. Îşi luă fiecare bulbul asupra căruia săvârşise vraja, îl spălă în vin, îl legă cu şnur roşu de lânică şi îl aşeză la pământ, cu capul roditor orientat către răsărit. Ascunsă la o mică depărtare, marea preuteasă urmăreşte îndeaproape gesturile şi ruga celor şapte, e dreptul „meşteroaiei” Solomie să supravegheze scena din „Pădurea surdă”, a cărei autoare-descântătoare este. Culesul s-a terminat, poate începe a doua rundă a ritualului păgân.

Vin la rând unduirile de trup şi un îmbăt al simţurilor, „lumeţele” se îmbrăţişează, se mângâie, ospăţul muieresc curge fierbinte, liturgic, invocaţia de asemenea, pe şapte voci:

„Mătrăgună, Doamnă-bună, mărită-mă peste-o lună, ca de nu mi-i mărită bucăţele te-oi tăia şi în foc te-oi

arunca, cenuşele eu te-oi fa, apele te vor mina…

Descântătoarele privesc cerul, luna plină este încă acolo, n-a fost mâncată de vârcolacii zorilor, magia lor este în termen, vor purcede la al treilea act al piesei, înainte de „a se auzi cântec de cocoş ori lătrat de câine”.

Au cele trei haruri absolut necesare: puritatea sexuală, curăţenia de trup şi tăcerea de taină. Frunzele mătrăguneşti nu vor fi atinse cu mina, se pierde farmecul, frunzele vor fi culese cu dinţii, ca de nişte vietăţi erbivore. Le vor usca şi amesteca apoi cu un pumn de făină furată noaptea din sitele mici ale morii satului, ca să facă, în sfârşit, aluatul magic, nedospit, cu care se vor unge pe trup în vinerea Rusaliilor. Dar până atunci mai e. Înainte de a părăsi „Pădurea surdă” a Pleştioarei, fetele se aruncă unele peste altele, ca nişte peştioaice, mimând unduirea actului sexual. Ceata se strică apoi şi irumpe invocaţia pe şapte voci, cu adresă către şapte bărbaţi:

Aibă drag, să-mi vind-o prag; fie-mi cheie şi să-mi deie rod în pântec şi un cântec…

Se gătă, astfel, al treilea act al ceremonialului, deoarece zorii, zoriţii, pot izbucni în orice secundă, zădărnicind tot ce munciseră iepşoarele înfometate de măritiş. Fiecare îşi ia rădăcina în palma stângă (din dreptul inimii iubeţe), şi, ţinând-o ca pe moaşte, se înrolează în cortegiu, umblând uşor şi dalb, ca o boare, prin zorii înrouraţi-fumegoşi, gata să se reverse pe pământul oamenilor; au de ajuns acasă, în Moisei, înainte de a se zări muntele-patriarh, Rodna, scăldat în lumina dinţii a zilei de marţi. Cămăşile de pânzătură sunt abandonate în vatra de ritual. Doar „meşteroaia” Solomie, regizoarea legământului

de taină, are cădere să întâmpine descântătoarele pe sub grădini, pe la răspântii şi cumpene de uliţi, întrebând sacru:

„Iepşoare, fecioare, adus-aţi mătrăgună, Doamnăbună, ce vă cunună, hăt peste o lună?”

„Adus, adus!” răspund fetele coral, acoperindu-şi pudic sexul cu dreapta, prinse în bizarul ceremonial. Se consumă astfel al patrulea şi al cincilea act al premoniţiei care se va solda negreşit – cum să n-ai această credinţă fanatică? – cu şapte nunţi zdravene, să se cutremure Moiseiul de fericirea celor şapte cupluri închegate prin pronie şi cabală.

Al şaselea act al piesei e răsfrânt înăuntrul celor ce îşi menesc propriul destin: fiecare fată îşi pune în gând o primă dorinţă asupra viitorului soţ, deja legat, adică întâiul har dorit în căsătoria astfel dobândită, fructul imaginat putând fi pruncul, belşugul, casa de piatră, munca bănoasă, sporul în vite şi atâtea altele. E interzis a se divulga ce a ales fiecare, totul rămâne în sicriul magic al memoriei lor.

Ajung în vatra satului, ultima bornă a procesiunii şi ultima întâlnire cu „meşteroaia” Solomie, autoarea întregului scenariu, care întinde fiecărei fetecucuiete câte un lepedeu, cearşaf de cânepă în care descântătoarele se înfăşoară numaidecât. Ajutate de Vârvuţ, diacul mănăstirii din Moisei (dar neştiute de preoţi şi sfinţii călugări), fetele pitesc rădăcinile de mătrăgună în dosul altarului – al şaptelea şi ultimul act al piesei – de unde le vor lua de Rusalii, le vor tăia bucăţele, le vor duce în şapte direcţii, la casele lor, le vor îngropa lângă prispă, la „tălpiţa casei”, partea dinspre răsărit, unde planta cu năbădăi nu se aşteaptă rugată, creşte în prostie, aruncă tije înalte, drepte, lemnoase, cu frunze palmate, o înfoiată tufă ce irumpe în

flori violacee în formă de clopoţei, care bat cuiva ceasul ide cununie.

O astfel de tufă a norocului crescuse, vâlvătaie lila, în colţul casei lui lelea Solomie şi privise, bat-o norocul s-o bată! cât a fost vara de lungă, pe geam, la Had şi Pompilia, pe care avea să-i lege „cu funii de mătase, împletite în şase” în sfântă cununie. Vremuşoara trecu şi planta-felix din colţul casei nu-şi dovedi puterea în îi cazul lui Had şi Pompilia. Mătrăgunite ori nemătrăgunite, celelalte şase fete se măritaseră ori erau logodite, gata de marele drum, în timp ce ochelaristul îşi vedea nesmintit de şcoală, lecţii (învăţa seara mai dihai decât şcolarii), de comisiuni de anchetă, campanii agrare, cultura viermilor de mătase, comandamente, părţi sociale şi acţii sociale, drumuri la judeţ, angarale care îi luau toată vlaga. Nici umbră de gând pentru însurătoare cu hârtii la sfat şi pirostrii aşezate pe frunţile lor de popa Iuliu Mantaroşie din Moisei. Mătrăguna nu-şi împlinea rosturile şi pace.

Solomie îi puse în vedere Pompiliei să nu clevetească, să nu dispere, să persuadeze în credinţa ei de bine şi de frumos, că uneori vraja vine târziu. Nu era duminică ori sărbătoare ca nefericita să nu se trezească prima dintre căscni, să iasă din aşternuturi, nesimţită de Had, să se furişeze desculţă, în cămăşoaie, afară, să alerge într-un suflet la colţul casei, la altarul pe care singură şi-l compusese, în faţa căruia se ciucea şi convorbea criptic cu Doamna-bună:

Ce faci, soro, cui creşti, cui meneşti, cui simţeşti, cui trudeşti şi-ncotro mdtrăguneşti?

Cireaşa lupului era insensibilă, clopoţeii lila nu

confirmau comunicarea dintre om şi plantă. Aceasta zăcea în imensa şi colorata ei prostie, exultând de sănătate vegetală, dar spirit deloc. Had o zări într-o bună dimineaţă pe femeia lui făcând temenele tufei de la „tălpiţa casei” de parcă ar fi voit s-o pască; nu dădu atenţie amănuntului, fie din lene de somn nedus până la capăt, fie că tot ceea ce era ilogic şi fantast scăpa interesului lui de om real, pragmatic, bine înşurubat în materie, în lucruri. Se culcă pe cealaltă parte şi adormi dus, îşi epuiză ultimul sfârc de somn, cel din zori, nu-l compari în dulceaţa şi adâncimea lui cu adormirile anterioare, nocturne, pe care le comprima adeseori, citind. Când îşi aminti în plină zi de momentul bizar cu muierea lui îngenuncheată în dimineaţa chioară, fu şi mai detaşat de semnificaţia acelui gest; avu repedea bucurie că, uite, Pompilia s-a umplut de harul locului, este o fiică bravă a naturii maramureşene, ştie a se ruga lui Zamolxe, zeul locului, deci noua ei viaţă a prins rădăcini în solul unde nu demult o plantase. Ceas bun! îşi ură mental, făcu cruce cu limba în cerul gurii (singurul gest în dezacord cu ateismul său) şi îşi văzu de rosturi, n-avea habar de mitologicale. În schimb Pompilia capta zilnic în simţuri promisiunea florilor care clopoţeau violaceu în vântul subţire; năstruşnica plantă se răsucea impudic sub corpul greu al casei, chemând (pesemne) zodia şi norocul invocate din niciundele unor forţe oculte, pe când ea, nenuntita, hrănea bulbii obezi, monstruos dezvoltaţi, în descântoteca de acum cunoscută: vin de afine, horincă îndulcită (ştiţi cu ce), anafură, ouţ, bănuţ, tot aşa mereu. În Pompilia se insinuă temerea că nu-i nimic sfânt în altarul edificat cu atâtea sacrificii, că jertfa îi fusese zadarnică, locul căruia se

închină bezmetic, vidat de fecunditate, magia în care investise totul se scursese în alte direcţii. O hemoragie de forţă părea să se fi produs, nu se ştie de cine pilotată spre alte destinaţii. Sănătatea acelei plante? Ea exista în chip real, era de invidiat, dar lucrarea ei mergea, nu încape îndoială, în alte scopuri, adică da spor oilor fătătoare, împingea ploaia în ţarină, aducea laptele în vite, norocul în negoţ şi alte asemenea.

Spaima acestei suspiciuni deveni paralizantă pentru Pompilia, începu să slăbească, avu stări de vomă şi Had o întrebă proteguitor, iluminat de o blândeţe pe care nu o cunoscuse până atunci:

„Ai rămas cumva grea, Pi?”

„Nici gând. Nu ne-am înţeles să mai aşteptăm un timp, uitucule?” răspunse surâzătoare Pompilia, reuşi să pară astfel. În faţa lui Had trebuia să fie cu nimic schimbată: se îmbrăca grijuliu, punea puţin ruj (cum nu făcuse anterior, avusese buzele ca vişina) şi *fond-deten* începu să pună în pomeţii obrajilor ei goliţi de sânge. Repara cât putea.

„Bine că te afli singură. Avem de vorbit oareceva numai între noi, muierile”, se trezi Pompilia cu găzdoaia în odaie (tocmai spăla nişte blugi ai lui Had) şi Solomie trânti uşa atât de puternic, încât pică un buchet de busuioc în covata” plină ochi cu clăbuc („Semn rău!” gândi Pompilia, scoase uscătura din udeală şi o înfipse la locul ei).

„Anume, lele Solomie. Despre ce avem noi două de vorbit?” vru să ştie tânăra femeie.

„Vai, scumpă, demult voiam să-ţi spun: prea slăbeşti, domnucă, prea te omori cu firea, cât o mai duci aşa? De nu am reuşit cu mătrăguna, dă-o în freanţ! vom încerca

răşchitorul, părul de lup afumat şi oul de bibilică. Hai să-ţi spun cu de-amăruntul”, zise găzdoaia şi îi sticliră ochii; v

Pompilia văzu negru, dădu în ameţeli, crezu că va pica peste covată, sângele i se urca în moalele capului*, şaua nasului i se ascuţi ca o cosoroabă, nu mai era „faţă de împăratrice”, o plesni pe Solomie peste conci cu blugii-fleşcăraie pe care îi avea în mâini, nu-şi cenzură, nici a doua izbitură, o nimeri peste bucile ei de scroafă, umplând-o de zoaie şi clăbuc, trecu în plâns, zicând otrăvit:

„Fi-ţi-ar mutra-n puşcărie, baragladină!”

Unde găsise cuvântul era o enigmă, nu-l folosise nicicând, era o puritană în modul de a se exprima. Ceva se rupsese în ea, de ajunse în noroiul vorbirii vulgare, se dispreţui şi plânse amarnic, lacrimi fierbinţi curseră peste blugii lui Had, pe care îi strânse disperată la piept, murdăria o brăzda pe verticală, zoaia îi băltea la picioare. Vorbi apoi, cu luciditate, însă înciudarea stăruia în cuvintele ei, care ieşeau precipitat-sâsâite:

„Domnul profesor poate sosi de la Sighet în orice minută şi o să te spun, zgripţuroaică. Omul meu o să te ia de ciur, să mături casa cu dumneata, cum merita o vrăjitoare. Fugi până nu pun din nou pantalonii ăştia pe dumneata”, o goni Pompilia cu disperare şi ură.

„Asta-i răsplata, nu te rabde pământul, domnucă! o blestemă Solomie, care fugi mâncând pământul, îşi ascunse trupul de o sută de kile în privată, puse piedica şi, simţindu-se în siguranţă, îşi vărsă blasfemiile: Te credeam şcolară, nu o ciumăfaie. Eu dau cu prescură şi nenuntita aruncă cu bolovani, dumnezeoaica ei de păgână!” auzi Pompilia înjurătura şi voi să meargă să dea foc la căcăstoare, să ardă

odată cu nămolul de muiere; se temu de un asemenea gând, vrăjitoarea s-ar putea răzbuna în fel şi formă dacă rămâne cu zile. Had va pune ordine în iadul care se instalase, îşi spuse Pompilia, rugă cerul să-l trimită odată acasă, ea n-avea altă dorinţă decât să plece din blestemata aceea de casă, la colţul căreia ardea veşnic focul violaceu al clopoţeilor de mătrăgună, candela nenorocului. Luă securea, izbi tufa la rădăcină de o mulţime de ori, o culcă la sol, căţelul pământului nu-i mai ţinea bulbii în gura-i spurcată, rădăcinoasa sângera alb-cleios, vărsând abundent sperma vegetală. Pompilia vomă de scârba, avu însă tăria să strângă tijele cleioase până la una şi le aruncă în coteţul porcilor: cei trei vieri, rasa York, turbaţi după mâncare de orice fel, masivi cât zimbri, cu nod de sârmă oţelită în riturile râmătoare, înfulecară ierbăria violacee grohăind. Pompilia merse la lighean şi se spălă în trei ape cu săpun Rexona pe mâini şi ps faţă, dar sufletul îi rămase murdar, mătrăgunit pentru toată viaţa.

Had n-avea cum să sosească devreme de la Sighet, unde „îl luase apa”, avea să întârzie acolo fără voia lui expresă. Procesul lui Puşcuţă cursese de mai mare hazul şi se isprăvi prin a exploda ca o tiribombă.

„Calul troian introdus de apărare în tribunal, dii, roibule! mâncă macaroane de sticlă din ieslea societăţii”, rezumă Had ostilităţile, cu exuberanţă şi metaforism barbar, parafând deznodământul acelui proces paradoxal.

Dezbaterile se mutară (minus feţele tribunaliere) la *Zimbrul*, unde plecaţii din Moisei cinstiră pentru victoria nu se ştie cui: încurcatele cărări ale legii fuseseră vârâte, cine ar fi crezut? într-un sac umplut doldora de articole şi

paragrafe viclene, care chiţcăiau înăuntru ca vulpile prinse la găini noaptea pe lună plină. Fură izbite respectivele lighioane de toţi pereţii, până se domoliră dumnealor, sacul cu vulpi fu legat la gură, în dublă strânsură, şi luat la subsuoară, ca un colet oarecare, de către tovarăşul Iancu Şmilovici, ovreiul deştept, magistru în făcut-desfăcutul tribunalier, brava lui şi cui îi dă de lucru în parohie! raţionau moiseienii şi îl luară pe „arvocat” cu ei. Cine a câştigat şi cine a pierdut în proces? Gura! Nu-i bine nici măcar să formulezi întrebarea. De ce? Pentru că era primejdios „dacă nu imposibil, a răspunde drept şi adevărat! înţeleseră moiseienii şi bunul lor simţ funciar, dobândit în veacuri şi veacuri de răstrişte, îi închise într-o tăcere impenetrabilă (pe acest plan) şi îi aruncă (pe planul regenerării sufleteşti şi a nemărturisitei satisfacţii) în ospăţul deschis tuturor. În definitiv, nu-i obligatoriu să explici cuiva de ce petreci. Legile morale ale lui Zamolxe trec, în astfel de împrejurări, prin vinele cu sânge gros ale lui Dionysos.

„Ce fel de cal ziceai că am băgat io în tribunal, domnule profesor?<f îl chestionă holoangărul pe Had, care se alia în discuţie cu unul din breasla lui, Miron Filipaşcu; Puşcuţă nu repetă întrebarea, nu vru să-l conturbe pe dascăl, schimbă macazul, îşi detalie gândul în auzul celorlalţi, spunând: „Am cunoscut şi călărit cai de toate soiurile în vieţuşa mea. Lipiţan, dobrogean, arăbesc, tătărăsc, polac, de pustă, cal nemţălău, mocan, huţul şi nu mai ţin minte care. Cal troian încă, zic zău, n-am ştire cum arată şi din ce straiţă mănâncă a ovăz.

„Şi dacă ai şti şi ai cunoaşte, ţi-ar fi mai cald? Şi dacă ţi-ar fi mai cald, ce-i pasă lumii de căldura matale? Şi dacă

îi pasă, ce câştigi din afacerea asta, măi-măi-măi? *Ve* îl cosi cu întrebările Iancu Şmilovici, care se abţiguise, deşi, spre deosebire de toţi ceilalţi care sorbeau berea direct din sticlă, gâl-gâl, pe gâitean, el îşi turna în pahar şi consuma ponderat; vedea împăienjenit, îşi scoborî de pe nasul rădăcinos, lobat, ochelarii cu ramă subţire, metalică, şterse lentilele îndelung cu şalul de mătase albă, dublu înfăşurat în jurul gâtului, îşi mângâie ţăcălia roşcovană, care îi în –, brăca bărbia, luminând ca un foculeţ faţa cu pistrui.

„Poţi să-mi spui orice, jidove, pe tine nu mă pot mânia, te-am făcut prieten pe viaţă! grăi Puşcuţă şi bătu sticla de paharul celui ce atât de parşiv şi cuceritor îl taj China; avea toată simpatia pentru boscorodită dojană şi îi ură moroşeneşte: Te îmbucure ăl de sus şi să te îmburde în rai, cu bivoli cu tot”.

„În raiul ovreesc ori în ăl creştinesc?” puse alternativă îancu Şmilovici.

„Unde ţi-a face plăcere, ori în amândouă, fu generos holoangărul. Că meriţi, domnule arvocat. Calul pe care l-ai adus de căpăstru în tribunal…”

„Taci, şontorogule, că ne-ai bolunzit cu vorbele proaste care ies pe hornul tău! îl osândi cu vădit neastâmpăr Roman Rihor; părea că dă în clocot capul de motan al acestuia, ţigănoasa lui faţă se întunecase, în timp ce ochii dumisale (cam bouleni şi străbătuţi de vinişoare roşii, injectaţi de prea multă mâncare şi băutură) vărsau scântei, era musai să cedezi în faţa autorităţii locale, iniţiativa îi aparţinea. Puşcuţă luă un gât de bere şi ascultă, învins, predica primarelui, care sfârşi în proverb: „Nu ştii tu, cap sec ce eşti, calul de căpătat nu-l cauţi în gură, ha?!”

„Bine că l-a călărit”, se băgă în vorbă Puiu Gâscă, sosit asupra dialogului cu o tavă de piftie, pe care o recomandă ceremonios: Răcitură de porc mistreţ, mă rog frumos, comandă specială”.

„S-a întâmplat exact ca în vechime, la greci, spuse îancu Şmilovici, bucuros de a-şi etala cunoştinţele mitologice. Calul legendar s-o crăpat în faţa mulţimii şi din imensul lui burdihan am ieşit noi, care ne-am strâns acolo după înţelepciunea lui Solomon şi l-am învins pe regele Priam în propria lui cetate. Bine zic, domnilor profesori?” îi luă aliaţi avocatul pe Had şi pe Filipaşcu.

„Cu precizarea că mintea ascuţită a lui Ulise s-a întrupat în cazul nostru, în îancu Şmilovici. Iar acesta nu a trecut cetatea învinsă prin foc şi pucioasă, a scutit-o de incendiul pustiitor. Marile evenimente nu se repeta aidoma, spiritul războinic a fost înlocuit cu ramura de măslin”, aduse Had precizări din zarea istoriei, în timp ce Iancu Şmilovici ceru usturoi, mult usturoi, pentru răcitura de mistreţ şi mai ceru precizări privitor la…

„Dar regele Agamemnon şi scumpul său scutier Patrocle unde se află? Ne-ai putea lămuri, stimate şi mult preţuite domnule profesor?”

„Sunt în preajma domniei voastre, stimate şi preţuite Şmilovici, alias Ulise, spuse profesorul cu aer ex*catedra* şi cu o din senin sporită poftă de legendă. N-ai decât să-i atingi cu braţele amândouă”.

Avocatul făcu ce i se spusese: în dreapta lui se afla primarele Roman Rihor, în stânga clientul Puşcuţă, drept care se răstigni în trupurile celor doi moiseieni, triumfător şi beat, ca alt Hristos, la o altă cină de taină, vândut de

altcineva decât Iuda Iscarioteanul, pe alţi „talanţi” şi din alte pricini etc. De emoţie, Şmilovici trebui să-şi cureţe iar ochelarii, se aburiseră, perciunii spiralaţi se năclăiseră de sudoare şi foculeţul din bărbia lui se înteţi.

„Păcat că n-avem o regină, calul troian cere negreşit, în caz contrar boleşte de tignafes şi nu se arată minunea”, merse pe cartea lui Had dascălul Filipaşcu.

„Ba uite că există!” îl contrazise Roman Rihor pe cioflingarul de lângă Had şi o luă pe genunchi pe Ruja, ospătăriţa de la *Zimbrul*, care tocmai adusese un blid de căţei de usturoi; ţărăncuţa era pogană la trup, plesnea de sănătate. Primarele participa astfel la o discuţie cu oameni de carte, nu era un nimeni.

„Am adus ai”, spuse Ruja, regina, roşind de plăcere, drept care Roman Rihor mângâie ţâţele obraznice ale captivei.

„Dar cu calu ce-aţi avut?” se trezi din bere şi din somn Iustin Curăvale, agronomul din satul Găteje, care se constituise în proces (cu sau fără voia lui) în „parte pârâtoare”, îi reprezentase pe cei ce fuseseră „vătămaţi de făptaş”, adică fusese împuternicit de C.A.P. să apere cauza cucuruzului. Ar fi apărat el, bietul, însă n-avu sorţi, procesul se întoarse pe dos ca o mănuşă, din adversar ce fusese în instanţă, agronomul deveni prieten cu Puşcuţă, trecu peste barierele procesului şi se înrolă – de ce nu? – la ospăţ, cele rele să se spele, cele bune să se adune! judecă Iustin Cură vale. Descoperi în moiseieni pe oamenii de ispravă. A tras căruţa lângă *Zimbrul*, a atârnat în capetele lui Fuior şi Gelu trăistuţele doldora, mâncă, calule, ovăz! Putea s-o lălăie acum, timpul era de partea căruţaşului, armăsarii ronţăiau

în lege, bălangănindu-şi a mulţumire căpăţânile ca nişte solniţe şi alungau cu fuiorul cozilor muscăria care se adună îndeobşte pe la birturi, chemată de izul mâncării.

Had Iubu nu era străin, într-o anume privinţă, de porumbiştile din Găteje, vestite în tot judeţul de mândre ce erau şi de aurul boabelor vărsat în saci. Iustin Curăvale însuşi nu era de fel un necunoscut pentru profesoraşul din Moisei, agronomul îl întâmpină pe dascăl ca pe unul de-al său, cu salutul:

„Munte cu munte se întâlneşte, darămite om cu om. Ce veşti – poveşti, profule?” Curăvale îl îmbrăţişă pe Had şi zise descoperitor: „N-am crezut să bem a doua oară pentru mustaţa cucuruzului din Găteje”.

„Să mă fi tăiat, Iustine, nici eu, parcă-i un făcut”, fu de acord ochelaristul şi dialogul celor doi (aveau cam aceeaşi vârstă) se închegă lesne, merse pe făgaş bătut. În ce consta făgaşul bătut şi când fusese acesta aşternut?

Împrejurarea care îi pusese pe cei doi faţă în faţă era o nostimadă. O reproduseră cu încetinitorul şi în toate meandrele, în devălmăşie, când agronomul, când profesorul, făcând „mişto” de momentele „grase” şi râzând străveziu; păţania de pomină se refăcea anevoie, ridicată parcă din somnul letargic unde cei doi o scufundaseră pentru totdeauna. O scoteau acum în auzul public conştienţi că naraţiunea lor are priză, auditorul o îngurgitează tot atât de hulpav ca piftia de mistreţ. Când atenţia vreunui mesean slăbea, detaliul cu pricina era reluat fără dificultăţi, plimbat prin gură, ca un oscior dulce care trebuie mursecat pe îndelete, să-i smulgi sevele ascunse.

„La cât zici că crescuse mustaţa cucuruzului tău?” nu-l lăsă Roman Rihor pe agronom să treacă peste etape şi Iustin Curăvale îi dădu satisfacţie:

„De un lat de palmă crescuse, era bărnace mustăcioara şi se făcuse ca tutunul cel fin”.

„Tomna bun de cules”, opină primarele.

„De acord, însă până la cules, ehe! povestea-i lungă, să ne ajungă”, le puse în vedere Curăvale.

„Sloboade-o, că nu dau turcii! îi ordonă Roman Rihor, şi capul de motan al acestuia ceru asentimentul petrecăreţilor: E careva pe picior de plecare?”

Întrebarea era de prisos, mesenii luară sticloanţele la gură, ca sugarii şi supseră lung, corzile lor vocale nu putură vibra, berea cădea în cascadă prin înghiţitoarea fiecăruia, nu era timp de răspuns; cei doi povestitori se instalară, precum secerătorii cu coasa, în holda amintirii ce trebuia dovedită, culcată la pământ.

Cele relatate se petrecuseră în primăvara acelui an, când profesorul Had Iubu din Moisei trebui să abandoneze programa şcolară, fiind detaşat în satul Găteje „pe frontul însămânţărilor”, avea de raportat zilnic situaţia şi i se puse în vedere că nu părăseşte locul decât după ce vor fi pus în pământ şi ultimul bob de porumb (păioasele nu se fac în acele locuri aride, mereu spălate de viitura). Aici îl cunoscu pe Iustin Curăvale, el însuşi de curând descălecat în Marmaţia, ca inginer agronom la C.A.P. Gate je; îl găsi (vorba lui) „sărăcuţ ca şoarecele bisericii”, însă bogat la faptă şi la spirit, cum se va vedea mai încolo.

Primăvara fusese ploioasă, rece, însămânţatul nu se putea urni, câmpul era băltit, smântânit, acoperit cu

nămoluri, prin care Iustin Curăvale şi Had Iubu umblau cu cizme de gumă, ca disperaţii. Instrucţiunile erau categorice: semănatul trebuia efectuat, fără discuţie! Agronomul se conformă, n-avu de ales, semănă, câinecâineşte, mai exact spus, scufundă semincioara în nomolurile adânci, pe o suprafaţă de cincizeci de hectare, jumătate din terenul prevăzut, când Iustin Curăvale se răzvrăti în sinea lui, puse capăt ruşinii pe care cei doi o oficiau şi îi zise lui Had aşa:

„Ascultă, profule, eşti matale om de curaj?”

„Depinde. Unde baţi?”

„Pierzi timpul de pomană aici, vorbi Curăvale, negru ca pământul. Ofensăm natura şi ne blestemă ţăranul pentru crima pe care o săvârşim. Du-te, profule, acasă, la tânăra dumitale nevastă, că mă descurc eu cu cele agrare, când oi şti şi oi pofti”.

„Eşti nebun! se uimi Had de nesăbuinţa agronomului. Mandatul meu spune că n-am voie să mă clintesc până nu am însămânţat şi ultimul bob”.

„Păi, tocmai asta e: anunţăm că am terminat şi bună pace! Ne-am conformat instrucţiunilor”.

„Şi dacă transpiră chestia, dacă ciripeşte careva?” puse Had ipoteza.

„Nu mă doare capul! îl dezamorsă Iustin Curăvale şi argumentă decis: Cine să controleze şi cum? N-au decât să poftească să caute boabele înotând prin nămoluri. Îi aşteptăm cu drag şi dor”.

— Logică avea agronomul, prost nu era, depuse Had mărturie, preluând ştafeta. Am compus, aşadar, telegrama şi, în ce mă priveşte, dus am fost!”

„Şi cum s-o spart buboiul?” se interesă Puşcuţă.

Deznodământul întâmplării îi reveni tot profesorului. Îl spuse pe voia inimii lui, în valuri succesive, fără „suspans”: şiretlicul a prins şi cei doi au fost felicitaţi deoarece „au muncit exemplar şi s-au încadrat în indicaţii” (primul val); Had s-a reîntors la trebuşoara lui de dascăl şi timpul a curs cât era vara de lunga peste vieţile paralele ale celor doi, fără să afle unul de celălalt (al doilea val); mai deunăzi, în pridvorul toamnei, lătră *căţelul judeţului* în Casa comunii din Moisei, pe sârmă însă, nu era judeţul, era agronomul din Găteje în persoană (al treilea val).

„La telefon se află tovarăşul Iustin Curăvale, îţi mai aminteşti de mine, profule?” îşi reproduse agronomul propriile vorbe.

„Parcă îmi amintesc, mişţocarule. Cum ţi-a ieşit cucuruzul?” îşi reproduse Had, la rându-i, în acelaşi stil, textul de atunci şi dialogul fu readus aidoma în scenă de către cei doi protagonişti, cu iscusinţă de actori laureaţi în Festivalul „Cântarea României”.

„Trebuie să vii urgent până la noi, profule!” urla Iustin Curăvale în receptorul iluzirou pe care insinua că-l ţine în palmă.

„E cu neputinţă, abia am deschis anul şcolar. N-am timp nici să mor”, îşi pledă cauza Had.

„E ordin, profule. Ai face o greşeală de neiertat, te sancţionez cu supărare pe viaţă. Îţi trimit docarul să te ia. Musai să bem mustaţa cucuruzului”.

„Ce?” nu auzi Had.

„Hai că-i vedea şi rău nu ţi-a părea”, lăsă agronomul convorbirea în coadă de peşte, că prea ascultă pe fir împuţitele de telefoniste săteşti, omorându-şi astfel

plictisul, după care clevetesc, fac din ţânţar armăsar, bată-le cerul de toante! Răspunsul sibilinic îl incită pe Had şi mai rău.

Docarul lui Iustin Curăvale sosi într-adevăr, era căruţă în toată regula, trasă de Fuior şi Gelu, armăsarii aceia nemaipomeniţi, sub al căror trap satul Găteje păru ca vine repejor în întâmpinarea oaspetelui de seară, păru că se mută mai spre Moisei, bun sosit, domnule profesor Had Iubu! părură a zice ştiutele locuri unde Had revenea din vie curiozitate, instigat de agronom, care îl scoase numaidecât în câmp.

Gătejenii culegeau porumbul, care era o minunăţie. Jumătatea însămânţată prematur în nămolurile acelei primăveri fu compromisă, ieşise ca pielea năpârlită de măgar. Trebuiră să însămânţeze tarlaua blestemată a doua oară, cu porumb de furaj, în iunie-iulie, la spartul muncilor agrare. Altfel se petrecuseră lucrurile cu cealaltă jumătate a porumbiştei: Iustin Curăvale o însămânţă pe aceasta conform preceptelor ţărăneşti, când poziţia astrelor face priincios ciclul agrar şi, în ziurel de zi, pe cântec de pitpalac, pământul e aburitor în rugă de bună hodină, apt să primească sămânţa în baierele lui. Recolta dobândită în acest perimetru curse nebună, era întreit-împătrită comparativ cu media, record judeţean. Gătejenii n-aveau forţe umane şi atelaje să ţină piept culesului în ritmul cerut, păcătuiră din nou: raportară încheierea strânsului pe câmp înainte de a-l face efectiv, diferenţă de câteva zilişoare bune, dar acoperirea în cucuruz a celei de a doua minciuni era colosală, aur curat, merita să bei pentru asta. Cine să fi bănuit la acel ceas fericit că din porumbul glorios,

înregistrat ca strâns de pe câmp, se va înfrupta Puşcuţa din Măguri, luând un sac să îşi crească porcii cu contract (ghindă nu se făcuse în acel an)?!

Să n-avem de nimeni bai, să nu cumpărăm mălai", lălăi şontorogul, inconştient de povestioara care tocmai se derulase în afara înţelegerii lui.

„Preocupările agrare sunt rupte din cer, colega, se ralic lui Had, cu morgă zeflemitoare, Miron Filipaşcu. Ce dacă te ocupi de cucuruz şi campanii? îţi pică steaua? Ţi se şifonează rangul? Aş!" monologă dascălul sighetean, ceru o votcă mare, pe măsura iscării lui interioare, o bău pe nerăsuflate şi îşi motivă panseul agrarian. Aduse la cunoştinţa celor prezenţi conţinutul unei reglementări (pe care n-o numi); vestea o deţine din „surse sigure", oamenii din câmpul învăţământului trăitori la ţară au obligaţia de a cultiva viermi de mătase, pe bază de plan valoric şi contract.

„Bine gândit, bine legiuit! preluă agronomul Curăvale ştafeta paradoxurilor. Aici, noi, în Găteje, deşi sat de ciobani, din veacuri multe şi străvechime, meşteşugul păcurăritului se subţiază, e pe cale de dispariţie, măi tovarăşe".

Îşi luă un *respiro* de-un gât de bere, după care îi puse pe meseni în situaţia de a face un duş rece prin ceea ce avea a le aduce la cunoştinţă: se aboleşte transhumanţa! le spuse sec, migraţia oilor dintr-un loc în altul, dincolo de vatra, păşunea şi muntele aparţinătoare de aşezarea unde domiciliază oierii este interzisă! Se făcu tăcere.

„Unde scrie asta?" întrebă Puşcuţă, îl interesa chestia.

Agronomul Curăvale tăcu o vreme, luă un gât de votcă,

apoi spuse neutral:

„Scrisul, ca scrisul. De aplicat mi-e frică mie”.

„Nu-s de acord! protestă şontorogul şi izbi podeaua cu piciorul bolnav, în stilul cunoscut. Eu am fost gazdă de munte, am în sânge nebunia de ducă a turmelor în zările fără hotar şi rânduielile păcurăreşti. De astea nu te atingi, rumâne, că iese moarte de om. Asta trebuie să ştie domnii din birauă care vântură terfeloagele”.

Şi încă ceva trebuie să ştie, îl talonă îndeaproape agronomul, anume cum decurg faptele în chip concret, real, la faţa locului. Iustin Curăvale descrise prin viu grai acest tablou: existaseră în Găteje, până mai an, cincisprezece mii de oi, din care au mai rămas două mii. Lipsiţi de libertatea păşunatului în pretutindeniul munţilor româneşti, ciobanii „se dezleagă de turme prin cele străinătăţi”, vând oiţele „cu turma” pe te miri ce, fără să clipească, dar plângând înăuntrul lor, ori le hăcuiesc, ieşind cu cărniţa în pieţe, la nimereală, s-au pus pe bănet şi trai barosan, cu sfântă neruşinare.

„Vorbiţi, văd, verzi şi uscate, fire-aţi ai dracului de clănţăi! N-aveţi principii. Nu vă permit! îi luă din scurt Roman Rihor şi, spre a fi mai autoritar, se ridică în picioare, îşi puse pălăria verde-oliv pe capul de motan („Ce l-a apucat? Vrea să plece, bagseama!” îşi ziseră mesenii), peana de cocoş de pădure luci-străluci în lumina de neon a stabilimentului, ştia primarele că este invidiat pentru dopul său vânătoresc, de origine bavareză (semn al trecerii domnului Mayerholtz prin Moisei), n-aveau decât să-l admire clevetitorii, pe care îi prelucră fără menajamente, îi strânse cu uşa: Unde vă treziţi, mă? Vreţi să schimb foaia?

Cât despre îngrădirea liberei păşunări, n-am ştire de o astfel de lege. Dacă cineva, undeva, abuzează, va fi tras la răspundere. O spun ca reprezentant al puterii locale. Oile sunt în atenţia noastră. Alta-i buba, mă!”

„Care?” întrebă cu inocenţă Had.

„Muntele n-are caracter de clasă. Are caracter de munte. De asemenea, iarba din vâlcele. Un caracter ierbos. Paşte murgul iarba verde! Dar noi? Caracterul de clasă al ţărănimii, ehe! Orb să fii tot îl vezi: când lucrăm muntele, rodim câmpul, cosim iarba, omenim pădurea, împomăm văile, dăm apelor slobozenie. Caracterul de clasă n-are stăvili, e neruşinat din acest punct de vedere. Îi dăm de gust – unde credeţi? – tocmai în roadă. Dreptu-i?”

„Drept şi adevărat”, îi cântă în strună Iancu Şmilovici, căruia nu îi era străină dialectica.

„Aflaţi că Bumbuşcă al meu a visat odată comunismul”, o ţinu pe a lui primarele.

„Cum merg rânduielile pe acolo?” îi dădu Had cale liberă, asemeni unui acar care deschide linie fastă într-o direcţie imprevizibilă, unui tren pe care nimeni nu-l bănuia că soseşte.

Primarele se aşeză, puse dopul vânătoresc în mijlocul mesei, luă un gât de *Radeberger*, sticla o dădu lui Puiu Gâscă să nu-l stingherească şi comunismul visat de el se reliefa astfel:

„Cucuruzele se urneau singure spre hambare, hălăduiau, pâş-pâş, sub fluierul miliţienilor care puneau ordine în circulaţie, susţine Bumbuşcă. Nutreţ în ieslea vitelor aruncau îngerii şi tot ei trezeau vietăţile în faptul dimineţii, suflând din trâmbiţele Ierihonului. Auzi ce poate

născoci o minte de leneş?! Lubeniţele vorbeaţi engleza, îşi luau singure zborul pe cerul Europei, vââjjj! despicau zările ca nişte rachete şi aterizau în pieţe, tinde crăpau de râs, se vindeau, nebunele, pe doi lei-jumătate bucata. Aşa, stând şi visând, nu facem noi agricultură, fraţilor!”

„Mă aşteaptă Horthy, se plânse Puşcuţă. Nu l-am hrănit de ieri dimineaţă, îl găsesc spânzurat în lanţ, feri, doamne şi apără”.]

Had susţinu ideea urnirii către casele lor, zicând studenţeşte:

„Pe cai, rumâni!”

Echipajul se urni într-adevăr. *Zimbrul* sărăci subit. Puiu Gâscă şi Ruja îi ajutară pe oaspeţi la îmbrăcat şi îi conduseră în curte. Ospitalitatea bine plătită cere sacrificiu personal: frigul nopţii le pătrunsese în oase, dar supusenia celor doi fu mai tare, răbdară mâlc, ultima impresie contează. Cum toţi cei ce ospătaseră aveau de mers în aceeaşi direcţie, pe valea Vişăului, minus localnicul Miron Filipaşcu, petrecăreţii suiră de-a valma în căruţa lui Iustin Curăvale; armăsarii Fuior şi Gelu avură ce trage, o căruţă plină cu zdrahoni, cinci la număr, umflaţi cu bere ca cimpoiul, ba sporiseră la şase, pentru că Roman Rihor ceru să-i însoţească Vlonga, ţiganul ce cânta ca nimeni altul la clarinetă.

„Să vii, Vlonga, io plătesc! negocié cu ţiganul, apoi îşi rotunji decizia: Fără cântare te poţi rătăci. Drumu-i lung, noaptea adâncă, umbli prin ea ca prin maţu

«gamn.

„Măi-măi-măi!” chiţcăi Şmilovici, bine vârât în fân, încălzit din toate părţile de trupurile celorlalţi; era nevoit să-

l însoţească pe şontorog până la capătul lumii, condiţia pusă de acesta era ca socotelile să se încheie în Măgura, la el acasă, „după ce vedem cum stăm”. Om de cuvânt fiind, avocatul se supuse voinţei clientului, acesta plătea regia, deci el trebuie considerat rege.

„Cine-s io, mă?” îl bâzâi şontorogul pe Şmilovici, care îi devenise un intim, greutăţile şterg diferenţele dintre oameni, asperităţile dispar, felurile de a fi se armonizează nici nu-ţi dai seama când. Întrebarea îl găsi pe ovrei pe faţă:

„Matale? Eşti regele meu!”

Vlonga-ţiganul îşi făcu meseria imediat ce agronomul dădu bice cailor; suflă în clarinetă o cântare moroşenească pe care o ştie pe de rost orice localnic, porniţii la drum putură să-l susţină pe clarinetist, liber să sufle melodia, în timp ce petrecăreţii spuseră cuvintele, pe tot atâtea voci câţi erau:

O, moarte, ce ţi-aş plăti.

Viţă verde y iadăra.

La mine de n-ai veni.

Viţă verde, iadăra…

Noaptea cu lună plină dădea adâncime lălăielii acestora şi straniul cor pătrunse în întunericul mitologic al văii Vişăului fericit, fericit.

Daţi-aş aur şi argint.

Viţă verde, iadăra.

Să nu mă bagi în pământ.

Viţă verde, iadără…

Capitolul paisprezece

Vocile pieriră una câte una, combatanţii picau în somn

subit, dormeau ca butucii şi lăutarul Vlonga rămase singur pe meterezele nopţii. Singur sau aproape singur, îl seconda întrucâtva agronomul Iustin Curăvale, care somnola cu hăţurile în mână, îl mai trezeau armăsarii smucind din zăbală. Acompaniamentul metalic, monoton, al curgerii roçilor pe şoseaux de bitum era rupt-mărunţit de bătaia potcoavelor şi clinchetul viu din osii şi oţele. Ţiganul era mândru de a se afla într-o căruţă cu feronerie multă, simţi un frison ce îi readuse în simţuri gloria seminţiei lui de căldărari şi fierari, cu vatra mereu aprinsă, forjând, la o adică, şi luna de pe cer, doar – doar l-o mulţumi pe ţăranul care mânca pământ să-şi vadă căruţa bătută în flori de metal, să nu se afle alta asemenea în toată Marmaţia. Ţăranii şi-au pierdut acest gust voievodal, focul s-a stins în vatra ţiganilor, care supravieţuiesc, iată, prin sculele de cântat, cugetă Vlonga şi suflă mai viu în clarineta lui, nimănui trebuitoare acum. Simţi ceţurile nopţii şi îl luă cu frig. Ciobul lunii vărsa o lumină abia perceptibilă, părând secere de aramă roşie lucrata de ţigan leneş la foc mic, cu ciocanul. Puzderia de stele se împuţina cedând întunericului, pe Calea Laptelui curse smoală, din Carul Mare începură a muşca vârco-lacii, se înnoura dinspre Rodna, se aşternea a ploaie. Aerul începu să se mişte, un vânticel se isca prin ierburi şi urca în castanii rămuroşi din marginea şoselei, stârnind fructele pietroase, care cădeau pe caldarâm şi se dezghiocau cu zgomot sec, sărind din cămaşa lor verde, cu ţepi. E vremea aghistinelor! zic ţăranii. Vlonga suflă cât putu în clarinetă, să acopere sarabanda castanelor picând pe asfalt, dar singurătatea se dovedi mai tare. Umezeala se strecura în oase. Duhurile

nopţii păruseră a se fi trezit sub grindina aghistinelor ce curgeau în sosea din arborii convulsionaţi de o forţă nepământeană, care însoţeau căruţa asemeni unor soldaţi în marş spre nicăieri, dar scuturându-şi fără istov greaua x încărcătură pentru războiul pe care îl aveau de susţinut şi întrebând ceva nedesluşit, în şoaptă.

„Ai o ţigară? f< îi ceru Vlonga agronomului Iustin Cură vale, alături de care şedea pe capră. Auzi răsuflarea vecinului şi îl simţi pe acesta prăbuşit peste umărul său, deci dormea dus până şi omul cu hăţurile, constată ţiganul. Fuior şi Gelu încetiniră, derutaţi de a nu simţi mâna omului în hăţuri, se opriră la margine de drum şi prinseră a paşte. Spaima lui Vlonga, până mai adineauri suportabilă, se preschimbă în deznădejde. N-avu curaj să-l trezească pe agronom, cum nu i-ar fi trezit pe niciunul din petrecăreţi, de teama de a nu jigni „boierii” (fiecare e boier pe banii lui!), de a nu fi alungat din căruţă şi părăsit în fapt de noapte prin cele pustietăţi. Orice se poate întâmpla la chef, ştia Vlonga, instinctul de supusenie al acestuia lucra fără greş. „Boierii adorm când e prost lăutarul!” veni proverbul din memoria ancestrală a seminţiei lui şi Vlonga îl simţi ca pe un şfichiuit de bici de bulibaşă: na, că meriţi, neisprăvitule Í de ce ai ales cântarea lălăită şi adormitoare cu *viţa verde iadără*?! Vlonga o părăsi!

numaidecât şi umplu clarineta cu melodia triumfală *Aşa beu oamenii buni*, veritabil imn al ardelenilor petrecăreţi. Acesta îşi făcu efectul, de parcă ar fi turnat în urechea greu-adormiţilor un lichid miraculos, care îi smulse din somnul cel de moarte, repuse echipajul în stare de febrilitate. Porniră şi armăsarii, haidahai! Vlonga fu mândru

de ceea ce izbutise.

„Împarte obuze!” ceru Roman Rihor şi Puşcuţă distribui sticle de *Radeberger* din lada pe care o avea la îndemână. Iancu Şmilovici luă sticla ce i se dădu, simulă băutul, însă Had îl văzu cum trişează; ascunzându-şi faţa după şalul de mătase, slobozea şuvoiul de bere direct pe caldarâm. Privind îndărăt, desluşeai dâra spumoasă înscrisă pe asfaltul şoselei, ca un pişat de bou. „Înţeleg disperata dorinţă a lui Şmilovici de a rămâne treaz, de a-şi încheia businessul în chip onorabil. În celula lui stă scris, fără doar şi poate: ovreiul care pierde vreo afacere nu-i ovrei”, îl citi Iubu şi Iancu Şmilovici simţi în ceafă privirea acestuia, se răsuci brusc şi convorbi cu ochelaristul foarte îndatoritor, nazalizându-şi fraza:

„Straşnic voiaj! Ca fuga în Egipt, dacă îmi permiteţi”.

„Nu-ţi permit, făcu Had pe intolerantul, voia să încerce virtutea lui Şmilovici. Mă şi mir cum un om al justiţiei stăruie în ignoranţă şi apelează la *Biblie*, acest opium al popoarelor”.

„Aţi citat din Iosif Visarionovici, care a început cu teologia şi a terminat cu… cum se cunoaşte – apucă să zică *arvocatul* şi se cenzură, schimbă subiectul: lumi aţi dormit, domnule profesor?”

„Ca-n sânul lui Avraam”, mârâi Had.

„Prea multă lume trage acolo. Adevărat hotel. Industria turistică a evoluat de la Hristos încoace, măi, măi, măi! Complexul Borşa, de exemplu…”

„Ho, că-i baii Mi-am pierdut găina”, vorbi Roman Rihor, ca din butoi şi amuţiră toţi; cum să se piardă pălăria verde-oliv a primarelui din Moisei? Era ştiută în toată Marmaţia, ca

provenind de la păţania bavarezului Mayerholtz, ceea ce înzecea preţul obiectului, acest trofeu al conlucrării moiseienilor cu străinătatea. Curăvale trase hăţurile şi armăsarii trebuiră să scuipe zăbala, li se atârnă în căpăţâni trăistuţele cu ovăz. Puşcuţă o luă îndărăt, toca-boca, pe şoseaua împuşcată de gloanţele aghistinelor; trebuia să mergi cu fereală sub tirul continuu al magnificilor străjeri vegetali. Holoangărul îşi îndesă căciula pe cap şi umblă în patru labe, cercetând mărunţel suprafaţa de beton, insuficient reliefată de licărul lunii; şontorogul rupse o nuia pe care o plimbă pe orizontală, ca orbii care îşi prelungesc astfel pipăitul. Agronomul luă lămpaşul cu feştilă din aripa căruţei şi porni să lumineze spaţiile căutătorului. Întunericul de nepătruns îl goni din căruţă pe Iancu Şmilovici, care se refugie, fuga-fuguţa, în cercul de lumină, unde îşi făcu de lucru, agitându-şi trupul longilin, cu risipă de gesturi, care se prelungeau hiperbolic, aruncând umbre giacomettiene. Primarele îşi continuă somnul, iar Had se instală în starea de veghe, cum fusese tot timpul acestei călătorii; simulase că doarme, spre a nu fi prins de trăncăneala beţivanilor, voia să cugete sub pavăza nopţii, lălăiala şi ţipătul de clarinetă nu-l deranjau, se obişnui să audă numai ceea ce voia. Avea acest talent, sunetele de prisos curg pe lângă el ca o apă moartă când auzul e focalizat spre din lăuntru, cum se întâmplă şi acum; percepe doar mişcările infinitezimale din interior, sediul tuturor reveriilor acestui spirit reflexiv, calm la vedere, dar străbătut de niagare şi zbucium în zonele din afund. Pe când toţi semenii lui caută invariabil ce vă sau pe cineva, Had se caută fără istov pe sine, operaţie silenţioasă care îi absoarbe o mare parte din

timp, din linişte, din energii. O vamă căreia nu putea şi nu voia a se sustrage.

„Voi fi grefierul Crimei”, decise Had Iubu, privind harta stelară, ba chiar rosti cu viu grai cuvintele acestea şi noaptea nordică le înregistra pe benzile sale de viaţă secretă, le bobină în duhuri şi în sângele vegetal ce unge la ora zero osia lumii, consfinţind somnul şi nemişcarea universală. O transfigurare sălăşluia pe chipul ochelaristului şi luna spori luminescenţa dinlăuntrul său, dând adâncime legământului pe care profesorul de istorie îl parafa sobru, solemn, sacru, silenţios. „Voi fi grefierul Crimei”, vibrară din nou buzele lui Had sub febra deciziunii. De acum încolo nu există cale de întoarcere. Drumul e trasat. Voinţa şi actele lui de fiecare zi se vor supune unui riguros scenariu, pe care conştiinţa sa alertată de multe primejdii l-a elaborat cu minuţie şi în cunoştinţă de cauză. Cele şapte luni, ori nouă, ori câte vor fi fost, n-avea importanţă, de când se afla în Moisei, s-au consumat pe pista de fugă a acomodărilor, sub semnul întrebării, în tatonări şi clarificări de tot soiul. Acum certitudinea există: profesorul de istorie Had Iubu, autoexilat în Moisei, este apt să corecteze un fals, să afirme un adevăr pe care – doar intuitiv şi sentimental – îl strigase, ca un Don Quijote modern, întâmpinat de pletura atâtor inamici: habotnicia conformistă, reaua credinţă „minciuna, frigul spiritual şi pustiul de caracter. Nu l-au îngenuncheat însă. L-au disperat, dar nu l-au temperat. Din contră, l-au iscat şi din iscarea asta a izbucnit, ca o flacără pură, patima căutării lui, lovind ca o sabie. Se va folosi de ea cu o poftă justiţiară, cum doar tribunii iluminişti ne-au mai convins, zice istoria şi Proful Pamfi Patriarhu – sunt veacuri de când

ieşise de sub mantia lui! – evocând faptele lor incendiare care au asanat societăţile îmbătrânite, trufaşe, trosnind din încheieturi, ale trecutelor veacuri. „Exaltare romantică! Să rămânem la obiectul raţional al chestiunii!” se cenzură Had, jură să nu mai bată câmpii, va pune fantezia sub aspru control. Prea dă în clocot sfera lui gânditoare. E cât se poate de oportun să vâri ia închisoare, din când în când, pe această lady clevetind cu magnificenţă, o Quin Elizabeth a oricărui intelectual, am numit „fantasia”. Merită să o pui la regim aspru de apă şi pâine; plinea dulce-amară a sobrietăţii stenice, îşi zise Elad, ne mai îngăduindu-şi bătăi cu flori şi bombarde de mătase. Cât priveşte certitudinea, frenezia vitală şi aplombul afirmativ ce îi fortifică spiritul, acestea îi veneau lui Had, nu încape îndoiala, dintr-o recentă experienţă şcolară, să-i zicem astfel deocamdată: avusese ideea să pornească, însoţit de elevii claselor mari, într-o expediţie prin Transilvania. Spre a nu stârni mârâiala inspectoratului şcolar judeţean, cu care se afla la cuţite, o intitulă pompos „Drumul eroilor” şi o puse sub semnul festivalului muncii şi hărniciei „Cântarea României”. Era purul adevăr: fusese şi muncă şi hărnicie şi curaj în această drumeţie pe brânci. Expediţionarii au refăcut, timp de o lună şi mai bine, drumurile împuşcaţilor din Moisei, biografiile acestora, în baza documentelor de familie, a împrejurărilor de viaţă pe care rudele, prietenii şi consătenii le-au evocat din abundenţă. Experienţa a fost fabuloasă pentru şcolari, îşi prelungiseră în acest mod lecţiile de clasă în substanţa plină de tâlcuri, neprevăzut şi culoare a vieţii, a geografiei transilvane. Deveniseră mai maturi prin efort spartan, cunoaştere şi pasiune pentru adevăr. Pe scurt: au

devenit, pe negândite, oameni cu judecată proprie. Cât despre Had Iubu, drumeţia asta i-a pus untdelemn pe toate rănile, l-a lecuit sufleteşte, confirmând faptul primordial pentru vârsta şi statutul său de om social: nu poate fi îngenuncheat adevărul, el merită excavat, probat, în mijlocul oricăror stăvili, cu calm, echilibru şi ponderaţiune. Prin ce se deosebeşte, în definitiv, Had cel de acum de Had cel de dinaintea providenţialei expediţiuni? Prin aceea că şi-a corectat radical dioptriile văzului, nu prin modificarea lentilelor Zeiss ale ochelarilor lui, şi-a modificat spiritul, dând altă acuitate de văz „ochilor" din lăuntrului său. Înainte vreme Had întâmpina evenimentele dulce-înseninat, naiv, mălăieţ, credul, atribute dobândite în copilărie şi adolescenţă, nu răsfăţate dar senine, amândouă mult prelungite în dauna tinereţii mature. Copilul şi adolescentul perpetuu se deprinseseră a lăsi în grija celor mari adevărurile pământului. Era convins că, atunci când el va fi bărbat, va afla adevărurile aşezate la temelia ţării lui. Nu a fost aşa! avu a se căi şi eroarea îl trezi cu brutalitate. Avea de agonisit mult în timp puţin; roadele marşului său prin Transilvania abia de acum încolo vor fi ordonate. Se va înhăma, îşi da seama, la o muncă sisifică, nu neapărat ca volum, ci prin combustiunea nervoasă pe care o presupunea aceasta, dublată însă de o nesfârşită sărbătoare a demnităţii sale de intelectual român în formare, despovărat de perfidia şi minciuna care îi rânjiseră, încă de student, la poarta de intrare în templul sfânt al profesiei. Acuma da, era febril, frumos şi fanatic, după decantările pe care le parcursese viforos, în procese de conştiinţă, după da-ul pronunţat de instanţa lui lăuntrică.

Acum, da, avea în el aroganţa blândă şi limpezimea de ţel de a polemiza, la nevoie, cu facultatea de istorie din a cărui pântece ieşise cu lehamite, ca un făt la şapte luni, de a chema în faţa unei instanţe supreme pe oricine ar submina – cu bună ştiinţă ori în ignoranţă – demersul său contra strâmbătăţii, pentru instaurarea adevărului privind evenimentele din Moisei. Candoarea lui Had era fără margini de vreme ce credea că provocarea sa juvenilă, cu iz mesianic (încă nu se lecuise de tot), ar putea fi luată în seamă de cineva. Cavalerismul, revendicarea onoarei, gestul tribunard nu mai au căutare. Oamenii de azi sunt pragmatici, n-au timp de fleacuri. Glasul individului este iute anihilat de exerciţiul coral al colectivităţii. Tăvălugul ei vine asupră-ţi când cu mintea nu gândeşti.

„De ce faci valuri, mă? Exaltarea ta n-are nicio şansă de reuşită”, primi replica şi Had o resimţi parcă ar i-a fost pălmuit. Fusese convocat mai zilele trecute la Casa comunii, să dea ochi, în sfârşit, cu „comisia”. Aceasta aterizase în Moisei cu mandat (totul plutea în vag) să stabilească ce importanţă va avea serbarea „Moisei – vatră de eroi” care se apropia cu paşi repezi, cine se ocupă de festivităţii, ce amploare se va da acestora, în sfârşit – ceea ce îl interesa direct pe Had Iubu – ce cadre locale se vor ocupa de pregătiri. Un avertisment fusese deja înregistrat în Moisei prin telefonul acela bizar, ale cărui mobiluri nu fuseseră descifrate până la capăt, însă miezul mesajului acesta era (dacă Bumbuşcă îl înregistrase corect): să fie stopate pregătirile în care se angajase până peste cap profesorul Iubu, urmând ca o comisie împuternicită în acest scop să vină la faţa locului pentru a decide. Comisia veni şi

debută cu o săptămână de tăcere albă, nimic nu transpira din turnul Casei comunii, devenit sediu permanent al acelor delegaţi: acolo se mânca, se parlamenta, se savura „cafa” veritabilă şi puiul de somn de la ceasurile patru ale după-amiezii, când nu auzeai musca la primărie, nimeni nu urca la etaj, împuterniciţii se lungeau pe canapele, Bumbuşcă le păzea scurta hodina, stând planton în capul scării, jos, să nu dea buzna vreun neisprăvit cu petiţia lui. Se pierduse speranţa vreunui dialog când, brusc, comisia dădu semne că va ieşi din muţenie, întâiul chemat fu profesorul şi creditat cu: „De ce faci valuri, mă? Exaltarea ta n-are nicio şansă de reuşită”. Interlocutorul era Vasile Conţ, tip masiv, cu nările căptuşite de polipi, vorbea fonfâit; din zâmbetul şi sictirul pe care le afişa deduceai că este şeful acelei comisiuni. Instinctul de conservare şi rigoarea didactică îl convinseră pe Had să ignore, deocamdată, sensul acestei propoziţii, se ocupă de forma ei, fără a se aşeza pe scaun (de altminteri, nici nu fusese poftit), zicând:

„Rogu-vă să nu mă tutuiţi, deoarece nu vă cunosc şi nu mă cunoaşteţi”.

Respiră adânc, făcuse un efort de voinţa să nu-i tremure vocea şi reuşise. Capul de motan al primarelui transpirase şi starea de enervare a acestuia vibra în sprâncenele enorme, ridicate într-o continuă mirare, ou-şi stăpânea, vizibil, pământufurile ce îi umbreau ochii injectaţi; deci el i se asocia tacit. Tovul Hari era stăpânit de o solemnitate voioasă, foarte mulţumit de a se afla cu „forurile” şi, contrar zâmbetului ce stăruia pe gura lui. buzată, îşi menţinu cuta din frunte, o verticală arogantă, semnul de autoritate, gata la cel mai mic semn să fie „pe

fază”, cum i-o cere datoria şi principiul subordonării miliţionerului faţă de organul politic, pe el nu conta deci. Pe instructorul Hulea de la judeţeană îl radiografie numaidecât: incolor, inodor, evenimentul îl depăşea, indicaţia venea de sus”, vă sta în banca lui, împietrit în masca neputinţei. În sfârşit, o mai veche cunoştinţă: conferenţiarul universitar Urdinică, ai cărui cârlionţi mai albiseră, de când se despărţiseră, de cum îl zări pe Had îi spuse „salve” în stilul studenţiei clujene, apoi redeveni solemn, de parcă ar fi înghiţit o prăjină. Treaba lui! mai erau în comisia aceea doi inşi, Comartin şi Gal, pe care Had nu-i ştia, avea să-i identifice pe parcursul dialogului. Bumbuşcă fu reţinut în odaia de lucru fără explicaţii (în asemenea ocazii nevoile-s felurite; cheamă-l pe cutare! adă cafa! pune lemne pe foc! du-te la lelea Roza şi dă de veste că vin tovarăşi la ujină!). Secretarul primăriei nu se afla în conclav, lucra în antecameră, Had trecuse pe lângă el şi păstră în auz ţăcănitul rar al maşinii de scris, un Remington etajat de pe vremea lui Pazvante, pe claviatura căruia Milu Micle bunghea slovele cu arătătorul unei singure mâini, vizibil incomodat, pentru că mereu îl conturba Bumbuşcă, venea hlizindu-se şi fluturând o nouă foaie de copiat, expediată de comisie în regim de extremă urgenţă.

„Cât priveşte fondul chestiunii…”, vru să continue Had, dar fu întrerupt de fomf:

„Nu te osteni. Fondul problemei ne interesează pe noi, de aceea ne-a trimis partidul. Întrebarea care se pune: de ce tot instigi dumneata pe aici, aşa? Cine ţi-a permis, profesore, să cari elevii, brambura, pe coclauri, fără să ai aprobarea şi fără scop bine stabilit?!”

„Deci asta era! decriptă mintea lui Had una dintre necunoscute şi se încheie la toţi nasturii cămăşii de pânză, cu pumnăşei, pe care o purta în toate ocaziile, ca pe o uniformă nobiliară. Zise, în sfârşit: Am aprobarea conştiinţei mele, iar scopul e limpede ca lumina zilei. Cu reaua credinţă nu pot să lupt. Dacă eu cer o cană cu apă şi dumneata vei înţelege că sunt lepros?! Sau invers: dumneata îmi întinzi un miel şi eu voi zice că ai dat cu cuţitul?!”

„Problema mieilor e reglementată, băieţaş! spuse cu bună dispoziţie Vasile Conţ, şi îi atenţiona cu un gest al capului pe cei care îl flancau – ce v-am spus eu? asta-i eroul! recurge la insinuări – traduceai mimica fonfului, a cărui voioşie deveni agasantă, saliva de plăcere, arătându-şi den fiţi rară, de o masivitate cabalină, pusă în valoare de straturile de nicotină şi inexistenţa igienei bucale, care o înnegriseră de-a binelea; îşi sorbi cafeaua şi fornăi cu zgomot, polipii îi făceau imposibilă respiraţia pe nări, trăgea aerul pe gură, era pândit de riscul continuu de a se îneca, alimentele luau drum greşit pe trahee, degajarea hornului respirator era un tic şi o necesitate. Ptiu, drace! De copil mă supără tuşea asta”.

„Se lecuieşte cu lapte de măgăriţă, informă Roman Rihor. În caz că poftiţi, avem resurse”.

„După orele de program, temporiză Vasile Conţ şi se ocupă de Had. O declaraţie, deocamdată verbala”.

„E o anchetă? Un interogatoriu?” nu suportă Elad.

„O discuţie tovărăşească”, recăzu Vasile Conţ în voioşia sa mârâită, urmată de tot tacâmul: râsul tâmp, salivaţia, înecul, fornăiala; ceru din priviri acordul unuia

dintre necunoscuţi, zdrahonul din dreapta sa, profesorul de educaţie fizică Emilian Comartin de îi liceul de mineri din Baia Mare, se uită apoi spre Iulică Gal, de la inspectoratul şcolar judeţean, care îl flanca din stânga, tip smead, pirpiriu, cu mina unuia care suferă de hepatită cronică. Da-ul veni din ambele direcţii şi fomful reluă investigaţia:

„E de aflat, tinere, ce-i cu bulibăşeala asta pe care ai pus-o la cale”.

„Ceva mai clar. Nu pătrund acest limbaj”, îl dezamorsa Had.

„Nu face pe niznaiul! De expediţia în Transilvania e vorba, se impacientă Vasile Conţ. Forurile ştiu şi cunosc şi au analizat şi au ajuns la o concluzie”. „Atunci de ce să ne mai răcim gura de pomană, stăruind în discuţii sterile? ajunse Had la punctul de fierbere şi văzul i se împăienjeni; crezu că lentilele ochelarilor sunt de vină şi începu să le şteargă precipitat, cu poala cămăşii albe, de cânepă. Cunosc lecţia: prindeţi – pe eretic, aşezaţi-l pe rug, să terminăm bâlciul”. „Nu astea sunt metodele noastre”, vorbi Emilian Comartin, îşi petrecu cazmaua mâinii peste capul tuns perie şi, nemaiavând cuvinte, reintră în muţenie.

„Eretic? Nu s-a rostit acest cuvânt. Noi discutăm să adâncim, să ajutăm”, aduse o contribuţie Iulică Gal, dar se împotmoli şi rămase cu ochii pironiţi asupra lui Vasile Conţ; reintrarea acestuia în caruselul de vorbe se dovedi nu numai previzibilă, necesară:

„Autocritica este o armă a partidului. Ţi se da o şansă: efortul să descoperi singur eroarea acestui act aventurier, care iese din competenţele didactice”.

„Din contră! Este chiar miezul acestor competenţe, act

suprem de educaţie revoluţionară, se trezi în Fiad drăcuşorul cu poftă de logos; făcu abstracţie de obtuzitatea şi ceţurile din capetele interlocutorilor şi vorbi cum ar vorbi unei mari adunări ori propriei lui conştiinţe, nu făcea deosebire între acestea: Visăm o şcoală care să ne înveţe viaţa. Visăm un curs de istorie a patriei pe care, absolvindu-l, vă redevenim noi înşine, pe măsura înaintemergătorilor. Istoria nu este doar trecut. Învăţământul istoriei este un teritoriu al vieţii şi viitorului, iar şcoala nu se limitează între patru pereţi, este o casă curată şi nobilă a naţiunii, mare cât însăşi trupul ţării”.

„Apreciem această profesie de credinţă, care se află în consens cu mersul vremii”, articulă Urdinică, spre evidenta neplăcere şi mirare a lui Vasile Conţ, de care conferenţiarul universitar părea a nu se sfii. Era un bun câştigat, Had îi mulţumi din priviri cârlionţatului, îl încurajase vizibil, şi continuă:

„N-am: făcut nimic altceva, tovarăşi, decât să prelungesc lecţia de istorie în natură, în viaţă, în spaţiul ei firesc de desfăşurare, dând minţilor setoase de cunoaştere spectacolul întreg, adevărat, dramatic, aşa cum l-a învederat călătoria noastră durută în Transilvania”.

„Discursuri ştim şi noi a face, îl opri Vasile Conţ. Vorba lungă-i sărăcia omului, cum zice proverbul. Iată concluzia la care am ajuns: serbarea „Moisei – vatră de eroi” nu te priveşte în niciun fel. Alţii se vor ocupa de ea în chip responsabil şi cu gândire partinică. Adică eşti scos pe tuşă, cum se zice în fotbal, he-he, să fie clar. Liber eşti, de vrei, *să* îţi iei un concediu pe timpul festivităţilor, ţi se va aproba”.

„Ai vrea tu, cap de lemn. Nu-ţi ofer satisfacţia!” îl apostrofă Had mental, ca pe Vergilă la facultate; ilogismul gândirii şi reacţiilor îi apropiau pe cei doi până la identificare, făceau parte din categoria *suflete moarte*.

„Dacă mai ai ceva de spus, se pregăti să pună punct întrevederii Vasile Conţ, şi oftă cabalin, cu senzaţia că îşi dusese sarcina conştiincios până la capăt: Dacă mai ai ceva de spus, zic, vei da în scris, pune totul în nota explicativă”.

„Perfect!” încuviinţă Had Iubu şi trecu pragul în camera de alături, unde Milu Micle uitase demult să bunghească slovele cu arătătorul, trăgea cu urechea, îl interesa „depoziţia” ochelaristului; fu atât de surprins de apariţia inopinată a acestuia, încât secretarul se trezi lovind de-a surda clapele maşinii de scris cu toate degetele.

„Avansăm, avansăm. Baţi cu toate, ca o mitralieră”, îl lăudă Had şi smulse cu amândouă mâinile cufărul cu care tânărul intrase în Casa comunii şi pe care îl aşează, ca pe un trofeu, dinaintea comisiei. Era un cufăr dreptunghiular, din lemn masiv, îmbrăcat în ţinte, cu miner de curea de ham, vopsit într-o culoare nedefinită, prăzulie, „cufărul meu cacior”, denumise Had obiectul de preţ, pe care era scrisă, pictată cu duco, identitatea celui pe care îl însoţise demult, în chip glorios, în armată: *fru*? *itaş T.R. Hadrian Iubu*.

„Ce-i cu ăsta?” întrebă fonful.

„E raportul meu scris în şaptesprezece volume, veni răspunsul lui Had şi imediat se adresă lui Urdinică:

De ai niţel timp, vino pe la mine, la un colocviu H. Salve!”

Era invitat la „colocviul de horincă”, decodifică prin gând reflex Urdinică limbajul încifrat, rămas în memoria lor

din universitatea clujeană. Capul cârlionţat al conferenţiarului, cât baniţa de mare, încuviinţă; da, se acceptă! păru a comunica, dar pe gură nu emise niciun sunet. Elad ieşi fără să-i privească pe ceilalţi; se opri, în schimb, la mescioara lui Milu Midé şi privi grindina de litere pe care secretarul pritfiăriei b deşerta pe hârtie, fără noimă şi în liberă frenezie. Îi veni să-l sărute pentru candoarea şi superbia spaimei care îl traversau pe slujbaş în clipa de pomină; gusta grozav mica ştrengărie a lui Milu Micle de a azvârli semnele otova pe hârtie, descoperirea îl vrăji şi îl spălă de tot răul pe care sufletul său îl acumulase vreme de aproape două ore de hărţuială inutila. Rău nu-i părea acum, nu era timp pierdut, descoperise în secretarul primăriei un suflet de om, sfidând în stilul său, cu inocenţă şi curaj, relele inerente ale vieţii de lefegiu la stat. Nu-l crezuse apt de şotii şi giumbuşlucuri, avea morga de a se fi identificat trup şi suflet cu birocraţia administrativă, dar uite că se înşelase, spiritul robust şi tonic al acestui om persifla relele de dincolo de aparenţe, râzând pe înfundate, fără a transpare nimic pe masca lui de funcţionar perfect, guvernat – în ochii şefilor ierarhici – de modestie şi supusenie. Era, înţelese Eiad, modul lui Milu Micle de a se revolta, de a duce război ascuns, chiar dacă acesta uzează, deocamdată, de arma inofensivă a celui care îşi înghite râsul. Had îşi aminti că îl auzise cândva pe Milu Micle spunând: „Râd în minele meu şi tac, că-s sărac”. Este tocmai ceea ce făcuse magistral în răstimpul acestei „discuţii tovărăşeşti”, sfidând în felul său pe cei tari şi pactizând cu cel oprimat. E suprema recompensă, o nevisată desdăunare, realiză Had şi îl sărută pe frunte,

neuitând să-l admonesteze cu severitate profesorală, ca pe un şcolar aflat asupra compunerii:

„Ai uitat să pui o virgulă, Micle. Vezi, mai multă atenţie la punctuaţie”.

Comisia rămase perplexă. Şeful acesteia se ridică în picioare, studie minerul din curea de ham şi procedă la deschiderea cufărului, lucrând cu gesturi moi şi atenţia încordată, părând că dezamorsează o bombă; capacul de culoare prăzulie, bătut în ţinte, fu ridicat şi – bine spusese insolentul profesoraş – se aflau în faţa unui maldăr de caiete dictando, de câte două sute de foi fiecare, impecabil legate în pânză, caligrafiate cu grijă şi numerotate de la unu la şaptesprezece. Adu) cătorul voluminosului bagaj nu minţise, aşadar. Cufărul fu răsturnat pe masă şi membrii comisiei înşfăcară caietele la întâmplare, setoşi să afle ce mesaj se ascunde în hârţogăraia ce inundase Casa comunii. Un miros înţepător de porubrele strivite în adaos de oţet se răspândi în odaie, alchimie practicată cu succes de şcolarii din nord. Voluminoasele caiete fură cântărite în palmă, examinate grijuliu, cu simţul pipăitului, al mirosului, dar nu şi al văzului, sincer derutaţi de o mare dilemă: cine va fi osânditul să îşi preumble ochii, zile în şir, pe bizarele terfeloage? A parcurge muntele de scrieri e treabă de ocnaş. De unde timp şi ochi şi ţinere de minte pentru a raporta judeţului ce scrie acolo? Privirile se îndreptară concentric spre cel mai în măsură să taie nodul gordian. Vasile Conţ fornăi ca un taur, vibrându-şi polipii care îi barau căile nazale, era palid la figură, gata să facă infarct.

Capitolul cincisprezece

„Găina-i sub dumneata. Ai turtit-o, ai făcut-o

fleandură”, atrase atenţia Had şi smulse pălăria de sub trupul primarelui, dar îl văzu pe acesta râzând drăcos, o vie bucurie licări în lumina ochilor lui tăciunii, pămătufurile negre ale sprâncenelor zvâcniră spasmodic, ca două potârnichi, apoi îl auzi grăind:

„Şezi blând, profesore. Lasă-i să caute. Să aibă şi ei o ocupaţie. Timp avem. Berea face rânza bună. Clarine ta ne cântă la ureche. Ţi-i lipsă de ceva?”

„Da, bade Rihor, mi-i lipsă”, rupse Had pânza de superficialitate şi ieftin huzur în care se înveşntântase bizarul echipaj, tândălind în smoala nopţii spre pasul Prislop şi spre nicăieri, pândiţi de duhuri şi inconştienţă, vegheaţi de luna meşteră, ca o custură de domnitor valah şi stele mari, cât bumbii de aur din tunica lui Menumorut. Had simţea că dator e să-l scoată pe primar din rolul scălâmb, nimănui trebuitor, pe care şi-l alesese. Spuse neted: „Mi-i lipsă de un primar de atitudine. De ce m-ai lăsat baltă? De ce ai lăsat comisia să mă jugănească? Păstor de obşte fiind, aveai datoria…”

„Să te apăr?! se nedumeri Roman Rihor, se ridică în capul oaselor şi vorbi perfect treaz. Sigur că te apăr, profesore, dar nu oricum, adică dând cu bota-n baltă, să ne stropim toţi. Înţelesu-m-ai?”

„Nu”, zise Had cu tristeţe de moarte.

„Eram sigur. Ce, ai fi vrut? zise primarele deznădăjduit, secundă în care se zbârli întreaga podoabă capilară a capului de motan şi logica judecăţii lui născu un fluviu de interogaţii: Ce-ai fi vrut? Să-i aţâţ? Ştii cu ce indicaţie au venit în Moisei? Şi caietele crezi că i-o impresionat cu ceva? („Unde aveţi buda să le folosiţi, că tot nu aduc ăştia la

cooperativă hârtie igienică?” reproduse memoria primarelui neruşinarea ieşită din gura lui Emilian Comartin, profesorul de educaţie fizică). Ce să faci în situaţia dată? Cum nu pricepi că supusenia mea era mincinoasă? Că urmăream un scop? Că era un fel de a câştiga timp? Că le dau aţă, până i-am prins în undiţa mea, scurt, unul după altul, cum prind cleanul şi mreana în apa Vişăului”.

„Ce spui?”

„Ce ai auzit! confirmă primarele şi clarificarea veni: l-am dus la mine acasă, la coleşe cu brânză, după care am turnat în ei horincă de cearnă, cât cuprinde, şi i-am pus iute în temă aşa: Le citiţi ori ba, caietele profesorului sunt în vederile judeţului, ale tovarăşului prim personal. Cum adică? au sărit ca înjunghiaţi delegaţii.

Zi odată! m-au somat ca pe unul pus la zid şi de zis am zis: caietele au fost scrise, dragi tovarăşi, chiar de mâna lui Nuţu, nepotul tovarăşului secretar... Ce vorbeşti? a strigat a primejdie Vasile Conţ şi s-a ridicat în picioare să chibzuiască. La fel au făcut ceilalţi, uitând de mâncare şi beutură. Zic zău! m-am jurat. Parcă i-aş fi opărit. S-au aşternut să citească caietele până pe înserat şi a. trebuit să dezvolt împrejurările care au făcut posibile acele compuneri, ceea ce îmi convenea, profesore, îmi convenea de minune, povestea îmi era cunoscută, nu degeaba l-ai luat pe Simionuc al meu în lungile drumuri, pe urmele eroilor”.

„Eşti un geniu!” se entuziasma Had, uimit de supleţea şi coerenţa cu care urzise primarele acest plan de bătaie, simplu în datele sale, dar eficace. Îşi scruta interlocutorul şi i se păru că tot ce era viu şi luminos în noaptea aceea

providenţială, lună, stele şi duhuri „îl nimbează pe acesta, îi pun chipul ţigănos în valoare. Hotărât lucru, gândi Had, capul de motan nu-i umplut cu tărâţe, are doxă:

„I-ai făcut *knock-outy* bade Rihor!”

„Ce-i aia geniu, profesore? vru să ştie primarele, dar nu aşteptă răspunsul, vârî braţul în lada cu *obu7.et* de unde scoase două piese, una i-o dădu lui Had, ciocni, urându-i: Roadă-n pomi şi boală-n domni! Se adresă apoi celor trei, care se depărtaseră mult, măturând şoseaua cu cercul de lumină al faclei ce îi însoţea: Vouă nu vi-i sete?”

„Clopul! se auzi glasul lui Puşcuţă. Parcă l-o înghiţit pământul”.

„Mi l-a adus lupul, he-he-he!” le strigă Rihor înveselit, dezarmându-i pe căutători; aceştia făcură cale întoarsă, fără a comenta, ca trei soldaţi ce se întorc dintr-un război pierdut, protejaţi de steagul de lumină al faclei cu feştilă, ce ardea întrerupt asupra capetelor lor, pesemne era gazul prost, flacăra tremura, trebuind a fi ocrotită cu mâna, Şmilovici exclamă:

„Ce vânt, măi, măi, măi!”

Nu era pic de vânt. Jurămprejurul era plin de senin şi nemişcare. Dar cui şi de ce să mai explici asta r Explicaţii le dădu, în schimb, primarele:

„Tu eşti Rihor? mă întrebă fiara. Da, lupule! i-am zis. Ţi-am adus clopul vânătoresc, să nu-l mai pierzi! a lătrat fiara iarăşi. Îl ţinea în dinţi dihania, auziţi.

mă? şi în loc de ochi avea doi tăciuni aprinşi. Eşti lup-lup, ori… dau să-l întreb, dar n-am apucat, fiara s-a făcut ghemotoc, s-a dat de-a rostogolul şi dus a fost, ce ziceţi de asta?” isprăvi Roman Rihor, ridicându-şi pălăria cu peană

de cocoş în zarea flăcării spre a fi văzută de toţi. Îşi puteau relua drumul.

„Ai aşa o fantezie, ca Şalom Alehem”, îl lăudă Iancu Şmilovici şi piesa se sfârşi aci, nimeni nu întrebă cine-i balom Alehem, iar povestea cu lupul îi lăsă rece, Roman Rihor putea broda oricât pe tema asta. Nu există om pe valea Vişăului care să nu fi auzit ori spus întâmplări despre un ins preschimbat în lup, duhul umblă noapte de noapte şi speră…

„Sper să ajungem înainte de a se crăpa de ziuă”, grăi agronomul Iustin Curăvale, reinstalat pe capră. Fuior şi Gelu simţiră biciuşca şi echipajul se puse în mişcare.

Stratagema lui Roman Rihor de a întoarce cu o sută optzeci de grade vederile delegaţilor era fără cusur, prin şiretenie şi logica punerii în ecuaţie a unor fapte naive, la prima vedere, cărora nimeni nu le-ar fi acordat importanţă, gândi Had. Bunăoară Ionuţ, zis Nuţu, era odrasla preşedintelui cooperativei din Moisei, Ambrose Şărămăt, deputat în parlamentul ţării, care, la rându-i este cumnatul unuia dintre secretarii comitetului judeţean de partid. Lucrurile se leagă. Capul de motan le legă şi le urzi, într-o coloratură care se îmbia a fi reţinută. Şi a fost. Calitatea de nepot a lui Nuţu avu, aşadar, efectul scontat şi primarele călări pe acest amănunt. Nuţu fusese unul dintre cei unsprezece membri ai expediţiei *Urmaşii lui Bogdan*, cu care – pe timpul vacanţei mari – profesorul Had Iubu luase drumurile Transilvaniei. Parcurseseră dintr-o respiraţie şi totuşi nu pe fugă, salba de sate şi comune de pe Mureş: Fărăgău, Voievodeni, Crăieşti, Ceauşude-Câmpie, Ibăneşti, Ideciu-de-Jos, Ideciu-de-Sus, Brâncoveneşti, Fizeşul Gherlei

şi gata. O geografie a jertfei.

Had ştia localităţile ca pe apă, le visa şi în somn, le călcase cu pasul, însoţit de cei unsprezece, aleşi cu grija (pe criterii de cunoştinţe istorico-geografice, îndemânare şi condiţie fizică) din clasele mari. Având scris îngrijit şi talent la compuneri, lui Nuţu Şărămăt i se încredinţă sarcina de „cronicar", spre a aşterne în jurnal toate păţaniile expediţionarilor. Ce căutau ei tocmai acolo? De aici, de pe Mureş, proveneau mulţi dintre împuşcaţii din Moisei, aflase Had după lungi şi atente cercetări. Voia să ajungă la sursă, să stea faţă în faţă cu mamele şi taţii şi fraţii şi surorile şi copiii eroilor. Ideea îşi făcu vad, îi instigă pe şcolari pentru a o realiza negreşit, îi făcu pe aceştia părtaşi, prelungind pagina de istorie până unde aceasta nu pătrunde îndeobşte, în destinul concetăţenilor. O istorie trăită pe viu! Aşa pot fi considerate cele şaptesprezece tomuri de mărturisiri, provenind de la rubedeniile celor ucişi. O lungă spovedanie a durerii, adunată de pe mari spaţii geografice, făcând grozăvia prezentă şi de neuitat prin urmaşi, până în zilele noastre. Pe *Urmaşii lui Bogdan* – pionieri şi uteciştii – îi încânta „aventura", le iscase dorul de ducă şi fantezia, lucrau în contul ei, nemaivorbind că îndeplineau un scop înalt. Se saturaseră să tot fie culegători de fructe de pădure, fier vechi, sticle, borcane, hârtie, acest rol fu preschimbat, deveniseră culegători de fapte şi adevăruri utile despre trecutul. eroic al comunei lor. Lumea începu a-i vedea cu alţi ochi: cei unsprezece se culcaseră ca prunci-prunci şi se sculaseră „cavaleri ai adevărului" * cum îi numi la plecare însuşi Ambrose Şărămăt, parlamentarul, autoritatea cea mai răsărită – demn de reţinut – a comunei.

Acesta ţinu să-şi petreacă feciocui, pe Nuţu Şărămăt, şi să ofere expediţionarilor cinci kilograme de „bumbiţi” de mentă, cele mai scumpe bomboane pe care le avea în fondurile cooperativei. Fiecare avea ceva de făcut în acest marş, conform aptitudinilor şi experienţei dobândite în expediţiile anterioare de tip *Cutezătorii*: doi inşi primiseră sarcina de „bucătar” – unul era Simionuc Roman, fiul primarelui (se pricepea la „mămăli cu bră cuda ”), exista un „fotoreporter” (avea de pozat tot ce întâlnea în cale), un „etnograf” (se ocupa de felul caselor, portului şi uneltelor de lucrare a pământului), un „radiofonist” (avea cu el *Magul* şcolii şi înregistra convorbirile pe bandă magnetică, acestea trebuind să rămână document autentic), un „folclorist” (culegătorul de datini, doine, balade), trei inşi erau „istorici”, cu profesorul lor patru – şi punem punct. Nuţu Şărămăt avea, se ştie, rolul de „scriitor”: retopea, seară de seară, informaţiile dobândite peste zi într-o compunere – fluviu (îşi înfrâna nemilos fantezia şi harul literar cu care era dotat), dând la iveală *Cronica* scrisă a expediţiunii, cele şaptesprezece caiete de tip dictando, legate în pânză (două sute de pagini fiecare), operă colectivă fără precedent în analele şcolii şi ale comunei, desigur. Opinia publică din Moisei – părinţii, cadrele didactice, autoritatea locală – aprecia acest „joc de copii” ale cărui foloase şi miez instructiv erau evidente. Acest punct de vedere trebuia transferat comisiei, inflexibilului ei şef Vasile Conţ. Lucrul fu dus la bun capăt de Roman Rihor cu sfiiciune şi falsă supusenie, pe de o parte, şiretenie şi multă persuasiune, pe de altă parte, prin ştiuta şi nevinovata stratagemă. Nimic sofisticat ori subversiv în

fapta sa de Păcală. A recurs la un mic şantaj, cu bună-credinţă, şi crapii cei mari au muşcat din momeală: comisia şi-a reconsiderat vederile privi tor la „piesa" jucata de Had Iubu et company în Transilvania, „aceasta nu ridică probleme", delegaţii n-aveau decât să conceapă raportul final şi să se întoarcă de unde veniseră, la judeţ.

Victoria pasageră îl bucură pe Had, însă nu pe cât s-ar fi aşteptat autorul ei, primarele. O bucurie chioară! îşi zise ochelaristul şi tratã episodul cu indiferenţă. Apatie? Nu era apatie. Întâmplările din jur, oricare ar fi fost acestea, deveneau prea neînsemnate comparativ cu *Evenimentul sau* mare, de suflet, unicul, nemărturisitul, care îl adusese, la drept vorbind, în Moisei şi care îl ţinea tot timpul racordat la un curent de mare tensiune interioară. Nici Pompilia-Pia-Piuca-Pi n-avea acces la mobilul exact al nevoii imperioase a omului ei de a se autoexila – atât de misterios şi nepăsător în urmări – la capătul lumii. Ea avea de ales între a accepta tacit enigma, ori a-l pierde pe Had. Adoptă, aşadar, această filosofie simplă şi eficace: „Până una-alta, vreau să *ştiu* numai ceea ce el îmi îngăduie să ştiu". O atitudine aparent capitulardă. Femeia lui avea inteligenţa şi discreţia de a nu atenta prematur la taina lui, de a nu forţa o confesiune, pe care ar fi regretat-o, eventual, mai apoi. Altceva era de făcut la acest ceas al convieţuirii lor: încrâncenat de acel *ceva*, neştiut de ea dar foarte important pentru existenţa lui, Had avea imperioasă nevoie de prezenţa iubitei sale, lucră intuiţia de femeie a Pompiliei. Asta o convinsese la un şir de cedări: trecu aparent „uşor" peste graba lui păgână de a sări în necunoscut, de a amâna *sine die* oficierea căsătoriei, şi îl urmă pe orgolios în ideea

lui fixă, de posedat ce aleargă în întâmpinarea unui destin incert. Pompilia îl acceptă cu ochii închişi, hipnotizată de încredere, dragoste şi credinţă de bine, tot atâtea motive ale sacrificiului ei pe altarul necunoscutului. Care sacrificiu? Acela de a renunţa la o carieră certă, de viitor: absolvind ştiinţele economice, primi repartiţie la uzina princeps a oraşului său, *Independenţa-Sibiu*. O refuză, spre a-l urma pe aventurierul ei drag şi se angaja pe postul de contabil la Complexul turistic Borşa. Făcea naveta până acolo, şapte kilometri cu autobuzul ÍRTA, ori pedalând pe bicicletă, când era timp frumos. Visa un automobil, dar până atunci erau atâtea de făcut, se impacienta domnişoară Pompilia Gliga, viitoarea doamnă Pompilia Iubu: să treacă pe la oficiul stării civile, să-şi pună pe picioare o casă cu trei odăi (o proiectaseră într-o mulţime de variante), să conceapă un urmaş…

„Vrei, madam, plan cincinal în familie?! Ei bine, te-ai detronat singură din postura de impératrice egipteană. Cuplul are o unică lege: iubirea nebună, nebună!…”, peroră Had cu exaltare juvenilă, urmată de un asediu de ostrogot asupra redutei, care căzu copleşită de îmbrăţişări tandre, sărutări kilometrice, până la sufocarea adversarului, urmate de focul alb al surpării de trupuri şi dispariţia de sine în religia simţurilor, război în care se cheltuia des, cu înfometare crescândă. Ochii bărbatului rămâneau în extaz şi auzul la pândă, dureros de încordat, ca un cerb în nuntire, în timp ce trupul său călătorea, plaur plutitor, spre delte inconştiente şi un univers eminamente vegetal. Femeia în schimb, închidea ochii, aşa ceva n-ai voie să vezi sau să auzi, considera Pi, cum n-ai voie să vezi steaua căzătoare,

ce nu îţi este hărăzită, ori să auzi simfonia stelelor; deşi guvernat de o silenţioasă religiozitate, trupul femeii nu călătorea niciunde, palpita cu fervoare, viu, întreg, total şi în durată, făcea amor ca o plantă carnivoră.

„Între dragoste şi istorie nu este, în definitiv, nicio deosebire, Pi!” se auzi vocea lui plină de ceea ce tocmai terminase de făcut. Nu lenevoasă, nu răguşită. Eruptivă, vibrantă, de violoncel. Cuminţit trupeşte, îi plăcea să filosofeze, îi venea în minte o sumedenie de comparaţii; dragostea îl face reflexiv, îi dă inspiraţie, observă Pi. Şi mai observă că el revenea la realitate întotdeauna înaintea ei, ajungea primul la operaţiunea de a emite judecăţi asupra a ceea ce tocmai se întâmplase, de a ordona şi clasa senzaţiile.

„Dragostea e lupta dintre două suflete şi două trupuri, continuă Had. Uneori nu e niciun învingător, alteori nu e niciun învins”.

„Cum ar fi o istorie a îndrăgostiţilor din toate timpurile?” vru să ştie femeia lui, ieşită ca dintr-un înec.

„Diabolică prin dubla neputinţa pe care o presupune: cum să ordonezi incomensurabila geografie sentimentală, în această *História erotica universalis*?! şi, vai, cum să citeşti această *Biblioteca Babei*, care doar trăită are sens?!” vorbi Had destins, revenit la vocea lui de totdeauna, un timbru flautin, reinstalat în condiţia lui confortabilă, de „nepot al lui Herodot” care face pe misionarul în „Africa României”, Moisei (metafora era a ei).

Pompilia se deprinsese cu pendularea lui Elad între dragoste şi istorie, ori viceversa, între istorie şi dragoste, ordinea nu contează, amândouă ardeau în el – simţea

femeia – la fel de puternic. Certitudinea asta îi da puteri nebănuite, suporta demn provizoratul, nu o debusolau înclinările bărcii lor pe marea atâtor vicisitudini, deoarece catargul – dragostea lui deplină) avea tărie de cedru. Cât priveşte orizontul spre care navigau – istoria cu toate adevărurile – îl cedă integral şi fără condiţii. Se mulţumea cu jumătatea primă a binomului, în care vieţuiau ca doi prizonieri superbi. Era un prizonierat pe care memoria simţurilor ei îl reproiecta zilnic, multiplicându-l ori de câte ori rămânea singură şi se putea gândi, cât de cât detaşat, la furtunile de neîntreruptă primăvară ale trupului ei. Fiecare zi îi oferea cel puţin două asemenea ocazii de reflecţii personale, în intimitatea cărora se zăvora ca într-un turn al desprinderii de lume: autobuzul zdrăngănind din tinichele, ce o căra în fiecare dimineaţă spre Borşa – primul sanctuar (mobil) de rugăciune al trupului – şi biroul de lucru, o odăiţă de trei pe trei metri în podul mansardat al cabanei, ce adăpostea administraţia Complexului turistic – al doilea sanctuar (imobil). Peisajul curgea prin ferestrele ecranate ale acelui autobuz, invadând călătorii, dar Pompilia nu îl vedea, n-avea ochi decât pentru dinlăuntrul ei desprimăvărat, unde făcea puţină ordine. Treceau pe sub osul frunţii ei centurii întregi de cifre şi simboluri, mărşăluind ca furnicile pornite cu milioanele, în expediţii riguros orchestrate spre sursa de hrană, însă Pompilia nu zărea cifrele-furnici, semnificaţia lor era pierdută şi contabila trimitea acele armate la moarte sigură, vârându-le cu gest mecanic în maşina de calculat, pianina oricărui contabil.

„Iar ai plecat la Acapulco?” o scoase din reverie Irma,

sfrijita cu care – de voie, de nevoie – împărţea biroul şi care o invidia pentru lumina ce juca pe faţa Pompiliei în aceste necontenite disidenţe interioare.

„Xăzi am fost în Valea Regilor”, satisfăcu via curiozitate a Irmei, luând aerul ştiut de impératrice.

„Unde-i valea asta?” o pisă sfrijita.

„În Egipt, ţara faraonilor. La ce bun să ştii? Tot nu ajungi acolo în excursie de grup, cu O.J.T.-ul”, o sfida Pompilia, considera că-i obrăznicie din parte-i să i se tot vâre în suflet cu întrebări tâmpe, tocmai când era frumoasă pe dinlăuntru şi se dedulcea, ca orice femeie fericită. Îşi apăra ca o leoaică acest statut şi lovea fără milă pe oricine îi călca pragul la ceas oprit de legile pe care singură le statuase. Era nestrunită în semeţia ei, ştia asta, dar nu-i păsa, învăţase lecţia de la zeiţa Pallas-Athena, care într-o mină ţinea sabia, în cealaltă ramul de măslin, simbol al fecundităţii şi al vieţii prospere.

O urmăreau şi o ardeau dureros de dulce furtunoasele îmbrăţişări ale lui Had, înlănţuirea corpurilor lor asemeni vietăţilor marine, cu braţe multiple, ventuze şi contorsiuni de mătase, în pajiştile submarine, cu alge şi lumină difuză, unde luptătorul fericit sosea cu braţelăncii în teritoriile ei binecuvântate, îşi întemeia tabăra pe cernoziomuri fertile, intra cu plugul până în inima pământurilor ei, iar hula apelor în viitoare înfoia şi desfoia sfintele trupuri, mari păsări marine survolau pântecele şi micul canion al sânilor, de-a lungul cărora buzele-floare ale exploratorului urcau când în amonte, când în aval…

Pompilia era neruşinată în a-şi rederula astfel memoria simţurilor, mod de a-şi reîncărca bateriile, pentru că „Ce

vină am eu că simt fericirea în toţi porii?!” întreba cerul şi chiar simţea greutatea acestei fericiri, dorea brusc să-şi revadă bărbatul, să afle dacă simte şi el ceva asemănător, aşa, ca un pumnal de argint înfipt în plex, dar se ruşina la apariţia lui, era toată o sfială, se atârna ca o liană de trupul său puternic şi, simţind iar îmbrăţişarea lui, plângea de atâta armonie şi tihnită comuniune, se aruncau brusc în patul lor ţărănesc, cât un stadion, unde se alungeau ca doi morţi tineri, Romeo şi Julieta în sicrie alăturate; îşi trăgeau astfel sufletul, îşi ascultau inimile să ştie dacă bat sincronic, ori mai au încă a le potrivi niţel şi râdeau barbar, înnebunind-o pe găzdoaie, care îi spiona, şi se simţeau atunci sosiţi dintr-o cumplit de lungă călătorie solitară, el de la răsărit, ea de la asfinţit, şi discul soarelui asfinţea într-adevăr, şi totul se relua de la început…

Aşa se explică inexplicabilul, Pompilia nu se considera nicidecum jignită de vorba insidioasă cu care era blagoslovită ades, „Eşti o nenuntită!” Nu lua în seamă prostia omenească. Ştia că destule muieri cu acte în regulă şi hârtie de la primar se uită cu jind în grădina ei, că urlă invidia în *nuntitele* satului văzând cum înfloreşte la trup şi la suflet femeia domnului profesor care îi învaţă pe prunci istoria patriei. La drept vorbind, Pompilia şi Had se cununaseră deja într-un ceremonial de pomină, pe care singuri şi-l orânduiseră: bornă magică a începutului de cuplu. Atunci fusese nunti lor de căpătâi, adevărata şi imprescriptibila lor nuntă, mai puternică decât orice litanie şi toate scriptele administrative luate la un loc. Se petrecu asta în luna mai, la scurt timp după sosirea Pompiliei în „comitatul” sturlubatecului ei bărbat.

Totul porni de la cămaşa de cânepă, cu pumnăşei, ca laptele de albă, cu mâneci înfoiate şi creţe, cu piept în cusături, alb pe alb, pe care Had o purta din prima zi a profesoratului său. O ignorată şi redescoperită nostalgie pusese stăpânire pe el, propulsându-l spre origini, spre unchi şi bunici şi străbunici – arborele genealogiei lui având crengile, trunchiul şi rădăcinile toate ţărăneşti, nicio linie nu ducea în alt strat social. Îmbrăcând pe trup cămaşa de cânepă, se reinstala în dreptúri, considera Had, revenea la ai săi, reînnoda lanţul seminţiei în care el era ultima, regăsită, verigă. Aşa îl găsi Pompilia, în emblematica lui cămaşă, nu se deosebea prin nimic de localnici. Îl întrebă:

„Ce-i cu asta pe tine? îi

„Va trebui să o speli. E cam jegoasă. Nu-i bai. Vei croi şi vei coase altele”, articulă Had şi Pompilia nu-i înţelese acest raţionament. Văzându-i surpriza pe faţă, ochelaristul aduse noi detalii în sprijinul gândirii sale: tocmai i se atribuise un petec de pământ, lotul ajutător al oricărui dascăl de ţară, pe care îl vor însămânţa integral cu cânepă, să aibă de unde ţese şi coase cămăşi destule, care le vor înmiresma trupurile, ca la începuturi.

„Cine va face toate astea?” voi să întrebe Pompilia, dar îşi înghiţi nedumerirea, şansa de a i se împotrivi o pierduse. Had rostise, îşi da seama, nu o intenţie vânturată cerebral; Had rostise o certitudine îndelung dospită, credinţă habotnică, din care n-avea să-l clintească. Ceea ce urmă fu, aşadar, o simplă formalitate: află că strămoşii lui Had vieţuiseră în cultul cânepii, ceea ce vor face şi ei doi, petecul de pământ fusese deja arat-grăpat, sacul cu sămânţă de cânepă e după uşă, totul e pregătit, Pompilia n-

are decât să se deprindă cu acest proiect, că acuşica va veni noaptea cu lună plină, când vor oficia împreună *noaptea cânepii*, asta va fi nunta lor, zise Had cu tremur în voce, era transfigurat.

„Unde m-aş putea spăla?” întrebă Pompilia şi Had realiză că se opriseră în pridvor, femeia lui abia picase de la drum, nici măcar nu-i arătase casă, nu desfăcuse valiza să se schimbe, nu i-o prezentase pe găzdoaie, nu îşi săltase peste prag soţioara purtând-o pe [braţe, după datină, nu-i arătase prânzul fabulos pe care singur îl pregătise, în cinstea venirii ei – slănină, sângerete, caş, ceapă din belşug şi horincă – era prostănac şi uituc, nu se va spăla de ruşine cu toată apa Vişăului. O îmbrăcă pe Pompilia în sărutări şi repară ce se mai putea repara, mergând pe o anumită logică a lucrurilor, ceea ce lui Had îi era peste mână, făcea gafe după gafe, dar buna lui credinţă era nemăsurată.

Respiră, în sfârşit: Pompilia văzu ce era de văzut, îşi schiţă propria conduită în noua realitate, se „deprinsese” cu starea de lucruri, cum îi ceruse Had, şi mult râvnita noapte cu lună sosi, ritualul se cerea împlinit, ţarina îi aştepta să oficieze îndătinata *noapte a cânepii*, nunta de taină a celor doi.

Noaptea se învăpăiase de prea plinul lunii când Had şi Pompilia luară drumul spre costişă, unde se afla fâşia lor de pământ, zgomotele aşezării se stinseră şi văzduhul se umpluse de râsul Găinuşei pe cer. Bărbatul merse în faţă şi femeia în urma lui, întipărindu-şi paşii în pământul bine ogorât, mărunţit, afânat bătutmângâiat de razele de mătase ale lunii. Se îmbrăcaseră în cămeşoaie lungi, cusute de mână, cum vrea obiceiul pământului şi cum va tot coase

de acum încolo nevasta cea tânără în abia întemeiatul locaş al vieţuirii în doi. Had, semănătorul, aduse cu sine oul abia slobozit din găină, pe care îl azvârli către cer, cât mai sus cu putinţă, în timp ce femeia lui se închină în cele patru părţi de lume spunând:

Fie deasa şi curata cine piş teambelşugată, nalta cât casa moale ca mdtasa; fuioriştea alba ca floare de nalba, ca luna din noapte, ca spuma de lapte, ca luna din cer, ca untul din zer; ţuioriştea îmbunata ca răsufletul de fată…

Stăpânită de duhul descântecului, al menirii de roadă alba, Pompilia îşi petrecu palmele de-a lungul cămeşoaiei care îi îmbrăca trupul, îşi frecă cu pânzătura aspră ţâţele mici, scutul pântecului, şoldurile înalte, urmărind cu privirea oul aruncat în slăvi de bărbatul ei. Oul acela nu va fi prins. Had simulează doar că voieşte a-l prinde în gura săcuşteanului cu sămânţă de cânepă, atârnat cu meşteşug pe umărul stâng al semănătorului. Oul acela nu trebuie prins. El a devenit al cerului, a adunat într-însul forţele vitale ale împărăţiei prin care a navigat şi astfel îndumnezeit, oul revine spre pământ, ca un gigant al fecundităţii azvârlit de Zamolxe, zeul atotputinţe al celor ce vieţuiesc în golful mitologic vegheat de muntele-patriirh şi cele trei râuri sacre: Mara, Iza şi Vişău. Oul primar căzut în ţarina setoasă de rod o fecundează cu sperma cerului pe Gheea, mama veşnică şi infinită a pământului; însămânţarea cânepii poate începe.

Had porni liturgic lucrarea şi întreaga lui fiinţă alunecă spre începuturi. Călcă cu negrabă faţa puhavă a primitoarei ţarini, azvârlind cu dreapta, prin gest larg, semincioarele cu miros înţepător. După ce Pompilix a rostit în cele patru

vânturi invocaţia de roadă, după ce a menit pământului prin viu-grai şi descântec de trup toate cele trebuitoare, ea, femeia, fiica pământului, se aşează dump, în partea însămânţată a ţarinei, ninsă de pulberea de argint a lunii pline. Dezlega pânzătura în care adusese numai bucate albe: ou fiert, ceapă, sare, brânză, pline albă şi lapte proaspăt muls.

Lucrarea fiind primordială, se petrece sub semnul a tot ce-i alb şi curat pe lumea asta. Datina vrea ca veşmântul rezultat din cânepă să fie alb şi curat, asemeni sufletului lucrătorului de ţarină. Orândui bucatele pe ţol. Când semănătorul se reîntoarse după primul rând, după ce străbătuse ogorul din cap în cap şi înapoi, cei doi se aşezară la cina de la miezul nopţii, cina albă a cânepii, cina nunţii lor.

Mâncară în tăcere, în miros înţepător de cânepă, în cheltuire de lună, privind jur-împrejurul cu ochii aburiţi de nădejdi. Doar răsufletul boulenilor şi rumegatul lor molcom ar fi putut strica pacea adâncă a nopţii cânepii, dar Had n-avea bouleni în preajma sa, ca toţi înaintaşii lui, avea doar miracolul faptei pe care o săvârşea. Pe locul unde ar fi trebuit să stea boii înfipse o jordie, de care legă căţeaua, pe Lupa, steag viu, de aducere aminte. Până la ceasurile trei, la întâia geană a zorilor şi cântec de pitpalac mai era vreme din belşug, cugetă Had. O umplu cu lucrarea semănătorului, azvârlind sămânţa cu dreapta şi scriind ţarina cu pasul, ca să vină, datina o cere, sărbătoarea de trup a celor doi, care se drăgostiră pe ogorul proaspăt însămânţat, sfinţind cu trupurile lor aprinse cânepiştea intrată în rosturi.

Zorii îi aflară pe semănătorii de cânepă scufundaţi în

somn, grei ca pământul, udaţi de rouă dimineţii, ca doi împăraţi înveşmântaţi în purpură de soare şi mărgăritare de rouă. Mugetul de sete şi foame al boulenilor nu se auzi; clopotul de redeşteptare a semănătorilor de cânepă fu căţeaua, tot o vietate a Creatorului. Prima deschise ochii Pompilia atoategrijulie, care dormise somn iepuresc. Nu se clintise din culcuşul ei, înavuţită de belşugul nopţii cânepii. Făcând ochi la lume, Had sări în picioare, fuga-fuguţa, ca orice ţăran, crescând ca un stâlp negru în aerul sfintei dimineţi. Lui, bărbatului, îi este dat să fie cârmaciul fiecărei zile, să poarte pluta cuplului pe apele bulbonate ale vieţii. O pace îi sălăşluia trupul şi cugetul. Când înţelegi în profunzime pământul, gândi Had, când serveşti rosturile lui după datină, e ca şi cum te-ai urca pe un munte de o neasemuită înălţime şi larg orizont, de unde priveşti, fără pic de trufie, ci cu liniştea îndestulării, în care toate zbaterile se sting. Te îmbracă seninul, împăcarea, în timp ce noi puteri şi icoane proaspete îţi zugrăvesc dinlăuntrul. De pe acest munte de neasemuită înălţime şi larg orizont grăi Had către femeia lui:

„Frumos vis am visat”.

„Ca şi mine”, răspunse Pompilia.

„Călăream pe un cal alb, cu corn în frunte şi nu mă zăream din lanul de cânepă, ca o pădurice verdêalbastră”, îşi aduse aminte bărbatul, desfăşurând visarea lui, ca pe o cămaşă albă, în lumina tot mai tare a dimineţii.

„Şi se făcea că-s împărătească, zise femeia, locuită de miracol. Pânzele ţesute de mine se aşterneau prin ierburi de la răsărit până la apus, străbătând împărăţia, ca nişte râuri de lapte”.

„Sămânţa fie primită!” ură semănătorul, grăbit să pună punct visului, să revină în apele reci ale vieţii din vale.

„Fie primită!” răspunse ţăranca.

Lovită ea însăşi de o grabă, începu să strângă în coşărci firimiturile nopţii de taină, în timp ce bărbatul eliberă căţeaua. Sămânţa de cânepă se afla în pământ, în ruga germinaţiei. Ritualul s-a terminat. Cei doi pogorâră din cer în sat.

Capitolul şaisprezece

Noaptea se iscăli cu lup cărunt.

Prea multă fericire strică! se lovi Pompilia de pragul de sus. Pendularea lui Had între dragoste şi istorie lucră – cine ar fi crezut? – ca securea dublă.

Se ivise Străina, despre care Pompilia nu ştia prea multe, însă esenţialul da: se insinuase în viaţa bărbatului ei şi îl robise. Era de-ajuns ca Elad să deschidă o carte, un jurnal, pentru că mintea şi voinţa lui să se dizolve, cădea într-o absenţă bizară, nu zărea pagina tipărită, fiind integral acaparat de Cealaltă. Absenteismul lui Had deveni insuportabil, lipsea de acasă zile în şir, uneori o săptămână încheiată, alergând ca smintitul să mai afle un amănunt despre Ea. Uneori i se părea că Had îmbătrâneşte numai prin dorinţa de a o revedea iar şi iar, cum alţii îmbătrânesc prin timp, sentiment pustiitor care născu în sufletul Pompiliei gelozia. Nu putea suporta trădările lui repetate, să-l vadă mereu pe drumuri, abordând pe te miri cine – cunoscut ori necunoscut – cerând cu umilinţă: „Vorbiţi-mi despre Ea Ve. Şi respectivii îl linguşeau pesemne, îi relatau pe îndelete, adevăruri ori invenţiuni nu importă asta, ci doar faptul că Dânsa era mereu prezentă, hrana zilnică a

aventurii lui. Cei din jur erau nedumeriţi şi intrigaţi, însă mereu bucuroşi să satisfacă!

pornirea lui nemăsurată, îi ofereau alte şi alte amănunte: fotografii, scrisori, orice semn referitor la Străină era binevenit pentru Had, aduna totul cu sfinţenie şi părea fericit că Cealaltă îi acaparează viaţa, gândurile, voinţa. Nu-i dădu prin cap că Pompilii suferă din cauza Intrusei, că doar credinţa într-o rapidă revenire la normal o făcea pe femeia lui să nu bocească: mi-i sufletul de pământ, Had, şi mă consider o izgonită, ce ai de gând? Era orb şi surd de vreme ce nu observa că doar mândria nu-i îngăduia Pompiliei să-i spună verde în faţă: Sunt geloasă! o urăsc pe Cealaltă! Had n-avea habar de toate acestea şi o iubea la fel ca înainte, însă apelativul Pi nu avea efect, vraja îl anihilase, îl golise de sens. Se găsiră oameni care au încercat să-l descurajeze pe Had, zicându-i că-i prea târziu să revină la Străină, că anii i-au schimbat fizionomia, că Ea nu mai este cea care a fost, iar el, bietul, se amăgeşte inutil să o redescopere pe Cealaltă cu adevărat, aşa cum fusese. Nimic nu a putut opri fervoarea lui Had în a şti cine, cum, de ce şi în care împrejurări a îndrăznit să o ascundă – atâta amar de timp – pe Cealaltă, să atenteze la adevărurile Ei, înfăţişând-o drept alta, adică înşelându-l pe el şi, implicit, pe toată lumea. Pompilia n-avea îndoieli privitor la viscolul care răzbătu în viaţa lor şi căruia nu-i putea ţine piept, era tot mai neputincioasă sub ofensiva răului. În mâinile femeii căzuseră o sumedenie de scrisori şi mesaje despre existenţa Străinei, cărora nu le dădu importanţă – imensă prostie! – apoi văzuse nişte poze şi, în cele din urmă citi jurnalul, da, Had ţinea un jurnal dedicat exclusiv Celeilalte,

deci rana era mortală şi eventuala dare înapoi imposibilă. Venind din prea multe surse, informaţiile despre Dânsa erau contradictorii, se convinsese Pompilia, însă nici asta nu-l descumpăni pe Had. Ingéra veşti după veşti şi nu se mai sătura să-şi spele sufletul în alte şi alte informaţii proaspete, care făceau din ziua lui Had o continuă sărbătoare. Casa lor devenise ceva de neimaginat – cârciumă, peron de gară, cutie de scrisori, birou de informaţii, redacţie de ziar de scandil – intra cine vrei şi nu vrei, fără pic de ruşine, ca într-o latrină, îşi lăsa mic-nimicul, o povestioară, un fapt, o ispravă, o imagine, un amănunt despre Intrusă, uneori un pretext, poate un neadevăr, însă Had credea de fiecare dată că este purul adevăr, altminteri de ce s-ar fi arătat, invariabil şi oricui, adânc recunoscător pentru fleacurile obţinute, îi răsplătea pe informatorii lui cu un fluviu de horincă. Părea că-şi pierduse minţile, zicea că vine răsplata cerului, că va culege roadele zbaterii lui curând-curând, că se află pe urmele Străinei, care nu-i poate scăpa, şi dispăru de acasă trei săptămâni încheiate; Had porni cu grupul de copii în Transilvania, pe urmele Crimei care îl subjugase incomensurabil, ca o iubită. Ea, Crima, ajunsese pentru Had stea polară, icoană şi zee-dumnezee a existenţei lui.

Dar Pompilia se înşela puţin, nu pătrunsese taina până în stratul ultim: Cealaltă era un pretext – red, acaparator şi agasant, desigur – însă Had pe Celălalt îl căuta cu fervoare şi neodihnă, acestui scop se subordonau zbaterile lui, încă învăluite de mister. Pompilia se bucura prea devreme, deoarece mai avea de trecut o vale adâncă, a durerii, desigur; mai avea de traversat un fluviu negru al spaimei şi

al plânsului pe înfundate; mai avea de escaladat o culme parşivă, proba de Penelopă, a credinţei şi statorniciei pentru cel dus departe, vânturat de duhuri ale căutării; toate aceste încercări se aflau undeva în faţă şi Pompilia, neştiutoarea, avea să se confrunte cu ele, până să fi parcurs întreg drumul spinos al înţelegerii totale şi definitive în ce îl priveşte pe Had.

Golgota Pompiliei în acest război ascuns nu era prin nimic mai prejos decât cea a lui Had, se adeverea acum. Explicaţia e aceasta: în timp ce Had, rană vie, se distribuia primejdiilor lui cu pieptul descoperit şi o disponibilitate de jertfă iisusiacă, Pompilia se războia cu ceaţa, care o învălătucea. Cum să te aperi de ceaţă? Cui să te plângi? Had îşi purta stoic războiul său, asumându-şi întreaga cohortă de nedumeriri pe care le stârnea campania lui sfântă. Pompilia îşi purta războiul său, la fel de sever, prin anonimatul şi tăcerea de vergură care o defineau. Suferinţele nu răzbăteau dintr-un război în celălalt. Fără a voi dinadins, fronturile paralele îşi ignorau reciproc atât pierderile, cât şi victoriile. Fiecare îşi îngropa morţii lui. Pompilia se deprinsese cu legile de fier ale acestor bătălii bestiale în care, *volens-nolens*, nimeni nu ajută pe nimeni. Ultima bornă a acestui război prădalnic – Celălalt – încă nu intrase în orizontul de percepţie al Pompiliei; Fiad se despărţea greu de acest înveliş ultim, egal cu spovedania totala, pe care niciun preot ori vreo instanţa morală nu o puteau provoca, decide, pune în rostire. Spovedania lui totală avea să se producă prin Celălalt, limanul şi eliberarea alergătorului de cursă lungă, linia de sosire era aproape…

Celălalt îi semăna lui Had perfect, rezulta din tot ceea

ce îi spuseseră oamenii de-a lungul acestui maraton al *căutării de ceva*, care s-a transformat, în cele din urmă, într-un maraton al *căutării de sine*. Prezenţa lui Had în Moisei se datorează faptului că există Celălalt, veşnic-peregrinul. Fiad îşi făcu un ţel din a se ţine pe urmele lui, zicându-şi: „Celălalt se tot duce şi eu îl urmez, nu există scăpare din labirint. Până nu se va opri. Atunci mă voi opri şi eu”.

„Opreşte, mă! Uite lupul Ne stă în cale! strigă cât putu Roman Rihor şi noaptea amplifică strigătul, ca un interior de catedrală, îl basculă după legile ecoului şi îl distribui celor trei alcătuiri – vale-deal-pădure – aflate în stăpânirea muntelui-patriarh. Echipajul reveniţilor de la Sighet ajunsese în ultima curbură a şoselei cu castani, de aici încolo urma trecătoarea, ziduri de cremene ţâşneau în dreapta şi în stânga drumului, înalte până la cer; pe jos ori cu căruţa pătrundeai în pasul Prislop ca în poveste. Căruţa lui Iustin Curăvale se opri la poarta împărăţiei. Armăsarii simţiră primejdia înaintea tuturor: Fuior izbi cu copita, părând a goni necuratul. Gelu se ridică în două picioare, nechează dureros, cum ar fi fost castrat, căzu de ia înălţime în ştreanguri, se învălătuci în harnaşamente, gata să se spânzure, când căzu şi strigătul primarelui, apoi veni tăcerea, înlemniseră toţi, nu ajunseseră la cuvânt.

Lupul era în şosea, bătrân şi cărunt, ori îl încărunţea luna; şedea pe caldarâm, cu gâtul încordat şi coada înfăşurată sub el, sprijinindu-se pe picioarele de dinainte, cum nu obişnuiesc lupii.

„E câine”, ieşi din groază, chiţcăind, Iancu Şmilovici, dar Puşcuţă îi aplică un ghiont ţeapăn, omul reintră în alertă, ca într-o cămaşă de forţă şi holoangărul din Măguri

dădu instrucţiuni în şoaptă:

„Gura, mă! Nu mişcăm, nu aprindem chibriturile... Să vedem ce are de gând”.

Fiara sta nemişcată, părând a nu se fi decis ce intenţionează, creierul său încă elabora felul în care lansează atacul. Aveai senzaţia că îi aşteptase pe călători, că dihania nu se îndoise că vor sosi, nu părea grăbită să-i sfâşie, avea un aer somnolent-meditativ şi niciun muşchi nu se încordase pe trupul bestiei, care îi adulmeca, moartă de plictiseală; doar ochii ei impuneau, fosforescenţa lor îi ţinea la respect pe cei şase găligani din cupa căruţei, buluciţi unii peste alţii, ca oile în staul.

„Fă ceva! ceru primarele şontorogului din Măguri, lucru normal, el trăia cel mai aproape de vietăţile pădurii, în bojdeuca lui din Măguri era vizitat de fiare şi umbla vestea că Puşcuţă descântă şi farmecă sălbăticiunile. Haida, na, să te vedem la lucru!” reveni poftirea lui Roman Rihor, egală cu o provocare, şi Puşcuţă n-avu de ales: se ridică în picioare în crucea căruţei, îşi lepădă căciula din blăniţă de berbecuţ, îşi duse palmele pâlnie la gură şi din gâtlejul său curse un urlet tânguios, prin care voi să comunice cu lupul. Era semnalul cunoscut, la îndemâna oricui trăieşte în geană de pădure: urletul prin care lupii se cheamă reciproc de prin văgăuni – ăuuu! ăuuu – să înceapă vânătoarea în haită – ăuuu! ăuuu! – înaintând în semicerc larg, marginile rămânând în seama lupilor puternici – ăuuu! ăuuu! – care nu lasă prada să scape din încercuire – auuu! ăuuu! Fiara din mijlocul şoselei se arăta impasibilă la semnalul emis, Puşcuţă trecu la urletul din timpul împerecherii, un schelălăit jalnic, impunător prin sacadata lui revenire de

metronom – zghiau! zghiau! – adevărată psalmodie de rut lupin, dar bestia din capul trecătorii nu reacţionă în niciun fel. Bale lungi i se prelingeau din fălcile întredeschise şi păreau funii de mărgean sub bătaia lunii. Nu se adevereau puterile ascunse ale şontorogului, degeaba îl poreclise lumea Luparul, încercarea lui Puşcuţă de a grăi cu dihania eşuase. O fi reuşind şontorogul în vrăjile pentru vânători de lupi, iarna: vreau să zic, glonţul descântat, unsorile vrăjite, clopoţeii chemători, talismanele atârnate în arbori, invocarea zilelor faste şi gonirea celor nefaste, un întreg arsenal, ţinând de rânduielile vânătoreşti ale moroşenilor în lupta cu lupii, pe îngheţ, în luna lui Făurar. Acestea i-or fi reuşind, poate.

„Nu ţi se supune, văd”, îl detronă Roman Rihor din amvonul de legendă, unde îl înălţase gura lumii. Se clevetea că lupii stau în slujba lui năimiţi, parcă atinşi de catalepsie, se târăsc pe burtă prin bojdeuca lpi, pleoştiţi, de parcă ar fi înghiţit barbiturice, se fac covrig la picioarele – unul sănătos şi altul bolnav – ale şontorogului. Nimic din toate astea! O scuză ar mai putea avea: cel ce voieşte să supună fiara nu bea tutun şi nu pune pe limbă horincă, zic iniţiaţii. Pe când ei, toţi şase, puţeau a mahorcă şi se adăpaseră cu *Radeberger* ca animalele.

Luparul trecu la altă partitură a recitativului său: urletul lupoaicei care aduce hrană la pui, cel mai anevoie de reprodus – beau! beau! – nişte cheuneli bizare, din gâtlej, fără a obţine vreun rezultat. Farmecul nu prindea, Fiad ştiuse că nu va reuşi nici de astă dată, oricât de iscusit şi de locuit de har ar fi fost Puşcuţă, cum pretindea lumea; nu dădu însă glas convingerii sale, fiind prea prins – nu de

urletele disperate ale holoangărului – de liniştea nefirească a lupului de la poarta împărăţiei, care i se transmise şi avu imboldul de-a dreptul atavic de a-i studia poziţia nelupească a corpului, trăsăturile, fizionomia, aproape omeneşti, dacă ţinem seama că instinctul animalic nu se făcuse prezent prin nimic, nu…

„Doar nu vom sta aci până dimineaţă, să ne uităm în curul lui!

— Ce ne mai câcâim? Crezi că o să ne închinăm ţie? Stăi că te descânt eu!” îşi luă curaj Iustin

Cură vale şi începu un cântecel pe care îl ştiu şi şcolarii, *un* descântec nevinovat:

Caca, lupe y ce-ai mine at că te-om bate spânzurat; dâne mielu mursecat…

Spre a fi mai convingător, agronomul plesni din biciuşcă, fără efect însă, puntea între oameni şi lup nu se aşternu, comunicarea dintr-o parte în cealaltă se dovedi imposibilă, cum prevăzuse Had, de altminteri, care îl făcu atent pe Iustin Curăvale:

„Să nu îndrăzneşti a ridica biciul asupră-i, auzi?!” Agronomul nu ştiu ce să creadă, abandonă descântecul, scăpără chibritul, aprinse ţigara, era dezolat. Fuior şi Gelu fornăiau nervoşi, le intra frigul în oase.

„Cântă-i, mă, din clarinetă, poate se-ndură să ne dea cale liberă”, ordonă Roman Rihor; buzatul Ylonga luă în gură instrumentul, trase aer în foaie şi când fu gata să-l deşerte, ca din cimpoi, Puşcuţă îl opri:

„Mai fac o încercare. Cum mi-o fi norocul”.

Puşcuţă coborî din căruţă, liber în mişcări, netemător de consecinţe, nici măcar nu îşi privi inamicul. Găsi nişte

putregaiuri în săhalba pădurii, în care îşi afundă mâinile, frământă lemnul măcinat de furnici, cari şi viermăraie; palmele Luparului se învăpăiară, spoite cu fosforul conţinut de gângăniile pe care unii copaci le întreţin şi dezvoltă cu milioanele. Mâinile lui Puşcuţă prinseră a lumina. Lupul deveni atent, însă nu se clinti. Ceasul Luparului din Măguri sosi, acesta dădu curs celui mai anevoios ceremonial de lupologie magică. Imită urletul la lună al haitei în noaptea Sfântului Andrei, obicei fantast, nepământean, înscris pe vecie în instinctul bestiilor. Urletul la lună al lupilor are, vrea legenda, următorul tâlc, ştiut-crezut de oamenii Maramureşului: voind să scape de sălbăticia vieţuirii carnivore şi să devină erbivori, iubiţi de oameni, lupii au trimis solie o lupoaică bătrână la omul care şade într-o bojdeucă în lună, de unde le ocârmuieşte – din vremi neştiute – soarta blestemată. De plecat a plecat lupoaica, dar nu s-a mai întors şi lupii de pe faţa pământului urlă în noaptea sfântului Andrei, turbaţi de speranţa nebună să intre în legătură cu căţeaua de lupoaică, urlă la lună coral, lugubru, întrebător să ştie ce anume a izbutit să facă ambasadoarea lupilor acolo sus. Puşcuţă fu foarte atent să reproducă fidel urletul la lună – hiu?! hiu?! şi comunicarea se produse-Lupul se ridică sprinten, se înfipse în tuspatru picioarele – era cât un viţel – şi răspunsul fiarei din şosea veni: clănţăni din dinţi şi boci la rândul său – hiu? îl hiu?! – aidoma lui Puşcuţă, nu ştiai cine imita pe cine, schelălăitul celor doi era identic.

Urlând precum urla, un fluid magic se revărsa din fiinţa lui Puşcuţă, care făcea extraordinarul efort să alunge primejdia, rostindu-se pe limba lupilor, în numele oamenilor.

Oare ce-i spunea Luparul fratelui său?! îl certa? îl îmbuna?! îi făgăduia oare ceva? înţelegerea privitorilor se opri aci. Peste linia asta nu aveau acces în teritoriile magului primitiv.

— *Nes* Minune! f< exclamă Şmilovici în limba seminţiei lui, ivrita.

„Mamona!” strigă a primejdie Roman Rihor şi bătu repede semnul crucii spre a goni pe Necuratul.

O zarişte de lumină invadase creierul lui Had, care înţelese că lupul nu era lup, era Celălalt, iscatul în speranţa lui nebună de a fi preschimbat în om. Had se bucură ca de un eveniment de familie, el era singurul care avea acces la mecanismul iniţiatic al acestei comunicări dintre două făpturi, despărţite prin milioanele de ani, pe treptele evoluţiei speciilor. Nu, nu era Mamona! cum insinuase spaima primarelui. O demult aşteptată şi dureroasă simbioză îl cuprinsese, coborî din căruţă şi păşi spre acel duh al neodihnei şi neîmpăcării, care turbase în ruga lui de a-şi forţa soarta. „Sunt frumoşi lupii turbaţi de dorinţa de a forţa graniţa biologicului, de a transcende *dincolo*, îşi zise Had şi simţi o contopire cu fiara, deveni arhetipul lupului ce urla şi creştea, în acelaşi timp. Had nu ajunsese niciodată atât de aproape de Celălalt, cum se întâmpla acum, aci, îşi dădu seama şi grăbi paşii, lupul din şosea – mărit la dimensiuni hiperbolice – se făcu nevăzut, luă înălţime, alergă pe suprastructura castanilor grei de roadă şi sarabanda aghistinelor se dezlănţui, mitraliind şoseaua, cum se dezlănţui, de altminteri, fuioriştea unui vânt abulic, care învârteji noaptea şi elementele, pe când Celălalt se micşora văzând cu ochi, atinsese muntele-patriarh, Rodna,

era acasă, fiinţa din lună trase perdeaua unui nor, miracolul se destrămase.

Ce avea Had de făcut în secunda următoare? Să-l urmeze pe marele lup spiritual. Cum? Ca şi până acum: de departe, ca să-l aibă aproape; de aproape, ca să-l ştie departe.

Omul-lup era o realitate. *À nous deux*, *maintenant*!”

„Acum, între noi doi! ce îl provocă Had şi numaidecât arunca, mental desigur, mănuşa duelului înspre vietatea abia dispărută din câmpul vizual, dar nu şi din dinlăuntrul lui, unde se instalase starea de graţie; el dori să-l revadă pe Celălalt, dulcele său Musafir, cât mai grabnic cu putinţă, reîntâlnire pe care o prefaţă cu acest monolog al sufletului:

„Toţi jurau că nu exişti, că-i nebun cel ce mai speră să apari. *Ai* rămas, văd, marele vrăjitor, fiu bun al lui

Zamolxe, cum n-am încetat să sper în tot acest lung răstimp. Duşi de zbaterile memoriei lor bolnave, oamenii Te căutaseră, veniseră la ţărm de apă cu desaga plină cu bunătăţi, dar Tu le vorbeai din pântecele muntelui-patriarh şi îi ajutai în toate cele, duhule bun, apoi Te retrăgeai un ţintă să mori, dar eu ştiam că doar aţipiseşi să dormi niţel. Îţi cunosc felul şi năravul. Te arăţi la ţărm de apă când oamenii Te caută în munţi; Te preschimbi în lup când oamenii te ştiu în cer; dar eşti mereu pe pământ, duhul viu şi rătăcitor al acestor locuri, vieţuind în plantă, arbore ori animal, când oamenii Te socot mort demult şi îţi fac parastase. Arată-mi-Te iar din niciundele şi pretutindeniul Tău şi promit să nu dezvălui taina, mă auzi, mă auzi, omulelup?”

Capitolul şaptesprezece

Păţania cu lupul ieşit în drum ar fi alimentat – în condiţii normale – fantezia comunei timp de o săptămână, foamea poporană de senzaţional putând ospăta la masa atâtor întâmplări bizare: şontorogul din Măguri vorbind limba lupilor, fiara crescând ca cimpoiul, vărsând lumini ca Mamona şi dispărând ca o navă extraterestră deasupra muntelui-patriarh, Rodna. Moiseienii n-au avut timp să legumească aceste veşti-trufandale, că un alt eveniment îi trăsni pe localnici, eclipsind mărunţişurile: ciobanul Rusalim Hontău s-a trezit într-o dimineaţă la stână vorbind limba anglicanilor. O vorbeşte ea pe apă! jură cei care l-au văzut şi auzit, lumea dă buzna ca la Maglavit: alt Petrache Lupu nu se înregistrase în anii socialismului. E o escrocherie la mijloc! reacţionă Had şi fu dezamăgit cum se năpustesc consătenii lui, ca oile lovite de streche, în goliştea alpină, la stâna din Bârdiboc, unde oiereşte autorul minunii. Muntele cu pricina deveni loc de pelerinaj, se instală acolo un bufet cu produse ciobăneşti şi muzică disco, locul devenise obiectiv de turism. Dar cine confirmă autenticitatea acelei *speak engiish*? Ştie careva englezeşte pe aici, prin jur? L-a audiat un ins cu carte pe acel impostor? merse ochelaristul pe firul logicii, dar se împotmoli. O comisie de trei experţi în limba engleză emise verdictul: da, numitul Rusalim Hon tău, în vârstă de cincizeci şi cinci de ani, absolvent a patru clasei primare (nici astea dovedite cu acte), de meserie brânzar la stâna din Bârdiboc, vorbeşte limba lui Shakespeare. Urmau apoi chestiuni de specialitate: are exprimare limpede, uşor accent de Walles, debit comunicativ, spontaneitate şi fantezie lingvistică ieşite din comun, pe scurt, examinatul trece toate probele într-o alură

ce entuziasmează şi sperie conclavul profesoral. Reluate în câteva rânduri, testele avură acelaşi rezultat r note maximale pe toată linia şi conversaţii lejere pe subiecte savante ori de ciobănie curentă, despre viaţa la stână, trebuşoara mulsului, feluritele linguroaie şi ciubară aflate în uz, totul despre caş, urdişoară, brânzăria de burduf, cea în coajă de copac ori calupii afumaţi, cât roata căruţei de mari. Cine-s examinatorii? Ei proveneau din inteligenţia de englezeşte a judeţului şi nu veniseră de capul lor, fuseseră trimişi de autorităţi, deci expertiza lor – oricâtă nedumerire ar genera – era valabilă. Presa însăşi nu putu trece sub tăcere evenimentul: *Hora de la Prislop*, suplimentul cultural-artistic al gazetei judeţene, relată faptele pe un ton voit neutral, menţionând însă că – potrivit faimosului *Dicţionar al faptelor neexplicate* – este al doilea caz de acest fel din lume, după cel al unui fermier scoţian care, în urmă cu mai bine de două decenii, a început: să vorbească, instantaneu şi inexplicabil, albaneza. Performanţa de engleză a românului este însă superioară celei dintâi, prin exotism mioritic, multitudinea de necunoscute, virginala zonă geografică în care se produce, şi natura specială a impactului de opinie publică. Secolul comunicării rapide era – în acelaşi timp confirmat şi dezis de bazaconia asta. În terenul astfel minat, nici propaganda politică nu se grăbi să are cu plugul!

său. Judeţeul deveni prea mic pentru o drăcie atât de mare, autorităţi mai înalte trebuiră să ia în mână potcoava înroşită astfel în nordul cel mai de nord al Transilvaniei, golf mitologic care mai furnizase întâmplări incomode, nu era prima. Vestea merse pe fir, dintr-un inel al spiralei

administrative în celălalt, spre ierarhii tot mai luminate, care întârziau să accepte ceea ce devenise de domeniul evidenţei: se consultau, cereau alte precizări (scrise, telefonate, telexate), trebuiau ştiute antecedentele ciobanului „care ne dă probleme”, dosarul acestuia, starea de sănătate („atenţie, vine nebunul şi trage cu tunul!”), comportamentul în unitatea socialistă de muncă etc. Vestea ajunse, între timp, pe pământul Marii Britanii şi orgoliul englezesc recepta mesajul venit din România fără uimiri, îl computeriza aşa: o manifestare a geniului englezesc în acest secol al tuturor paradoxurilor (nu se aminti cuvântul parapsihologic, izgonit din est). Reacţia lorzilor primari ai oraşelor Oxford şi Cambridge nu întârzie: îl invitau pe Sir Rusalim Hon tău, *rumanian shepherd*, cioban român, să poftească în *Great Brit*. pentru un şir de conferinţe despre fenomenul de ciobănie românească, transhumanţă, obiceiuri pastorale, brânzărie, fluieraş de os, cântecul păcurarului, citirea în stele, lupul la strungă, tratarea gălbezei şi râiei cu dohot, tunsul ţurcanelor, *mana*gementul în balmuş şi jintiţă, spălatul cămeşii în zer şi alte asemenea.

„E mâna străinătăţii la mijloc!” se revoltă Roman Rihor şi mai ceru o ulcea de comată, horincuţa de milioane a celor ce trăiesc pe înălţimi; e doctorie curată, trezeşte rânza, urcă sângele la etajul gândirii, unde face ordine, repede şi bine, în timp ce amăruiul peliniu al beuturii stinge starea de vomă, chefliul e repus pe picioare, nu se vede cât de mare fusese păcatul acestuia.

După asta tânjea primarele în dalba dimineaţă a sosirii de la Sighetul Marmaţiei. Puşcuţă coborî în subpământul odăii, se strecură printr-o deschizătură a pavimentului şi

reveni de acolo cu un al doilea canceu de comată aurie, mărgelată, ca lacrima de limpede, o bei din ochi. Armăsarii lui Iustin Curăvale se spetiseră, îmbrăcaţi în spumă, până să-i urce pe cei şase în Măguri, unde îşi cocoţase şontorogul bojdeuca de lemn cu un singur cat şi pivnicioară dedesubt. Abia începeau, stând în cerc, în spaţiul singurei odăi, poditǎ cu „urşi” de molid, având la mijloc un chepeng de jugastru, care conducea în pivniţa cu de toate. Spălarea păcatelor devine o chestiune de „demnitate, cinste şi eroism<e, striga Had la ceasuri mici, pe cântatul cocoşilor şi nimeni nu se împotrivi ca bolundul echipaj să dea ocol comunei care se trezea la viaţă, să urce direct în cer, direcţia Măguri, să tragă la „hodaia” lui Puşcuţă, adevărat sanatoriu pentru petrecăreţi. Aşa apucase şontorogul să-şi răsfeţe bojdeuca şi tot astfel o înregistraseră consătenii: hodaia lui Puşcuţă. Te poţi drege cu „moare de curechi”, este un *after drink* sigur, ştie oricine, însă varza nu creşte în Măguri, versantul cel mai generos al muntelui-patriarh; aici creşte coarna brumată, cât căcăreaza oii, pe care o faci borhot, o treci de două ori prin alambicul de aramă roşie (tăinuit de fisc), comata astfel obţinută fiind untdelemn pe rană; de-o sorbi la rău, te saltă în bine, de-o sorbi la bine, te duce-n şi mai bine, greşeala-i exclusă!

„E mâna străinătăţii la mijloc! îi se mânie rău de tot primarele, părând gata să se ia de gât cu duşmanul invizibil care trage sfori şi pune lá cale chestii pe care filosofia marxistă nu le explică, seamănă misticism în comună. Trase linie, făcu suma şi conchise: „A te purta!

cu mănuşi în astfel de situaţii înseamnă a-ţi pierde simţul de clasă, a da apă la moară…”

„Taci, suflete! Macini în gol. Chestiunea e mai simplă: angajându-se cioban, Hontău ăsta şi-a ascuns, trecutul, pun pariu, n-a declarat că-i absolvent al facultăţii de engleză”, emise supoziţia agronomul Iustin Curăvale.

„Da, inducere în eroare! Fals în cartea de muncă. Aşa ceva nu s-a mai văzut, pledă Iancu Şmilovici. Ştiu un popă ortodox – pe funcţie – cu Academia Ştefan Gheorghiu absolvită la zi”.

„Gura, că nu eşti în proces! îl apostrofă Puşcuţă; Bea şi spune-mi ce îţi datorez”.

„Respectă arvocatul, mă! îl luă în şuturi Roman Rihor pe gazdă. Eşti zero în politică! Ce dacă tovarăşul arvocat e ebreu?!”

„Cu ce am greşit? Noi zicem cum am apucat: jid” „se disculpă Puşcuţă.

„Asta a fost în capitalism, preciza primarele. Acum’s e naţionalitate”.

„Tot un drac! admise Puşcuţă şi închină cu Iancu Şmilovici: – Hai să bem pertu. Ai de la mine un sutar peste ceea ce îţi datorez”.

„Dator? Urâtă vorbă! se plânse Şmilovici, încovrigând braţul drept cu cel al gazdei, legau prietenie şi relaţiile celor doi pătrunseră în teritoriile lui „servus” şi „tu”. Dator, zici? Dator eu ţi-am fost şi uite că m-am achitat, măi, măi, măi! Gata: niciuna din părţi nu e păgubită. Îţi aduci aminte de casa Polak?”

Sigur că îşi aducea aminte. Orice moiseian ajuns la vârsta de mijloc ştia ce se întâmplase acolo. Zicând ceea ce zisese, Iancu Şmilovici redeschise marele cimitir al memoriei ţărăneşti, scoase de acolo o întâmplare

vecheştrăveche, care stârnise vâlvă cândva, îi crease lui Puşcuţă faima de erou, ceea ce respectivul – tânăr pe atunci şi neşontorog – dobândise pe merit. Hodaia din Măguri se scufundă cu patru decenii îndărăt, în stratul cel mai frecventat de memoria activă a comunei: domnia hoherului. Timpul ocupanţilor amurgea, grăbind agonia care va să reverse noaptea Sfântului Bartolomeu peste viaţa şi alcătuirile din Moisei. Puşcuţă nu era pe atunci Puşcuţă, nu dobândise încă porecla, împlinise ani şaptesprezece, fusese păcurar la oi, lucrase cu buştenarii în pădurile Căliman, morărise cărând saci cu spinarea, trudise la varniţa comunei ca un rob, slugărise pe mâncare şi îmbrăcăminte la călugării din sfânta mănăstire a Moiseiului – soarta oricăruia dintre fecioraşii, opt la număr, ai sărac-lipitului Tomoiagă. El era Miron Tomoiagă, al doilea în ordinea vârstei şi puterii de braţ, deci avu a se vântura prin meserii destule. Casa Polak devenise a „Şerpelui blestemat”: astfel denumiseră moiseienii *Linia de fortificaţii Árpád y* la care se lucra în regim de muncă forţată. Ţintea să fie ultima redută în calea frontului vijelios care mânca geografia, tăvălugise Tighina şi Florinul, laşul venea la rând şi tot aşa spre vest. Accesul prin pasul Prislop spre câmpia panonică trebuia barat, nădăjduia ocupantul, scop în care strângea mâna de lucru de pe un vast teritoriu. *Operaţia Árpád* care debutase în zona Cărei prin a fi *Királynő*, regina geniului strategic, se stafidise acum – în septembrie patruzeci şi patru – devenise „bătrâna doamnă” a regimului fascist intrat în disoluţie. Şantierul nu mai era şantier, devenise „valea cu stafii”, bordelul celui de al doilea război mondial, care agoniza; România iniţiase „al doilea front” şi alianţa celor doi H –

Hitler şi Horthy – fu dejucată în văzul întregii Europe. „Şerpele blestemat” bolea la Moisei, oamenii dezertau!

În fel şi chip de la muncile dezonoarei. Ocupantul ceda, pas cu pas, teritoriul pe care îl luase în stăpânire, dar nu şi orgoliul său rănit. Dezertorii erau întemniţaţi în regim de apa şi „pâine verde” (pâinea de făină de soia), în hrubele unor căsoaie cu încuietori şi ziduri temeinice. Gasa Polak era una dintre acestea: avea pridvor generos care da spre gară, controlai de acolo mişcarea pe calea-ferată. În odăile de sus se instalase domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György cu haidamacii lui, unitatea de jandarmi („cenderii cu peană la pălărie”) ce asigura comenduirea lagărului. În pivniţă se găseau dezertorii ultimelor zile, urmând a fi executaţi prin împuşcare îndată ce numărul lor avea să ajungă la şapte, cifră fatidică pentru cel poreclit de localnici „hoher”, cuvânt inserţinând ucigaş, gâde, în limbajul moroşenesc. 11 denumeau astfel pe comandant. Acesta era *Iov as tengerész Kapitány*, Căpitan al marinei călăreţe, armă inexistentă în nomenclatorul vreunei armate de pe glob, inventată la Pesta pentru *valódi magyarok*, adevăraţii exponenţi ai militarismului fascist, în frunte cu regentul Horthy Miklós. Sunt împrejurările în care domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György părăsi meseria de medic stomatolog, îmbrăcă iute cămaşa verde-oliv şi diagonala Ordinului Szálassy, părăsi Pesta şi îmbrăţişa cariera armelor pentru campania în Transilvania, splendidă afacere oferită pe tavă de Diktatul de la Viena. Ca membru al falangei Szálassy, respectivul tăia şi spânzura* Seriile de şapte ale celor ce luau drumul execuţiei treceau invariabil prin casa Polak, unde osândi ţii îşi lăsau dinţii în cleştele stomatologic, de

care nu se despărţea domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György „care îşi întreţinea astfel îndemânarea profesională. Era o lucrare de dimineaţă, imediat ce comandantul isprăvea de mâncat omleta cu salam de Csaba şi sorbea ciocolata aburindă; după operaţia cu cleştele, împuşcatul în ceafă, pe marginea gropii, devenea o bagatelă. *Hoherul* avea o casetă plină cu „dinţi valahi”, recoltaţi cu proprie mână, dorea fierbinte să-i expună, după victoria finală, în muzeu…

În acest ritual păgân îşi vârî nasul tânărul Miron Tomoiagă, inconştient de îndrăzneala lui; avu însă minte să-şi calculeze şansele şi îşi făcu un plan. Maşinăria *hoherului* nu putea fi stricată decât prin inteligenţă. Raţiunea şi bunul simţ îi ziceau: nu te poţi mişca, într-o gară păzită de militari, fără să fii omul căii-ferate.

Se duse la Telciu, la „halta de apă” a tuturor trenurilor care circulau pe Valea Vişăului. „Ia-mă frânar, uncheş”, îl rugă pe Mitru Cârţa, care era fochist. Fu angajat. Vine la rând întâia şi ultima noapte a frânarului de ocazie Miron Tomoiagă, ajuns în misie la Moisei. Înnoptaseră în dormitorul feroviar, conform regulei, şi tot ce urmă după aceea fusese o viscolită ninsoare, cel puţin aşa rămăsese în mintea excitată peste măsură a răzvrătitului. În atmosferă nu era fulg de nea şi nici vânt nu se iscase, poate doar ninsorile spaimei urcau în trupul dezlănţuit al tânărului şi imaginaţia acestuia fu cutreierată de Crivăţul morţii în bătaia căruia îşi expusese unica avere, cei şaptesprezece ani. Fochistul Mitru Cârţa dormea în acelaşi pat cu mecanicul. Miron n-ávea grija lor, parcă muriseră în albul aşternutului şi al luminii de lună, prefirată ca o ninsoare. Tot nins părea şeful de tren, un bătrânel albit de vârstă, care îi

oferise o jumătate de pat; ferit-a sfântu! refuză noul angajat şi se culcă pe podelele albe ca laptele, erau de brad proaspăt geluit, se înveli cu pătura miţoasă, care scoase scântei la atingere, era din omăt pătura aceea, însă îi suportă fierbinţeala atâta timp cât se prefăcu că doarme dus, minţindu-i pe or taci. Erau ceasurile unsprezece când ieşi, desculţ şi tiptil, prin făina lunii, pe care o simţi ca pe o măzăriche, îi frigea tălpile. Trecu gardul albit-văruit-brumat de lună, zări căsoaia Polak, nnjind alb la mică distanţă şi se piti în urzicile crescute în prostie, vai I albise şi urzicăria, tufele erau înalte şi zvelte ca nişte mirese fudule, ciuleandră vegetală în care stătu ca un mire mort, mire de piatră, când se porni zloata, bătând pieziş, sentinelele dispărură să-şi ia pelerinele de gumă şi coborâră numaidecât în post. Ratase acest moment favorabil, ningea barbar, cu fulgi cât obiala, însă nevoia soldatului de fumat vine pe orice vreme: stafia primei sentinele se apropie de stafia celei de a doua sentinele, lătrară scurt unul la celălalt, în limba stafiilor, şi momentul sfânt al ţigărilor albe care îşi împrumutau foc veni. Miron sări din ascunziş, atent să nu zuruie veriga cu chei felurite pe care o luase cu el: „De frică, am încercat la nesfârşit una şi aceeaşi cheie „albă! ce avea să-şi amintească făptaşul. Renunţă la legătura cu chei şi mânui patentul, tăie scoaba de fier şi uşa hrubei fu deschisă: ieşiră de acolo cinci umbre de om, nu trei, cum ştiuse Miron Tomoiagă, n-avu timp nici de „sara bună” şi nu recunoscu pe vreunul, avu la dispoziţie doar secunda să-i urnească pe sloboziţi, să le indice încotro s-o ia: Pietrosul nins de zăpada unui imperiu. Între osândiţii scăpaţi din ghiara *hoherului* se afla şi Iancu Şmilovici, care

voi să sărute dreapta salvatorului său, Puşcuţă se ruşină de moarte, protestă energic; protestă şi acum ca atunci.

„Ce faci, domnul *arvocat*? Eşti bolund? Ţucă mâna rabinului, dacă asta ţi-i vrerea. Mâna mea-i stricată, aspră ca coaja de jugastru”.

Iancu Şmilovici nu se dezlipi de braţul care îl salvase cândva, demult, păstră mâna lui Puşcuţă între palmele lui şi întrebă şi plânse şi afirmă şi râse, frisonat de o supremă spovedanie:

„Cum să uit? N-a apucat să-şi vâre cleştele în gura mea, măi, măi, măi *Ve* se minună Iancu Şmilovici şi caninii acestuia se dezveliră sfidând peste timp pe *hoherul* care nu-şi desăvârşise opera, însă imaginea casetei cu dinţi îl urmărea în vis ori în alba trezire, ca un coşmar.

Nu greşea Puşcuţă dispreţuindu-şi dreapta, rămăsese cu ea neîntreagă din buclucul din gară, care avu un sfârşit dureros: oamenii *hoherului* îi ciopârţiseră braţul cu baioneta, îl împunseră în broasca mâini şi în antebraţ. Pe unul dintre ei îl răzbi, îl lăsă lat, cu al doilea se lupta corp la corp şi, din prea multă vânzoiealã de trupuri, arma ocupantului se descărcă în piciorul atentatorului, schilodindu-l pe viaţă, lăsându-l şontorog. Mâna şi-o lecui cu foi de lipan şi unsoare de urs, o putea folosi, dar se împuţinase, era uscăţivă ca un vreasc, cum s-o pupe *arvocatul*? Piciorul, în schimb, dădea zilnic alarmă, îl căra ca pe un lest, hondarabondara! şi Puşcuţă se obişnui să facă haz de necaz, născoci o sută şi una de braşoave, care de care mai deocheate, privind beteşugul său. Din fiecare minciună însă nu lipsea puşca: ba că nimerise cu dosul în cătarea armei grofului Teleki pe când fura lemne din

pădurea nobiliară; ba că fusese paraşutist şi pogora din cer în misiune de recunoaştere, când un câine de puşcaş-lunetist din tabăra inamică îi scuipă un glonte dum-dum în coapsă; ba că nimerise acasă la tovul Hari, la mândra lui nevastă şi păgubitul soţ recurse la revolverul de miliţian, îl descărcă în ţurloaiele lui Barbă-Albastră, şontorogindu-l pe motiv de atentat la pudoarea unei respectabile soţii. Îi fericise pe consăteni cu minciunile cu puşcoace şi, drept rezultat, îşi pierdu numele de Miron:

Tomoiagă, lumea îi spunea Puşcuţă, şi Puşcuţă a rămas. Trebuia să fii om în etate, născut-crescut în Moisei, pentru a şti că rosteşti porecla unui ins provenind din întinsul neam Tomoiagă. Amănuntul genealogic şi stirpea nu-l deranjau câtuşi de puţin pe şontorog; libertatea de a plasa minciuni gogonate era pe întâiul plânşi uza de ea precum norocosul ce dăduse peste o comoară. A-ţi bate joc de tine însuţi nu-i la îndemâna oricui; e o putere asta, mijlocul suveran de a nu trâmbiţa zilnic ceea ce eşti cu adevărat, vezi zicala moroşenească: *A fi mare nu-i mirare*, *a fi om e lucru mare*!

„Brava, Puşcuţă, gură bogată! se entuziasmă Had Iubu şi îl iubi pe şontorog pentru candoarea şi donquijotismul ironic aplicate mereu propriei persoane, vizând nu atât efectele comice obţinute, ci, mai presus de toate, continua derută în care îşi menţinea interlocutorii, uza de vorbirea în doi peri, ambiguitatea născătoare de sensuri şi principii de viaţă, găseşte-le dacă ai cap! te poftea cu discreţie, demontă ochelaristul mecanismul acestui fel de a fi, o existenţă parabolică, şi conchise: „Gândeşti şi vorbeşti în pilde. Ai stofa de dascăl”.

„Faceţi probă şi daţi-mi o clasă”, semnă cec în alb provocatul.

„Ideea nu-i rea deloc”, fu de acord Had.

„Dumneata şuguieşti, profesore, îl temperă primarele, nu-l crezu sănătos la cap, o prostie ca asta nu-i bună nici la beţie, te compromiţi ca intelectual, gândi capul de motan şi îl descurajă pe Had cu un surâs clement. Clar că şuguieşti. Oloiul sufletului e humorul”.

Nu şuguise Had, vorbise cât se poate de serios. Înzestrarea didactică a lui Puşcuţă ieşi la iveală într-o împrejurare cu miez. Ochelaristul se afla la catedră, tocmai dezvoltase lecţia acelei zile, *Iancu*, *craişorul munţilor* şi, conform obiceiului, făcu în final consideraţii mai generale asupra temei şi cunoştinţelor pe care le semănase în şcolari, ca într-un ogor bun. Şcolarii erau dintr-a XI-a, convorbi cu ei dezinvolt, adolescenţa e vârsta-rege, nu o tratezi cu jumătăţi de măsură şi, mai ales, nu-i ascunzi nimic. Le vorbi, aşadar, despre istoria reală, istoria completă, istoria adevărată. Destinul Iancului, omul care a înnebunit pentru libertate, are destule cute care n-au încăput în tratate, ziare, cărţi şcolare, zise Had, pentru că n-au încăput în cabinetele imperiale şi în sediile atâtor reuniuni protocolare, încât suntem neistoviţi în a constata iar şi iar această nedreptate.

„O pagină de istorie strâmbă nu se îndreaptă prin nimic. Obiectul istoriei este adevărul şi nu fapta, evenimentul, pe care vitregia unor împrejurări îl contorsionează, uneori, ca pe o gumă. Adevărul nu este de gumă. Fiţi, deci, morali, dragi prieteni, pentru istorie şi pentru viaţă. Fapta de ocară o mai îndrepţi prin alta bună

pusă în loc. O judecată rea, în schimb, nu se repară prin nimic”, sfârşi profesorul Had lubu lecţia şi deschise catalogul să asculte doi-trei elevi.

„Am ceva a spune, nu vă fie cu supărare”, se auzi o voce hârbuită şi clasa izbucni în râs; în dreptunghiul ferestrei deschise era figura de sfânt bizantin a lui Puşcuţă. Direcţia şcolii apela toamna la serviciile şontorogului: tăiat lemne, mărunţii, rânduit în şopru, erau muncile lui, prin tradiţie. Se oprise pesemne sub geamul deschis şi prinse în auz ultimele fraze ale profesorului.

„Ce s-a întâmplat?” întrebă Had.

„N-aş vrea să vă conturb”, se scuză Puşcuţă şi aşeză securea cu latul în rama ferestrei, avea sămânţă de vorbă, dar profesorul nu-i dădu răgaz, i se păru din cale afară de caraghios să legi cu cineva dialog la distanţă, tu fiind la catedră şi celălalt undeva prin curte. Atâta aşteaptă dracii de elevi: rid din orice, iar autoritatea dascălului odată pierdută, ehe...

„Tot ne-ai conturbat. Poftim înăuntru!” îl invită pe intrus, sobru dar politicos, mătură clasa cu privirea aceea severă, avertizând parcă – ia să fim serioşi, mă, copii! nu suntem la circ, altminteri întorc foaia, s-a înţeles? – şi se întoarse spre musafirul care îşi făcu apariţia; era foarte nefericit pentru abuzul său, însă pe Had nu scuzele tardive îl interesau, îl puse în scenă: „Te ascultăm”.

Puşcuţă simţi o durere acută în piciorul bolnav de emoţia ce îl cuprinsese, însă înapoi nu mai putea da, se sprijini de colţul catedrei şi gândul pe care îl avea în cap fu îmbrăcat în aceste cuvinte:

„V-aş contrazice, uite ce gândesc eu, poate zic o

prostie: răul odată făcut, rău rămâne, chiar dacă pui în loc binele”.

„Cum dovedeşti?” îl iscă Had.

„Prin cele trăit-păţite. Uite, o pildă”.

Tocmai asta voise Puşcuţă, să fie poftit la vorbă. Aduse în faţa şcolarilor una din acele istorioare pe care le închei cu: cine are urechi de auzit să audă! Când zici că ai isprăvit, istorioara îngurgitată începe a trăi în tine, îşi strigă sensul, prin pilda şi tâlcul care îţi răvăşesc dinlăuntrul cu muşcături de viperă. Începi să cugeţi altminteri. Îmbătrâneşti într-un ceas cât într-o viaţă, cum se întâmplă în basme, înţelepţindu-te. În vestea-povestea lui Puşcuţă, dascăl de ocazie, faptele erau acestea…

Omul avea un fecior, rău cum e fierea. Lenea curgea după el, în timp ce cu uşorul trai era prieten de cruce.

Doar de blestemăţii şi rele era capabil. Tătâne-său nu-l bătu, cum făceau alţi părinţi. Bătu câte un cui în uşă de fiecare boacănă a neisprăvitului, cuiul şi fapta de ocară. Timpul curse, uşa se umplu, deveni zid de cuie, n-aveai unde pune un deget şi fiul omului se înfurie, vorbi către tatăl: „Nicăieri ca la noi. De ce ai bătut atâtea cuie în uşă?” „Tu le-ai bătut”, zise tatăl. „Eu?” „Da, n-ai făcut tu rele, duium, cutare şi cutare, nu mai ţin minte câte, multe, fără număr?” „Făcut”, recunoscu fiul. „De fiecare faptă rea am înfipt câte un cui. Priveşte, ăsta eşti!” vorbi tatăl, posomorându-se rău. „Nu-i supărare, cuiele se pot scoate, eu voi fi acela”, promise fiul. „Poate făcând tot atâtea fapte bune”, spuse tatăl şi îşi văzu de propriile griji. Odrasla îşi luă rolul în serios, se făcu alt om, de nerecunoscut, încât fapta de laudă şi mărinimie deveniseră obişnuinţă: nu

trecea zi să nu ia cleştele spre a smulge un cui-două din uşa fărădelegilor lui. Timpul curse, uşa se goli şi fiul alergă într-un suflet la tatăl său, care albise pe cap, trăgea să moară; îi spuse acestuia, strălucind de bucurie: „Văzut-ai, tată? Nu mai e niciun cui, le-am scos pe toate!” „Dar găurile?”

Clasa era captivată de mica şi încântătoarea călătorie morală pe care o parcursese în doi timpi şi trei mişcări; şcolarii gustaseră relieful cu abrupturi şi creste prin care zburdase în liberă voie psihologia lor, urmată de brusca prăbuşire pe crevasa de gheaţă din finalul naraţiunii, care îi trezi, le fortifică linia caracterului. Tăcerea de plumb care se instală confirma, îşi spuse Had, toate acestea. Elevii păreau a fi uitat să respire, absorbiţi de reflecţie, vârâseră istorioara în computerul cugetării lor şi aşteptau semnalele, da, semnalele, pe ecranul conştiinţei, îi diagnostică Fiad. Învăţăceii erau racordaţi la tensiunea emoţională şi câmpul electromagnetic care se instalase între povestitor şi clasă. Re1

simţea până în fibră cum se încordează materialul uman al fiecărui căutător de sens; fiind dirigintele lor, îi cunoştea ca nimeni altul, le era prieten şi părinte, hoinăriseră împreună prin Transilvania, pe drumurile eroilor, nu se înşela în intuiţia lui, era exclus! Starea de graţie îl locuia pe profesor în toţi porii. Tăcerea o rupse tot Puşcuţă:

„Io m-oi duce să tai lemne”.

Had îi mulţumi printr-o strângere prietenească de mână, îl conduse până la uşă, cuvintele erau de prisos, totul i se citea pe faţă. Reveni la catedră, spunând: „A fost vorba, aşadar, de răni ce rămân nevindecate. Poate careva

numi una la fel?”

Se înălţară câteva mâini; îl indică pe fiul lui Filu Micle, Filu, de la Filimon, care zise brav: „Dumneavoastră”.

„Cum adică? Ce vrei să spui?”

„Dacă unul dintre noi nu învaţă istoria patriei, vă facem dumneavoastră o rană ce rămâne nevindecată”, declamă odrasla lui Micle. Fiad mârâi un da ambiguu şi indică alt preopinent, pe Fana Ivaşcu, premianta clasei, care – în virtutea spiritului de imitaţie – operă în aceleaşi teritorii:

„Dacă vă împiedică să faceţi serbarea, veţi fi rana noastră nevindecată”.

„Lăsaţi-mă naibii pe mine! Ce v-a apucat? se posomorî Had. Refuz să cred că vreunul dintre voi n-a înţeles esenţialul. Subiectul naraţiunii nu-s eu. Răni nevindecate poate cauza fiul rătăcit, un opresor, o «rânduială crudă şi nedreaptă» cum zicea Eminescu. Ia puneţi capul la contribuţie! Ei?”

„Moisei, rană nevindecată a naţiunii române!” strigă Simionuc Roman.

Bum Altceva?”

„Ip şi Tresnea!” adăugă Nuţu Şărămăt.

„De acord!” omologă Had Iubu. Cele două localităţi tocmai reveniseră în actualitate (un fel de a spune) prin gestul elementar, prea demult aşteptat de transilvăneni: martirii celor două aşezări au acum, în sfârr şit, câte un modest monument de aducere aminte. Elevii aflaseră vestea şi…

„Comisia rămâne pe loc, nu mai pleacă. Rechemarea tovarăşilor la judeţ a fost anulată. Se mai fac săpături”, veni

val-vârtej Bumbuşcă cu vestea în dinţi.

„Nu mă interesează”, spuse profesorul, furios că-i deranjat în plină lecţie; orice neisprăvit îşi permite să…

„Ba că interesează, că io nu vin de capul meu. Sunteţi poftit la Casa comunii”, fu insistent slujbaşul.

„Nu te astâmperi, văd. Nu-ţi bagi minţile-n cap”, îl auzi Had pe Vasile Conţ.

„Ce-am mai făcut?” întrebă cu calm angelic ochelaristul.

„Te-ai dus proţap la Ip şi Tresnea”.

„Ce-i rău în asta? Am fost acolo în timpul meu liber”, informă Had şi nu pricepu în ruptul capului ce i se reproşa.

Se dusese acolo dintr-un sentiment de pioşenie faţă de cei ucişi în condiţii similare cu eroii Moiseiului. Era de datoria lui să fie acolo, deşi nu-l chemase nimeni; îl chemase propria conştiinţă. Dar cine oare chemase pe cine? Nu se bătuse toba şi nici invitaţii nu se emiseseră, ceea ce nu-i împiedicase pe oamenii de bine ai multor sate din Transilvania să ia calea Sălajului, cinstind tragica memorie a celor două aşezări. În prima duminică, la Ip, ceremonia decurse „la nivel comunal”. Vorbi preţ de câteva minute primarul Nicu Pop şi, la semnalul venit din galeria autorităţilor locale, pânzica de pe obelisc fu ridicată: oamenii putură contempia soarele imaginat în piatră de sculptorul Vasile Terec, o metaforă de veşnică aducere aminte şi gata, adunarea se încheie înainte de a-ţi fi dat seama că-i pornită, vorbiri nu mai erau, mulţimea putea face cale întoarsă, vira! în satele de unde venise, avea liber acces spre toate zările, cum indicau şi razele soarelui de piatră din obelisc, comunicând cu întreg jur-împrejurul

Transilvaniei. Had se întoarse de acolo cu un gust amar şi îl urmări o vreme imaginea lui Todor Pop, fratele primarului din Ip, pe care îl văzu plângând şi lovind cu pumnii pământul ţării: tăiase un porc, vru să ospăteze mulţimea sosită de la mari distanţe, dar i se răpi această plăcere, ea nu figura în protocolul adunării. Şapte zile mai târziu, duminica următoare, la Tresnea, lucrurile decurseră puţin altminteri. Partea oficială se sfârşi în tempo rapid, urmă dezvelirea şi autorităţile locale plecară, bucuroase că şi-au îndeplinit mandatul. Veni gustul de cenuşă, pe care mulţimea – sosită în număr mare – îl traversă în pioasă aşteptare, cu înţelegerea că e pauza dintre două adunări pe care doar întâmplarea le-a nimerit în acelaşi loc şi la acelaşi ceas: serbarea celor grăbiţi se sfârşea, ca să înceapă, mai pe îndelete, serbarea celorlalţi, a negrăbiţilor. Se pronunţară scurte vorbiri – nu discursuri, nu oratorie, nimic aşternut pe hârtie – totul simţit acut şi durut. Ţăranul Liviu Carpen din Ip îşi evocă fratele mort, pe care nu apucase a-l cinsti duminica trecută în propriul sat:

„Nu vă fie cu supărare, tăt sălăjan e şi mortul meu”, sfârşi acesta.

Doctorul-savant P. din Şimleul Silvaniei ceru copământenilor lui să tălmăcească împreună avertismentul conţinut în fraza lapidară de pe monumentul abia dezvelit, veritabil testament al martirilor către urmaşi:

„*S-a ridicat acest obelisc în memoria cetăţenilor din localitatea Tresnea*, *ucişi în timpul ocupaţiei şi terorii fascisto-horthyste*, *în septembrie 1940*. *Să facem totul ca asemenea evenimente tragice să nu se mai repete* urmă pomelnicul celor duşi în luturi, în număr de una sută

nouăzeci şi cinci, cu nume şi prenume, în lectura dascălului comunei, conform listei păstrată în original în muzeul şcolii. Ridică mâna feciorul fostului primar din Ip, tot din neamul Popenilor, student la construcţii, zicând că are şi el lista eroilor din satul său, drept care întrebă:

„Slobod a fi a-i pomeni?”

Urmă tunetul de glasuri: „Slobod! slobod!” Nouăzeci şi patru de nume de bărbaţi, femei şi copii căzură în auzul adunării, urmate de alte treisprezece, martirii satului Nuşfalău. Istoricul Hossu, creangă din puternicul arbore al Hossenilor memorandişti, deplânse că au trebuit să treacă patruzeci şi trei de ani până când această „troiţă a istoriei” să fie înălţată la căpătâiul eroilor, dădu glas bucuriei că tăcerea de sperjur ia sfârşit, lucrurile intra pe făgaş normal: „În august – septembrie 1984 ne vom reaminti de martirii neamului în contextul luminos al aniversării a patruzeci de ani de la eliberarea României de sub fascism, act tutelar pe care îl binemerită jertfa lor supremă”, sfârşi istoricul Hossu.

„Aşa vom face şi noi, o lună după aceea, în octombrie, auzi Had vocea pe care o distingi dintre o mie: grăise Ambrose Şărămăt, pe care avu surpriza să-l întâlnească la Tresnea, în mulţime şi profesorul îngăimă:

„Ce-mi văd ochii! Dumneavoastră aici? După câte cunosc, deputaţii stau în faţă, în prezidii”.

„Când n-au prezidii, stau pe unde apucă, mă drace! grăi Ambrose Şărămăt luându-l pe Had uşurel şi familiar de braţ, dar îl strânse numaidecât, dureros de tare, în menghina mâinii lui, după care îi vorbi gros, robsonian, în ureche, gata să-l asurzească: Te legi de deputăţia mea? Şi împăraţii îşi scot mantia din când în când. Rămân în izmene

şi se izmenesc, ca toţi oamenii. Nu suntem tot timpul în parlamentul ţării. Viaţa nu-i o sesiune continuă. Io nu te întreb ce cauţi tu pe aici. Cât despre mine, am un văr primar între cei pomeniţi de pe listă. Spune-mi degrabă, cum pregătiţi voi, dascălii, serbarea noastră, a moiseienilor?”

„Nicicum. Eu stau pe tuşă. Sunt inde-zi-rabil!” fu explicit profesorul, la care deputatul în M.A.N. râse ca de o glumă bună, apoi îl stropşi:

„Te învârţi ca o beşleagă în târgu nimănui, în loc să pui osul, că tânăr eşti, şcolar eşti, la început de drum eşti! Ce pofteşti? Ai în mână un cáré de aşi”.

„Am un căcat”, îl bruscă Had, cu voluptatea de a fi şi el vulgar; colosul îi impusese o luptă fără orizont, o luptă în noroi, pe parcursul căreia uzezi de absolut orice.

„Voi tinerii de azi, continuă Ambrose Şărămăt, faceţi pe oropsiţii, fără să fi gustat din greu. Noi l-am mâncat cu lingura mare. Nu ştiu ceva mai ruşinos decât plângăreala, cerşitul”.

„Destul cu demagogia!” urlă cât putu Had, galben ca moartea; într-o singură secundă spiritul său trecu un şir de stări-limită: stupefacţie în faţa limbajului grosier, la care nu se aşteptase, milă şi dispreţ pentru luxul inconştient al celuilalt de a acuza în oarbă necunoaştere de cauză şi, în sfârşit, indignarea, ca sumă a agresiunii exercitate asupra lui, om cinstit ca lacrima, îşi temperă clocotul, jugulându-şi în strânsoarea palmelor pulsul, gata să-şi frângă venele de la încheietura I mâinilor şi stăpânirea de sine veni, ca o minune, din zonele neîndeajuns sondate ale personalităţii lui şi spuse acestui Ambrose Şărămăt: „Între doi străini

scuzele-s de prisos. Poate ne vom cunoaşte de acum încolo. La bunăvedere, în Moisei”.

Mai buna cunoaştere dintre deputatul în M.A.N. şi Had n-avu prea mult de aşteptat, fu înlesnită de chiar Vasile Conţ, fără voia lui expresă, la o nouă rundă de convorbiri, când îi spuse tânărului profesor de istorie:

„Răscolind vechi dureri, aducem prejudicii cauzei, jenăm sentimentele unei naţionalităţi”.

„Prin adevăr? întrebă Had.

„Prin naţionalism şovin, care generează, la rândul său, alt naţionalism”, cită fonful cele auzite la reciclare.

„Stranie gândire! Adică unul bagă cuţitul în tine, în propria-ţi casă, şi tu să zici: scuză-mă, frate, că m-ai omorât, nu te voi jigni amintindu-ţi această bagatelă! fu sarcastic Had şi îi veni în minte *binomul provocare-riposta*, concept lansat de istoricul Arnold Toynbee, care exprimă clar şi nuanţat miezul problemei asupra căreia purtau acest dialog al surzilor; ochelaristul aduse discuţia pe teritoriul logicii argumentative, spunând: „Aşa-zisul naţionalism românesc nu a fost vreodată decât o reacţie, o pavăză la naţionalismul infinit mai puternic şi intolerant declanşat de alţii, de iredentişti, bunăoară”.

Fonful sări ca ars:

„Dar ce? Românii n-au belit unguri?”

„Du-te-n caldul mă-tii! veni vocea de bas profund a lui Ambrose Şărămăt; cum de nu-l zărise Had pe deputat? acesta şezuse în penumbra odăii, în singurul fotei existent în Casa comunii (şi Moiseiv de altminteri), poate dinadins se aşezase mai retras, şi iată-l sosind mai în faţă, mare şi mult, cât Jean Valjean, plângea podeaua sub paşii lui şi zuruia

sticla ferestrelor la fiecare cuvânt emis de puternicele lui corzi vocale, ca din contrabas: – El să răspundă la o asemenea întrebare? Un copil? întreabă-mă pe mine, care am trăit aici. Ştiu naţionalismele nu din cărţi. Ardealul e în mine, bou bătrân. Mandatul tău în Moisei s-o gătat. Fă-ţi valiza şi ia primul tren!”

„Mă tot întreb dacă n-am visat, bade Rihor – îl luă Had martor pe capul comunii, care se cherchelise şi nu lega dialog cu profesorul, încerca să-i dea dulăului să bea comată. În viaţa mea nu am văzut o asemenea răsturnare de situaţie. Ai auzit de *happy-end*? *a*

„Io nu ştiu limba anglicană. Întreabă-l pe Hontău, se descotorosi acesta de profesoraş, preferă să se ocupe de *Horthy*, care îşi înmuiase limba în rachiu şi strănută în ceaşca primarelui.

„L-a buşit, trimiţându-l urgent la plimbare – continuă Had – cum n-aş fi crezut că-i posibil. Mare curaj, domnule!”

„Orice-i posibil, profesore! îl abandonă primarele pe Horthy şi se ocupă de Had. Tovarăşul Şărămăt Ambrose să fie pus în gerunţi de un bitang? Unde s-a mai pomenit? Vasile Conţ nici nu-i Vasile Conţ”.

„Ce vrei să spui?”

„E Koncz László. Nu ştiai?”

Parcă l-ar fi tăiat de sus până jos cu flacăra de sudură, fu senzaţia resimţită de Had; spusa primarelui îl năucise, îl trezise din băutură. N-avea chef să mai stea în *hodaia* din Măguri. Îi lipsea aerul. Parşiva veste îi stricase sufletul, se va sustrage efectului ei nociv făcându-se că plouă, Conţ era Conţ, dă-l în paşte! otrava resentimentului naţionalist nu trebuie să aibă acces în cugetul său. Cum de nu-l

adulmecase pe impostor? Prea se potriveau multe, hărţuiala avea ceva programat. Un fir îi dădu chiar Urdinică, îşi aminti

Had. Conferenţiarul veni într-una din zile acasă la el, răspunzând pesemne invitaţiei pe care i-o adresase din pură gentileţe: avea morgă, şi flori avea, crizanteme mov, pe care le dădu Pompiliei, cu ceremonioasă înclinare a capului, farafastâcuri citadine pe care le-ar fi luat în răspăr, oho! dacă n-ar fi avut obligaţii de gazdă: „Ea – i nevastă-mea; asta-i casa unde şade un profesor de ţară cu muierea lui; buda-i în curte; cămaşa de pânză e sănătate curată pe trup; ce spui de o mămăligoanţă? am un talent la făcăleţ, încât dau consultaţii!” Eforturile lui Had se risipeau în van, Urdinică fu inexpugnabil din manierele lui de mic burghez împuţit: surâsuri diplomatice, înclinări din capul cârlionţat, respiraţie controlată, să nu deranjeze aerul odăii, paharul cu trăscău ţinut la nivelul celui de al doilea nasture de jos al vestei, da, bucatele au fost bune, aveţi o casă interesantă, *pardon*, *après vous*, *madame*, îţi aduc salutări de la „iluminatul P.P.”, care va veni să te vadă, aş! îţi mai aminteşti de poezia lui Rimbaud, *Jamals*? Voi nu beţi cafea pe aici? ne mai potrivim cravata lila de velur (nu-s oglinzi în casa asta!) tragem cu coada ochiului la ceas, era să uit, colega: ăl care trage sforile-n comisie e hun sadea…

„Hun ai zis?” făcu Had ochii mari.

„De-a lui *Attila*, biciul lui Dumnezeu”, o rotunji Urdinică, zâmbind subţire şi Had puse altă mască, a uimirii nemăsurate, pe faţa seboreică a celuilalt; uitând de legile politeţii, ochelaristul îl luă repedfc-repede:

„Cu biciul lui Dumnezeu ar trebui să te plesnesc,

zevzecule. mărunt-mărunţel, ca un alt *Attila*, în numele tuturor românilor. Mă întreb îngrozit: ce magistratură a istoriei vei face? Unde ajungem dacă până şi un istoric rosteşte cuvântul hun în afara accepţiunii sale istorice?! în oameni ca tine se naşte resentimentul naţionalist şi vendeta, pe care scursorile Europei le umflă la dimensiuni aberante, spre a ne şantaja. Faci jocul iredentismului, inconştientule! Se leagă de un fleac de om ca tine, care a spus un fleac de vorbă şi gata: pun în cumpănă însăşi naţiunea română. Tu nu eşti român, mă, eşti un biet homuncul exaltat şi regret sincer de a mă fi înrudit cu tine prin istorie/

Destul! Poteca asta nu duce niciunde. Had nu rostise o iotă din acest rechizitoriu; voise doar a-l rosti însă nu-i pică fisa la timp, ca oricărui ardelean, cum se spune, iar când sosi mintea de pe urmă a rumânului fu prea târziu: Urdinică tocmai pupa mâna Pompiliei» îşi lua rămas bun, recepţia se terminase, cum să pescuieşti cuvântul infam căzut în neant? Poate nu auzise bine, îşi găsi o scuză; salve şi n-am cuvinte! se simţi eliberat.

„Vinde-mi, Puşcuţă, un butoiaş de comată", ceru Had şi primarele deveni atent, întrebă:

„Te duci la nuntă? La botez?"

„Vine nunta la mine, zise ochelaristul, îşi compuse o mină solemnă şi oficie: Cetăţene Had Iubu, de bunăvoie şi nesilit de nimeni iei de nevastă pe cetăţeana Pompilia Gliga?"

„Ho, mă! Asta-i textul meu! sări Roman Rihor. Ce te bagi în cele primariceşti? Surpi autoritatea, profesore! Când îmbrac tricolorul şi îţi cetesc din Codul familiei?"

„Peste două săptămâni, nu pot mai repede din două motive, se scuză Had. Aştept leafa şi pe babacii de la Paris”.

„*Nes*! Minune!” exclamă Iancu Şmilovici pe limba seminţiei lui, ivrita.

! „Cine ţi-i naş?” ceru detalii primarele.

„Ar fi unul, tatona viitorul mire, însă nu ştiu dacă îi permite legea”.

— Cine?”

„Tovarăşul primar, bunăoară”.

„Fie-ţi gura aurită! Ceas bun, finule! ură Roman Rihor şi oasele ochelaristului pârâiră în strânsoarea de urs a acestuia, care aduse primele clarificări asupra învoielii pe care tocmai o parafau: Tai un viţel, cu acte în regulă, mă, nu credeţi cumva că… (spre Puşcuţă) ce stai? Adă butoiul cerut. Eu plătesc. La primăvară ne apucăm să ridicăm casa tinerilor însurăţei, îi legăm de moşie”.

Tocmai de aşa ceva se temuse Octavia, mama lui Had, care – mai direct ori mai pe ocolite – îşi divulgase acest mare „of” în ultima scrisorică trimisă fiului ei:

„Sunt total deconcertată, nu pentru marea veste, o aşteptam, dragă fiu şi scumpă noră, dar sunt incapabilă să-mi imaginez cum să mă îmbrac la nunta voastră, cel mai mare eveniment al anului. În Bucureşti, mai treacă-meargă, îmi compuneam toaleta cu relativă uşurinţă, am aici cârpe cu duiumul. Comuna aia însă mă oripilează: cum să apar în *robe Beauchamp* de tafta printre ţărancele care vor veni, desigur, în zadii de lână?! Apropo: se mai poartă sclipiciul în România? Am pentru tine, Pia, un *deux-pièces a paille*, *une folie*! Cât despre rochia de mireasă, aceasta cade în seama

mea, să-mi trimiţi măsurile negreşit – talie, bust, mijlolel, număr de pantof (le poţi lua, la nevoie, cu sfoara). Pe Ştefan al meu degeaba îl rog ori de câte ori pleacă spre ţară, se zburleşte la mine: el nu amestecă M.A.E.-ul cu desuurile muiereşti, zi-i diplomat şi pace! A fost pe aici *iluminatul P.P.*; stilat, distrat, titrat, aferat, cum îl ştii, a ţinut o alocuţiune!

chic la UNESCO, *zice* taică-tău. La un pahar de Cherry, un singur subiect pe tapet: cum să te recupereze, să te aducă în cercetare! Vai, câte am pe cap şi trebuie să rămân lucidă, să le luăm ordonat: probleme băneşti aveţi? dar pastile *anti-baby*? (sper că nu sunteţi grăbiţi să-mi puneţi în braţe un urmaş!), despre locuinţă, confort, civilizaţie, proiecte nu vă întreb, atâta timp cât Moisei e doar o haltă de tranzit către ceea ce va fi (bănuiesc că nu vă leagă nimic de comuna aia! v-aţi lecuit!), temă pe care o vom relua, cu drag, Octavia, P.S.: M-am trezit că nu ştiu cum se spune soacră pe franţuzeşte – *belle mere* (oare cât de *belle*?); de mâine aşa o să-mi zică ăştia de pe aici!”

Întâlnirea cu Octavia Iubu era, nu încape îndoială, o ecuaţie cu destule necunoscute, reflectă Had şi surâse gândului cum că, iată, mirii sunt mai preocupaţi de runda convorbirilor cu *belle-mère* decât de nunta propriu-zisă, cu întreg lanţul de angarale: fă comenzi! invită întreg satul! dă de lucru bucătăreselor: ocupă-te de hârtii! trimite chemători călări! Obştea era marele lor aliat, îi va ajuta în toate, ştia Had. Mai puţin „latura internaţională”, a chestiunii; ordinea de zi care se va transfera curând de la Paris la Moisei era încărcată, va stârni pasiuni, apriga soţie de diplomat nu se dezminte, ştie ce vrea. Had o aştepta cu

dragoste şi îngrijorare, va pleda loial şi ferm poziţia cuplului. Care poziţie? Există oare aşa ceva?

„Vii ori ba? îl somă pe ochelarist Iustin Curăvale, Fuior şi Gelu rodeau zăbala, le era de ducă, agronomul era grăbit şi, pentru că tot cobora gol, pusese butoiaşul cu comată în căruţă, voia să-l ducă acasă la profesor, însă nu ştia exact unde şade, iar acesta nu se urnea: Vii ori ba?”

„Să văz, mai întâi, ce marfă mi-a pus rumânul în poloboc. Adă o sărăoaie!” ceru profesorul zurbagiu.

În limbajul nord-transilvănean sărăoaia înseamnă tiuga (pe munteneşte) sau tigvă (la moldoveni) sau fur (la olteni), fructul acela lung-prelung de curcubătă (ardelenism), gol pe dinlăuntru şi uscat la soare, pe care îl slobozi în vasul neînceput să iei proba de băuturică, să omologhezi calitatea. Had nu omologă nimic, sui lângă fratele său, polobocul, pe care îl îmbrăţişă; îl va protegui la hopurile drumeagului curgând în pantă neîntreruptă.

Căruţa se urni în hămăielile disperate ale lui Horthy, care o însoţi până în buza cerului, unde sfârşeşte geografia Măgurii; de aici încolo începea alt tărâm, căldarea Moiseiului, guvernată de legile ei. Nu pătrunzi acolo fără să te scalzi în cele trei ape ale cunoaşterii şi izbăvirii: durere, speranţă, neîngenunchere.

Capitolul optsprezece

„Ne faci greutăţi, Broşe!”

„Ce greutăţi?” îşi luă răgaz de gândire Ambrose Şărămăt, însă vocea de la celălalt capăt al firului fu drastică:

„Întrebări eu pun şi mai află, cumnate scump, că te voi judeca cum scrie la carte pentru porcăria aia”.

I se păru că telefonul ia foc. „Eşti în greşeală”, vru să-i spună secretarului judeţenei de partid, dar amână, să treacă valul de mânie, ceea ce nu se întâmplă; neprimind replică, Bretan înţelese că-i vorba de tăcerea vinovatului şi îl toca metodic. Ambrose Şărămăt dădu să-l oprească, dar avalanşa porni şi nu ajungea la cuvin t, aşa ceva nu i se mai întâmplase. O furtună iscată din senin, şi el, prins în vârtejul ei, cu mâinile încrucişate. În urmă cu puţine secunde era un ins aproape fericit, stăpân pe puterile care îl sălăşluiesc, ca imediat să devină o cârpă. Viaţa îşi arăta, pentru a câta oară, puterea ei de a te pogorî în umilinţă ori a te înălţa în cinstire cu neruşinare dezarmantă: n-ai decât să te dai de ceasul morţii, ori să pufneşti în râs. Ambrose Şărămăt optă pentru a doua soluţie.

Lălăia prin curte; avea în cap proiectele unei noi zile de muncă şi în mâini avea cheile cooperativei – 1 să deschidă ori mai are timp să dea grăunţe la porci?

— Când veni de peste drum vigilul Bumbuşcă, ţipând ca înecatul, veniţi-săriţi! că îl aşteaptă tovarăşul secretar Bretan.

„În persoană?” întrebă Ambrose Şărămăt.

„Pe fir! Pe fir!” începu să ragă slujbaşul. Secretarul Bogdan Bretan apare pe fir doar în ocazii de extremă urgenţă, raţionă Bumbuşcă, tovarăşul secretar te pofteşte la sediu, te freacă cu uşile închise. Telefonul e pentru cei mici în grad, stau călare pe el cât e ziulica. Dacă tovarăşul secretar a recurs la el, e rău de tot. Se albea de ziuă, dar în afacerea asta era întuneric beznă, îşi zise vigilul şi se aşeză în fotei, dai Ambrose Şărămăt îl dislocă de acolo, îi făcu semn să dispară, legă dialog abia după ce Bumbuşcă

ajunse pe coridor. Grăi nesigur, cu un calm aproximativ:

„O porcărie, zici?”

„Cum altfel să numesc gestul tău abuziv de a brusca pe un delegat al judeţului, de a-i zădărnici mandatul?! veni acuza secretarului şi Ambrose Şărămăt înţelese, în sfârşit, de ce e făcut zob: îl trimise la plimbare pe obraznicul Conţ sau Koncz, cum i-o fi zicând, prea călărise pe cal mare spre a nu-i lua biciuşca şi a nu-l răsturna din şa, dar Bretan nu-l slăbi: Ce eşti tu acolo? Stat în stat? Ce-i Moiseiul în concepţia ta? Patagonia României?”

„Stai, tovarăşe secretar, nu te înfierbânta. Oi fi greşit nesocotind un mandat emis de forul judeţean, ieşi din muţenie deputatul şi vorbi cu întreaga lui energie. Pentru asta pot fi nu criticat, belit, dacă vei găsi cu cale. Dar ascultă-mă o clipită: respectivul lucră ca la inchiziţie, în numele partidului, şi eu nu-i rabd pe iezuiţi.”:

«Nici eu anarhia! fu prompt Bogdan Bretan. De ce n-ai venit să mă pui la curent, în loc să faci pe micul dictator. Ai dat-o în bară, tovarăşe demnitar!”

„Xartă-mă, Bretane!” grăi mai în surdină deputatul.

«Niciun iartă-mă şi niciun Bretane! Vino la judeţ, îi ordonă secretarul şi, înainte de a închide receptorul, dori ca celălalt să afle! Vei fi discutat în birou, mă, Broşe”.

Asta nu-l sperie pe Ambrose Şărămăt; îl liniştea, vor putea discuta la calm, de faţă cu toţi, nu de la cumnat la cumnat, relaţie pe care o speculează orice neisprăvit, toarnă anonime, bagă fitiluri, calomniază: ba pe secretar, ba pe deputatul M.A.N., ba pe amândoi. Era sătul de cinstea de a fi rudă prin alianţă cu Bogdan Bretan, de a fi luat de nevastă sora unei alese feţe a judeţului, pe Anna. Îi venea

uneori să plece în alt colţ de ţară, liber de bârfă şi liber să trăiască pe propriile-i picioare. De ce să plece? se revolta Ambrose Şărămăt, el e de al locului, rădăcinile lui sunt aici, e pământean, strămoşii lui n-au ieşit din Marmaţia, dorm dedesubt. Îşi ura, din aceleaşi motive, şi numele mic de Broşe, venind din Ambrose, cu care îl răsfăţa puternicul lui cumnat. Consătenii îl preluaseră numaidecât, ca pe un steag, numindu-l pe şeful cooperaţiei locale Broză, ceea ce în limba poporană înseamnă bicarbonat de sodiu. Cu apa, cu focul şi cu porecla greu te lupţi; îi lăsă în plata Domnului, numească-l cum vor.

Opri un camion de ocazie şi – neras, nemâncat – Ambrose Şărămăt se duse la Baia Mare. Orice plecare de-a lui Broză e de natură să-i întristeze pe moiseieni: în ziua cu pricina cooperativa va funcţiona ca vai de lume, Anna lui abia acoperă sectoarele fierărie şi textile – pune cuie la cântar! vinde seceri!

taie pânzătură! – în seama bărbatului ei fiind distribuţia de zahăr, de oloi, de făinoase.

„Azi nu-i făină, mă! Broză îi dus în Baia!” strigă un consătean şi telefonia fără fir a comunei funcţiona; Ciorba Vasi a lui Vasi, ăl cu motocicletă Mobra, duse vestea până la casele risipite pe dealuri.

„Pe scut sau sub sem?” apucă să-l întrebe Had pe Ambrose Şărămăt, care tocmai cobora din autobuzul de Baia, venea de la Bretan, pe când profesorul urca în acelaşi vehicul. Era cap de linie şi autobuzul făcea cale întoarsă imediat ce îşi lua plinul de călători; fiind ultima cursă a zilei, aceştia îl luaseră cu asediu.

„Sub scut, profesore, sub scut! Cum altfel?!” prinse

Had din mers răspunsul lui Broză, uşile se închiseră şi nu auzi urmarea, îl despărţea foaia de sticlă a ferestrei prin care cel de jos încerca zadarnic să se facă auzit; îi vedea ca într-un film mut mişcarea buzelor, însoţită de gesturi ample şi un râs din toţi bojocii, dar sunetele nu răzbăteau până la el, vehiculul huruia teribil, trecut din relanti în viteza întâi, ba totuşi prinse din mişcarea buzelor fraza: „Roadă-n pomi şi boală-n domni!” care era a lui şi numai a lui, ţinea de pitorescul acestui personaj, pe seama căruia circulau isprăvi de-a dreptul fantastice.

Had Iubu tocmai pornise pe făgaşul uneia dintre ele şi, pentru oficiarea sa, avea nevoie de documente, spera să le afle în muzeul de istorie ori la filiala Arhivelor Statului în Baia Mare, instituţii care funcţionează în acelaşi edificiu şi sub conducerea unică a lui Zubaşcu Zub. Acesta terminase istoria tot la Cluj (medievalist), cu doi ani înaintea lui Had, numitorul comun al cunoaşterii lor fiind – cine altul? – *iluminatul P.P.y* Magister Maximus al amândurora. Convenise cu Zubaşcu Zub să stea peste noapte în pa!

rohia lui, să răscolească împreună hârţoage şi documente ale cancelariei ungare în Marmaţia, deoarece a doua zi, Had, singurul profesor de istorie la Moisei, trebuia să fie la post. Zubaşcu Zub nu era încântat să-i „violeze” cineva tezaurul, a cărui întindere şi valoare erau lui însuşi necunoscute, luă pe „nufe în braţe, evocă barierele privind accesul la arhive, obsedantul secret al documentelor încât trebui să intervină profesorul Pamfi Patriarhu, îşi puse autoritatea în joc, zicând prin telefon: „fă-o, mă, pentru mine!” Zubaşcu Zub o făcu şi îl încredinţă pe Had, în cele din urmă, că ceva – ceva vor pescui ei doi în cimitirul de

hârtii deasupra cărora trona ca un *Imperator morbis*> nu ştia cât e aur şi cât e cenuşă moartă în această grotă cu vechituri. E şef peste maidanul cu gunoaiele veacurilor, zic unii. E păstorul de comori, zic alţii. Zubaşcu Zub habar n-avea cine are dreptate şi dacă, în general, e ceva de făcut prin labirintul pe care îl clocea fudul. Clădirea cu faţadă impozantă, încărcată de brandenburgurile unor ciubuce de baroc târziu, avea documente înşirate pe doi kilometri catacombe de pe vremea lui Franz Iosef şi Carolina Augusta; profesorul se va închide acolo în nopticica asta (poate şi altele, viitoare), ca într-un cavou habshurg, spre a studia – ev mediu? nicidecum! – alaltăieriul istoriei locale. Neastâmpărul, fervoarea şi sacrificiul de care da dovadă Had Iubu în această împrejurare veneau, nu încape îndoială, din avertismentul lansat nu demult de Alvin Toffler, pe care mulţi refuză a-l pricepe: „Dacă nu învăţăm de la istorie, vom ajunge s-o retrăim”. A retrăi evenimente abominabile, ca acelea de care se ocupa Had, era un nonsens al evoluţiei şi al revoluţiei româneşti. Contra unei atari sumbre eventualităţi ducea Had un război deschis, cu mijloacele pe care le avea la îndemână şi întreg focul fiinţei lui. La care ton-semiton ajunsese pe claviatura acestui război al său? Do, re, mi fa, sol, la… la… la…

La Moisei veni de peste Carpaţi marea veste: armata română întorsese armele şi eliberarea ţarii deveni fapt împlinit. Transilvania tresăltă parcă trezită de trâmbiţele Ierihonului. Amănuntele care veneau cu ţârâita din vechiul regat prin trecătorile Carpaţilor erau receptate ca o mană cerească. Ocupantul institui măsuri excepţionale. Mobilizarea generală ordonată de acesta era una dintre ele.

Ecoul actului de la 23 August trebuia anihilat în Transilvania. Voind să izoleze populaţia de „molima” ce venea din sud, domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György dădu ordin să fie arestaţi „capii de iniţiativă” ai unor posibile tulburări în Moisei şi împrejurimi, optsprezece inşi, figurând pe lista neagră a *hoherului*.

I-au scos în noaptea de 24 spre 25 august, luându-i din aşternut. Operaţia a fost condusă de Bornemisza Zoli, comandantul plutonului „acţiuni speciale”, format exclusiv din membri ai falangei Szál assy, veniţi din *anyaországa* ţara-mumă, se putea conta pe ei. Jandarmii unguri de provenienţă ardeleană prea erau mălăieţi, bântuiţi de umanism şi sentimente confraterne în relaţiile cu valahii, băgă de seamă domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György şi nu se folosi de aceşti *szalma*? *nagyarok*, unguri de paie. Acţiunile represive cădeau în seama lui Bornemisza Zoli, îmblânzitor de cai în pusta Hortobágy, ins mărunţel, dat naibii prin iscusinţa de a supune orice roib nărăvaş prin zăbală, pinten, bici şi biciuşcă, uneltele lui de lucru. Camarazii din subordine erau aleşi pe sprânceană, firi aprige, unsprezece *fickó*, gealaţi. Acţiunea care li se rezervase solicita nu atât forţă, pe cât şireată iscusinţă: arestarea „capilor de iniţiativă” să decurgă fără zarvă de prisos, pe muteşte.

Au fost strânşi în Casa comunii, mai exact în odaia de jos, nu în turn, unde funcţiona telegraful, „omul cu kukerul şi ochiul de lungă bătaie”, cum se preciza în depoziţia scrisă a lui Ambrose Şărămăt, pe care Had o parcurse pe nerăsuflate. Da, Broză se aflase printre arestaţii acelei nopţi, alături de Milu Micle, Roman Rihor şi alţii din

generaţia celor de douăzeci de ani, cât aveau ei pe atunci, socoti iute profesorul. Nu ştiuse mai nimic de *omul cu kukerul şi ochiul de lungii bătaie*, îşi dădu seama Had Iubu, răsfoind documentele şi refăcu amănuntul pe care îl ignorase: ocupantul avusese un observator în „filegoria" Casei comunii, locul cel mai înalt, de unde controla cu uşurinţa jur-împrejurul. Funcţionase acolo omul de pază: ziua privea prin binoclu (*kukerul* se păstrează în muzeul şcolii) 1 şi noaptea străpungea întunericul cu lumina revărsată din ochiul ciclopic al unui proiector electric care bătea la câteva sute de metri distanţă. Hruba lui Zubaşcu Zub avea darul să-l calmeze pe Had, să-l conducă pe teritoriul obiectivităţii ştiinţifice, era în elementul său. Scria febril, fişă după fişă, uimindu-l pe Zubaşcu Zub, care devenise spectatorul propriei sale moşii, boier de modă nouă, fie! ochelaristul era fericit în postura de pălmaş pe părăginita moşie, să culeagă informaţia aceea bob cu bob...

La puţină vreme fură aduşi arestaţii de la Borşa, localitate ţinând tot de parohia *hoherului*, gluma se îngroşa; iată-i încărcaţi în două căruţe (în casa Polak nu încăpea atâta omenire) şi porniră pe firul apei, simţiră arestaţii, că de văzut nu era chip prin întunericul gros, nu-şi distingeau trăsăturile. Tu cine eşti, frate de suferinţă? *Halgass*, *büdös oláh*! Taci, valah împuţit! îi reducea la tăcere Bornemisza Zoli. Unul dintre căruţaşi era Bumbuşcă. Pe el, da, îl sondase Had, mărturia lui figura într-unul din caiete, nu-şi amintea în care, scriptele confirmă declaraţia lui Bumbuşcă, era O.K. El conduse una din căruţele acelui convoi al morţii, dăduse bice cailor, ţinând firul apei, cum îi ordonase Bornemisza Zoli, care şezuse tot timpul lângă căruţaş, pe

capră, în poziţie inversă, cu spatele în sensul de înaintare şi cu faţa spre arestaţi, subalternii lui urmau căruţele pe jos, cu armele în atârnare, măturând cu lanternele feţele celor ce se rugau unui „Dumnezeu valah”, singurul drept pe care îl aveau obidiţii şi ofensaţii târâţi sub escortă prin cenuşa imperiului, încotro ne duc? Spre Vişău, e o temniţă acolo, ne vor închide! raţionau moiseienii. Ba nu! Uite că o luăm spre Săcel, trecem podul de fier şi pătrundem în *valea cu stafii*. Vom lucra la *Şerpele blestemat*! veni al doilea şoc psihologic, borşenii înţeleseră că vor fi „înlăgăraţi”, vor lucra la fortificaţii. Veni al treilea şoc psihologic, pe care îl resimţiră şi moiseienii şi borşenii cu aceeaşi intensitate: căruţele cotiră din nou stânga, pătrunseră pe văgăuna Izvorului Negru, pârâu prăpăstios, cu bolovănişuri şi viitură multă. Ne suie în muntele-patriarh, ne vor pușca! îşi spuseră disperaţii, spectrul morţii iminente le îngheţa sângele, le juca în pupilele mult dilatate.

Înfloreau zorii şi în poiana albastră lăcrima rouă; sfânta mănăstire a Moiseiului se ivi întreagă şi căruţele pătrunseră acolo ca într-o temniţă. Din acel ceas, de unde să fi ştiut prinşii? aşezământul călugăresc deveni temniţă cu adevărat. Tocmai se oficia liturghia de la ceasurile cinci şi Bornemisza Zoli trase un glonte, se stârni zarvă şi oamenii acestuia avură de lucru, să i dădu alarma: un prizonier dispăruse. Era Ambrose Şărămăt, se adeveri la numărătoare, o existenţă de Jean Valjean ignorată în caietele de dictando ori neaflată la timp ori dispărută din memoria celor cu care convorbise Had. Hârţoagele îşi făceau datoria, o scoteau la lumină, stârnind seducţia cercetătorului, ca un roman de aventuri. Personajul se

contura viguros şi întreg: copoii lui Bornemisza Zoli îl căutaseră zadarnic pe evadat, acesta ieşise din Măguri, o rupsese în lărgimile muntelui-patriarh, zicându-şi: „Roadă-n pomi şi boală-n domni!”, da, îl scăpaseră. Plutonierul ordonă să fie pus în loc primul călugăr care le ieşi în cale şi efectivul prinşilor nu se diminuă. Slujitorii Domnului se împrăştiară, pelegrini către alte sfinte lăcaşuri, mai puţin „fratele” Miron Tomoiagă care – după isprava din casa Polak – şontorogea prin munţi, unde avea să-l întâlnească pe ultimul fugit, pe Ambrose Şărămăt. Dar să nu grăbim faptele…

Mai marele falangei Szálassy ordonă operaţiunea Hus, cuvânt care înseamnă carne pe ungureşte. Moiseiul era unul dintre cele mai bune vaduri de vite şi oi din Transilvania. Domnului dr. Figusch Ilinyi Iván György îi crescură acţiunile: cirezi de vite şi turme de mioare din „parohia” lui trebuiau să ia calea bou-vagoanelor sosite deja în gara Moisei şi hrana vie astfel obţinută să-l însoţească pe ocupant în retragerea necurmată, spre vest. Moiseienii făcură legământ: nu dăm vituţele! Consemnul umblă din gospodărie în gospodărie, ca focul prin ierburi. Se constitui „frontul vitelor”, acţiune de sabotaj a ţăranilor din Moisei dată în seama unor tineri care, oricum, n-aveau ce căuta în sat: Puşcuţă, Ambrose Şărămăt şi Horiţă Vivat – tustrei căutaţi de autorităţi. Pe capul fugiţilor *hoherul* pusese recompensă de 1.000 (una mie) pengő. Ei tot trebuiau să se piardă în munţi, măcar s-o facă cu rost. Vitele fură scoase din grajduri noaptea, trecute prin grădini, în direcţia cunoscută, unde aşteptau cei trei. Luau drumul muntelui peste o sută de vite mari – vaci de muls, boi de

jug, viţei abia fătaţi, junincuţe – şi patru sute de oi; era greu să pilotezi amestecul de cireadăturmă prin văgăuni, să n-o simtă ocupantul, să iasă din câmpul vizual al pazei cu *kuberul şi ochiul de lunga bătaie*, care stă de strajă zi-noapte în filegoria Casei comunii. Ajunseră, în cele din urmă, în stâna din Bârdiboc, unde oierea – în acele vremi – Mihale Gheo al Diacului, văr dulce cu Ambrose Şărămăt; se aşezară pe locul lui, în păşunea, staulul şi coliba acestuia. Amănunte îţi furniza Puşcuţă, gură spartă, câte vrei.

„Te pomeneşti că ai prins şi tu vorbirea engleză”, îl boscorodi Roman Rihor pe şontorogul din Măguri.

„Engleza nu, însă ruseasca da, stăi că-i vedea”, trase Puşcuţă spuza pe turta lui: avea pe limbă o istorioara pe care sătenii o ştiau pe de rost. O audiau însă îngăduitori, a ori câta oară, ştiind că Puşcuţă minte frumos, este inepuizabil în a reproduce aceeaşi păţanie în noi culori şi un număr nesfârşit de variante. Însuşi Had Iubu intrase în acest carusel, stând la taclale în Măguri, pe comată şi cu tovarăşii de petrecere: ascul→tându-l pe mincinos, ochelaristul avu strania senzaţie că a redevenit licean şi audiază lecţia predată de Madam Metilen, incolor-inodora lui profesoară de chimie, disciplină la care fusese în mod constant clei, ca să respectăm argoul şcolar. Madam Metilen îşi însoţea expozeul cu experienţele de laborator: ai un cilindru de sticlă umplut cu apă cristalină (adevărul gol-goluţ, materia primă a demonstraţiei), în care pui o picătură de soluţie de turnesol (mica minciună încorporată) şi întreaga masă de lichid devine violetă (deturnarea adevărului iniţial prin corpul străin adăugat). Sensurile se modifică, legăturile aşijderi, alt echilibru se naşte,

dominanta întregului devine însăşi partea infuzată infinitezimal în masa adevărului, pe care îl spurcă spectaculos precum sepia marea strălimpede.

Cantitatea mare de adevăr din spusele lui Puşcuţă şi nevinovata picătură de ficţiune adăugată mereu de povestitor intră instantaneu în reacţie şi adevărul se voalează brusc. Totul se confirmă până la un punct şi, când te aştepţi mai puţin, întâmplările iau o turnură violetă, sepia îşi varsă cernelurile. Despărţirea apelor nu-i posibilă decât mergând la document, comparând faptele, aşezând spusa alături de scriptă. Va face comparatism, la nevoie! De ce nu? se bine dispuse Had, nimerind alt filon informaţional. Cercetarea paralelă este chiar temeiul obiectivităţii unui istoric! peroră ochelaristul – poate nu cu aceste vorbe, dar sensul acesta era – şi Zubaşcu Zub îl privi ca pe un extraterestru, îl trase de mânecă, întrebând:

„Cercetare paralelă? între ce şi ce?”

„Între ce scrie în terfeloage şi ce am auzit prin viu grai”, spuse Had, lămurindu-l buştean; horbota informaţională îl acaparase, dosarofagia musafirului său era nelimitată, constată uimit Zubaşcu Zub şi se simţi foarte singur, aprinse o ţigară, încălcând prima normă de securitate a patrimoniului: a nu se fuma în arhive!

A nu se fuma în sălaş! instituiră aspră regulă cei trei păcurari de ocazie aşezaţi, trai-neneacă, în stâna din Bârdiboc; neavând tutun, fumau frunzuţe de floarea soarelui, răsucind ţigări groase, cât degetul, în foaie de jurnal. La o mişcare neatentă se vărsa conţinutul, fărâmicios al ţigării aprinse pe te miri unde, fiind un permanent pericol de incendiu. Erau patru oameni mari,

cinci cu muierea lui Mihale Gheo al Diacului, plus copilaşii acestuia, înşiraţi pe scara vârstei între cinci şi nouă anişori, la distanţe simetric egale, anul şi coconul, era puioasă Maria oierului, năştea prunci sănătoşi ca bolovanul. Cum să doarmă decât înghesuită această omenire în spaţiul strâmt al unei singure colibe? Cei mari tolăniţi pe fâneaţă, înfăşuraţi în cojoace, în timp ce vieţuşile mărunte se vârau, ca oile la strungă, în buzunarul uriaş al unei dune cu fulgi, unde şedeau ca puii de cangur în marsupiu, la căldurică. Fiind de lemn şi acoperită cu iarbă alpină, coliba era inflamabilă, cum inflamabile erau toate acareturile acestui sălaş păcurăresc. O singură scânteie l-ar fi transformat în rug: locul de fumat era stabilit, deci, la o distanţă apreciabilă, în pădure. În acest loc se găsea Puşcuţă când apăru neamţul; acesta venea agale, de unul singur, prin molidiş, relată şontorogul. Neamţ?! De unde neamţ?! încolţi Had şi istorioara lui se coloră din violet în albastru, jură că-i adevărul adevărat şi profesorul află că neamţul nu era neamţ. Avea asupra lui pistol-mitralieră, o lădiţă cu vergea metalică, trei grenâde-ou atârnau în centura lui şi, fapt incredibil! vorbea româneşte. Ambrose Şărămăt înţelese primul ce se întâmplă, musafirul era rusnac toată ziua, partizan sovietic în ţoală nemţească, paraşutat în muntele-patriarh să grăbească acţiunile insurgente ale patrioţilor români. De unde ştia limba ţării? Era din Basarabia şi îl vărsară aici cu o misie secretă. „Cunoaşteţi împrejurimile?” întrebă străinul. „Ca-n palmă”, zise Puşcuţă, gata să lege dialog, să afle cum e viaţa „dincolo”, însă basarabeanul păru grăbit ori nu era guraliv; vorbele se răriră, era timpul faptelor, înţeleseră localnicii. Rolul de călăuz îi reveni lui

Horiţă Vivat, cel mai tânăr dintre ei (ani şasesprezece), isteţ foc: falsul păstoraş de vite îl duse pe falsul hitlerist pe o culme deasupra Săcelului, în spinişul de coacăz negru ce îmbracă dealul ca o glugă de grof până la şoseaua dinspre Dorna Vatra. „De aici vezi drumul ca din podul bisericii. Place-ţi, ciolovecule?” grăi fecioraşul, îşi luă libertatea de a-i vorbi cu „măce şi „tuci străinului de nici douăzeci de ani. Cum să nu-i placă locul dumnezeiesc unde îl adusese? Cei doi frăţâni construiră un prepeleac, observatorul paraşutatului în Marmaţia: din acest punct vedeai, fără să fii văzut, mişcarea motorizatelor inamice – hitlereşti şi horthyşti, deopotrivă – din Moldova spre Ardeal, prin trecătoare. Puşcuţă, la rândul său, aducea ştiri din căldarea Moiseiului, dată în clocot: cum e aşezat ocupantul în spaţiu (schema), cine-i *hoherul* (scurt portret), care-s efectivele de jandarmi, „cenderii cu peana la pălărie” (numărul aproximativ), felul armelor lor (măcar descrise) drumurile de patrulare (de aici până aici), posturile fixe (x, y, z), cum se ajunge la casa Polak (uliţă cu uliţă). Ambrose Şărămăt şi Mihale Gheo al Diacului îşi asumară greul „Operaţiunii Rodna”, cum aveau să afle ei înşişi că figurase în codul strategic al partidului comunist: mergeau cu schimbul, pe tăinuite căi, în municipiul Baia Mare, sub Dealul Florilor, pe strada Ferestrăului, în căsuţa în care trăia şi cioplea Vida Gheza, sculptorul. Era locul de întâlnire al celulelor de partid de la minele Săsar şi Valea Roşie. Cei doi aveau misie de *poştaşi*: cărau dinspre munte mesaje, coduri, schiţe ale unor amplasamente şi situaţia la zi a retragerilor prin defileul nordic, le aştepta „ca pâinea caldă, grupul insurecţional al partidului. Şi invers, reveneau în munţi cu

tolba plină de veşti ale oraşului privind sabotajele operate de minerii băimăreni în producţia de aur, argint, plumb, zinc şi aramă.

Integral militarizată de ocupant (O faptă pe cinste reuşiseră cei de la *Phönix*: nisip în uleiul osiilor de vagoane care se încarcă pentru Germania; vor claca pe drum). Viaţa celor doi *poştaşi* atârna de un fir de păr, ce dacă? la douăzeci şi ceva de ani n-ai sentimentul pericolelor, umbli cu moartea-n spinare fluierând, ceea ce Ambrose Şărămăt şi Mihale Gheo a Diacului făceau zilnic cu frumuseţe şi albă nepăsare; ştiau că sunt ţării de folos şi asta le era de ajuns. Cine să se vâre în focul ăsta, dacă nu ei? Ambrose Şărămăt era văr dulce cu sculptorul Vida, mergea la el ca acasă, în timp ce Mihale Gheo al Diacului avea fraţi în oraş, erau „băieşi" tustrei, lucrau în subpământul cu aur al minei Săsar. Legătura de partid realizată de către fecioraşi devenea, în descrisele împrejurări, o legătură de sânge, bine mascată faţă de autorităţi şi copoii siguranţei, mişunând pretutindeni.

Rusnacul avea făină la moara lui din munţi, sta în prepeleac şi primea totul mură-n gură, din trei părţi deodată: doi curieri aduceau veştile Băii Mari, al treilea poşta Moiseiului, în timp ce filmul retragerii prin defileu se derula sub ochii lui, n-avea decât să facă pe crainicul. Era isteţ, basarabeanul: capta, memora, nota, făcea schiţe, întocmea jurnal, bătea morse, însemna pe hartă, având atenţia trează în trei zări deodată. Manevra lădiţa cu vergea metalică şi se înţelegea cu tovarăşii lui; frontul româno-sovietic ajunsese la trei dealuri şi două văi depărtare, îl auzeai cum muge ca un buhai.

Horiţă Vivat şi basarabeanul stătură în prepeleac zilişoare bune între cele două fronturi, zur! zur! făcea stâna din Bârdiboc, fierul vărsat pe deasupra pica în bulgări de foc topit, ara muntele-patriarh, rărea pădurea virginală, cu cerbi voievodali şi urşii lui Vodă!

Împărat, *oceni haraşo*! foarte bine! asta-i muzica ce-mi place! se declară mulţumit rusnacul şi la puţină vreme apărură pe şosea trupele românaşilor şi cele sovietice, mergând alături, fiecare dislocând geografia dinainte stabilită. Stâna din Bârdiboc nimeri în fâşia de zare şi albia de înaintare a amândurora. Îi băură laptele dintr-o sorbire, îi mâncară jântiţa, nişte purcei ajunseră în cuţit şi în gamelele ostăşeşti, brânza usturoaie căzu ca o fericire peste muntele de mămăligoanţă pe care Marie a lui Mihale Gheo al Diacului o răsturnă – fierbinte, galbenă ca aurul – pe ştergarul de pânză aşternut direct pe pământ. Aşezaţi în jur, ruşi şi români, de-a valma, se ospătară, descopereai că *mamaliba* e numele rusesc al mămăligii – mică e lumea, Doamne! – curseră ţigări de front, curse şi horinca lui Mihale Gheo al Diacului, *davai*! *davai*! mai cerură ruşii, n-am, s-o gătat, fraţilor! spuse gazda, înjurătura unuia nu se lăsă aşteptată, de *foimnati*, de mămuca lui, de ce sudui, mă?! întrebă gazda, se băgă un gradat al diviziei „Tudor Vladimirescu” cu spusa „vezi-ţi de treabă, nu te pune contra, ascunde-ţi muierea şi pune pe masă tot ce ai! ce sfat înţelept, nu se iscă zaveră între cele două naţii de soldaţi, lumea fu mulţumită şi ajunseră la liman, la chestiuni militare. Veniră la rând gazdele, ostaşii fără uniformă ai unui război ascuns, care deşertară în faţa eliberatorilor alt rând de informaţii: muntele unde se aflau

curge aşa şi aşa! fortificaţiile sunt acolo! mucurile de ţigări nemţeşti duc în direcţia aia, spre Borşa! cele ungureşti *devente*, din tutun rădăcinos, negru, tari) merg spre căldarea Moiseiului! de tranşeele lui Árpád n-au a se teme, sunt părăsite (gropile bălteau sub ploi)! *Şerpele blestemat* murise în Moisei! *bolşoi spasibo*! mulţam fain! zice un rusnac cu grade mari şi ţinu un mic discurs despre frăţia de arme, pe care basarabeanul îl traduse, poiana se umplu de *la revedere şi mergi sănătos*; soldaţii cu războiul, păcurarii cu dalba pace!

Aşa ar fi fost să fie. Puşcuţă însă avu chef să însoţească un timp frontul. Ajutaţi de tot ce aflaseră în stâna din Bârdiboc, românii şi ruşii cădeau în spatele inamicului părând a pogorî mereu din cer, povesti Puşcuţă, lunecând pe funii, şontorogul fu fericit să umble în avangarda oştilor ce liberau sate şi comune, liberau munţi. Puşcuţă ajunse, deci, în Moisei călare; roibul alb-pătat pe care îl încălecase era darul ce i se cuvenea, binemeritata răsplată şi cinstea de a fi flancat de două grade mari, un colonel român şi un *litinant* rus. „Nu vii mai departe?” fu chestionat de basarabean. „Nici gând! trebui să refuze Puşcuţă. Mă întorc la stână, la ai mei, să aducem vituţele în sat. Le-am scos din gura *hoherului* şi să le pape lupul?! Ce minte ai tu?! Nici nu mi-ai spus cum naiba te cheamă!” Basarabeanul scoase pacul cu ţigări, deşertă conţinutul în palma lui Puşcuţă şi scrise pe hârtia despăturită ceva neinteligibil, în cirilice, zicând: „Ai de la mine certificat de bună purtare către autorităţile care vor veni şi semnătura proprie, Simion Durda. Acum ai voie să ştii şi cum mă cheamă şi nu uita să dezgropi paraşuta cu care am venit la

voi. Croieşte-ţi din ea cămăşi şi te însoară, frate!”…

Minciuna lui Puşcuţă depăşise toate recordurile, descoperea Had pe bază de hârtii de arhivă: acesta nu coborâse niciunde cu militarii şi roibul alb-pătat primit de la cioloveci era pură invenţie. Nici certificatul de bună purtare nu-l văzuse cineva vreodată, chiar dacă admitem că un Simion Durda ar fi existat. Şontorogul scornise toate acestea curând după război, pe vremea lui *tătuca Stali*? *i*, când pentru astfel de isprăvi se dădeau decoraţii şi, cu puţin noroc (plus un martore mincinos), te alegeai cu o pensioară. Puşcuţă forţase ani mulţi o asemenea uşă, însă nu o deschisese; minciuna lui, în schimb, circulă şi azi în lume ca verosimilă.

Lui Had lubu nu-i fu greu să arunce lumină peste acest episod de istorie locală, izolă faptul real de excesul imaginativ al unuia sau altuia şi firul tors din caierul vremii putu fi reluat, alb şi adevărat, din punctul unde şireţenia lui Puşcuţă încercase a-l vicia: totul decursese aidoma până la micul discurs cu frăţia de arme, din care venitul din nord nu apucă să traducă mai nimic, deoarece lătra o căţea de mitralieră şi gata, porni zaiafetul. Nici urmă de tihnă, de voiosul marş al soldaţilor, de ambianţa de operetă şi pătrunderea triumfală în Moisei, pe cal alb-pătat…

Din staulul de vite scăpase un berbece, scăpase berbecele Bunar, cel rău, cineva trebuia să-l prindă, să-i închidă în ţarc; acesta fu Horiţă Vivat, mezinul stânei, care mai apucă să auză *bolşoi spasibo* /, apoi auzi rafala şi simţi fierbinţeală în braţ, în tâmplă. Ieşise în câmpul vizual al lui Bornemisza Zoli şi pistolul-mitralieră al acestuia nu-l iertă. Fecioraşul apucase să ajungă din urmă pe Bunar, îl săltă pe

umeri, porni cu berbecele, spre stână, să nu piardă vorbirea rusului. Simţi în omoplaţi trupul cald al animalului beat de alergătură, cu care se înfăşurase ca o glugă de boier, apoi simţi sângele vietăţii care îi muri în spinare; sosiră şi plumbii care îi fură lui hărăziţi – primul în braţ, al doilea în tâmplă – Horiţă Vivat îngenunche cu povara în iarba alpină, îmbrăcat în două cămăşi, sângele propriu şi al animalului de jertfă. Totul se petrecu în fracţiuni de secundă, într-o uimire şi începu dialogul armelor. Ocupanţii o rupseră la devale, urmaţi de tăvălugul de foc pe care îl dezlănţuiseră, însă Horiţă Vivat dispăru fără urmă, de parcă l-ar fi înghiţit pământul; degeaba îl căutară, nimeni nu putu jura, da, l-am văzut pe acest om după aceea, viu sau mort. Nu! Făptura lui se dizolvase într-un mister de nepătruns, devenise legendă, stăruind în memoria satului şi în literatura orală pe care o nasc, îndeobşte, lucrurile stranii, rămase fără explicaţie. Dispariţia lui Horiţă Vivat pe muntele-patriarh în ultima zi de război şi întâia zi de pace se bucură de acest tratament şi pluti în ambiguitatea fantastă a consătenilor lui timp de patruzeci de ani.

„De ce să dezgropi morţii, colega? *Qui prodest* se dezmetici Had şi făcu un efort să nu-l arunce în ridicol pe intrus; îl anihilă zicând:

„Taci, Zubaşcule! Tu nu exişti. Adu cafea!” şi îşi văzu de lucru; trebuia să fii sărac cu duhul ori tembel ori inconştient ori toate acestea la un loc pentru a opri investigaţiile tocmai în acest punct, după ce umblase prin labirintul atâtor supoziţii, bâjbâind, şi, evrika! cercetarea lui să câştige finalitate: avea o dovadă palpabilă că El nu murise! Dispărutul nu figura pe lista celor uciși de *hoher*,

profesorul trase fotocopie după acest document – una la mână – identifică precis ziua şi ora Crimei, şasesprezece octombrie una mie nouă sute patruzeci şi patru, orele cinci ale după-amiezii, pe înserat – două la mână – şi, în sfârşit, aflase numele singurului om în viaţă care participase, scrie negru pe alb, la deshumarea eroilor din Moisei şi identificarea acestora în prezenţa familiilor – a treia certitudine! Noaptea lui albă din arhive fu urmată de întâlnirea cu unicul martore viu: Mihale Gheo al Diacului. Acesta părăsise Moiseiul curând după război (oieritul decăzuse în România), se mutase în Baia Mare:

unde minerise din răsputeri, alături de fraţii lui şi – ajuns acum la etatea de 70 de ani – îşi mânca pensioara. Un fel de a spune: fostul miner era bolnav de silicoză, îşi scuipa plămânii, era pe ducă. Had se scuza că îl conturbă şi intră în subiect: ce ştie de Horiţă Vivat?

„El n-o murit de glonţ, cu siguranţă! Osemintele lui nu s-or aflat în groapa comună, pot jura!” se făcu reîntoarcerea în timp şi episodul, neînregistrat de vreo pagină de istorie, gata să moară cu dispariţia acestui ultim martore ocular, reveni în contemporaneitate, udat de lacrimile povestitorului. Poate doar banda magnetică ar fi reţinut detaliile atât de fidel cum reuşise profesorul – devenit rană vie – nu din necesităţi istoriografice, cum toţi credeau, din nevoia acută de a se izbăvi pe sine. Printr-un bizar transfer de trăiri, în Had se întrupaseră, vai lui! deopotrivă Căutătorul şi Căutatul. Era damnat la această fiinţare bivalentă; drum de întoarcere nu era, va merge până la capăt.

Scena deshumării avu loc la două săptămâni după

pogrom, într-o vinere, fulguia mărunt, pe îngheţ, la ceasurile unsprezece, în vaierul sonor al clopotelor din Moisei, fu proaspătă şi precisă memoria lui Mihale Gheo al Diacului; de ce aşa de târziu? cum de au rămas morţii atâta amar de timp fără mormânt creştinesc? fu intrigat profesorul, însă bătrânului nu-i plăcu graba acestuia, „stăi, cătilin, fecioraş, că-mi pierd şirul” şi erupse în tuşea lui silicozică, se sufocă, scuipă într-o năfrămuţă roşie, pe care o avea legată de gât: „Nu mă înţeleg cu aerul”, se scuză bătrânul; răspunsul e că mai devreme nu te puteai apropia de Moisei, înţelese Had, *hoherul* evacuase satul, focul îl pusese fără martori şi fără a-i pune pe ai lui să intoneze imnul despre „copiii pustei născuţi în şa”, cum se spunea într-un imn pe care aceştia îl cântau necurmat, totul se petrecu în ritualul tăcerii, al deplinei pustietăţi, cum voise domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György;

lumina triumfală a caselor devenite făclii se aşternea falduri-falduri în calea celor ce plecau spre vest, mereu spre vest, unicul punct cardinal care îi rămăsese cotropitorului, care îşi dorea o simfonie a focului, praznicul său de pe urmă;

marşul funebru dobândi dimensiuni cosmice, iar regretul ireversibilei plecări deveni astfel suportabil, *hoherul* îşi admira opera, înaltele ruguri care îl psalmodiau fortissim, căldarea de foc a ceea ce fusese o comună valahă, acum rasă de pe suprafaţa pământului, deşertul de cenuşă prin care se înscrie pe veci în memoria unei naţii şi – ca o încoronare – rafala prin care se semnă pe casa Polak, cel mai frumos sediu pe care îl avusese în această campanie;

prinşii fuseseră iute mutaţi în bojdeuca lui Naţu, din apropiere, unde Bornemisza Zoli avea consemn: când va auzi rafala domnului dr. Figusch Ilinyi Iván György scriind pereţii casei Polak, dator e să tragă în plin, fără să-i tremure degetul pe trăgaci… şi nu-i tremurase;

ştiuse cineva, ori mai mulţi, ori foarte mulţi de proporţiile Crimei? erau cunoscuţi, cu nume şi prenume, cei căzuţi în acest seceriş cu mitraliera? îl grăbi pe Had seceta interioară, însă bătrânului pensionar nu-i fu la îndemână, „stai, cătilin, fecioraş, că îmi pierd şirul”, erupse iar în tuşea lui silicozică, se sufocă şi întrebuinţă năfrămuţa roşie, „nu mă înţeleg cu aerul”, se scuză bătrânul;

răspunsul era nu, Crima nu fusese ştiută zile în şir, numărul şi numele măcelăriţilor se stabiliră abia la deshumare, erau douăzeci şi nouă, trupul lui Horiţă:

Vivat nu era printre cei ce muriseră de glonţ, poate jura Mihale Gheo al Diacului, care fusese de faţă la cumplitul ceremonial, înţelese Had;

popa Nap Gavrilă băuse rachiu să nu-i vină să verse în mijlocul sfintei lucrări pe care nimeni altul n-avea căderea să o facă, cetirea scripturilor;

groapa comună fu deschisă de fraţii Grad (Grad-unu şi Grad-doi), groparii din Borşa;

şi stratul de ţărână era de un lat de hârleţ şi ceea ce găsiră dedesubt era un terci în care cei doi gropari – trei cu Mihale – pătrunseră încălţaţi în cizme cu tureatcă înaltă;

văduvele se ciuciră pe marginea gropii în plâns şi auit de bocete, pe care viscolul şuierat, de început de noiembrie, le amplifica şi le zdrenţuia, încât nu se ştia cine ce zice, pe cine jeleşte;

popa Nap Găvrilă ceti prohodul şi Mihale Gheo al Diacului îi ţinu isonul, în locul cantorului veritabil, care era dedesubt;

taci, tu, Veronă, al tău nu-i aici! fu necruţător Grad-unu cu cea mai guralivă dintre bocitoare, ce căuta neruşinata în rândul întâi? aibă obraz şi respect pentru cele venite cu rost!;

aiesta-i luănu meu! apoi de ce ai murit tu, ha? n-ai avut tu ce-mbrăca, decât morticica ta? cui m-ai lăsat Trăi-a-neee! Mânce-te focu război, dă-mi bărbătu napoi! îşi strigau disperatele văduvia, rupându-şi veşmântul pe buza gropii cu miros greu, fraţii Grad turnau lapte de var peste cadavre, era pericol de holeră;

tacă-ţi gura, muiere, nu mai blestema de foc în Moiseiul devenit Sodoma şi Gomora! o afurisi popa Nap Găvrilă pe cea care păcătuise rostind vorba „foc”, moiseienii se legară sub jurământ să o uite;

uită-te mai bine să nu greşeşti! ceru Grad-doi ori de câte ori se licita cine al cui mort era, treabă de durată, scheletele erau în dezordine prin nămolul pestilenţial, osemintele se identificau greu, pe fragmente, scoţi de aici un femur, de colo o tibie, osul bazinului ori o tigvă, recunoaşte-le dacă poţi!;

bietele femei îşi refăceau bărbaţii mai mult pe ghicite, îi reîntregeau la flacăra albă a amintirii lor, o a doua operaţie de acest fel era exclusă, repeta întruna Grad-doi guralivul;

care-i al meu? întrebă Lişca, mămuca lui Horiţă Vivat, bătrânica se îmbrăcase în barchet negru de sus până jos şi venise cu o cergă să ia acasă osemintele scumpului ei

fecior, arătaţi-mi-l pe Vivat! Vivat nu-i aici, cu siguranţă! o puse la curent Mihale Gheo al Diacului, revendicatul era pe măsura mămucăi lui, mic de statură, cu capul cât baniţa de mare şi îi lipsea degetul arătător, stângul, un asemenea arbore de calciu nu exista în groapa cu morţi, bucură-te, femeie, că nu-i şi pace! nu m-oi bucura, până s-o-nturna, că l-oi tăt jeli, până a zini! boci Lişca, nu în plânset, în rugăciune, de unde să vină Vivat al ei nici ea nu putea spune, era cântarea cu care se scula şi se culca pustiita de ea;

bătrâna păşi în cele din urmă pe uliţa cu alunecuş sticlos, merse cu fereală, luase cu ea cenuşă pe care o aşternea pe locul unde urma să calce, pumnul de cenuşă şi pasul, lipa-lipa pe ulicioară;

se făcu de prânzul mare când osemintele fură aşezate într-o ordine adjudecată de bocitoare, cu scripte în regulă, număr, destinaţie, semnătură, apoi urmă exodul văduvelor purtând în braţe ceea ce cu atâta sârg recuperaseră;!

şi-au dus morţii în cuprinsul pământului, fiecare în satul său, departe ori aproape, că erau şi morţi din satele de pe Mureş, bunăoară, unde trebuiau să se întoarcă negreşit, fiecare în cimitirul său, în glia sa, în locurile cele minunate, unde nu-i întristare, nici suspinare;

coana preuteasă Matilda Nap din Borşa prepară pentru părinte şi cei care lucraseră alături de el un ciubăr de leşie, în care aceştia îşi lepădară veşmintele, se spălară tuspatru cu săpun în baia băieşilor, se primeniră cu straie scoase de la levănţică, băură rachiu şi mâncară ai, să nu dea în holeră...

„Ceva tot a rămas nelămurit, persuada Had. Cine a

săpat groapa comună şi a aşezat în ea împuşcaţii?”

„Vivat în persoană. Jura nu pot, dar asta-i credinţa mea, spuse Mihale Gheo al Diacului, deloc mirat de întrebare, părea a o fi aşteptat. Era rămas între focuri după plecarea *hoherului*. Singurul om viu în Moiseiul mort”.

„Viu, zici? strigă Had cu un tremur al grabei; aruncă bătrânului ultima nadă: De unde ştii că a supravieţuit Crimei?”

„L-am văzut păstorind trei porci în dealul Hofului”, fu precis pensionarul.

Deci, incredibilul trebuia crezut. Ceea ce fusese bănuială, vagă presupunere, aburul unei supoziţii, devenea certitudine: Vivat fusese al doilea supravieţuitor al Crimei. Ani în şir se ştiuse de unul singur, de Văsălie Petean, ţăran din Pălatca Clujului, Had îl vizitase cu şcolarii lui, îl imprimaseră pe magnetofon, mărturiile acestuia sunt consemnate în caietele de dictando legate în pânză, sub acest titlu: *Spovedania unicului supravieţuitor*. Împuşcaţii fuseseră douăzeci şi nouă la număr, se ştia precis acum, acel Văsălie Petean din Pălatca

Clujului era al treizecilea, cifră vehiculată pretutindeni de presă şi omolgată astfel în documentele oficiale. Se impunea, deci, acest corectiv: a existat un *al treizeci şi unulea*! a supravieţuit Vivat! teză pe care gura lumii o fluturase cândva, ajunsese şi la urechile lui Had, însă nu găsi pe cineva să confirme zvonul, pecis, coerent, credibil. O făcea Mihale Gheo al Diacului acum, în amurgul vieţii lui.

Întâlnirea lui cu Vivat avusese loc cu peste zece ani în urmă, pe când Mihale Gheo al Diacului lucra la mina Cavnic şi trecea de două ori pe zi dealul Hofului, culmea ce separă

oraşul Baia de subteranele unde era artificier de mină. Lungi fulare de ceaţă curgeau peste dealul Hofului în faptul acelei dimineţi, ceea ce nu-l împiedicase să-l distingă clar pe omul mic, gros, cu capul mare, cât dovleacul.

„Un! se minunase artificierul în stilul localnicilor, care scot acest sunet de extremă surpriză, şi adăugase: De eşti viu, Vivat, spune-mi oareceva”.

„Eu nu-s Vivat, eu îs porcar, hi-hi!” zise umbra, însă vocea a lui era, inclusiv râsul ascuţit-drăcos; fiinţa lui n-a mai stat locului, a îmboldit cei trei porci, pierind vederii în lungile fulare de ceaţă.

Ceva similar aflase Had de la Solomie, găzdoaia, care jura că-l zărise cam în acelaşi timp pe Vivat, în cămeşoaie albă, lungă până în pământ, ziceai că-i un sfânt, se întorcea pe sub geana pădurii cu porcii lui de la jir; recunoscu şi cei trei godaci pe care îi păstorea Vivat, cum să nu-i recunoască? aceştia fuseseră ai lui Lazăr Covată, guardul comunal de altă dată, care păţise o nenorocire. Îi născuse muierea, toamna, pe câmp; o apucase durerile facerii în ţarină, la scosul cartofilor şi era singură şi n-avu cine să-i fie de ajutor, porcii cu care venise simţiră iz de placentă, se năpustiră asupra!

ei şi mâncară nou-născutul. Femeia le văzu gurile însângerate şi albi pe cap în aceeaşi clipită, iar bărbatu-său goni porcii să se piardă, cine ar mai fi gustat din slana lorv blestemată? judecă Lazăr Covată, i-a lăsat să plece unde vor vedea cu ochii, marcaţi de pruncuciderea pe care o săvârşiseră; îmbătrâniră godacii în negrijă, râtul le crescu şi se alungi, erau sălbăticiţi de acum, cel ce-i băgă în seamă fu Vivat, îi luă în paza lui, îi păstorea fericit. „Tulvai,

doamne! Noi ştiam c-ai murit, bade Vivat. Ţi-am făcut bocetu”, îi grăi Solomie. „Îhî, perele-s dulci toamna, bune de mâncat!” spuse Vivat înveselit şi Solomie ştia ce are de făcut: îl va căra acasă, la mămuca lui, la Lişca, să-l spele, să-l despăduchească, să-l hrănească, puţin câte puţin, ca pe puiul de găină, să redevină ceea ce fusese înainte de război – scund dar bine întemeiat, cu mustaţă groasă, tenul brunet, ochii tăciune, un fecior aş frumos, limpede. Acum era o umbră. „Unde-ai fost în tăt acest timp?” întrebă Solomie. „Ha? Bat clopotele! Uăi, uăi, Moisăi!” răspunse Vivat, îşi acoperi urechea stângă şi se lipi de un copac. Rătăcirea de minte nu părea a-i fi schimbat firea; a rămas tot blând, doar ea, frica, îl făcea poticnit în gândire, vorbea pe jumătate, mergea câţiva paşi, îşi aducea aminte, se întorcea, relua fraza, privitor la bate vântul, curge apa, fuge calul şi altele asemenea. Cât despre lucruri importante, n-avea reprezentări, aluneca pe lângă ele: pe unde rătăcise? ce i se întâmplase? unde stătuse? ce-i făcuse *hoherul*? Nimic nu era de aflat. lişca, mămuca lui, nu mai stărui, spera să vină ceasul cel bun al limpezirii de minte, era mulţumită să-l aibă în preajmă, aşa neîntreg, era trup din trupul ei, îl va griji pe Vivat cum nu se poate mai bine.

Se aflase câte ceva despre beteşugul lui: cum auzea I zgomote îi venea întunericul de minte şi frica şi vorbirea fără şir. Oamenii îl înconjurară cu tăcere şi respect mut, nici copiii nu se ţineau după Vivat în alai, cu zdrăngănele, învăţaseră aspra lecţie de la părinţii lor, era buna-cuviinţă şi încă ceva pe deasupra. De altfel, stricăciunea de minte a lui Vivat ţinea vreo două ceasuri, când făcea fapte copilăreşti: deschidea portiţa să iasă tot ce-i viu la lărgime, elibera

albinele din stup şi acestea nu-l înţepau. Lişca avea grijă să nu pice în fântână, pusese lacăt, nici la foc nu-l lăsa şi era neodihnită în a-i studia zilnic posibila revenire la normal. Vivat nu suporta să vadă sânge, observase Lişca tăind un pui de găină; nu numai văzul, chiar şi mirosul de sânge, izul dulceag-fieros şi chimia oricărei sângerări îl neliniştea, îl apucau frigurile şi se ascundea în pod. Şi ce nu mai suporta, bietul: cercul sonor al clopotelor care se rostogolea dinspre mănăstire, în urechea lui stângă, O astupa şi se tupila. Şi nu putea suferi oglinzile (Lişca le scoase din casă) şi mergea zilnic să asculte vaietele lemnelor putrezite din colţurile umbroase ale grădinii. Veni însă şi ziua marii înseninări: trecu pe lângă casa Lişcăi o femeie care îl văzu pe schilod şi zise din obişnuinţă: „Sara bună, Vivat", la care acesta dădu bineţe mai bună, împungând aerul cu arătătorul său ciung: „Sara bună, dumitale, doamnă preutească Matilda". Da, respectiva era chiar Matilda Nap. Răspunsul era limpede ca lacrima, sosea din gândire logică, o linie dreaptă de cauză-efect, cum diagnosticase Veturia Nap, fiica preutesei, care era doctor-psihiatru la casa de nebuni din Sighet. Lişca înţelese că minunea se săvârşise, plânse de fericire şi rugă pronia cerească să se îndure de Vivat, să-i lumineze mintea. N-avu când, deoarece tovul Hari trebui să anunţe pe cale ierarhică: cetăţeanul Horiţă Vivat, de treizeci şi trei de ani (ca Hristos), a dispărut de acasă, căutarea lui în spaţiul colinat-împădurit-ferestruit de ape curgătoare al întregii Marmaţii nu a dat rezultate, cercetările s-au stopat şi dispărutul fu scos din evidenţa populaţiei, Lişca îl prohodi iar, îi săpă mormânt în dealul bisericii, chiar pe culme, şi îngropă acolo hăinuţele lui Vivat,

ceasul de buzunar al acestuia, cizmele cu care dănţuise el…

„Înmormântare zadarnică: el era în viaţă, bietul Í spuse Mihale Gheo al Diacului. Vivat revenise, adus de nu ştiu care simţ al său, pe dealul Hofului. L-am întâlnit în anul ieşirii mele la pensie. Făcea pe agricultorul”.

Had nu înţelese bine, îl rugă pe bătrân să fie cât mai lămuritor cu putinţă. A face pe agricultorul în cazul lui Vivat însemna următoarele: acesta luase în stăpânire o spinare de deal, unde căra bolovani şi îi îngropa în cuiburi de câte trei, de câte cinci, de câte şapte, fiind convins că aşază în pământ cartofi, care vor rodi. Proprietarul acelui loc mergea pe urmele de pământ afânat şi scotea bolovanii. Bizarul agricultor revenea însă a doua zi şi lucra cu aceeaşi sârguinţă, punea ovoizii în cuiburi şi zicea că recolta va fi mare. Ins cu humor şi cu frica lui Dumnezeu, proprietarul nu se supăra, scotea bolovanii şi îi aduna în capul ţarinii, unde îi clădea grijuliu, făcea din ei o piramidă. Had şi bătrânul merseră să vadă piramida aceea; se făcuse de prânzişor când cei doi ajunseră pe dealul Hofului, da, piramida există, totul părea adevărat.

„Dar el unde-i?” întrebă Had.

„Cine poate şti?” veni răspunsul dezarmant al însoţitorului său.

La baza piramidei cu pietroaie se afla o oală de lut adusă chiar de Mihale, se înţelese cu proprietarul locului – şi el băieş la Cavnic – să aducă bucate, să-l atragă pe ciudatul musafir. Mihale Gheo al Diacului stătuse el însuşi la pândă, voia să-l ia la casa lui, însă Vivat nu mai dădu pe acolo, ultima dată fu văzut la Cojina, serbarea băieşilor. Fiind ziua ieşirii la pensie, artificierul Mihale Gheo al

Diacului fu întrebat, conform unei reguli nescrise, de Mo ja, directorul minei.

„Ce îţi doreşti mai mult şi mai mult? Ce dar să-ţi facă mina în această zi de neuitat a vieţii dumitale, bade Gheo?”

„Vreau să văd aur, zise veteranul. Scurm de-o viaţă de om în piatra muntelui şi nu ştiu ce-i acela aur topit. N-am văzut lingourile care scot lumea din minţi”.

Problema era simplă, dar insolubilă, cugetă directorul Moja şi îl chemă la telefon pe secretarul Bogdan Bretan, căruia îi relată ciudăţenia, îl rugă să-l scuze pentru deranj, pretenţii sunt, care de care mai trăsnite, însă a lui Gheo le întrece pe toate: un aurar vrea să vadă aur.

„Hai s-o rezolvăm şi pe asta!” fu decizia secretarului, nu însă înainte de a se consulta cu cine crezu el de cuviinţă; directorul Moja avu senzaţia că-i conectat brusc la o convorbire transoceanică, firul făcu fiu! fiu! ori numai timpanul său, întrebă cu umilinţă:

„Poftim?”

Bogdan Bretan închise receptorul, ce o fi o fi, zise Moja; însă veni telefonul celor de la tezaurul Combinatului minier, îşi anunţau vizita şi directorul se făcu tablou, surpriza ce i se rezerva bătrânului Mihale Gheo al Diacului era de proporţii.

La ceasurile ieşirii din schimbul unu, paisprezece fix, în camera de apel a minei Cavnic, la orizontul zero, se instală o masă rondă, pe care se întinse – în loc de faţă de masă – un strat de grâuşor, iar deasupra fură aşezaţi calupii de cinci kile fiecare: erau lingourile. Nici directorul Moja nu le văzuse vreodată (poate – în filme), era mut de vrajă, vlăjgani înarmaţi asigurau securitatea comorii, puteai muri

de cord şi vizionarea începu. Primul care pătrunse în expoziţie fu, desigur, veteranul Mihale Gheo al Diacului, căuna i se îngădui să atingă barele, luă în mână o cărămidă de aur şi blitzul gazetei locale îl surprinse în postură de Torna Necredinciosul, poză ce se va publica sub titlul „Un miner de milioane”, îşi făcu fotoreporterul socoteala; dar nu ieşi nimic, pelicula fu dată la topit, gazeta nu pomeni de faptă, cui i-a dat prin cap o asemenea inepţie? veni întrebarea de la minister şi criza fu depăşită prin discreţie şi tăcere. Eh, moravuri de culise! care îl ocoliră pe veteran, acesta îşi astâmpără un dor şi îşi risipi o uimire, serbarea putea începe, avea şi acolo de lucru, ortacii îl aleseseră pogoniciul Cojinii, altă favoare dobândită de Mihale Gheo al Diacului în această zi scumpă lui

Urcară pe Pârjolita, cum fac an de an, la 25 iunie, în ziua de Sânziene; e datina purificării prin foc şi a dezlegării băieşilor de toate relele. Stăpâniţi de un alt Prometeu, probabil cel descinzând din Zamolxe, căvnicarii ies cu mic cu mare în Pârjolita, faţa de miazănoapte din dealul Hofului, teatrul de operaţiuni: datina cere să fie chemate *vâlvele*, duhurile cele bune, să aducă bucuria şi lumina în case, în osteniţii minelor, în pruncii şi nevestele acestora, în trupul munţilor doldora de metale, în pajiştile subpământului, unde înfloresc în largi câmpuri diamantine aurul, argintul, arama, zincul şi plumbul, culese floare cu floare, bob cu bob, de băieşi. La acest praznic îşi făcu apariţia din niciundele său Vivat, şi Had nu-l grăbi, de astă dată, pe bătrân, acesta merse cătilin pe firul ritualului.

Cu o săptămână înaintea Sânzienelor, coconii de băieşi bătuseră uliţele, umblaseră din casă în casă, adu* naseră

coşurile vechi, meşterite din nuieluşe împletite; sunt coşurile acelea lungi-prelungi, ovale, foarte încăpătoare, legate în chingi, pe care oamenii nordului transilvan le poartă în spinare. Sunt coşurile de spate ale tuturor muncilor cu care se ajută harnicii moroşeni. Aceste coşuri vechi, „înrăite" de timp şi „mâncate" de munci, trebuie aburcale în Pârjolita Hofului, de-a târâtelea, puse de-a valma pe o târşelniţă de spini trasă de un cal costeliv-jigărit.

Focuri mari trebuie aprinse pe culmi, în vâlvătaia cărora se mistuie spurcatele coşuri în care se cuibăriseră relele Cavnicului. Arderea pe rug o face pogoniciul Cojinii, preotul acestui altar al dacilor liberi, templul păgân al purificării prin foc.

Pogoniciul Mihale Gheo al Diacului începu muncile: umplu coşurile cu frunzuţe uscate şi le atârnă, unul câte unul pe un sărciner înalt, până ce clenciurile jordiei rămuroase, cu multe braţe, se umplu de coşuri, încât pomul de jertfă gemea sub propria-i greutate; sărcinerul era ca o hâdă claie de fân ori, mai degrabă, o arătare nepământeană în aerul cu lumină mătăsoasă din iunie, când cerul Marmaţiei atinge transparenţe de cristal şi o albăstrime cum numai ochiul lui Zamolxe mai reuşise a dobândi, zice-se, păstorind golful mitologic din această parte a lumii vechi, cu oameni şi rânduieli limpezi. Mihale Gheo al Diacului stropi altarul cu ţuică, dădu foc şi columna de flăcări se ridică dintr-odată, îmbrăcând sărcinerul într-un rug uriaş, înalt de vreo cincisprezece-douăzeci de picioare. Pe acest foc sacru îl simt – presimt şi îl adulmecă *vâlvele* de pretutindeni, oriunde, s-ar afla, vin la marea închinăciune.

Doar pogoniciul Cojinii le vede, le aude, stă cu ele de vorbă. Vivat veni val-vârtej, era *vâlva*, Mihale Gheo al Diacului simţi duhul acestuia şi îi auzi glasul:!

„Iată-mă-s, mă, Mihale! Ia-mi berbecele pe care îl port în spinare şi dă-mi să-mbuc oareceva, că singurătatea m-o flămânzit”.

Pe Mihale Gheo al Diacului îl trecură sudorile, izbi în pământ cu ciocanul de băieş, semnul pogoniciului că ospăţul poate începe.

Curse horincă dinoluţe de lut, se rupseră vărzare, se înşiruiră sarmale, *boace* cu păsat şi afumătură, ţepene şi ţanţoşe, ca cătanele. Paralel, în jurul pălălăilor decurse *danţul focului*, o zbatere colectivă venind din geana imemorială a originii moroşene: băieşii, muierile lor, coconii şi pruncele, tinerii şi bătrânii, fără alegere, prinseră a *ginea* tontoroiul Cojinii, chiuiră în patru zări, strigând: „Vâlvă bună! oameni buni, vâlva bună, măi!”. Săriră ca ţapii înjunghiaţi peste focul purificator, fiind posedaţii dezlegării de rele, ceasul sacru al ieşirii din toate primejdiile posibile şi imposibile, al victoriei vieţii în dulcea vară. Sângele bătu ca nebun în trup şi oamenii subpământului se înfruptară hulpav din oceanul luminii, neîngenuncheaţi de întuneric, nerobiţi de viaţa de cârtiţă, arseră solemn şi frumos pe rugul lor de învingători peste nesănătate, peste suferinţă, peste mizerie şi bolile pornite să cadă asupră-le, săriţi, săriţi peste foc! Printre săritorii peste foc fu zărit corpul alungit-arcuit al lupului, o singură voltă doar şi fiara ieşi din ritual, se îndepărtă negrăbit, lup cărunt, mare cât un batal, apreciară petrecăreţii şi Cojina căvnicară se destrămă…

Deci, Celălalt fusese şi în acest loc, se dezmetici Had.

Deci, Musafirul era pretutindeni şi nicăieri. Deci, Vivat nu-i mort-mort, duhul lui călătoreşte neadormit. Deci, Căutatul şi Căutătorul se urmăresc reciproc, găsindu-se şi abandonându-se la infinit. Deci, „himera” unuia urmăreşte „corpul” ăluitalt şi viceversa, într-o veşnică neodihnă. Cât va mai dura „vânătoarea” asta? Care-i Vânătorul şi care-i Vânatul? Fiecare-i, la rândul său şi una şi alta.

Ultima prezenţă a lui Vivat îl marcă pe Had mai viu decât celelalte, îi răstoci sângele; avea poftă să sară de pe scaunul pe care şedea, să bată tontoroiul, aici, în autobuzul care îl readucea în Moisei, să refacă ritmul de tarantella şi descărcările de energie care însoţiseră ospăţul păgân. Citise Had că spiritele neodihniţilor vizitează locuri familiare, prieteni, lucrări lăsate întrerupte. Şi mai ştia Had că preoţii din Idele lui Marte afirmă că-i posibil să smulgi binele din rău, să extragi lumina din întuneric, să cucereşti sănătatea din nesănătate, să dobândeşti noul din vechi, viul din mort, bucuria din neagra tristeţe, libertatea din robie. O dialectică a speranţei! „Vâlvă bună, oameni buni!” ar fi strigat în auzul călătorilor adormiţi pe jumătate, însă profesorul simţi că dintr-o clipă în alta i se va aşeza o mână pe umăr. Mâna! Mâna cui?

Capitolul nouăsprezece

Muntele-patriarh se iscăli cu o lavina.

Ultima dorinţă a Lişcăi, mămuca lui Vivat, era să ajungă la stâna din Bârdiboc să vadă – nu pe Hontău vorbind anglicana, nu! – tăpşanul unde a dispărut feciorul ei. Nu dorea să pogoare în mormânt fără a fi privit locul unde a îngenuncheat Vivat, având umerii înfăşuraţi în şalul morţii, berbecuţul cu care rămăsese în spinare, poate îl

poartă şi acum. Dă un pogon de pământ celui ce o suie acolo – cu căruţa, călare, cu birja, cu aeroplanul – cheltuieşte oricât în acest scop. Lişca nu ştia, biata, că nu poţi ajunge acolo decât mergând pe propriile picioare, lucru imposibil la cei optzeci de ani ai ei; reuma o betegise, abia se târa prin casă sprijinită în baston. Şi ce nu mai ştia Lişca: pogonul oferit de ea nu tenta pe nimeni, tranzacţia cu pământuri era în afară de lege, unicul proprietar al acestora – fie arabil, loc de casă, păşune, livadă – rămăsese statul; bătrânica oferea ceva ce nu era la ei. Nimeni nu vru să o întristeze, spunându-i adevărul, tot nu l-ar fi înţeles; consătenii o menajară cât putură, mult nu mai avea de trăit, ceţuri se aşternuseră peste mintea ei de-a lungul zecilor de ani de aşteptare habotnică, hrănindu-se cu himere. Nebunia ei, dacă admitem aşa ceva, era inofensivă; veghea continuă îi semmise ceva în creier, îi oprise ceasul judecăţii la această fixaţie: vedea în tot şi toate pe Vivat.

De aici şi dorinţa ei de a merge la stâna din Bârdiboc. Ce să caute dânsa acolo? fu întrebată de un milion de ori şi răspunsul se încăpăţână să vină din zarişte zăltată a capului ei, invariabil acelaşi, de un milion de ori: vrea să afle un semn, o cale. Ce fel de semn nu putu preciza. Nici calea. Ar fi trebuit să-şi trădeze credinţa adânc înrădăcinată într-însa: în cel despre care se vorbea aşa de mult în ultima vreme, în făptura lui Hontău, pogorâse duhul neadormit al lui Vivat. Altminteri de unde această minune tocmai în locul unde-i dispăruse feciorul?! Nu vru să dea în vileag acest crez de teama ca răii lumii îl vor alunga din nou pe Vivat, mai departe, la marginile pământului. Se va duce la faţa locului. Cerul îi trimitea ei, Lişcăi, un semn. Îi aşternea o

cale. Prinsese ea de veste că cel ce receptase lumina de englezeşte e micuţ de statură, gândeşte dintr-un cap cât baniţa, are fire blândă, totul conduce înspre neamul ei. N-avea îndoieli: acolo o aştepţi *un mesaj*. Va merge să-l ridice. Şezi blând. Te duc mâine, Lişcă, te duc negreşit! promiteau răii şi bunii satului, parcă se înţeleseseră cu toţii asupra – vinovatei? nevinovatei? – amânări, care întreţinea în bătrânică flacăra speranţei că va ajunge la întâlnire, va prelua mesajul. Cuprinsă de febra *marii călătorii*, ea nu realiza că timpul fuge, zilele trec, oamenii o mint; trăia exclusiv în *timpul* ei, al iminentei plecări, se îmbrăca zilnic cu ce avea mai scump în lădoiul de hăinărie: „cămeşa creaţă, ca laptele de albă, zadia de lânică, cojocelul cu flori, cizmele de box, pe care le încălţase la nuntă şi la botez. Trebuia să fie ca o regină la *marea întâlnire*. Îşi puse furca de tors la îndemână: avea să o aşeze, potrivit obiceiului moroşenesc, în uşă, pe prispă:

şi oricine va înţelege că Lişca-i dusă, lipseşte de acasă *un timp*. Venit-ai să mă duci? Sunt gata! striga oricui se nimerea cu căruţa pe ulicioara ei. Şezi blând. Te duc mâine, Lişcă, te duc negreşit! rostea respectivul cu vinovată neplăcere consemnul şi îşi vedea de treburi. Lişca era fericită: în mintea ei, caii erau mereu înhămaţi la căruţă, boii înjugaţi, aeroplanul gata de zbor. Într-o zi a trecut pe uliţă o automacara portanta, în huruitul de şenile ale dieselului, mergea la cariera de piatră şi Lişca se postă dinaintea monstrului, îi făcu macaragiului semn cu bocceaua, strigând: Venit-ai să mă duci? Sunt gata! La volan era unul din feciorii lui Broză (tustrei se specializaseră în mecanică), o evită pe bătrână, virând în şanţ, braţul

macaralei atinse coroana unui nuc şi se dezechilibră, dieselul trebui oprit, era în pană. Ti s-o stricat aeroplanul? Pune-i iotoghin! îi porunci Lişca energic, vorba fotoghin înseamnă petrol pe moroşeneşte şi femeia aduse bidonul de cinci kile cu petrol. Titel Şărămăt cunoştea lecţia; deşi necăjit, pus pe sudalme – cum să reechilibrezi o hărăbaie de şapte tone?! – o săltă pe bătrână din calea de acces şi o depuse (cu bidonul ei cu tot) pe prispă, amânând-o în stilul cunoscut: Şezi blând. Te duc mâine, Lişcă, te duc negreşit! …

Şi acel *mâine* chiar sosi, mai repede decât s-ar fi aşteptat cineva. Viaţa Lişcăi se stinse ca o flăcăruie în vânt; piesa în care jucaseră cu toţii fu suprimată de mâna destinului, eroinei principale i se dădu alt rol, un deşert de tristeţe luă locul spectacolului scos de pe afiş, vifleimül lor dădu faliment, gluma li se slei pe buze, actorii parcă băuseră oţet, ultima reprezentaţie le strepezise sufletul, nu e de jucat în piese al căror final nu-l cunoşti, satul se simţi sărăcit, culpabil. Cineva avu ideea ca Lişca să fie dusă totuşi, acolo unde dorise, nefericita! Puşcuţă îi croi *copirşeu*, un sicriaş ca pentru un copil; Broza oferi textilele de îngropăciune (valul de velur, podoabele, lumânărelele, giulgiul); Roman Rihor dădu calul primăriei, care fu gătit cu cergi miţoase, ca nişte valtrapuri şi deasupra fu fixat în chingi coşciugaşul Calul o duse pe Lişca la stâna din Bârdiboc, urmat de tăcutul pelerinaj în care se încorporase, până la urmă, întreg satul. Moiseienii o petrecură în *marea călătorie*. Plecarea Lişcăi spre cer (să stea în dreapta Tatălui) trecu, dintr-o poruncă mai presus de ei, prin stâna din Bârdiboc, unde o şi aşezară, de altminteni, pentru

somnul de veci.

Had participă la ceremonie, nu pentru amănuntele creştineşti ale îngropăciunii, altceva îl preocupa pe profesor: dorea să observe primul când, de unde şi sub ce formă, va apărea Vivat. Trebuia să vină! Nu putea să nu se arate la ceasul din urmă al mămucăi lui. Bunrămasul celor doi nu voia să-l piardă Had şi nu-l pierdu…

„Mişcă! îl simt! Pune mâna!” zise Pompilia transfigurată, luă stânga lui Had, o strecură sub masă, cu discreţie, şi o aşeză pe pântecul său: da, în corpul femeii lui zvâcnea viaţă, pruncul îşi anunţa lunga călătorie înspre părinţi.

„Fii binecuvântată, Pi! auzi şoptirea şuierată a lui Had şi primi pe buze sărutul viforos, apoi o interogă drastic: De ce nu mi-ai spus?”

„Din… (nu ştia ce cuvânt să aleagă: pudoare sau prevedere). Voiam să fiu sigură!” şopti Pi, în cele din urmă, şi el abia auzi, reveni:

„Sigură, de ce?”

„Că eşti al meu şi sunt a ta. rt

„Aha! Tot ofiţerul stării civile! mârâi Had. Trebuia să-mi trimiţi scrisori recomandate, să-mi expediezi o mie de telegrame pe zi, Pi, să mă pui să urc Himalaya, dar neascunzându-mi vestea mondială: domnul profesor Had Iubu e tată”! tandra şoptire a acestuia luase accente guturale, o cârmea spre ţipăt şi mireasa îi astupă gura spartă cu un sărut disperat.

Da, observase şi Had că nu puteau parlamenta astfel la nesfârşit; ce-s de vină mesenii că ei doi mai au ceva de elucidat? S-o facă în altă parte, când vor fi şi unde vor,

raţionă mirele şi se ridică în picioare. Tremura ca varga, paloarea feţei lui aşternu peste nuntă o tăcere bisericoasă. Grăieşte mirele! urlă Anna lui Şărămăt pe post de nună mare. Had uitase ce anume voise el. Vrea să închine! vesti primarele, nănaşul şi stegarul nunţii", care umplu paharul lui Had cu vin de coacăz negru, slăbiciunea profesorului. Fie-vă ruşine! nu poate grăi nici la nunta lui! se scandaliză „socăciţa". Solomie, căreia îi replică copilul obraznic al nu ştiu cui: Da' ce, nu grăieşte toată ziua la şcoală?! bomba râsului general explodă, dar se stinse repede, era bombă de hârtie, paloarea mirelui se adâncise, nu pusese mâna pe pahar, ce vrea?

„Vreau să vă spun că datele problemei se schimbă, începu Had şi aşează ochelarii pe masă, cum obişnuieşte în faţa şcolarilor ori de câte ori se lansează, trup şi suflet, în evocarea unei bătălii al cărei tâlc depăşeşte evenimentul propriu-zis. Nouă tocmai ni s-a anunţat musafirul cel mai important. Ne ducem să-l primim, nu vă fie cu supărare. Beţi, mâncaţi şi vă veseliţi!" isprăvi şi Pi se trezi luată pe sus, purtată pe braţe de Had, care taie nunta în diagonală, sub ploaia de clevetiri (nu de confetti) şi nu se opri decât în odaia de la etaj, unde tinerii îşi instalaseră dormito) rul; lucrările de zidărie abia se terminaseră, sfeştania casei era chiar nunta din *living roomy* cum îşi numi parterul.

Sfinţirea odăii de sus cade exclusiv în seama lor, gândi Had şi se iubi cu Pi în contul bucuriei pe care – ştrengăroaica! – o rezervase, vede-se, ca pe o lovitură de teatru. Trebuia să o pedepsească. Strivi cu un sărut barbar buzele pline de seva vieţii, le simţi palpitând ca o inimă şi călători de la inima ei de sus către inima ei de jos, purtat de

hula ce suia din pân-Becul femeii cu o forţă crescândă, îl înfoi şi desfoi pe călător, până la iminenta prăbuşire a amândurora în pâlnia acelui taifun care îi absorbise strâns îmbrăţişaţi, spre afund, fără a cere cuiva ajutor, căzând din împărăţie în împărăţie, ca să ajungă, în sfârşit, ce fusese asta? pe ţărmurele vioriu al regăsirii de sine, devastaţi prin îmbogăţire. Cuminţiţi, trăgându-şi sufletul, cei doi condamnaţi la fericire păstrau în auz şi în simţuri o unică realitate – bătaia sincronă a inimilor lor – pe care bărbatul o regăsi aidoma în cu totul altă parte, la porţile raiului; îngenunche în faţa lor şi stătu la pândă cu urechea lipită de pântecul femeii sale, scoica unde pruncul confirma viaţa vieţii lor cu energice bătăi pe secundă. Energizat de ceea ce constata, bărbatul deveni mai flămând, şi lansă cele zece animale blânde în prospecţiuni, degetele-liane ale mâinilor, care aveau de inspectat cu enormă gelozie dacă totul este la locul său în teritoriile de peste mări şi ţări – sânii pianisimi, valea de fildeş care îi separă, suprafeţele de mărgean ale coapselor, în sfârşit, „tenderul”, cum îi poreclise Had fundul cu alungiri breugeliene, voita obrăznicie la care Pi protesta, cei doi aveau motiv să se împace şi exploatarea reliefurilor putu fi reluată cu sporită minuţie şi exigenţe topografice, care duceau spre unicul punct cardinal, oceanul. Dar până acolo:

mai era de plutit pe fluviu, în amonte şi în aval, în sensul curentului şi împotriva curentului, oasele mâinilor lor trosneau până la rupere de vâslă, ca să-şi apropie, în cele din urmă, gurile fluviului, estuarul cu păsări şi vegetaţie luxuriantă, ieşirea în larg, antrenarea în taifun, prăbuşirea în împărăţii…

„Ce musafir mai important ar putea ei avea?” se nedumeri Octavia Iubu, dar se izbi de un obstacol pe care nu mizase: Simina Corbu, propria ei fiică, de curând intrată în familia Corbenilor, căzută în braţele *vikingului* ei blond, cu ochi albaştri, şi se treziră la Paris, hodoronc-tronc: poftiţi la nuntă, dragi părinţi! cum făcuse şi Had, de altminteri, fraţii nu se dezmint, prea-i pornită Simina să scuze moravurile acestei ge? aeraţii nebune, nebune, din care amândoi copiii ei făceau parte, motiv ca atât de aprig şi nerespectuos să o înfrunte:

„Lasă asta, mamă! S-au dus să ude florile”, spuse cu obrăznicie Simina şi ordonă celui ce mânuia magul să schimbe banda, era muzica leşinată, ceru să pună melodia în care se vorbea de un sărman canar într-o colivie de argint; „tacâmuri de argint nu cred să mai fie în Moisei”, îşi făcu socoteala Octavia Iubu, le adusese de la Paris, era darul ei, în timp ce Ştefan se decisese pentru combină muzicală, cum fac toţi bărbaţii, dar insolenţa Siminei nu-i ieşea din cap: cică mirii s-au dus să ude florile! Ce flori? Unde flori? Octavia nu agreează vorba cu două înţelesuri! să rămână ea, parabola, în literatură, nu în chestii de viaţă! cu astea nu se glumeşte, Simino!

Nu sosea niciun tren la ora aceea, să aibă mirii pe cine aştepta, rememoră cu glas tare domnul Titus orarul căilor ferate, apoi trecu la cursele I.R.T.A. şi se îngrijoră: nici autobuze nu soseau după şapte seara în

Moisei. Domnul Titus fusese pe vremuri pădurar, era un longeviv al comunei, nouăzeci şi şapte de ani vârstă; nu fuma, nu tuşea, nu purta ochelari, nici baston, îşi purta bonomia pretutindeni, era sănătos, nu putea lipsi de la

nuntă.

Venise cu Tiron Mogoş, întâiul primar democrat al comunei Moisei, unicul său partener din „generaţia a patra”, pe care cei doi o ilustrau, fiind în competiţia care pe care, se talonau de aproape unul pe celălalt; Mogoş, deşi avea cu doi ani mai mult decât Titus, părea mai verde, mai în formă, fostul pădurar simţea în ceafă răsuflarea ex-primarului. Aceşti ultimi mohicani, venind din cel de al nouăsprezecelea veac, formau un tandem pitoresc şi – dotaţi cu o ţinere de minte fără cusur – erau memoria veacului în această parte a ţării, citeai în ei ca în cronici.

Domnul Titus mai citi odată cifrele de pe cadranul ceasului său de buzunar, de provenienţă austro-ungară, marca Kienzle, după care îl depuse sub ochii lui Tiron Mogoş, spunând:

„Convinge-te şi tu, ceasurile-s înaintate: trei fărtai la şepte! Nima nu umblă pe ştrek, nici pe drumul ţării. Gheizăşu s-o fo’ dus, motorú n-o fo’ zinit. ce

„Vrei să-l vinzi? întrebă întâiul primar democrat al comunei; luă ornicul în palmă, îl cântări, după care îşi descurajă partenerul: Eşti în urmă. Eu am unul japonez, cu celulă”.

„Bagseama soseşte profesorul universitar. Are Dacie şi vine când vrea”, îşi dădu cu presupusul Roman Rihor, primarele în funcţiune; acesta reţinuse că Had i-a semnalat, cumva oficial, că are de primit vizita unei personalităţi – profesorul Pamfil Patriarhu de la universitatea din Cluj”, cunoscut şi dincolo de hotarele ţării, accentuase ochelaristul – însă fără a preciza când. Doxa capului de motan merse mai departe cu presupunerile: Se apropie

sărbătorile folclorice, alaiul cu măşti de la Sighet: Cât mai e până la scumpele noastre serbări laice? Două-trei zile! Ce şi-a zis Profesorul? împac şi capra şi varza! Urc în Dacia şi prind nunta fostului meu ştudinte! Bună ziua-ziua bună! Ai un loc acolo şi pentru mine?” va zice intrând pe uşă.

„N-ar fi rău. Prezenţa lui ne-ar onora”, spuse Octavia orgolioasă.

„Cum de nu ne-am gândit! Trebuia invitat. Zău mi-i dor de iluminatul P.P! Omul ăsta-i benefic, mă odihneşte! E născut-făcut pentru negocieri mutuale”, îl evocă, într-o alură tipică de diplomat, Ştefan Iubu.

Socrii mici se priviră întrebător, era imposibil să verifici cazul asupra căruia erau perfect de acord, de invitaţi se ocupară mirii, n-aveau decât să privească uşa şi să spere: vor apare – dacă nu cei din clanul Patriarhu – măcar mirii, a căror absenţă devenea jenantă! socoti Octavia aş, de unde! socoti Ştefan.

Uşa se deschise într-adevăr şi pătrunseră *druştele* cu darurile celor ce aveau copii în clasa XI-a, pe care o păstorea Had, în calitate de diriginte: cergi de linuri colorate vegetal (slăbiciunea miresei), cămeşi de cânepa cu pumnăşei (slăbiciunea mirelui), un televizor (oho 1 dar princiar! autor: naşul), ceva brânzucă la butoiaş, ceva horincuţă, ceva fasole, pielicică de vulpe, ceva slăninuţă de la fum – toate erau binevenite într-o casă nouă, unde viaţa se întemeia pornind de la lingură. Octaviei Iubu nu-i păru de fel rău că renunţase la taftalele *Beauchamp* şi se îmbrăcase moroşeneşte: se înscria perfect în ceremonialul de inimă. Acceptă că avusese dreptate şi nora ei, susţinând că nu doreşte rochie de mireasă: se îmbrăcă în alb de Moisei, spre

a fi: – la propriu şi la figurat – prunca locului, gest care avu succes, o confirma avalanşa de daruri, socoti Octavia dintr-o repede ochire.

Călătorind prin împărăţii, mirii ajunseră mai departe decât indicau ceasul, clipa, odaia, trupurile. Had voi iar şi iar să asculte ceasornicul din pântecele femeii lui, indicând luna a cincea, secretul tic-tac al vieţii îl umplu de beatitudine şi o întrebă pe Pi:

„Cum îl vom numi şi cărei meserii îl vom hărăzi?”

Întrebarea fu de prisos, pentru că cei doi se puseseră de acord de o mie de ori asupra numelui celui ce va să vină – Liviuţ – stabilind şi meseria pe care Iubu junior o va îmbrăţişa negreşit – ingineria silvică (om al pădurii, chestie sănătoasă!) – zarurile fuseseră deja aruncate, nu mai era ce tranşa, parafa. În doi hotărâseră doar. În chip cu totul ciudat, Had se încăpăţână să repete întrebarea: „Cum îl vom numi şi cărei meserii îl vom hărăzi?”

„Mă numesc Văsălie Petean, de profesiune agricultor în Pălatca Clujului, se prezentă străinul la Casa comunii, plină de oameni fel de fel. Vreau să-l cunosc pe tovarăşul artist”.

Se inaugurau coloanele-statui ale lui Vida Gheza, varianta primă a monumentului, cea de lemn – suntem în toamna lui 1966 – venise puhoi de omenire, între care ţăranul de pe meleaguri someşene, care merse la ţintă: el doar cu artistul poporului Vida Gheza avea treabă, cu nimeni altul, cere să fie ascultat. Tiron Mogoş, primarul de atunci, nu ştiu „dacă-i consult” să dea curs iniţiativei particulare, aşa se nasc dandanalele, întrebă din priviri pe mai marii de la regiune, nicio indicaţie nu se ivea.

„Io-s cel pe care îl cauţi”, făcu un pas Vida Gheza, a

cărui înfăţişare nu se deosebea cu nimic de a nou-venitului: ţăran în port, ţăran în vorbă, ţăran în forţa braţelor, un Hercules putea fi numit cioplitorul, dacă nu ar fi fost ceva mai scund decât majoritatea copământenilor lui, însă compensa potrivit zicalei *mic la stat*, *mare la sfat*. Sfătoşenia lui şedea în ştiinţa şi arta de a ciopli lemnul, de a-i da forţa gândului frumos, cum încercase şi cu monumentul care tocmai trebuia „sfinţit”: douăsprezece lemne de căpătâi cu înfăţişări omeneşti, fiecare strigându-şi şinele, durerea. Întreba sculptorul: „Cu ce îţi pot fi de folos?”

„Vreau să ştiu şi să cunosc: ce spun lemnele domniei tale?” grăi omul venit de departe.

„Fiecare înţelege pe cât pricepe şi ce are în suflet!” răspunse cam ambiguu, dar în limita adevărului, Vida Gheza; cum ceremonia tot nu putea începe (nu veniseră toate forurile), acesta ieşi cu străinul pe tăpşanul de sub dealul Groşi, unde trona monumentul învelit în pânză. Lumea satelor îl aştepta pe cioplitor; destui ţărani îl ajutaseră pe Vida la dulgherii, erau curioşi să vadă ce a ieşit. Cât vor dura cuvântările, spectacolul artistic şi ce o mai fi fiind, artistul considera de datoria lui să explice ajutoarelor sale ce anume a voit să spună prin ceea ce meşteriseră împreună, lucrând din săcure, din daltă, din mezdrea, „chipuri de omeţioci”, cum zicea careva; numitul Văsălie Petean n-are decât să stea pe aproape, să tragă cu urechea şi va înţelege tot ce voieşte.

Volga neagră îşi tăie drum prin omenire şi opri chiar sub monument; oaspetele de seamă venea pregătit să tragă sfoara, să cadă pânza, lăsând vederii lemnele

amirosind a proaspăt, a nou. Sosi în fugă Tiron Mogoş cu ai lui, aşteptaseră înalta faţă la Casa comunii, cu o gustărică (o vor servi după!), cineva încurcase protocolul, asta vor analiza ei mâine. Deocamdată, primarele avea de rostit bun-sositul; scoase hârtia şi întrebă forul regional:

„Putem începe? ci şi purceseră, conform uzanţelor şi în mod organizat: toate categoriile de oameni ai muncii îşi transmiseră salutul, se făcu o apreciere asupra deosebirilor de vederi între cele două lagăre – socialist şi capitalist – după care fu trasă sfoara, aplauze! La rândul său, Vida Gheza spuse – nu de la înalta tribună – ce furtună de gând şi jar de simţire pusese în lemnele lui, convorbind cu cei ce lucră de o viaţă cu lemnul (pădurari, dulgheri, şindrilari, ciubărari), cum se nimeri şi în mod neorganizat.

Cele douăsprezece măşti bizare de lemn de stejar masiv, dispuse în cerc dacic, în jurul unei mese haiduceşti cu foc veşnic, psalmodiau – asemeni unor table de legi – testamentul împuşcaţilor din Moisei, spunând viitorimii, prin tot atâtea glasuri, ca într-un cor antic, motivele împotrivirii moroşeneşti faţă de cotropitor. Întâia mască: să nu se mai tragă în oameni fără vină! A doua: să nu se mai ia grânele din hambare şi fructele din pomi! A treia: să nu mai fie târâţi feciorii în războaie ale strâmbătăţii! A patra: să nu mai fie lumea închisă în ţarcuri! A cincea: să nu se mai ia vitele din bătătură! A şasea: să nu mai fie pângărite fiicele omului! A şaptea: să nu mai fie spurcat meleagul cu tranşee şi sârmă ghimpată! A opta: să nu mai sufere oamenii de dorul de libertate şi drumurile înstrăinării! A noua: să nu se mai dea foc caselor!

A zecea: să nu mai fie lagăre ale morţii!

„Vivat!” apăru Lişca şi îl prinse de braţ pe omul de pe Someş.

„Io nu-s Vivat, io-s Văsălie”, se feri Petean.

„Aşa! păru a se dumiri Lişca. Cu siguranţă că eşti Văsălie. Vivat e scund, cu mustaţă şi sprâncene bogate, o plouat la naşterea celui mai mândru şi mai vesel om din lume”, spuse femeia, trecu mai departe şi prinse de braţ pe cioplitor.

„Nici io nu-s Vivat. Io-s Vida”, spuse acesta, lovit de o tristeţe fără seamăn.

„Pentru cine ai înălţat monumentul?” vru să ştie venitul de pe Someş.

„Pentru cei douăzeci şi nouă”, spuse cioplitorul.

„Io-s al treizecilea, nu vă fie cu supărare, grăi sositul de departe, îşi dezveli bustul şi scoase la iveală o rană hâdă sub osul humeral drept, zicând: Aici am fost puşcat de oamenii *hoherului*. Sunt singurul scăpat cu viaţă, ca prin minune”, sfârşi prezentările Văsălie Petean din Pălatca Clujului şi evocă împrejurările supravieţuirii sale: cum au fost seceraţi de căţeaua de mitralieră în bojdeuca lui Naţu, cum a căzut el printre primii, cum a fost acoperit de trupurile celorlalţi, cum a fost scos de sub „moghila morţii” de către un necunoscut, ceea ce a gândit-simţit în ceasurile de groază cât a stat sub morţi, îmbrăcat în sângele închegat al acestora, cum a fost noaptea plecării ocupantului fascist şi ieşirea din infern, ca învierea lui Lazăr din morţi.

„A mai existat un Lazăr, intră în vorbă domnul Titus. El era al treizeci şi unulea. Nu l-ai cunoscut pe Vivat?”

„Cum de nu?! Io m-am dus acasă, pe Someş. Vivat o

rămas să îngroape morţii în ultima noapte de război şi întâia zi de pace”, zise someşanul.

„N-a apucat. De trebuşoara asta s-a ocupat dumnealui, zise Tiron Mogoş şi puse mâna pe umărul unui ins de vreo patruzeci de ani, înalt, blond, cu mustaţă în I spicată, lăsată pe oală, în stil unguresc; se adresă apoi lui Ambrose Saramat, luându-l martore: Dreptu-i, Ambrose? Tu ai fost de faţă!”

„E adevărul adevărat”, confirmă Ambrose Şărămăt, cam de aceeaşi vârstă cu blondul şi pe tăpşanul de sub monument se derulă o întâmplare despre care nimeni nu aflase până atunci.

Ciorba Vasi din Borşa purtase, pe vremea *hoherului*, uniforma neagră *szalassystă*, a formaţiunii paramilitare horthyste; fiii ungurilor din Transilvania îmbrăcară, de voie de nevoie, uniforma neagră, diagonala de piele şi puşcoacea, o cerea sângele şi ţara-mumă, fu sloganul arborat pretutindeni. Curând, capii de serie ai acestei formaţiuni fură cooptaţi în unităţile horthyste de front, li se dădură însărcinări militare. Între copilandri care arătaseră sârguinţă era şi Ciorba Vasi, fiul ungurului Ciorba Győzd, maistru minier în Borşa, tată a cinci feciori; Vasi fu înrolat în efectivele *hoherului*, unde – localnic fiind – se ocupa cu manutanţa, rechiziţionarea de bunuri şi dădea relaţii despre starea de spirit a satelor pe care le cunoştea ca pe propriul buzunar. Avea limbariţă acest Vasi şi compuse un cântecel care stârni vâlvă datorită ereziei pe care o conţinea: viitorul mai bun evocat de hortyşti era egal cu plinea de soia şi încălţările cu talpă de lemn! Particula *Szebb jövő*! din compunerea spontană a lui Vasi era chiar salutul

formaţiunii, pe care îl ponegrea prin insolenta asociere cu neagra mizerie, ceea ce agrava serios situaţia poetului de ocazie. Scandalul făcu mai populară compunerea, aceasta prinsese nu numai în generaţia tânără, pătrunse în rândul celor maturi – unguri sau români – care o fredonau cu aleasă plăcere: *Borsó kenyér*, *fa cipó*, / *észt hozta a szebb jövő*! deveni şlagărul locului.

Sunt împrejurările în care Ciorba Vasi căzu din drepturi, i se luă diagonala de fiu loial, fu decretat – precum alţii cu comportament similar – *szabnamagyar*, ungur de paie. Aşa îl prinse ceasul despărţirii de *hoher*, nici cal, nici măgar; cei ce cântaseră imnul despre *copiii pustei născuţi în şa* o luară la sănătoasa, direcţia trecătoare, lăsând în urmă pogromul din bojdeuca lui Naţu, satul incendiat şi pe Ciorba Vasi, martore de apocalipsă. Acesta găsi doi vii în mormanul de morţi. Cu Văsălie Petean se putu înţelege, acesta era grăbit să plece în Pălatca Clujului, în timp ce Horiţă Vivat dăduse în mintea copiilor, observă Ciorba Vasi, supravieţuitorul se dovedi agitat, repetă aceleaşi fraze, pe care ungurul le reţinu:

„Mă duc să-mi caut berbecele, pe Bunar. Frunză verde de stejar, deasă-i piatra, eu sunt rar! N-ai văzut-o pe mămuca? Spune-i că vin în octombrie, pe înserat. Îi aduc noră. Frunză verde de stejar, deasă-i piatra, eu sunt rar!”

„Vivat!” îl prinse Lişca de braţ pe Ciorba.

„Io nu-s Vivat. Io-s Vasi, fratele de cruce al feciorului tău, Lişcă. Şi io îl caut pe Vivat”, avu neinspiraţia să spună ungurul.

„L-om căuta împreună”, grăi Lişca şi îl luă de mână pe Ciorba Vasi, îl târî după ea prin omenirea venită la

festivitate, asta mai treacă-meargă; greul începu după aceea.

Bătrânica îşi trăia viaţa larvară sub imperiul caruselului noapte-zi, propriu smintiţilor; un om e văzut în planul realului ca, la distanţă de o secundă – prin acel greu perceptibil declic neuronic – un altul să aibă o reprezentare fantastă. În virtutea acestei dereglări, apariţia obsesivă a imaginii lui Vivat, totdeauna fantastă, în bezna minţii femeii, era urmată în chip negreşit – prin ce bizară legătură asociativă? – de imaginea reală a lui Ciorba Vasi. Vivat devenise, aşadar, noaptea minţii acestei femei, în timp ce ungurul exista în ziua relativă a judecăţii ei, motiv ca Lişca să bată la poarta acestuia din urmă ori de câte ori îşi conştientiza nevoia de ducă:

„Hai să mergem la Vivat”, îi cerea Lişca şi ungurul pornea în nicăieriul acestei călătorii, o însoţea să aibă de unde să revină şi bătrânica era mulţumită. Devenise „scutierul” acesteia.

Prezenţa ungurului la înmormântarea Lişcăi era de o mie de ori motivată, el stătu între rudele de gradul unu şi nimeni nu fu mirat când coborârea sicriaşului în groapă fu lăsată în seama lui Clipici Silviu, văr dulce al defunctei şi Ciorba Vasi. De acesta din urmă avea nevoie Had; îl abordă în plină ceremonie:

„Oamenii spun că va sosi Vivat dintr-o clipă în alta”, vorbi profesorul cu un uşor tremur în glas.

„Lezus Kristus! Cum să vină?! se nedumeri Ciorba Vasi. El n-are corpul. El murit este. Umblă ca *lehel*, ca duh”.

„De unde ştii? L-ai văzut? îl poţi recunoaşte? Prin ce anume?” îl copleşi Had cu întrebările şi Ciorba Vasi – cam

butucănos în exprimarea pe româneşte – îi oferi profesorului o singură informaţie clară: prima şi ultima oară îl văzuse pe Vivat în noaptea Sfântului Bartolomeu, când constată că cei doi – Vivat şi Văsălie Petean – sunt vii şi îi scoase din mormanul de morţi, într-o înmărmurire. Amândoi se dovediră grăbiţi – reluă firul Ciorba Vasi – unul să plece acasă, în satele de pe Someş, celălalt să facă ceea ce repetase de o mulţime de ori: să caute un berbece, pe Bunar, şi să-i aducă maică-sii noră”.

„Când?” vru să ştie Had.

„În octombrie, pe înserat”, îşi aminti Ciorba Vasi.

Era octombrie şi era pe înserat şi porni să ningă; fluturii de omăt umplură văzduhul şi peste ultimele versete ale cazaniei de îngropăciune căzu zăpada mieilor. Atenţia distributivă a lui Had fu imediat pusă la încercare: acesta avu grijă – pe de o parte – să nu scape un cuvânt, o nuanţă, un sunet din ceea ce istorisea ungurul şi – pe de altă parte – să măture cu privirea jur-împrejurul, să-l adulmece, ca o fiară la pânda, să simtă-presimtă când va apărea Celălalt, să întâmpine Musafirul cu simţurile ascuţite la maximum şi să vadă, da, să vadă cu ochiul său cefalic când acesta se va apropia şi va întinde mâna încetinel să o aşeze – ca o arşiţă? ca un sloi de gheaţă? – pe umărul său. Mâna!...

O groapă de zece paşi lungime şi doi lăţime nu o sapi de unul singur; Ciorba Vasi îşi alertă frăţânii, haideţi, mă! e sfârşitul lumii! doar nu suntem păgâni! şi aceştia se urniră tuspatru – Ágoston, Ianesó, Csaba, Elemér – cu lopeţi şi hârleţe; terminară ceea ce îşi propuseră pe când se albea de ziuă. Atunci sosiră primii moiseieni, Ambrose Şărămăt şi Miron Tomoiagă; coborau vitele satului de la stâna din

Bârdiboc. Ce faceţi voi, mă, aici? aveau cei doi întrebarea pe limbă, însă nu-i dădură glas; o schimbară pe una scurtă:

„Câţi?”

„Asta noi nu putem şti, nu am numărat pe ei”, spuse Ciorba Vasi şi înfipse în pământul afânat crucea pe care o înnădişeră; de scris nu avură ce scrie pe ea. Cine-s morţii? De unde? câţi? Ai cui? erau întrebări la care nu puteau ei răspunde. Până una-alta, ei atâta putuseră face: o faptă creştinească.

„Tu n-ai plecat cu *hoherul*?” întrebă şontorogul.

„Eu sunt *szalmamagyar*, ungur de paie, zise Ciorba Vasi. Ce să caut eu la Budapest?”

„Peşta-i departe, mă! Ajută-ne să o apropiem! strigă Tiron Mogoş, atunci sosit în fruntea unui pluton T.V. şi îl pofti pe fostul *szállassyst*, să urce în autocamioneta de front pe care o avea la dispoziţie, să ia urma *hoherului*, la trecătoare.

„Şezi blând! Nu-l lua! Lasă-mi-l mie! strigă Roman Rihor, abia ieşit cu alţi prinşi din temniţa mănăstirii; fuseseră eliberaţi de trupe. Îl ştiu! E de-al lor!”

„A fost, îl calmă Ambrose Şărămăt; îi puse în vedere că Ciorba Vasi şi fraţii lui tocmai îşi dovediră omenia. Au săpat groapa de hodină a morţilor noştri”.

„Şi ce-i cu asta? Doar nu suntem fiare! Şi io am pus ţărână şi semnul crucii asupra morţilor lor! Dreptu-i, pădurare?”

„Asta a fost în luna lui făurar, sub vârful Pietrosul, pe omături cât casa de mari”, confirmă domnul Liviu, pornit să spună de-a fir a păr.

„Ne povesteşti altă dată”, îl opri plutonierul Tiron

Mogoş, care ordonă urcarea în maşini şi dispăru pe urmele ocupantului, la trecătoare...

În februarie 1944 formaţiunile horthyste încă se credeau invincibile şi pe deplin instalate în Transilvania; spectrul tragicului lor sfârşit încă nu fu imaginat de *hoherul* din Marmaţia, care puse pe picioare o expediţie de sănătate şi putere cu destinaţia Pietrosul, cel mai înalt vârf al muntelui-patriarh. Ninsese mult, potopitor. Cei douăzeci şi unu de vânători de munte aşteptau ordinul de plecare în misiune; acesta fu dat imediat ce se ivi soarele glorios, incendiind orgolios zăpezile diamantine. Gloria şi orgoliul erau, de altminteri, semnele tutelare sub care fusese conceput totul: – sosise ceasul, îşi spuse domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György, ca briliantul muntelui-patriarh, vârful Pietrosul, să-şi piardă numele pe vecie, va primi un altul, dat de noii stăpâni. Maghiarizarea Transilvaniei trebuie să înceapă cu munţii, apele curgătoare, depresiunile, trecătorile. Noul certificat de naştere al vârfului Pietrosul tocmai fusese emis, îl aveau în raniţă cei douăzeci şi unu de vânători de munte: un bust al lui Horthy Miklós, un pergament de atestare şi steagul ţării victorioase – trei semne pentru eternitate ce urmau să fie zidite pe creastă. Aceasta se va numi, de azi încolo, *Horthy csúcs*, piscul lui Horthy.

Expediţionarii ajunseră la ţintă, puseră cortul, desfăşurară tabăra, înfipseră târnăcoapele în trupul bazakic al muntelui, preparară mortarul, gorniştii îşi acordară instrumentele pentru a intona prima strofă a imnului ţării, de patru ori, în cele patru zări, nordsud-est-vest, puşcaşii traseră glonţul pe ţeavă şi sloboziră, piu! piu! – spre ştiinţa

hoherului şi a lumii – cele douăzeci şi una de salve de victorie; misiunea era ca şi terminată. Atunci se mânie nespus muntele-patriarh, înţelegând că noii stăpâni prea se întrec cu gluma; Pietrosul îşi scutură cojoacele de brazi şi păltinaşi şi omături, o lavină se deschise, una singură, de-ajuns să-i mături pe profanatori în abis. Unul singur a scăpat cu viaţă: Bornemisza Zoli. Pe acesta muntelepatriarh l-a iertat în virtutea legii lui Zamolxe: dintr-o solie blestemată rămâne teafăr un singur ins ca să povestească celor ce l-au trimis despre ce i-a fost dat să pară pe pământ străin. Se adeveri încă o dată că apele curgătoare, codrii falnici şi munţii sunt de partea celor ce îi stăpânesc şi îi ocrotesc din străvechime. Demn şi vertical şi maiestuos, Pietrosul nu acceptă un nou certificat de naştere.

— *Földrengés*! Cutremur!” urlă Bornemisza *Zoli* ajuns la poale, căzând în genunchi în faţa superiorului său.

„Eşti un dobitoc!” Aşa i-a spus *hoherul*, relată Ciorba Vasi, care văzuse scena cu ochii şi nu socoti epuizată povestea până nu-l puse pe Elad la curent asupra detaliului final: Bornemisza Zoli a primit zece zile de carceră, pe apă şi pâine, unde a şi întocmit raportul asupra dezastrului.

„Stai, profesore, că drăcovenia are alt sfârşit”, preluă ştafeta domnul Liviu, care aduse mărturia sa…

La puţine zile după ce Pietrosul îşi făcuse singur dreptate, domnul Liviu, pădurar pe atunci, ieşi la vânat de vulpi însoţit de doi prietenari. Îl avea la picior pe dulăul Captare, puiandru de alsacian, care îi dibui pe prinşii de lavină şi avalanşă; îi amirosi, lătră ca turbatul, scurmă tuneluri şi îi scoase la lumină. Îngheţaseră cu toţii, sfârtecaţi ori întregi la trup. Urmarea fu în ordinea omeniei

locului: despre morţi numai bine! cum să-i laşi la corbi şi jivine?! morţii fură strânşi într-o crevasă de stâncă, pe aşternut de cetină de brad, înveliţi în steagul roşu-alb-verde pe care îl serviseră, însoţiţi de armele cu care stricaseră viaţa în Marmaţia, primind în schimb linişte veşnică, sub stratul de trunchiuri de molid decimat de lavină care fu aşternut – lespede hinemirositoare – asupra lor, trebuşoară care a fost dusă la bun capăt de Miron Tomoiagă zis Puşcuţă, Ambrose Şarămăt şi subsemnatul, sfârşi domnul Liviu. – „Cum să nu-l fi băgat în caldul mă-sii pe Koncz ăsta?! Cum să nu ţi-l fi trimis urgent pachet la judeţ?!” reproduse Had filipica justiţiară căreia Ambrose Şărămăt îi dăduse glas într-o împrejurare ce merita ştiută, şi cită din nou vorbele deputatului: „Trebuie!

să fie nemernic acela care susţine ca localnicii s-au belit între ei din ură de neam! Dezbinarea a adus-o fascismul; asta scrie în cărţi, dar eu o ştiu din viaţă. Ia te uită, tovarăşe secretar, două pilde să vezi cum beleşte ungurul moroşan pe românul moroşan şi viceversa! Şi ce credeţi că i-a servit ca pe tavă: a pus una lângă alta fapta fraţilor Ciorba şi cea petrecută sub Pietrosul”, sfârşi Had rolul de intermediar, pe care singur şi-l asumase (Ambrose Şărămăt nu urcase pe munte cu ei), precizând că scena s-a consumat recent, atunci şi atunci, în sediul comitetului judeţean de partid, la o discuţie în doi a deputatului lor cu secretarul Bogdan Bretan; şi el, Had, e fericit să le aducă la cunoştinţă acest fapt, Broză suferă de modestie, asta se ştie!

„Sunteţi la sfânta liturghie! Lăsaţi politica în sărăcie!” îi apostrofă preotul: Had crezu că va intra în pământ de

ruşine, vru să-i ceară iertare, când recepţiona semnul şi o teribilă hemoragie emoţională îl puse *în* alertă; uraganul stârnit în el se acorda cu cel de dinafară. Nu era pic de vântoasă ori stârnirea materiei şi elementelor din natură. Uraganul era de uimire şi veniţii la înmormântare îl trăiră ca atare. Ceea ce dorise Lişca – un semn şi o cale! – se derula într-o magnifică şi cutremurătoare orchestraţie. Era spectacolul Lişcăi, de apoteoză şi adio! Ce să observi mai întâi? se nedumeri Had. Lupul trecu prin mulţime, cântând cu glas omenesc: „Frunză verde de stejar, deasă-i piatra, eu sunt rar”; berbecul Bunar merse în fruntea oilor care îşi caută me! me! păcurarul pierdut; pământul fătă trei vieri cu rât prelung, al căror grohăit nu era unul porcesc, din mădularele crescute peste măsură ale râmătorilor se auzi un necontenit scâncet de copil; piscul piramidal al muntelui îşi scutură platoşa de stâncărie şi bolovani care se prefăcu, zur! zur! într-o maree de cartofi; din arbori sau din cer sau din pajiştea palidă a lunii sosi într-un faeton de omături nora Lişcăi, înaintemergătoarea lui Vivat; în sfârşit, era timpul să sosească mirele, îşi zise Had şi ochiul său cefalic văzu-prevăzu mâna care, la un tainic consemn, i se va aşeza – ca o aripă de înger? ca o săcure? – pe umărul stâng, de deasupra inimii. Mâna!…

Capitolul douăzeci

Octavia o sfătui pe noră-sa: vezi să te fereşti de spaime, de privelişti dizgraţioase, ce ar sensibiliza fătul din tine! nu frecventa locuri şi oameni care ţi-ar strica liniştea! evită ceasurile rele şi preumblările pe-nserat, când se îngână ziua cu noaptea şi apar duhurile! de crezut nu crede nimeni în ele, dar până una-alta, scuipă-n sân, ptiu, drace!

după care – vorba marxistului – luăm ignoranţa şi misticismul la întrebări, le demascăm esenţa nocivă cu argumentele ştiinţei, arătăm oamenilor ce opium îi pândeşte în fiecare zi şi la fiecare pas! Având grijă de tine, îl protejezi pe ăla micu', fructul dragostei voastre, şi pe Had îl vei ferici, Pi! Am înţeles, mamă Tavia! Am înţeles, tată Ştefi! promise Pompilia şi socrii se întoarseră liniştiţi la Paris, în timp ce scumpa lor noră făcu exact pe dos, nu dinadins, însă ocazia se ivi.

Simina rămase de Crăciun şi de Anul nou în Moisei: pentru bărbatul ei, pentru Sebi, de la Sebastian, viaţa moroşenilor era o descoperire, *vikingul* se învioră, ca în vremuri mari, poate şi pentru că aia mică, Ilinca, aflată la vârsta suptului, avea ocazia să respire aer ca lumea şi să extragă, prin laptele matern, hrană ivită direct din sevele pământului, netrecută prin chimicale, deci exultau, exultau. Fu o bună ocazie pentru Simina să se „fâţâie" niţel prin comună, să vadă etnografia şi folklórul nordic la ele acasă. O luă pe Pompilia de „toartă" şi merseră în sat.

„Ce să afli? Ce să vezi? Icoane vechi nu mai sunt demult în Marmaţia. Portul a fost luat-preluat de nemoroşeni: guba miţoasă, cojocelul, zadia de lână le poartă intelectualii – din snobism – pe Calea Victoriei, iar cerga maramureşeană e prezentă azi pe sofalele unui sfert de ţară. Toate acestea nu mai aparţin Mara. mureşului; sunt «mărfuri vandabile» din care Fondul Plastic a făcut business naţional şi internaţional".

Simina a găsit totuşi ceva de luat în seamă: leagănul de umăr. Îl întoarse pe toate feţele: era făcut din scândurele de brad şi paltin creţ, uşor ca fulgul şi poate fi atârnat pe

umăr, ca o poşetă. Simina îl probă cu vădit interes şi spuse ceva de neînţeles pentru Pompilia:

„America va trebui să despăgubească negreşit geniul popular maramureşean”.

Ce voia să spună cumnata Pompiliei? Simina Corbu, care bătuse planeta în lung şi în lat, văzuse multe şi mărunte, era o răsfăţată în materie de vestimentaţie, modă, mic-nimicuri femeieşti, voia să spună următoarele: în Carolina de sud tocmai se brevetase leagănul de umăr, care a devenit cel mai mare hobby al femeilor continentului american. Îl poartă şi cele ce n-au copii; îşi instalează în leagănul-poşetă o păpuşă sau o mascotă de catifea şi ies în forfota marilor bulevarde. Deosebirea-i una singură: leagănul lor nu e din lemn, e din duraluminiu sau metal eloxat.

„Diferenţă enormă! Nu doar de ordin material, convorbi Simina cu un partener iluzoriu, după care îi spuse ţărăncii: Nu-l vinzi, lele?”

„De vândut nu-i. Dar dacă ţi-i de trebuinţă, domnucă, ia-l sănătoasă. Mi-i da pe el ce-i socoti şi bine a fi”, zise ţăranca.

Cum să nu-i fie de trebuinţă, Simina tocmai născuse, Ilinca era la vârsta leagănului.

„Mă uimeşti! veni stupefacţia Pompiliei. Porţi tu aşa ceva? De ce îl iei?”

„De kiki, zise Simina şi întinse femeii hârtia de una sută lei, după care îi explică pe îndelete figura cu americancele şi conchise: Naşti mâine-poimâine, fetiţo. De vrei să fii în rând cu moda, ia-ţi un leagăn de umăr, Pompilia-Pia-Piuca-Pi. Vei fi impératrice, te asigur”.

Investi şi Pompilia suma de cincizeci de lei în legănuţul cu şnur (de-a locului fiind, îl obţinuse sub preţ), după care îşi probară achiziţia în lungă preumblare, iandosindu-se şi sfădindu-se: ba că Simina îl atârnă cel mai firesc cu putinţă, deoarece se unduieşte din şolduri, în figuri balerine, legănări *pas-de-deux*, ptiu! ba că Pompilia e net avantajată de tuşeul gambei şi alonja mâinii Lungi-prelungi, care imprimă leagănului, din mers, acel evident balans ce dă eleganţă. Se împăcară, în cele din urmă, la Complexul turistic Borşa, în discotecă, la o cafea şi un coniac – „te afli pe câmpia muncii mele", spuse Pompilia şi îi prezentă staţiunea – aici fură invitaţi în final, prin telefon, Had şi Sebi, să vină urgent, să-şi recupereze „jumătăţile" astfel rătăcite pe coclauri. *Vikingul* Siminei era neliniştit:

„Ce s-a întâmplat? Cum aţi ajuns aici? Ce-i cu instrumentele astea pe voi?"

„Folklorizăm, dragul meu", spuse sibilinic Simina, dar Pompilia fu mai pragmatică:

„Plăteşte, Had, consumaţia, după care afli tot". În drumul către casă – şase kilometri aşternuţi cu pasul – cei doi trebuiră să afle virtuţile leagănului de umăr, pe care Simina şi Pompilia le expuseră pe îndelete, cu schimbul, neistovit şi tenace, încât intrarea în Moisei fu pentru Had şi Sebi egală cu o eliberare. Eliberare de ce? De prea multul pe care îl recepţionaseră despre unul şi acelaşi subiect, se plânseră cei doi, degeaba însă: lui Had i se ivi curând ocazia să scrie un mic eseu cu privire la leagănul de umăr din Maramureş, obiect de folosinţă curentă a dacilor liberi, conservat fără modificări până în zilele noastre. Documentaţia o avea făcută, iar schiţele le realiză – cine

altul?

— Sebi, cumnatul său, care era arhitect, se pricepe i la R.L.V.-uri. În postură de publicist, cumulând date ale etnografiei şi istoriei, Had nu avu altceva de făcut decât să sintetizeze în propoziţiuni concise, limpezi, expresive, simţite, ceea ce tocmai memoria lui reţinuse despre acel obiect bizar din pisălogeala (devenită aur curat) a tandemului Simina-Pompilia. Scrierea lui Had avu ecou, sosi în Moisei un reporter al televiziunii nipone, care voi amănunte şi cazna profesorului fu incomensurabilă: trebui să traducă în engleză cuvinte şi fraze de-a dreptul intraductibile, datorită culorii specific locale în care se exprimase autorul. Poftim, tradu, de poţi, ceea ce propria minte a scornit (citǎm): leagănul de umăr e cădelniţa vieţii din Maramureş prin care se exprimă ursitoarele mitologice. E emblema pruncului, e totemul arborelui moroşenesc, e scoica păstrătoare de viaţă, e potirul stirpei lui Dragoş şi Bogdan, reverberate în valuri de „coconi” prin secoli şi generaţii etc, etc.

Truda lui Had însă fu pe deplin răsplătită: se turnă un film de scurt metraj, pe peliculă Fujicolor, dedicat acestui subiect, în comentariul profesorului român Had lubu din Moisei şi în interpretarea soţiei sale Pompilia, care se îmbrăcă moroşeneşte şi mânui, cât mai firesc posibil, leagănul de umăr, spre a fi în perfect acord cu ceea ce pretindea regizorul şi ceea ce se spunea în comentariu: moroşanca umblă pe jos, simţind sub tălpi asprimea şi dulceaţa pământului românesc, hălăduind precum spune poporul-poet: „Aşa calcă de frumos, gândeşti că scrie pe jos”, scop în care a făcut repetiţii în faţa oglinzii, dar

secretele actoriceşti nu se divulgă (chiar când e vorba de figuraţie, manechinaj, spuneţi-i cum vreţi!).

Faptul încheiat, rotund, nu trecu neobservat de cercurile de presă, televiziune, cinematografie etc. şi – final previzibil – leagănul de umăr stârni interesul unor profesiuni din România. Cooperativele de artizanat îl recepţionară în producţia de serie, studioul Alexandru Sahix îi dedică două filme (unul documentar-ştiinţific şi altul poematic), etnografii se întrecură în a face studii, gazetarii îl descriseră în reportaje şi, ca un corolar al acestui interes uriaş, subiectul se bucura de atenţia binevoitoare a bătrânului P.S., uitat-ofensat prozator în viaţă, care scrise o pagină antologică pe acest subiect, reprodusă în cărţile de şcoală.

Se făcuse de prânzul mare în cea de a şasea zi a lui ianuar, când Solomie trecu pe la nevasta profesorului şi o întrebă:

„Nu vii la ziua şinelor?”

„Ce să caut eu acolo? f< luă Pompilia pe nu în braţe» însă îşi dădu repede seama că realităţile îi sunt împotrivă: sarcina ei era avansată şi la anul, pe vremea asta, ea va fi născut, încât a te încăpăţâna să nu te duci la serbarea leagănelor de umăr poate fi o greşeală» dacă nu o sfidare.

„Nimeni nu te obligă, domnucă, dar ursitoarele trebuie îmbunate”, argumentă Solomie din vârful limbii, sugerându-i cum că: grea răspundere îţi iei, femeie, sau ce îşi face omul cil mâna lui mi desface nici necuratul. Pompilia se temu şi cântări totul mai la rece: obligată nu era, desigur, ea nu născuse încă, nu devenise fina moaşei, adică *şina* acesteia, în limbajul moroşenesc, însă prezenţa Pompiliei ca viitoare mamă printre *şinele* adunate în conclav nu putea

să-i aducă decât foloase, socoti ea. Se familiariza cu obligaţii materne: în fă şa tul pruncului, descântecele pe care tânăra mamă e datoare să le aştearnă în faţa atâtor primejdii care pasc nou-născutul, tertipurile muiereşti pe care tu, născătoare de prunc, e musai să le însuşeşti pentru a te bate ca o leoaică cu imprevizibilul, cu ceea ce îţi este scris, cu vrăjile, cu…

„Stăi că vin”, o opri Pompilia pe moaşă, se îmbrăcă în alb curat, cu opincuţe, cojocel, gubă, îşi atârnă leagănul de umăr, spunându-i lui Had: „Mă duc acolo şi acolo: vină, rogu-te, să mă iei când se îngână ziua cu noaptea”.

Era duminică, lui Had nu-i displăcu să rămână singur, se putu concentra pe ale lui; prea debuta cu agenda încărcată în acest început de an una mie nouă sute optzeci şi patru, vru să facă niţică ordine, să stabilească priorităţile, să despartă esenţialul de lăturalnic. Tocmai primise vizita lui Pamfi – gândirea simplistă a primarelui se adeveri, Profu l sosi cu ai lui de „sărbătorile folclorice” şi stătu până aproape de hăulita revelionului – răstimp în care Had pândise orice prilej pentru a-şi lua curajul să-i dezvăluie iluminatului Pamfi ceea ce evitase, de luni de zile, a-i spune: schimbase, cu de la sine putere, subiectul lucrării sale de doctorat, asupra căreia conveniseră, fără să fi ce rut în prealabil avizul Profului. Nici n-ar fi avut cum, de altminteri: Had era bătut în cuie în Moisei, nu îşi afla răgaz să plece la Cluj, la magistru, spre a-şi pleda cauza ori, când dispunea, în sfârşit, de cele două-trei zile spre a se urni la drum, descoperea cu stupefacţie ca Profu l lipseşte din urbea de pe Someş, e dus în Heiclelberg-ul său de pomină, la nemţi, sejurul său autumnal, sau la Uppsala, la suedezi,

unde era invitat să conferenţieze primăvara. Fu, deci, mâna providenţei de a se fi trezit Had că magistrul pică în Moisei, îi trece pragul, îi este oaspete ales; însă teribila spovedanie, ticluită îndelung şi cu vinovăţie de ochelarist, se simplifică la maximum şi iată cum. Had îi spuse lui Patriarhu: ar fi fost din parte-i un lux, amoral în ultima instanţă, să scrie despre *Conceptul de răzmeriţă în preocupările istoriografiei române* (subiectul asupra căruia conveniseră), în vreme ce el, Had lubu, stagiarul, are mintea şi voinţa şi viaţa „prinse" în mrejele acestui unic subiect de istorie naţională: adevărul despre Moisei. E subiectul pe care nu numai îl gândeşte; îl trăieşte! Odată ce consacră tot acestui subiect, cum să nu-i dedice, inclusiv, lucrarea de doctorat? fu logica argumentativă a lui Had. Şansa îi surâse: citi în luminile ochilor iluminatului Pamfi. Puse, aşadar, în braţele Profului proiectul detaliat al acestei din urmă lucrări şi compendiul, forma ei prescurtată, 300 pagini dactilo, aparataj ştiinţific, planşe în două culori, reproduceri foto ş.m.d. „Eşti un nebun superb! exclamase Pamfi, făcând gestul pontifical de Magister Maximus, îşi prefirase pernuţele degetelor prin podoaba capilară, spre a culege din coama lui leonină, încărunţită de generaţii de studenţi, raţionamentul fundamental de care avea nevoie şi, iată, îl găsise: „Şi eu aş fi procedat la fel în locul tău, colega. În definitiv, cui îi este frică de lup să nu iasă în pădure. („Care-i lupul şi care-i pădurea?" se întrebase Had instantaneu, dar nu putuse elucida chestiunea, Pamfi ieşise din parabolă, avea a stărui asupra lucrării de diplomă). Startul e cât se poate de bun. Te felicit. Ceea ce nu-mi place e notat pe margine. La treabă!" îi ordonase Pamfil Patriarhu repede, în virtutea

calităţii sale de preşedinte al comisiei de doctorat, termenul de susţinere a lucrării se fixase pentru la toamnă, nu era de glumit. Acesta era unul din punctele forte ale agendei sale de lucru.

Al doilea, nu mai puţin încărcat, deriva din împrejurarea că – odată cu clanul Pamfi – sosise în Moisei cineva la care Had nu s-ar fi aşteptat să-l fi tăiat în bucăţi: Hadrianus Mayor, care ţinuse a-i comunica mai tânărului său confrate şi emul că se va realiza, în sfârşit, dorinţa magistrului Constantin Daicoviciu de a boteza un tânăr istoric pe locul acela de taină dintre Sarmizegetusa Regia şi Valea Roşie, unde *Daecebalus per Scorilo* băuse otrava neîngenuncherii în faţa puternicului şi orgoliosului imperator al Romei. Profesorul stagiar Had lubu avea să binemerite mirul sacerdotal al acestui botez plin de semnificaţii, egal cu o consacrare, cu intrarea acestuia în templul lui Herodot. Ochelaristul era de o mie de ori fericit, însă dorea să merite înalta favoare ce i se făcea: întocmi un program riguros în acest scop (studiu, comportament, etape de viaţă).

Tot un program dificil avea de întocmit profesorul Had lubu – al treilea obiectiv din agenda sa – ţinând de nevoile învăţământului de partid, îl desemnară propagandist, întâia lui sarcină trasată de B.O.B. – comunal, proaspătul membru de partid voia să o onoreze la superlativ. Prima expunere o avea de ţinut zilele următoare: „Rachetele cu rază medie nu sunt o fatalitate! înţelepciunea de veacuri a poporului român se exprimă viguros şi benefic în actualul climat incendiar, sporind vizibil zestrea mondială de pace”.

În sfârşit, faptul monden, cu nimic mai prejos decât

cele enumerate până aici, al prestaţiei lui Had în formaţia de muzică (folk) tânără a dascălilor maramureşeni *Accent*, unde nu se rezumă doar să „gâdile" chitara electrică, instrumentul lui, face operă de componist, prelucrează folklórul local în manieră folk (uite cum se adună lucrurile: tradiţie-modernitate, folklormuzică folk!).

Se înnoptă de-a binelea; Had se vârî în blană, cizme şi căciula „de ostrogot", ieşi să înoate prin zăpezile lui ianuar – îi îngheţa răsuflarea! – să o recupereze pe Pompilia aflată la un *five o'clock* muieresc, la cercul de croitorie ori aşa ceva, nu reţinuse exact. Se duse acasă la Solomie, unde avu surpriza să întâlnească o sumedenie de bărbaţi de vârsta lui, tândăleau pe afară „făceau cuie, fumau, omorau timpul eu te miri ce.

„Sara bună, oameni buni! le ură Had, întrebând: Oare ce lucrare, ce-ntâmplare v-a scos de prin case, pe ăst pui de ger?"

„Ca şi pe dumneavoastră, dom' profesor", grăi Ciorba Vasi a lui Vasi, feciorul celui de demult.

„Iaca, boresele! fu mai explicit Titel Şărămăt, macaragiul. S-au strâns la moaşă de ziua şinelor, se fac dezlegările".

„Ce dezlegări?" vru să ştie Had.

„După datină: dezlegările finelor de moaşă, la un an de la naştere, şi răscumpărarea pruncilor, legarea acestora de mume şi dobândirea numelui ce i s-a dat fiecăruia", îşi rotunji răspunsul Titel.

Profesorul păru căzut din lună, nu vru să-şi trădeze situaţia de intrus, dar nu se puţu opri să nu întrebe:

„Multe au venit?"

„Câte leagăne atâtea femei”, spuse Ciorba Vasi al lui Vasi, arătând pridvorul casei lui Solomie.

În stinghia ce leagă stâlpii pridvorului Had observă dintr-o ochire vreo treizeci de leagăne de umăr: covecioare de lemn pe care moroşencele le atârnă pe umăr într-un şnur de lânică în două culori, le poartă ca pe o tăşcuţă, având libere ambele mâini, spre a nu fi stingherite la torsul lânii din mers ori la căratul rufelor din tău. Leagănele-covecioare erau goale, vântul geros le mişca ritmic, le da huţa, le răvăşea cu zuruit sec, ca de nuci deşertate pe podea. Era contrariat de peisaj şi voi lămuriri:

„Şi voi ce păziţi?”

„Să isprăvească *teketória* asta, parascovenia!” se vădi mânios ungurul.

„Să ne luăm acasă vacile de coraslă”, grăi Titel.

„De ce n-ai venit cu macaraua pe şenile, mă? Că a ta e peste o sută de kile, he-he!” trase la ţintă careva din mulţime, după care Had fu împuşcat de informaţii fel de fel:

„Petrec singure, în legea lor, cu boace şi pălincă”.

„Un singur bărbat e admis: Vlonga, ţiganul-fătălău, anume adus de la Sighet cu clarineta lui”.

Had privi de aproape leagănele – erau uşoare ca fulgul, meşterite din brad şi paltin creţ, amândouă lemnuţe de rezonanţă, din care se fac viorile. Leagănul de umăr e tot un soi de vioară, îşi zise Had, ca respiraţia de copil dus în somn şi legănat de mirabila corabie. a viselor neprihănite. Dădu huţa un asemenea leagăn, poate chiar al Pompiliei: ce avea special obiectul pe care îl atinsese, nu mai mare de un cot şi o palmă? Balansul imprimat leagănului de umăr nu-i comparabil cu mişcarea obţinută pe cale tehnică, prin

pârghii şi!

scorneli, observă Had, acesta decurge din mişcarea universala, din unduitul trupului sfânt al mumei, din mişcările gravitaţionale ale elementelor. Leagănului i se imprimă în acest mod un balans cosmic de cea mai pură provenienţă, cum ar zice Mircea Eliade, filosofă Had. Leagănul preia firesc mişcarea umană, venind din om pentru om, o mişcare a sângelui şi a celulei iscate, ca totul să se dizolve în flux-refluxul universal, în hora stelelor la soroc bun, spaţiu infinit în care palpită şi visează bulgărele de viaţă care este Maria Sa coconul, înţelese, în sfârşit, de ce i se zicea leagănului de umăr „cădelniţa vieţii" – femeia umblă cădelniţând – ori în multe alte feluri: covata viselor, culcăreţ de puiuc, preumblător, scândureaua coconului, corăbioara.

Fu smuls din ale lui de cântecul de lume al unuia care nu putea aştepta tăcând:

Cine dracu-o mai văzut iepure suind pe scara şi găina cu ţigara…

O uiagă de horincă trecu din om în om şi Dante Alighieri îşi bătu cort în Moisei, în noaptea cu lună ciobită şi ger sticlos, în şase ianuar una mie nouă sute optzeci şi patru, de ziua şinelor, îşi spuse Had, în plin infern. ăl cu cântecul trecu la piese mai grosolane:

La Marie-n poala sugnii doi păduchi se bat cu pumnii;

La Marie-n jab la rochie doi păduchi se bat cu bochie…

„Ia mai taci naibii!" se răsti o voce şi în liniştea care se instală veni vestea celui ce pândea prin ferestruică în interiorul casei:

„Se dau darurile!"

Vorba magică *darurile*! *darurile*! merse din gura în gură; cercul bărbaţilor se strânse, cei mai îndrăzneţi ajunseră la ferestre, se priponiră în coate, atingând prichiciul cu frunţile, cu mânurile, holbaţi cu ochii cât cepele. Interiorul unde oficia moaşa Solomie era căptuşit cu cergi, ţoluri, zadii, străiţi, perne, albituri (Hat! le ştia că nimeni altul, trăise în casa aceea, nu-l interesau nimicurile!); pe masă era piramida de bucate aduse de finele moaşei: colaci, rude de cârnaţi, oale cu boace (sarmale cu păsat şi afumătură), uiegi cu ţuică îndulcită înfăşurate în tricolor, mere, nuci, alune, cozonaci cu mac şi ce o mai fi fiind (Had salivă, interesul poartă fesul!); prin faţa Solomiei îmbrăcata în imprimeu de barchet cu buline, se perindau tinerele mume în şir indian, purtând straiţa de lânică cu bunătăţi, pe care o depuneau dinaintea moaşei, care aşeza palmele amândouă pe umerii celei ce îngenunchea, spre a primi binecuvântarea:

„Trăiască Ionuţ al lui Glafira!” ura Solomie.

Străiţuca rămase goală o oprea, o atârna pe „culme”, ruda de sub meştergrindă care, prin aglomerare, deveni colecţie de trăistuţe multicolore. Moaşa nu se încurca în vorbe, le domina pe finele ei, ştia pe dinafară numele lor şi al plozilor lor, le trecea pe subsuoara ei ca oile la strugă, cuvântând:

„Trăiască, crească şi înflorească Vasâi al lui Balca, Lascu al lui Rodovica, Simion al lui Dumitraşca, Bogdan al lui Costana, Drag al lui Năstaca, Samuilă al lui Ştefa, Lupşe al lui Petra, Crăciuna lui Haspia, Frusina lui Dóca, Solovăstru al lui Cozmuţa!”

Ce caută Pompilia aici?! se înfurie profesorul şi dădu să

intre; uşa era încuiată. Revenind, se încurcă în leagănele atârnate, care se învălătuciră şi bătură, binga-lbang! ca un şirag de clopote de lemn.

Procesiunea darurilor luă sfârşit şi fu adusă o covată «cu apă, bănuţ de argint, spic de grâu, ram verde şi ou. Moaşa îşi scoase năframa – imprimeu de barchet cu buline – îşi descheie bluza, îşi suflecă mâinile şi gata: tinerele-mume se strânseră în jurul patroanei lor, prinseră a o spăla, întâi faţa, apoi bustul, braţele, isprăvind prin a o şterge cu ştergar înflorat şi a-i săruta mâinile, supuse.

„O spală! O spală!” umblă vorba-ştafetă de la cei ce aveau loc de vedere înspre cei rămaşi ca orbeţii în largul curţii, pentru a urmări cu auzul.

Moaşa făcu semnul aşteptat: lovi aerul cu năframa – voia linişte de ritual – şi odaia se umplu de clari neta lui Vlonga, instalat în locul cel mai înalt, pe *credent*, pe şifonier, să domine cu arta lui. Păru speriat. de rolul şi locul ce i se rezervaseră; se făcu mai mic acolo sub tavan, însă de suflat suflă din toţi bojocii şi hora muieretului în jurul moaşei (spălată în şapte ape, curată, uscată) porni. Dansul şinelor fu când lent, cu mişcări încete, şerpuitoare, când biciuit-aţâţat, ca o ciuleandra pătimaşă, păgână, curgând rotitor; veni la rând figura dansului pe aplecate, urmată de cea a revenirii rapide pe verticală şi odaia se umplu de ghirlande de trupuri, flori şi diademe de carne aprinsă, liane febrile crescură din degete, foc le ţâşni din obraji, ochii – încercănaţi şi topiţi în găvane – căzură în extaz şi gata, le cuprinsese o nebunie sacră pe născătoare.

„Sabbatul! Sabbatul!” explodă ştirea în bărbaţii de afară, care înţeleseră că nu mai au mult de aşteptat! era

actul penultim al ritualului.

Femeile obosiră vizibil: asudate, cu părul despletit, capul răsturnat pe spate, gura întredeschisă şi braţele fremătătoare, îşi unduiau cu mişcări încetinite, moi, scutul de mărgean al pântecului, şoldurile de fildeş. Dansul fu înlocuit cu ruga pentru cocon şi legănările de fecunditate, însoţite de ţipete, cascade ale râsului, din fierberea cărora ţâşnea apelul frenetic trivocal:

„Sinele-sinele-sinele!”

Careva o făcu atentă pe moaşă:

„Ce stai? Scoate zbiciul de curele de ţap!”

Biciul Solomiei era făcut dintr-un snop de cureluşe; îl azvârli între iepşoarele posedate de zeul petrecerii şi viziuni halucinante. Biciul trecu din mână în mână: angajate în contorsiuni de tot felul, sugerând cazne ale facerii ori legănări erotice, nebunele se loveau impudic cu curelele de ţap peste buci, peste pântece, peste ţâţe... Moaşa sta ca o acvilă în mijloc, supraveghind legea trupului cu ochi sever. Căzu dinaintea ei întâia femeie cerşind cabala vestalei.

„Să-ţi pornească fântânile laptelui!” ordonă Solomie.

Altele veniră la rând, înfometate, cu pudori, iscate ori potolite, ţipându-şi nurii ori, dimpotrivă, ascunzându-i. Şefa de haruri multe împărţi fiecăreia ceea ce îi era de trebuinţă:

„Fie-ţi trupul creangă verde!”

„Întoarcă-ţi-se omul!”

„Îndestulată-ţi fie foamea de împreunare!”

„Să legi rod!” îi ură Pompiliei şi Had văzu cum fulgeră în noaptea de ianuar şi zări un leagăn pe cer.

Foiala din lăuntru se potoli întrucâtva. Solomie luă o pâine de mărimea unui făt, totemul descântecelor; cinând

figurina pe un ştergar alb, deasupra capului ei alb de căruntеţe, meni meşteroaie mitocosind cu mânurile:

„Coconii născuţi înainte de vreme, mici, hâzi, bătrânicioşi, fără putere, fără agerime, cu vorbire nelimpede, să se întreme, fie frumoşi ca soarele, ca florile, ca stelele, ca lacrima, ca spicele! Pruncii mândri să fie mai mândri! Aibă iuţeală de pas, agerime de minte, iuţeală pe gând, curăţenie de trupuşor!”

Litania fu însoţită de strigăte, tânguiri şi râsu-plânsu celor vizate de una, de alta. Had nu mai suportă zbaterea muieretului în călduri, ieşi din climatul funambulesc, preferând să respire gerul Bobotezii, să privească stelele neobişnuit de mari şi de vii, ca ochii de lup cărunt. *Que sommes nous*? *D’ou venons nous*? *Ou allons nous*? Ce suntem? De unde venim? încotro ne îndreptăm? îl copleşi treimea de întrebări ţipate de Gaugain sieşi şi lumii întregi în perioada tahitiană. Şi Had lubii se afla undeva în acest Tahiti al orientului cel mai occidental, cum îi plăcu să numească Moiseiul.

„Veniţi, dom’ profesor! îl prinse careva de mână. Să nu pierdeţi scena griului!”

„N-am timp de fleacuri”, se smulse Had cu enervare; nu-i surâdea statul tembel la pândă, ca furul, strivitplacat de trupuri, cu privirile înfipte în sticla ferestrei. Coborî din pridvor, nu-l mai interesa zbaterea din templul ţărănesc; urmarea era lesne de imaginat, îşi spuse profesorul, reproiectându-şi în faţa ochilor minţii practici similare din mitologia elină. Vezi nebuniile zeiţei Sapho. Alt motiv, poate mai însemnat: nu voia nicidecum ca muierea lui să ştie vreodată că el, Had, a descifrat, pe vrute şi văzute, misterul

cu care viitoarea mumă a copilului său îşi nimbase, cu atâta aviditate, trupul şi spiritul. Nu voia să strice vraja.

„Eu nici n-am fost pe aici, nu m-aţi văzut! le strigă: bărbaţilor de vârsta lui. Ne-am înţeles?”

teles, dom’ profesor!” promiseră vocile coral.

Had ştia pe dinafară ce anume curge-decurge în casa de oracol pe care o lasă îndărăt; ştia chiar din gura moaşei Solomie, preuteasa de ritual, pe care nu o răbdase „rânza” să-şi divulge toate slujirile către puterile nepământene şi anume: azvârle grâuşor pe podea, până se formează un strat subţire, când una din *sine* îşi scoate îmbrăcămintea de pe trup, se aduce un fagure cu care aceasta e unsă pe corp cu miere de albine, de sus până jos, sub privirile extaziate ale celorlalte sme-fine, care o asistă lingându-şi buzele, în vreme ce moaşa-vestală derulează grăirea magică:

„Vom coace pâine dulce, pâine de leac, pâine tăvălită prin miere, pâine tăvălită prin trup de muiere, din care vom da bărbaţilor noştri să se înfrupte, să ne dorească, să ne poftească, cu vigorile lor să ne înavuţească!” repetă Had în minte descântecul şi se amuză cât de bine îl reţinuse.

Demetra, zeea pământului şi a rodirii, mai săvârşise ceva asemănător în vechime, spun cărţile, îşi aminti Had cu tot mai multă claritate, şi i se păru cu totul plauzibil ca zeul atotputinţe al petrecerii, Dionysos, să fi luat cu el datina şinelor de aici, din pământurile de la nord de Istru, din lumea tracilor, dintre care era el însuşi pogorâtor, spun aceleaşi scrieri din vechime, spre a-i îmbogăţi pe ahei, în slujba cărora se pusese, pe ţărmurile însoriţi ai Mediteranei. I se păru întru totul plauzibilă ipoteza, drept care voi s-o reţină într-o cută bună a memoriei lui, spre a o relua şi

detalia cu alt prilej, când va avea răgaz şi bunăstare sufletească pentru acest subiect vast, devorator. Had avea altceva de făcut acum; voi să uite oracolul valah şi pe Solomie, această Pithie maramureşeană, care îl „zăhăia" de cap. Se smulse totului din vale şi sui dealul bisericii I până în vârf, pe zgleaman, cum e numit buboiul de deal unde trăiseră toţi ai lui Horiţă Vivat, inclusiv ultima verigă a acelui lanţ, biata Lişca. În loc să scadă cu trecerea vremii, spălat de viitură, dealul lui Vivat crescuse, se înălţase peste măsură cucuiul numit zgleaman, constituit pe locul unde fuseseră îngropate îmbrăcămintea şi obiectele personale ale veşnic-rătăcitorului, în speranţa că duhul acestuia va cunoaşte odihnă: potrivit unei vechi credinţe, cel ce trece dealul cu pricina este dator să aşeze creangă verde pe locul celui blestemat cu neodihnă, o singură creangă, în contul sufletului nemângâiat şi neslobozit de cele pământeşti, menindu-i odihna cerească. Horiţă Vivat se bucură cu vârf şi îndesat de pomenirea şi de nimbarea prin obiceiul străbun. Astfel crescuse, de-a lungul zecilor de ani, tumultul de aducere aminte, *îgleamanul* lui Vivat. Aici voia să ajungă Had, pe creastă, în piscul de taină, să depună creanga şi să poată convorbi astfel cu Celălalt, să-l aibă aproape – prin acest târziu transfer consanguin – pe El, pe Musafir.

Rupse creanga, sui zgleamanul, iar fulgeră în noaptea geroasă a lui ianuar şi văzu din nou leagănul pe cer, în care îşi zări pruncul, ca un bulgăre de aur, şi auzi glasul Pompiliei adormindu-şi puiul, pe Liviuţ:

Coconuţ cu păr negruţ, abua, hua, bua, culcă-te în leganuţ, abua, bua, bua…

Privi devale, instinctiv, spre căsoaia unde se derula

spectacolul oracular al născătoarelor. Între ele se afla şi Pompilia-Pia-Piuca-Pi, purtând în pântecele ei cea mai sfântă povară, pe Liviuţ, os din osul lui Had, bă→tând pogan la poarta vieţii… îi păru rău că nu privise până la capăt spectacolul muieresc. Ce dacă îl ştia pe dinafară? Câte cele nu privim noi, iar şi iar, a suta şi a mia oară, fără să zicem că-i destul?!…

Jos, în căsoaia lui Solomie, totul decurgea potrivit rânduielilor: moaşa azvârlise grâuşorul, pe podea stratul se formase de grosimea unui deget, *sina-iSxiz*. fusese dezbrăcată şi unsă cu miere pe tot corpul şi tăvălitura acesteia prin grâuşorul de pe podea încinsese febra petrecerii la cotă maximă, ambianţa cea mai favorabilă zicerii magice, încât partea din urmă a cabalei pe care pedală Solomie atinsese accente extatice, când spuse în transă:

„Pâine tăvălită prin miere, pâine tăvălită prin trup de muiere, din care vom da bărbaţilor noştri să se înfrupte, să ne dorească, să ne poftească, cu vigorile lor să ne… e

La un prea amplu rostogol al femeii goale prin boabele de grâuşor, trupul acesteia izbi piciorul mesei, care se dezechilibră şi lampa aşezată deasupra se făcu ţăndări, focul fugi de-a lungul bălţii de petrol şi năboi în linurile aşternutului, dând incendiului puteri nebănuite. Spaima le isteriză pe femei, care se năpustiră să iasă afară cu orice preţ, fie prin largul uşii, fie prin îngustul ferestrelor. Din haosul şi striveala de trupuri scăpau relativ uşor, erau tinere *borese*, în deplinătate de forţă, ca nişte iepşoare, toate născuseră, n-aveau a se feri – minus Pompilia Iubu – care căzu la pământ, fu călcată în picioare în smintirea

generală, se trezi tăvălugi tă ca de o maree, izbită de un ţărm, o dată, de două ori, în flux-reflux, ceva se rupse înăuntrul ei, urlă de durere, urmată de bruscă împuţinare de trup, greul fugi din ea ca o apă. O somnolenţă devastată, terciuită, puse stăpânire pe mădularele ei arzânde, incendiu din mijlocul căruia îşi strigă fiul nenăscut, pe i

Liviuţ, apoi îl strigă pe Had, marele ei iubit şi marele păgubit, însă chemările ei erau de neauzit, de neauzit…

Had mai privi o dată devale, în virtutea aceluiaşi instinct proteguitor, şi văzu căsoaia lui Solomie râzând din toate ferestrele, linse-prelinse de o mare lumină, parcă bobotite de un foc, ceea ce însă nu îl nelinişti pe profesor. Ce foc? E focul petrecerii lor fără margini! îşi zise Had cu calmul cel mai deplin, gândind că ceremonialul cere zbenguială şi luminări aprinse ori – mai ştii?! – jocul de artificii ţărănesc al făcliilor învârtite pe deasupra capului, în semn de bună menire şi bucurii cât flăcările de mari. Îşi mută ochii de la căsoaia lui Solomie, luminată ca ziua, şi se ocupă de zgleamanul lui Horiţă Vivat, cel copleşit de noaptea neodihnei şi a mereu amânatei morţi. Stătu acolo, pe culme, în piscul de reculegere, în timp ce porunci spiritului său să arză benefic şi sacerdotal, ca o făclie de creştinească priveghere. Cu o iuţeală de neimaginat îşi revăzu întreg filmul vieţii, pentru că…

Fiecare dintre muritori este exact ce îşi aduce aminte despre el însuşi. Rederulându-şi „perioada Moisei” acum, aici, în ger sticlos, pe lună ciobită, Had avu o mare bunăstare sufletească. Se întâmplă firescul: ori de câte ori îi apare Vivat în faţa ochilor minţii, Had se abandonează total,

nu-şi aduce aminte nimic despre sine, pe întâiul plan al vederii lui stăruind tocmai acela pe care nu-l văzuse vreodată, motiv să-l vadă-revadă tot timpul. Avu sentimentul că naşterenaşte cu fiecare detaliu pe care îl recuperează privitor la veşnic-neliniştitul. Un singur gând stăruia în buna lui stare de acum: mai are de lucru pe acest ogor sfânt al moralităţii lui faţă de cel mai iubit dintre nepământeni, faţă de Vivat. Pentru toate aceste motive şi altele, de care nu te atingi în fiecare zi, Had avea să rămână în Moisei, robit-fericit de pământul care freamătă de istorie, sămânţă şi taină. Aici, unde aerul e curat şi are aripi de credinţă, unde privirea nu e niciodată în jos, spre viermi, ci în susul sususlui, către îngeri, chemată de zăpezile eterne ale muntelui-patriarh, prin care te logodeşti cu cosmosul.

„A murit femeia profesorului!” fu întâia veste ce răzbi din căsoaia în flăcări, pe care bărbaţii din exterior o luaseră cu asediu în două rânduri: întâi pentru a-şi salva nevestele, apoi pentru a târnosi înăuntru vălătuci de omăt şi găleţi cu apă, să stingă ce se mai putea stinge.

„Care mergi, mă, să-l chemi pe profesor să vină odată, că-i rău?!” fu auzit glasul de tunet al lui Titel Şărămăt, macaragiul.

ăl care primi să ducă la îndeplinire blestemata misie fu Ciorba Vasi al lui Vasi.

„Veniţi domnul la focul, moarte este!” ştiu să ingáimé ungurul şi asta era de ajuns pentru a-l dezintegra pe Had, a-l repezi devale, să ajungă la locul primejdiei, dându-se de-a dura, în rupere de oase, două-trei sute de metri distanţă, care i se vor părea o veşnicie şi va avea timp berechet să

se tânguie: „Vai mie! va striga deznădăjduit, sărind din munte în munte. A sosit ceasul tuturor răfuielilor! Blestemat să fiu că am adus-o pe Pompilia-Pia-Piuca-Pi în acest labirint al pierzaniei! se va autoflagela. Am sacrificat-o, vai mie, pe altarul smintitului orgoliu care mă sălăşluieşte!”…

Had nu emise vreun sunet privitor la toate astea, nu ştiu prin nicio umbră de gând ce anume se petrece acolo jos, în căsoaie, Ciorba Vasi al lui Vasi nu răzbise până la el, în vârf de zgleamăn, luptându-se – nu atât cu omătul prin care înota – cât cu vestea hâdă pe care o purta.

Alt sol, mai iute de picior, porni pe urmele lui Ciorba Vasi al lui Vasi, să atenueze numaidecât inumana veste ce o dusese cu sine ungurul: femeia profesorului nu murise, confirmau ştirile ultime, aceasta pierduse sarcina, o aflară terciuită, lipsită de vlagă, zăcând într-o baltă de sânge. Deci, adevărul corecta acum vestea cea mai rea, care sărise prima, ca o cobe. „Stăi, ungure, stăi! Nu grăi!” strigă sfârşit-ostenit cel de al doilea sol, Simionuc Roman, feciorul primarelui, care merse fuga-fuguţa pe urmele lui Ciorba Vasi al lui Vasi; îl umflă plânsul pe prunc că nu-l prinde odată, cum dorea din întreaga lui fiinţă cel pus pe alergare, cu atât de însemnată solie, menită să corecteze, da, să corecteze marele rău…

Had stătea, ca un preot în templu naturist, pe cel mai înalt promontoriu al *zgleamanului*, liber şi neprihănit şi neatins de zbateri, ca întâiul om în întâia zi a Facerii, cum spune legenda Genezei, încât putu să îşi propună imposibilul: voi sculpta aerul, aşadar, îşi spuse iute-iute, şi se apropie astfel de cel pe care îl căuta atât de febril. Să-i înalţ în această noapte de miracol o statuie de aer lui Vivat,

străbătută de prezenţa de fum a mămucăi lui, de glasurile celor ce îl iubesc, de rugăciunea mea curată. Era singurul mod de a-l desdăuna pe cel ce a trăit în iluzii, cutezanţe, candori, urâciune şi ardere de tot. Ce rămăsese din Vivat? se întrebă Had. Totul şi nimic. Vivat e un sfânt, un dezertor al vieţii, o nălucă, un cerşetor, un spion la graniţa dintre viu şi neviu, un vampir ce bea sângele îngerilor, un duh, un mort viu, un viu mort!

Had puse creanga în poziţie curbată pe zgleaman, îndeplinind porunca voievozilor locului: când voi muri, lăsară ei cu limbă de moarte, să-mi îndoiţi sabia după I ritual! Fiad îndoi smiceaua de alun, ca pe o cosoroabă, când din văzduh căzură miliarde de vrăbii îngheţate. Semnul fu primit, aşadar. Îmbunat, zgleamanul păru a-şi vibra, creasta, o dată, de două ori, dând semn celui cocoţat deasupra. Had se simţi răstignit pentru totdeauna pe amintirea lui Vivat, pe dragostea pentru neodihna perpetuă a Celuilalt, pe dorul devastator de a nu se rupe nicicând de spiritul Lui. Oare nu ar trebui să-i sap un mormânt, cel pe care îl aşteaptă, vai, de când? se întrebă Had. Legământul dintre noi doi mă obligă la asta-i Este singurul mod, bagseama, în care zbaterea Lui va lua, poate, sfârşit. Un mormânt în care să-i aşeze sabia îndoită pe osul genunchiului, sabie de voievod al locului.

Începu să sape în creasta dealului cu unghiile, răvăşind ţărâna îngheţată a ultimului deal înainte de a începe cerul, până la sângerare de os, simţind-presimţind că dintr-o clipă în alta i se va aşeza – izbăvitoare? acuzatoare? – o mână pe umărul stâng, umărul din dreptul inimii. Mâna!

O mână se aşează pe umărul lui Had şi alte miliarde de

vrăbii îngheţate căzură la pământ...

1979 – 1983: Bucureşti – Felix – Cumpătul – Vărbilău.

Aici sfârşeşte volumul întâi al acestei cărţi.

De acelaşi autor:

Romane:

TRIUNGHIUL (1964, ediţia I şi 1967 ediţia a II-a, Editura pentru literatura); CRIZA DE TIMP (1969, Editura pentru Lit; premiul Asociaţiei Scriitorilor din Braşov); MARŞUL ALB (1974, Editura Albatros); LUPTĂTORUL FERICIT ŞI IUBIREA LUI PĂTIMAŞĂ (1979, Editura Albatros); BESTIARIU (zooroman, 1981, Editura Dacia).

— Volume de reportaj:

PARALELA 45° (cartea întâi, 1958, Editura Tineretului, premiul Academiei); PARALELA 45° (cartea a doua, 1970, Editura Eminescu); PARALELA 45° (cartea a treia, în trilogie, 1980, Editura Sport Turism).

Cărţi de călătorie:

PIETON ÎN CUBA (1963, Editura pentru Lit.); ORGA DE BAMBUS (1966, Editura pentru Lit; premiul Uniunii Scriitorilor); JURNAL HELLENIC (1974, Editura pentru Turism); CARTEA CHINEI (1977, Editura Cartea Românească); ORAŞE inFIDELE (vol. L, 1985, Editura Sport Turism).

Eseuri:

NORD (1972, Editura Eminescu); CIVICA (1973, Editura Albatros); AMFITRION (1976, Editura Sport Turism); CIMITIRUL VESEL (eseu-album; în limbile română, engleză, germană, franceză, 1972, Editura pentru Turism).

Poeme:

FOTOGRAFUL DE ÎNGERI (1980, Editura Cartea

Românească).

Apărut 1985. Bun de tipar 18.11.1985. Format 16/54 X 84. Coli tipo 21.